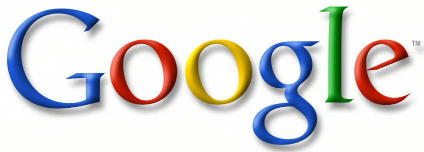

Stanford University Libraries
3 6105 121 179 852

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

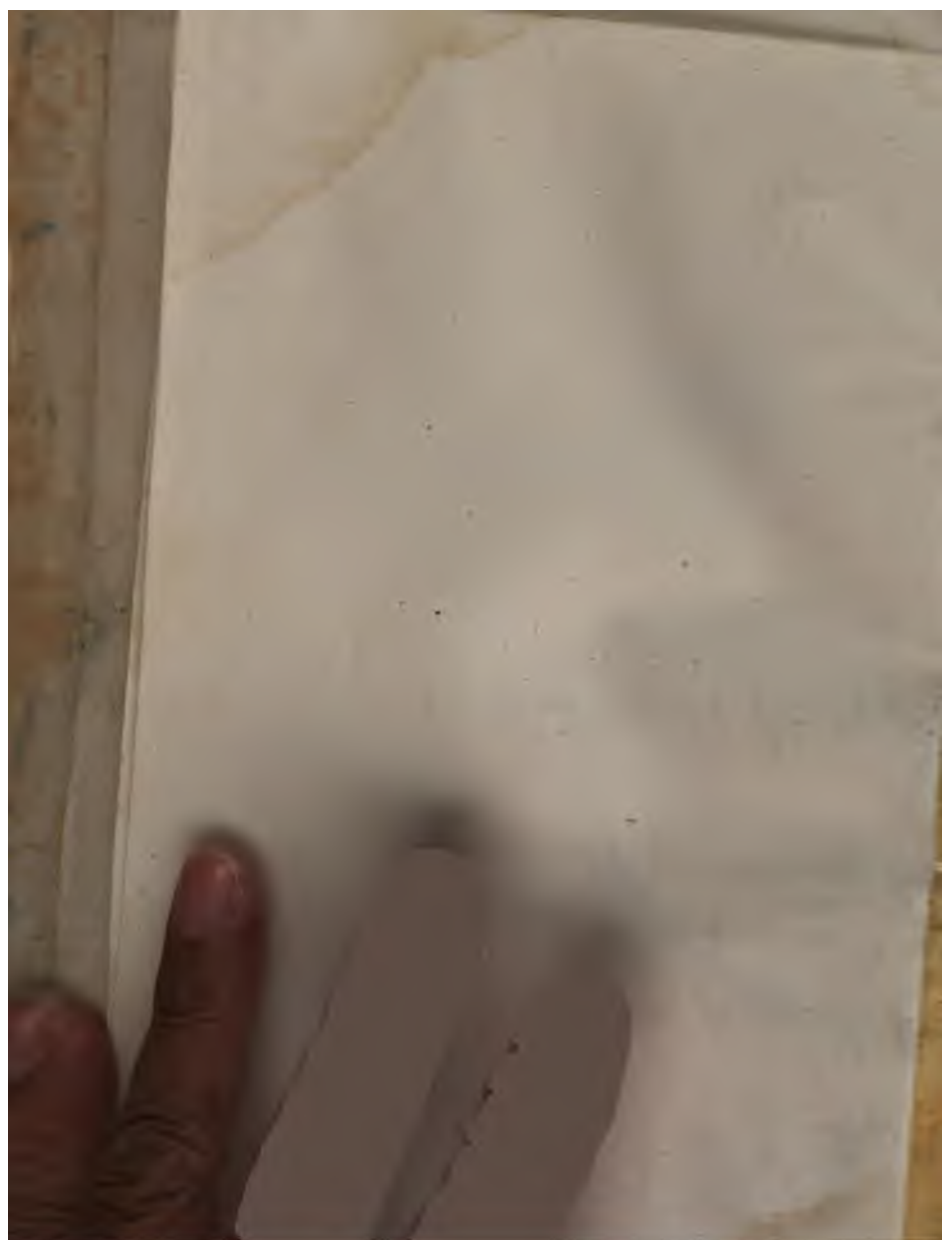

ГЛАСНИКЪ

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА IV.

Са приложенымъ Землѣвидомъ Окружія Пожаревачкогъ и сникомъ Србске Селяиове Дипломе.

У БЕОГРАДУ

У КЊИГОПЕЧАТНЊИ КНЯЖЕСТВА СРБІЕ.

1852.

ГЛАСНИКЪ

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА IV.

Са приложенымъ Землѣвидомъ Окружія Пожаревачкогъ и сним-
комъ Србске Селякове Дипломе.

У БЕОГРАДУ

У КНЬИГОПЕЧАТНЬИ КНЯЖЕСТВА СРБІЕ.

1852.

ГЛАСНИКЪ

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА IV.

Са приложенымъ Землѣвидомъ Окружія Пожаревачкогъ и сникомъ Србске Селимове Дипломе.

У БЕОГРАДУ

У КЊИГОПЕЧАТНЊИ КНЯЖЕСТВА СРБІЕ.

1852.

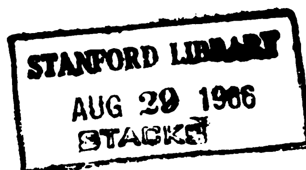

ПРЕДМЕТИ

ЧЕТВРТЕ СВЕЗКЕ ГЛАСНИКА.

I. *Образжаванѣ Србскогъ езика.*

А. Теоретично

Б. Практично.

II. *Србска Повестница.*

III. *Србске Старине.*

IV. *Србскій землѣписъ и државописъ.*

V. *Известія.*

ГРЕШКЕ.

На страни 252 врсти 3-ћой у мѣсто 3·3, 3·9, 5·0 треба: 33, 39, 50.
„ „ 256 у мѣсто, вышка одъ 47 душа у г. 1843. треба: — 47.
„ „ 260 врсти 7-ой у мѣсто: назаданъ, треба: назадакъ.
„ „ 260 врсти 20 треба: на едно рођенѣ, умиранѣ долази душа.
„ „ 261 врсти 24-ой у мѣсто поумирало треба: нестало, будући недостатакъ равновремено одъ маньегъ числа рођены а већегъ умерлы происходи.
„ „ 264 врсти 16-ой у мѣсто обынаю, треба обычаю.

СРБСКІЙ ПРАВОПИСЪ

(*сачиніо и по закљученіяма Друштва уредіо садашньій нѣговъ Подпредсѣдатель Іованъ Стеић.*)

ПРЕДГОВОРЪ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

Друштво Србске Словесности желећи у своме Гласнику и у другимъ кньигама, кое издае, имати правописну еднообразность, поставило е слѣдуюћа *практична правописна правила*, кои ће се засадъ као дружевно примлѣногъ правца у издаваню свои кньига и у писаню држати.

При поставляню овы правописны правила Друштво е имало у виду како србске списателѣ тако и нашъ читаюћій народъ, и желило е обе стране равно задовольити. То у садашньимъ обстоятелствама постићи другчіе ніе му было могуће, ако не са старымъ нашимъ уобычаенымъ, но при томъ одъ познате строгости ослобођенымъ правописомъ. Друштво мисли, да е са задржанымъ старымъ правописомъ гласъ и право читаюћегъ Србства довольно уважило, а са уведенымъ у старый правописъ олакшицама списателѣ такође (и ако не све,

као што nie ни могуће, нити у свему) задовольило. Свакоме одъ нъи, у колико nie задоволѣнъ, остае іоштъ, да се и теоретичнымъ путемъ у Гласнику Друштва или на другомъ месту задовольити може. Но осимъ тога Друштво ће свое сатруднике задовольити и практичнымъ начиномъ и по нъиномъ нарочито изявлѣномъ зактеваню нъине врстне производе, почемъ ій усвои, нъинымъ особитымъ, положене познате границе не преступаюћимъ правописомъ и одсадъ печатати.

Друштво дакле, као што ће и свакій на првый погледъ лако увидити, ниженазначена своя правила издае не за какавъ новый него управо за онай *старый* убычаеный правописъ, *кои* су први наши списательи у наше кньижество за нашъ србскій езикъ увели; *кога* се и садъ іоштъ мложина наши кньижевника и списателя држи; за *кои* се обште мнѣніе нашега кньиге купуюћегъ и читаюћегъ света и данасъ іоштъ снажно изражава; за *кои* и обште уверенѣ („да мы Срби съ нашимъ писмомъ не треба одъ црквенославенскогъ писма као такође својгъ и одвећъ потребногъ за наше кньижество блага безмерно да се удалимо,) силно воюе; и *кои* е и овоземальско выс. Правительство, безъ сумнѣ имавши у виду обште мнѣніе и уверенѣ и потребу поредка у явнымъ писмоводнымъ пословима, еднимъ своіомъ уредбомъ у заштиту узело.

Съ овакимъ управо историчнымъ правописомъ да уедно nie Друштво и напредуюћу езикословну науку, нѣна начела и све слѣдствености савршено задовольило, то оно ни мало не таи, и то се и по себи разуме; но Друштво е и о томъ уверено, да са овымъ нѣговымъ засадъ поставлѣнымъ правописнымъ правилама заиста може напредуюћа наука

поне onолико, ако не и выше, быти задовольна, колико се задоволява са правописима велики европейски народа, кои одъ млоги столѣтія имаю и своя учена друштва, и велика училишта, и безбройна па и исполинска средства за свою просвету и свое езикословно изображенѣ, и кои су стекли онако велико кньижевно благо.

На основу признаногъ и постоећегъ правописа оснивајући своя правописна правила найвише е желило Друштво правописнымъ препиркама разстроене и онако слабогъ нашегъ кньижества силе опетъ сложити и спойти, а уедно уведенымъ безъ свакогъ за езикъ уштрба олакшицама поводъ дати, да се овай нѣговъ преображеня покушай у сталный правописный створъ произведе и тако вопросъ о нашемъ правопису еднomъ пожелателно разрѣши.

Друштво мисли, да е кодъ насъ већъ доста было правописногъ *на свою руку* новаченя и свакоякогъ самовольства, све на не малу штету нашега кньижества. Друштво е уверено, да се и у правописномъ ображаваню само путемъ науке и путемъ доказа и увереня може напредовати, и пре свега путемъ утишаны а не у найвећемъ степену распалѣны страстій.

Сергіе Николићъ,
овогод. Секретаръ Друштва.

ПРАКТИЧНА ПРАВИЛА СРБСКОГЪ ПРАВОПИСА.

Наша *азбука* има 35 писмена. Та су: а, б, в, г, д, е, ж, з, и, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, ы, ѣ, є, ю, я, ћ, ђ, џ, ъ, ь.

I.

і, ы, ій, ый.

1. — Писмо *і* пише се, мѣсто *и*, предъ свима гласнымъ писменима, правилно предъ *и, о, є, ю, я*; на пр. суд*іи*, гал*іи*, богослов*іи*, богат*іи*, неч*іи;* п*іо*, б*іо*, уч*іо*, вид*іо*, паз*іо*, нь*іо*въ; н*іє*, в*іє*, свач*іє*, слом*іє*нъ, спасен*іє;* ш*ію*, св*ію*, лин*ію*, в*ію*гати; зм*ія*, суд*ія*, ран*ія*, пр*ія*ти, з*ія*ти, п*ія*ница и т. д.

Онде, где се гласъ *и* испредъ *о* сливено чуе, писмо *і*, коє се мѣсто *и* пише, чини съ *о* двогласникъ *іо*, као на пр. у рѣчима: *іо*штъ, *іой*, *іо*ва, мо*іой*, сво*іо*мъ, прода*іо*мъ, изда*іо*мъ, и т. д.

У сложенымъ рѣчима съ предлогомъ *при*, у овомъ се *и* испредъ *о* и други гласника не замѣнюе писменомъ *і*, и тако се пише: пр*и*онути, пр*и*явити, пр*и*уготовити.

2. Писмо *ы* пише се мѣсто *и* само у овымъ рѣчима: т*ы*, м*ы*, в*ы*, б*ы*ти, п*ы*тати, в*ы*ше, за разлику одъ рѣчій: т*и* (теби), м*и* (мени), в*и* (васъ, вама), б*и*ти (туђи), п*и*тати (ранити), в*и*ше (ср. високо); па по томе долази оно и у све одъ б*ы*ти, п*ы*тати, в*ы*ше произведене рѣчи, на пр. б*ы*ће, б*ы*т-

ность, *бы*лѣ, исп*ы*тъ, любоп*ы*тлњивъ, найв*ы*ше, вышество и т. д.

3. Съ *ій* пишу се одъ сваке врсте цѣла *прилагателна* имена мужкога рода у именителномъ падежу единственогъ числа после *г*, *ж*, *к*, *х*, *ћ*, *ђ*, *ш*, *ч*, *ль*, и *нь*, на пр. бла*гій*, стро*гій*, дру*гій*; свѣ*жій*, ни*жій*, у*жій*; *якій*; висо*кій*, не*кій*, сва*кій*, толи*кій*, двостру*кій*, роб*скій*, срб*скій*, пѣшач*кій*: ти*хій*; вру*ћій*, жу*ћій*, ве*ћій*, тре*ћій*, пишу*ћій*, еду*ћій*, умиру*ћій*, плачу*ћій*; ту*ђій*, мла*ђій*, сла*ђій*; ло*шій*, лак*шій*, мек*шій*, быв*шій*, зе*чій*. я*чій*; шуп*льій*, див*льій*, жив*льій*; сред*ньій*, бад*ньій*, дол*ньій*, есе*ньій*, садаш*ньій*, годиш*ньій* и т. д.

Окромъ тога съ *ій* пишу се у родителномъ падежу множественогъ числа сва она *суштествителна* имена, коя овде излазе на гласъ *и*: на пр. рѣчь: род. множ. рѣч*ій*; стварь: р. м. ствар*ій*, страсть р. м. страст*ій*, редкость: р. м. редкост*ій*, кћи: р. м. кћер*ій*, врста р. м. врстій, лађа: р. м. лађ*ій*, црква: р. м. цркв*ій*, мисао, р. м. мисл*ій*, мѣсецъ: р. м. мѣсец*ій*, путь р. м. пут*ій*, црвъ: р. м. црв*ій*, люди р. м. люд*ій*.

И *онъ*, *а*, *о*, у родителномъ и винителномъ падежу множ. числа у скраћеномъ виду пише се: *ій* (као што се пише и *іой*, *е*), на пр. ако *ій* (ньи) нестане, доведи *ій* (ньи) овамо.

Найпосле се и глаголи, кои у сад. времену излазе, предъ коренымъ *і*, на *емъ*, у накл. заповѣдателномъ пишу на краю са ій, на пр. п*ій*, б*ій*, ш*ій*, кр*ій*, в*ій*, л*ій*, и т. д. па тако и поп*ій*, исп*ій*; уб*ій*, поб*ій*; саш*ій*, прош*ій*, сакр*ій* и т. д. По томе и уб*ій*ство и т. д,

4. Съ *ый* пишу се у именителномъ падежу є. ч. свакогъ реда *прилагателна* имена после *б*, *в*, *д*, *з*, *м*, *н*, *п*, *р*, *с*, *т*; на пр. сла*бый*, двогу*бый*; пра*вый*, здра*вый*, пр*вый*, тако*вый*, нѣго*вый*, о*вый*; мла*дый*, твр*дый*, бр*зый*; ма*лый*, весе*лый*, наг*лый*; ро*мый*, види*мый*, са*мый*, ос*мый*; ум*ный*, слав*ный*, нѣ*ный*, о*ный*, лѣ*пый*, ту*пый*; муд*рый*; вто*рый*; бо*сый*, ку*сый*; све*тый*, пус*тый*; пе*тый*, двадесе*тый*, и т. д.

5. Сва ова прилагателна имена (3. 4.) мужкога рода, па писала се она у именит. падежу є. ч. съ *ій* или съ *ый*, пишу се у именителномъ падежу множ. числа съ *и*, на пр. и. м. драг*и* спомен*и*, як*и* стубови, туђ*и* люди, вѣрн*и* войници, први изданци, сам*и* момци, бывш*и* писари, пишућ*и* ученици, мань*и* растови, шупль*и* грмови, мокр*и* зидови, лют*и* разбойници и т. д. Но ова иста прилагателна имена, па была она буди коєга рода, пишу се у родител. падежу множ. числа съ *и* ако у именител. падежу єдинст. числа за мужкій родъ имаю *ій*, а съ *ы*, ако онде имаю *ый*; дакле: и. є. дра*гій*, р. м. драг*и* (спомена), и. є. млакій: р. м. млак*и* (врела), и. є. дишућ*ій* р. м. дишућ*и* (тварій), и. є. крвавый: р. м. крвав*ы* (глава), и. є. зре*лый*: р. м. зрелы (ягода), и. є. скуп*ый*, р. м. скуп*ы* (овнова, оваца, яганяца) и т. д. Па тако се те рѣчи после или съ *и* или съ *ы* пишу и у падежима дателномъ, творителномъ и сказателномъ множ. числа; на пр. дубок*имъ*, дубок*има*; вичућимъ, вичућима; ов*ымъ*, ов*ыма*; плав*ымъ*, плав*ыма*; гор*ымъ*, гор*ыма*; сам*ымъ*, сам*ыма*; истоветн*ымъ*, истоветн*ыма* и т. д.

II.

є. ю, я.

1. Ова се гласна, управо двогласна писмена пишу свуда у рѣчима, где се гласъ *и* предъ *е*,

предъ *у* и предъ *а* слива, дакле *є* мѣсто *іе*, *ю* мѣсто *іу*, и *я* мѣсто *іа*; на пр. *є*, *є*стъ, *є*ръ, *є*данъ, *є*ло, *є*дрина, по*є*сти, у*є*дначити, сво*є*, дво*є*, я*є*, ні*є*, споѥнъ, устро*є*нъ, бдені*є*; *ю*, *ю*гъ, *ю*че, *ю*не, *ю*тро, *ю*накъ; пі*ю*, бі*ю*; тру*ю*, тво*ю*, сві*ю*, рані*ю*; *я*, *я*дъ, *я*ра, *я*ма, уда*я*, за*я*мъ, вар*я*ча, саві*я*ча, изда*я*, ста*я*, об*я*въ, пі*я*нъ, с*я*нъ, ба*я*ти, свако*я*кій, змі*я*, гу*я*, сво*я*.

2. Осимъ тога писмена *я* и *ю* пишу се и онде, где се *л* и *н* предъ гласомъ *а* и *у* умекшано изговара, дакле после *л*, и *н* мѣсто *ьа* и *ьу*; на пр. *ля*га, во*ля*, бо'*ля*, зем*ля*, пра*ля*, же*ля*, се*ля*къ, грк*ля*нъ, домиш*ля*нъ, ка*ля*въ, уми*ля*тъ, де*ля*ти, став*ля*ти, ку*ля*ти; му*ня*, кло*ня*, теж*ня*, штед*ня*, смет*ня*, бад*ня*къ, дим*ня*къ, ку*ня*ти, са*ня*ти, роми*ня*ти; *лю*тъ, *лю*ска, к*лю*чъ, ш*лю*накъ, к*лю*вати, *ню*, да*ню*, *ню*шка, ко*ню*шница.

III.

ѣ. — Ово се писмо пише:

1. Где се годъ *л* и *н* предъ *е* умекшано изговара, дакле после *л* и *н* мѣсто *ье*; на пр. у*лѣ*, зе*лѣ*, бы*лѣ*, по*лѣ*, ко*лѣ*, роб*лѣ*, сноп*лѣ*, бо*лѣ*, скуп*лѣ*, к*лѣ*тъ; ж*лѣ*бъ, с*лѣ*дство, здрав*лѣ*, па*лѣ*нъ, ук*лѣ*штенъ, ши*лѣ*мъ, рам*лѣ*мъ; г*нѣ*въ, *нѣ*говъ, и*нѣ*, яг*нѣ*, тру*нѣ*, зна*нѣ*, ста*нѣ*, има*нѣ*, ора*нѣ*, гуђе*нѣ*, ра*нѣ*ница, оже*нѣ*нъ.

2. После други сугласника у корену и на краю рѣчій, где се сливеный гласъ одъ *и* и *е* чуѥ, мѣсто писмена *є* или *іе*; на пр. усп*ѣ*хъ, ут*ѣ*ха, ц*ѣ*ль, д*ѣ*йство, благод*ѣ*й, в*ѣ*домство, в*ѣ*но; међулуж*ѣ*, оруж*ѣ*, глож*ѣ*, уздар*ѣ*, пер*ѣ*, бор*ѣ*, међуреч*ѣ*, налич*ѣ*, клас*ѣ*, подуш*ѣ* и т. д.

IV.

й. — Ово се полугласно писмо, осимъ съ *і* и *ы* као *ій* и *ый* (I. 3. 4.), пише іоштъ после *а*, *я*, *е*, *о*, *у*, *ю*, *ѣ*, где се *и* съ овымъ гласовима сливено изговара; на п. т*ай*, ов*ай*, зм*ай*, р*ай*, залог*ай*, д*ай*, чув*ай*, г*ай*де, т*ай*на, н*ай*болѣ, пон*ай*ближе; *ей*, кл*ей*, гр*ей*, см*ей*; р*ой*, б*ой*, тв*ой*, зн*ой*, разб*ой*, од*ой*че, св*ой*та, материн*ой*, нѣгов*ой*; р*уй*, сн*уй*, к*уй*на; с*яй*, *яй*це, гутл*яй*; кл*юй*; д*ѣй*ство, злод*ѣй* и т. д.

V.

Одъ сугласника писмо *х* пише се:

а) У страннымъ рѣчима, где се нѣговъ гласъ чуе, на пр. ар*х*ива, анар*х*ія, ар*х*іерей, епо*х*а, монар*х*ія, паро*х*ія, *х*арактеръ (и карактеръ), *х*емія *х*ирургія, *х*роника, *х*оръ, *х*ристіянство, *х*аосъ, *Х*іосъ; *Х*айти, *Х*олландія, *Х*амбургъ, *Х*олштайнъ, Ба*х*ъ, *Х*уссъ, Ма*х*мудъ, и т. д. и

б) у овымъ рѣчма: ду*х*ъ, возду*х*ъ, о*х*ота, по*х*ота, слу*х*ъ, с*х*оданъ, *х*ула, *х*рамъ, успѣ*х*ъ, утѣ*х*а, по*х*вала, *х*одъ, рас*х*одъ, *х*тети, ти*х*о, и у другимъ подобнымъ, обично изъ старославенскогъ езика узетымъ рѣчима, кое се не могу згодно посрбити, т. е. у коима се *х* не може ни испустити ни другимъ гласомъ, као што е *в*, *г*, *к*, *ф*, *й*, замѣнити.

VI.

Писмо *з* у предлозима *изъ*, *разъ* и *узъ* не мѣня се предъ гласницима и предъ сугласницима: *б*, *в*, *г*, *д*, *ж*, *л*, *м*, *н*, *р*, *с*, *ц*, и по томе се пише: и*з*остати, и*з*ести, и*зу*стити, и*зя*вити, ра*за*брати, ра*зд*ати, ра*зо*нодити се; у*з*ићи; и*зб*рати, и*зв*одъ, и*зг*ледъ, и*зд*ати, и*зж*енити, и*зл*огъ, и*зм*акъ, и*зн*ети, и*зр*одъ,

*изс*укати, *изц*едити; *разб*ой, *разв*алити, *разг*онъ, *разд*оръ, *разж*алити се, *разл*огъ, *разм*етати, *разн*ети, *разр*окъ, *разс*адъ, *разц*вѣтати се; *узб*ити, *узв*еденъ, *узг*редно, *узд*ужъ, *узр*окъ и т. д.

Предъ *к*, *п*, *т*, *х*, *ш* у овымъ предлозима *з* се замѣнюе писменомъ *с*, и тако се пише: *исп*ытъ, *исп*овѣдь, *ист*окъ, *ист*олковати, *исх*одъ, *исш*арати, *раск*идъ, *раск*оракъ, *расп*исъ, *расх*одъ, *расш*ирити, *уск*олебати се, *усп*равити, *уст*раяти, *усх*итити и т. д.

У предлогу пакъ *безъ* ово се *з* нигди не замѣнюе писменомъ *с*.

VII.

с у предлогу *съ*, пише се правилно безъ премѣне, на пр. *съ и*вицомъ, *съ е*цанѣмъ, *съ у*логомъ, *съ б*ратомъ, *съ д*рагимъ, *съ л*иваде, *съ љ*игавымъ, *съ л*юдма, *съ н*огомъ, *съ њ*иве, *съ њ*имъ, *съ њ*омъ, *съ нѣ*говымъ, *съ ню*шкомъ, *съ р*ульомъ, и т. д.

И у сложенымъ рѣчима правилно остае у овой частици писмо *с* неизмѣнѣно, изузевши неколико оваковы рѣчій, у коима се предъ *б* и *г*, мѣсто *с*, пише *з*, на пр. *зб*огъ, *зб*ыля, *зб*ыти се, *зб*оръ, *зг*рада, *зг*ода, *зг*еба, *зг*лавакъ, *зг*лобъ, *зб*ѣгъ.

VIII.

р. — Ово писмо гдегодъ само собомъ или съ другимъ сугласницима, безъ помоћи самогласника, слогъ или рѣчь чини, онде оно не прима ни предъ себе, ни после себе никакво самогласно писмо, и

по томе се србски уредно пише: врхъ или връ, брзъ, вргъ, тргъ, жвркъ, крвь, мркъ, кртъ, тврдъ, ртъ, смртъ, црвъ, брдо, врло, грло, дрво, жрвань, зрневлѣ, гр'оце, прстенъ, рђа, ркати, кр'ати, брзина, грнчарскій, државникъ, првенацъ, четвртый, и т. д.

IX.

ъ —, безгласно писмо, пише се само на краю рѣчій после сугласника, осимъ оны, у коима га онде ь исключава (X.), на пр. Петаръ, Душанъ, Тимокъ, свѣтъ, царъ, кнезъ, войникъ, отацъ, градъ, дворъ, ованъ, езикъ, умъ, говоръ, творъ, растъ, постъ, миръ, гласъ, разуманъ, силанъ, нашъ, нѣговъ, самъ, данасъ, истогъ, другогъ, кадъ, часъ по часъ, паметномъ главомъ, наглогъ човека, оногъ истогъ дана, еданъ, шестъ, пишемъ, зебемъ и т. д.

X.

Писмо ь, такођe безгласно, пише се:

1. На краю суштествителны имена женскога рода у именителномъ падежу един. числа, коя се ту свршую са сугласникомъ на пр. паметь, помоћь, рѣчь, милость, напасть, сласть, власть, наравь, крвь, капь, благодать, свѣтлость, светость, варошь, лажь, стварь, масть, любавь, матерь, пустошь, сувадь, зелень, равань, челядь, сирочадь, дивлячь и т. д.

Осимъ тога се и *самь* (одъ всамь) съ ь пише за разлику одъ *самъ* (единый, безъ друга).

2. Кадгодъ треба умекшати *л* и *н* было то на краю, было у почетку или у среди рѣчій, и овде свагда предъ самогласницима *і*, *и*, *ій* и *о*; на пр. добродѣтель, учитель, родитель, бранитель, гонитель, пріятель; конь, пань, наковань, гунь, пасуль,

*нь*іовъ, сти*нь*іо, *нь*инъ, *нь*ива, ко*нь*и, к*нь*ига, са*нь*ивъ, та*нь*ити, ска*нь*ивати се, бу*ль*іо, жу*ль*іо, бо*ль*ій, ша*ль*ивъ, ко*ль*иво, под*ль*ика, г*ль*ива, бо*ль*омъ, ру*ль*омъ, кло*нь*омъ, ма*нь*омъ, рад*нь*омъ, зим*нь*ій, негдаш*нь*ій, есе*нь*ій, тамош*нь*ій, ючерашньій и т. д.

XI.

Где се гласови, за кое су одређени сугласници, у преображаваню рѣчій не претвараю сасвимъ у друге гласове, него они исти само што манѣ или выше оштріи и тврђи зато бываю, што долазе предъ нове оштре или тврде гласове, онде не треба писмена, коя су ій у ньиной првобытности представляли, другима замѣньивати, и по томе валя писати, на пр. Ср*б*ъ: ср*б*ски, а не ср*п*ски; лю*б*авь: лю*б*кій, а не лю*п*кій, вра*б*аць: вра*б*ци, а не вра*п*пи; Ша*б*аць: Ша*б*ца, а не Шапца; сла*д*акъ: сла*д*кій, а не слаткій; гра*д*ъ: гра*д*скій, а не гра*ц*кій, Ши*д*ъ: ши*д*скій, а не ши*ц*кій; лю*д*и: лю*д*скій, а не лю*ц*кій; те*ж*акъ: те*ж*кій, а не те*ш*кій; у*з*анъ: у*з*кій, а не у*с*кій; мр*з*акъ: мр*з*кій, а не мр*с*кій; бра*т*ъ: бра*т*скій, а не бра*ц*кій и т. д.

Ни у предлозима *объ*, *одъ*, *надъ*, *предъ* не замѣнюе се *д* ни у каквомъ случаю писменомъ *т*; и тако се пише и: о*б*колити, а не о*п*колити; о*б*тећи, а не о*п*тећи; о*д*писати, а не о*т*писати; о*д*купити, а не о*т*купити; на*д*писъ, а не на*т*писъ; по*д*купити, а не по*т*купити, по*д*скочити, а не по*т*скочити и т. д.

Ићи иште о*т*ићи, о*т*ишао, а не о*д*ићи, о*д*ишао.

О предлозима *изъ*, *разъ* и *узъ* види правило VI.

XII.

Где се пакъ едни гласови, кадъ се рѣчи буди како мѣняю и преображаваю, сасвимъ у друге гла-

сове претвараю, онде се за ове нове гласове у истымъ рѣчима друга и писмена, коя су у азбуки за нъи одређена, пишу; на пр. прионути, прианяти; даемъ, даю; мой, мое; бикъ, биче; братъ, браћа; болестанъ, болешльивъ; благъ, блажіи; врагъ, врази, враже; врста, вршнякъ; гроздъ, грожђе; грданъ, грђій; бѣлый, бѣльій; танакъ, таньій; горко, горчина; диго, диже, дизати; другъ, друже; женити, женидба; жутъ, жућій; зракъ, зрачакъ, зраци; кнезъ, кнежевъ; када, каца, качара; ладъ, лађенъ; листъ, лишће; радость, радошћу; лећи, лего, леже; лонацъ, лончићъ; метати, мећемъ; мозакъ, мозга; мува, мушица, уво, уши; тама, тавница; носъ, ноздрва; нога, нози; никадъ, нигда; опростити, опроштай; просити, прошня; овца, овчіи; око, очи; тихій, тишина; пити, пиће; послати, пошлѣмъ; писати, пишемъ; пустъ, пустити, одпуштенъ; рећи, реко, рече; рогъ, рози, рожанъ; рука, руци; тресемъ, трешня; якъ, ячій; юнакъ, юнаци, юнаштво; другъ, друже, друштво; чврстъ, чвршћій, и т. д.

Изъ овы примѣра види се, кои се гласови и како се они претвараю у друге гласове. Особито се дознае, где и кадъ прелази *д* у *ђ*; *г* у *з*, а *з* у *ж*; *к* у *г*, *ћ*, *ц*, и *ч*; *л* у *ль*; *м* у *в*; *н* у *нь*; *с* у *ш*; *т*, у *д* и *ћ*; *х* у *с* и *ш*, и кадъ се *х* замѣнюе съ писменомъ *е* или *й*, онда ово у *ш*; *ц* у *ч* и т. д.

XIII.

Као што е правилно, свакій гласъ онымъ писменомъ, кое е за нѣга намѣнѣно и одређено, представити, тако е исто правилно, а и потребно, рѣчи свагда іоштъ и подпуно, безъ свакогъ нескладногъ изоставляня, коренитость и свойственость нъину показуюћи слова, писати. И зато нека се пише: *пч*ела, а не чела; *пш*еница, а не шеница; *пт*ица, а

не· тица; радо*ст*ь, а не радось; чо*в*екъ, а не чоекъ; су*д*ци, а не суци; госпо*д*ство, а не госпоство; богатство, а не богаство; как*в*ый или как*о*вый, и ка*в*о или каково, а не какій и како; бо*л*на, а не бона; све*т*ци, а не свеци; о*т*ца, а не оца; дуб*љ*ина, а не дубина; час*т*на, а не часна; без*д*на, а не безна; ус*т*мено а не усмено; ка*д*што, а не каштo; ка*о* онъ а не ка онъ, и т. д. — Изузима се: мастанъ, масна, масно; нарасла, *ло*; нужный, *а*, *о*, и іоштъ неке овымъ подобне рѣчи.

Два еднако гласећа сугласна писмена правилно нестое удесно едно до другога, и зато се обично само по едно одъ ньи на едномъ мѣсту пише, а друго се изоставля, или се кадшто између ньи еданъ самогласникъ меће, на пр. о*д*увати м. оддувати; о*д*ати, м. оддати; о*д*анути, м. одданути; о*д*ѣлити, м. оддѣлити; о*д*адрети, м. оддрети; ра*за*знати, м. раззнати; безазленъ и т.д. По овоме пише се и: уче*н*ый, а, о; писме*н*ый, а, о; после*н*ый, а, о; чуве*н*ый, а, о, и т. п. — Изузима се н. п. бе*зз*аконо, бе*зз*лобно, стра*нн*а за разлику одъ страна и т. д.

XIV.

Велика писмена: А, Б, В, Г, и пр. пишу се:

а) *У* почетку саставка и после точке (.) предъ свакимъ новымъ слогомъ или періодомъ, н. пр.

*П*оредакъ е душа у свакомъ послу. *Б*езъ поредка нема нигде напредка; еръ непоредакъ и оно разорава, што си трудомъ приновіо. *У*чи се дакле поредку, и држи га се у свему и безъ преставка!

б) *У* почетку свакога стиха:

У срца дубльину ће людій
*П*рониће єданъ текъ Богъ,
А човекъ по делима суди
*Ч*овека доброгъ и злогъ.

в) После вопросителне (?) и удивителне (!), кадъ се овымъ знацима, као точкомъ (.), слогъ или смисао заключава, на пр.

„Штэ то читашъ?" Данашнѣ Новине. „Како є, Бога ти, садъ у Паризу?" Засадъ мирно. „Чудны людій!" Е, то имъ є у крви.

г. После мале или две точке (:), кадъ слѣдую подпуни наводи, н. пр.

Великій Петаръ говораше Руссима, показуюћи на иностранце: „Погледайте на нъи, па се старайте, да се съ нъима упоредите, и после, ако узможете, да ій и превазиђете." — Іоштъ онда самъ я говоріо: „Држимо се правде и слоге!"

д) Далѣ пишу се великимъ писменима сва имена собствена свакояка одређена: лица, земаля, краєва, мѣста, санова, достоинства, властій, народа, вѣрезакона, наука, па и наслови кньига и т. д. на пр. *Р*анко, *Д*ушанъ *С*илный, *Ц*рный *Ђ*орђе *П*етровићъ; *Е*вропа, *С*ѣверна *А*мерика; *С*рбія, *В*ойводство Србія, *М*ачва, *Д*унаво, *М*орава, *Б*еоградъ, *Ц*ариградъ, *П*аризъ, *М*ишаръ, *К*осово *П*олѣ, *Н*овый *С*адъ, *К*итогъ, *К*осмай; *Н*ѣгово *В*еличество *Ц*аръ *О*томанскій, *Н*ѣгова *С*вѣтлость *К*нязъ *С*рбскій, *Ц*аръ *А*устрискій и *В*еликій *В*ойвода *С*рбскій; *Вл*адика *Ц*рногорскій; *М*итрополитъ све Србіє и Архі-

епископъ Београдскій, Епископъ Шабачкій, Представникъ Княжескій, Председатель Совѣта Княжества Србіе, Попечитель Финансіе К. С., Началникъ Окружія Београдскогъ, Полковникъ и Кавалиръ, Судъ Окружія Валѣвскогъ; Лицеумъ Србскій у Београду, Академія Н, Музеумъ Н; Срби, Русси, Турци; Енглезъ, Гркъ; Христіянство, Вѣра Православна, Христіянинъ, Протестантъ! Морална Философія, Логика, Латинска Граматика, Доситееве Басне, и т. д.

е) Имена празника, мѣсецій, дана' на пр Ускрсъ, Спасовъ-данъ, Декемврій, Май и т. д.

Истиный Богъ свагда се и у свакомъ изразу' пише съ великимъ писменомъ. —

Но ако коя одъ више наведены собствены имена и рѣчій не означава управо за себе одѣленый и опредѣленый предметъ, онда се она пише съ малымъ писменомъ, на пр. млого е было царева и кралѣва, али мало велики; ту е было владика и савѣтника и судія доста; безъ уредны судова зло по народу и т. д.

Тако и сва прилагателна, одъ овы исты рѣчій, наслова и имена произведена, пишу се иначе у слогу и ако се не односе на собствену или опредѣлѣну власть и т. п. съ малымъ писменима, на пр. американскій редъ, србскій говоръ, мачванскій сиръ, дунавска риба, београдска роба, царска рѣчь, окружна власть, судейска пресуда, христіянска любавь, и т. д.

СЛОВО

НА ПРАЗДНИКЪ СВЕТЫ АПОСТОЛА, ПЕТРА И ПАВЛА,

говорено у београдской цркви Архимандритомъ Кирилом Поповићемъ, Друштва Срб. Словесности редовнымъ членомъ.

За свако велико и тежко дело бираю се люди кои ће га извршити. Божія премудрость, Исусъ Христосъ ніе тако поступіо, кадъ е хтео свою цркву основати, у кою ће сви народи уђи. Онъ не позва ни старешине народа, ни отмѣне богатствомъ, ни учене оногъ доба мужеве, да буду нѣгови ученици. Учитель божіе истине оставіо е мудраце на миру. Онъ е волео предати Евангеліе людма, кои имаю срце просто, умъ незанешенъ. Самъ е рекао, да ніе саветно сипати сладко вино у старе мешине; еръ кадъ почне вино врити, распашће се мешине и вино ће се просути.

Али ко е икадъ могао мислити, да ће тай изборъ пасти на просте риболовце? Ко е могао мислити, да ће Евангеліе по свету проповедати закованi привръженици мойсеовогъ закона? Па гле! вр'овный пастирь цркве, Исусъ Христосъ бира башъ рибара Петра и найжешћегъ свогъ против-

вника Павла, и нъи наменюе, да цркву нѣгову утврде и науку нѣгову пронесу до на край света.

Люди бы, по своіой памети судећи, рекли: како то може быти? Та, заръ се ніе Петаръ трипутъ одрекао Христа? Заръ ніе Павле люто гоніо и у тавницу бацао оне, кои су се усудили у Христа веровати?

Истина, Петаръ се одрекао Христа; Павле е гоніо прве Христіяне; али, чимъ е Христосъ после воскресенія рекао Петру: Петре! любишъ ли ме? Паси стадо мое; и Павлу: Павле, Павле! што ме гонишъ? Заръ невидишъ да си шутъ и да ниси пристао борити се съ рогатымъ: — одъ тога часа посташе обоица сасвимъ други люди. И срцемъ и душомъ были су Христови. Ни опомена, ни претня, ни тавница, ни окови, ни бой, ни смрть неможе ій више одцепити одъ Христа. Никакавъ трудъ, никаква опасность ніе была у станю застрашити ій, да у ревности своіой мало попусте. Они су овако мыслили: „Богъ е послао единца своГъ на землю, да као учитель позове све люде у царство небесно.“ Овай единацъ божіи непоказа на себи людске слабости, и волео е умрети, него оставити недовршено оно дѣло, кое му е отацъ небесный препоручіо. Тай истый единацъ божіи избрао е насъ, као што е Богъ нѣга избрао. Онъ е быо божіи посланикъ, а мы смо нѣгови посланици. Одъ данасъ е нѣгово дѣло наше дѣло. Све, што е онъ нама о Богу одкріо, дужни смо мы свету обявити. Онъ, Господъ и Владика нашъ, нехте изневерити свое учительско и пастирско званіе, него му оста веранъ и подъ трновымъ венцемъ, и на крсту. Па заръ да мы умукнемо гласомъ, кадъ животъ нашъ у опасности видимо, и да сакріемо одъ света оне истине, кое е онъ съ неба донео? И кадъ е онъ,

СЛОВО

НА ПРАЗДНИКЪ СВЕТЫ АПОСТОЛА, ПЕТРА И ПАВЛА,

говорено у београдской цркви Архимандритомъ Гаврiломъ Поповићемъ, Друштва Срб. Словесности редовнымъ членомъ.

За свако велико и тежко дело бираю се люди, кои ће га извршити. Божiя премудрость, Исусъ Христосъ нiе тако поступio, кадъ е хтео свою цркву основати, у кою ће сви народи уђи. Онъ непозва ни старешине народа, ни отмѣне богатствомъ, ни учене оногъ доба мужеве, да буду нѣгови ученици. Учитель божiе истине оставio е мудраце на миру. Онъ е волео предати Евангелiе людма, кои имаю срце просто, умъ незанешенъ. Самъ е рекао, да нiе саветно сипати сладко вино у старе мешине; еръ кадъ почне вино врити, распашће се мешине и вино ће се просути.

Али ко е икадъ могао мислити, да ће тай изборъ пасти на просте риболовце? Ко е могао мислити, да ће Евангелiе по свету проповедати закована приврженици мойсеовогъ закона? Па гле! вр'овный пастиръ цркве, Исусъ Христосъ бира башъ рибара Петра и найжешћегъ свогъ против-

вника Павла, и ньи наменюе, да црквę нѣгову утврде и науку нѣгову пронесу до на край света.

Люди бы, по своіой памети судећи, рекли: како то може быти? Та, заръ се ніе Петаръ трипутъ одрекао Христа? Заръ ніе Павле люто гоніо и у тавницу бацао оне, кои су се усудили у Христа веровати?

Истина, Петаръ се одрекао Христа; Павле е гоніо прве Христіяне; али, чимъ е Христосъ после воскресенія рекао Петру: Петре! любишъ ли ме? Паси стадо мое; и Павлу: Павле, Павле! што ме гонишъ? Заръ невидишъ да си шутъ и да ниси пристао борити се съ рогатымъ: — одъ тога часа посташе обоица сасвимъ други люди. И срцемъ и душомъ были су Христови. Ни опомена, ни претня, ни тавница, ни окови, ни бой, ни смртъ неможе ій више одцепити одъ Христа. Никакавъ трудъ, никаква опасностъ ніе была у станю застрашити ій, да у ревности своіой мало попусте. Они су овако мыслили: „Богъ е послао единца свогъ на землю, да као учитель позове све люде у царство небесно.“ Овай единацъ божіи непоказа на себи людске слабости, и волео е умрети, него оставити недовршено оно дѣло, кое му е отацъ небесный препоручіо. Тай истый единацъ божіи избрао е насъ, као што е Богъ нѣга избрао. Онъ е быо божіи посланикъ, а мы смо нѣгови посланици. Одъ данасъ е нѣгово дѣло наше дѣло. Све, што е онъ нама о Богу одкріо, дужни смо мы свету обявити. Онъ, Господъ и Владика нашъ, нехте изневерити свое учительско и пастирско званіе, него му оста веранъ и подъ трновымъ венцемъ, и на крсту. Па заръ да мы умукнемо гласомъ, кадъ животъ нашъ у опасности видимо, и да сакріемо одъ света оне истине, кое е онъ съ неба донео? И кадъ е онъ,

као божіи сынъ животъ свой жертвовао за спасеніе людско; како бы се мы смели нѣжити и штедити себе одъ труда, одъ мука, одъ смрти?"

Овако су мыслила два вр'овна Апостола, два главна стубца цркве Христове, Петаръ и Павле, и осташе постоянни у ревности своіой, догодъ нису плодну и благодатну дѣятелность свою завршили мученичкомъ смрћу.

Па, заръ е нестало вере у Исуса, пошто е Петаръ на крстъ распетъ быо? Или, заръ се сасвимъ изгладіо споменъ о распетомъ Исусу, кога е Павле проповедао, — пошто е Павлу глава одсечена была?

Но — уместо лакогъ одговора на ово пытанѣ, болѣ е за насъ, Благочестиви Слушательи, да се помолимо Творцу: некъ одржи, порасти и умножи у нама веру, кою су свети Апостоли проповедали; некъ побуди у нама волю, быти полезнима, као што су свети Апостоли одъ ползе были и, некъ насъ умудри примеромъ ньіовымъ, кои су дужность свою до последнѣгъ часа найсовѣстніе испунили, како бы, ньима подражавајући, показали се достойни членови цркве, кою е Спаситель нашъ смрћу своіомъ одкупіо и усвоіо, и кою су свети Апостоли и Мученицы крвлю своіомъ оросили.

ЛАЖЬ ПО НУЖДИ.

Изъ Чоке-а

посрбіо Архимандритъ Гаврилъ Поповићъ.

Само онай може съ надеждомъ у небо погледати, кои има чисто срце. Хитростъ и лукавство неводе къ правой срећи. Поштена душа треба да се даде познати не само речма, него и деломъ.

Мудростъ небави се сплеткама. Чиста добродѣтель нема на себи пега ћудльивости. Али и мудростъ и добродѣтель требуе одъ насъ, да пазимо на себе и кадъ говоримо, и кадъ ћутимо. Любимо Бога свомъ душомъ као и себе саме.

Ко Бога искрено люби, тай неће тако лако у грехъ пасти. И, было да што радо има, или што нетрпи; было да говори или ћути, онъ ће свагда засведочити, да люби Бога.

„И овай е съ ньимъ быо", тако рече служкиня, указуюћи прстомъ на исусовогъ ученика, кои сеђаше кодъ огньишта у дому првосвештеника. У то време быо е Христосъ у рукама свои неприятеля. Смртъ му е была предъ очима. Но ни они,

кои узъ нѣга пристали бияу, нису имали другомъ чему надати се. „И овай є съ ньимъ быо“, продерасе служкиня; но Петаръ, пунъ стра одпира се па каже: „я га и непознаємъ.“

Є ли лепо было одъ Петра, што се одрекао свога учителя, кадъ є животъ свой у опасности видіо? Є л' то было на своме месту реħи: я га и непознаємъ? — Може быти, свакій ħе реħи, кои за ове петрове речи зна, да ніє добро учиніо. Може быти реħиħе: да самъ я на нѣговомъ месту быо, не бы се никадъ Спасителя могъ одрекао. —

Но, наħиħе се заръ и таковы, кои ħе у себи помислити: А да шта є друго знао чинити? Заръ ніє могао читати съ лица судія исусовы, шта учителя нѣговогъ чека? Заръ му є тежко было погодити, како ħе Исусъ проħи, кадъ є видіо, да є гомила ускиптила противъ нѣга? — Па и да се оддао, да є казао чіи є, заръ бы тимъ помогао Исусу и спасао га? Ніє ли было пренче гледати, како ħе самъ читаву главу изнети? Заръ ніє у оваквой нужди лажь заступила свету дужность себехраненя? И заръ му веħъ и само благоразуміє ніє налагало, да у єдномъ тренутку истину изневери?

Овако ħе некій и некій помислити, кадъ представи себи, да є онъ на петровомъ месту быо. Онъ ħе то само за себе реħи па у себи и задржати, єръ га неподноси образъ явно исповедити. — Но Петаръ, чимъ є одъ оногъ првогъ стра мало къ себи дошао, позна, да поступакъ нѣговъ ніє быо справедльивъ, ни благоразуманъ. Као усіяно гвожђе тако га є мучило каянѣ. Єдно єдино олакшанѣ были су му сузе, коє є онъ нештедно проліо. Онъ є видіо, како є зло вратіо Исусу за ону безмерну любавь, коіомъ га є онъ любіо.

Кои є тай отацъ, кои ће оставити дете своє онда, кадъ є оно у очевидной опасности? Коя є то мати, коя ће у опасномъ часу напустити плодъ утробе своє, само да свой собственый животъ спасе? Права нѣжность заборавля на себе у таквомъ случаю и сву свою бригу обраћа на предметъ, кои є ньой више свега міо. Петаръ є осећао, да ніє вратіо заямъ любави христовой. Зато є брже болѣ и изишао изъ куйне и горко плакао. Онъ є осећао, не само да ніє любавь свою засведочіо, него да ни правичанъ ніє быо. Єръ овде ніє се на то ишло, како ће онъ спасти животъ, было свой, было исусовъ; него се на то ишло, да покаже, да уважава ону истину, кою є учитель нѣговъ и предъ разяренымъ судіяма своимъ неустрашимо проповедао! — На то се ишло, да бы супротъ оны лажльивы сведока стали други истинни сведоци, кои ће смело рећи: Да, да, овай Исусъ правый є Месія; онъ є Христосъ, истиный Спаситель света! — На то се ишло, да се орабре и ободре сви они, кои у нѣга верую; да се цео народъ увери, да ученици исусови раде у нѣговомъ духу и, да су потоме готови жертвовати за проповедь светогъ Евангелія све па и самый животъ.

Но Петаръ ако и есть быо уверенъ, да є наука исусова истинита и да є у станю грешнике на путъ спасенія извести; опетъ зато ніє имао срца жертвовати се за ню. Ніє быо толико одважанъ, да животомъ потврди веру свою. Онъ є то добро знао и осећао, зато є и изишао изъ куйне и горко плакао.

Заръ ніє побієна цена Исусу у очима нѣговы непріятеля тимъ, што га у тако страшно доба сви ученици нѣгови оставише, несмевши казати, да су нѣгови? Како ће онай задобити за свою науку ю-

дейскій народъ и све остале люде, кои ни саме своє искрене другове, своє ученике ніє у толикой мери задобіо, да су баръ у овако страшномъ часу одушевлѣни за нѣга? — На све ово ніє Петаръ помишляо у оной забуни. Нѣга є было после стидъ. Онъ є горке сузе каяня проліо, али доцне.

Но Петаръ се одрекао Христа само за онай часъ, само у првомъ страу. — А колико ій има данасъ и ученика и ученица тогъ божественогъ учителя, Исуса, кои га се одричу! Петаръ є показао велико своелюбіє при одрицаню, али є то баремъ было предъ малымъ числомъ, у куйни, предъ слушкиньомъ и момцима; но ови данашньи чине то на очигледъ целомъ свету, и то не у страу, него башъ ладнокрвно, башъ съ умишлѣномъ намеромъ!

Исуса нема међу нама у телу човечіємъ: алъ є съ нама духъ нѣговъ, кои у науци нѣговой живи. Слѣдователно, коигодъ ратує противъ добродѣтельи, противъ правде и истине, кою є онъ проповедао, тай се тимъ самымъ и нѣга одриче. — У данашня времена светъ є врло оладніо спрамъ христове науке. Любавь она, коіомъ Бога любимо, врло є млака постала. Одтуда долази, да люди еванђелске заповеди удешавају према своимъ обстоятелствама. Неживе, нити мысле, нитъ раде онако, као што света вера прописує. Они немере себе, свой животъ, своє поступке съ веромъ; алъ они удешавају веру према ономъ, какви су. Нећешъ наћи кодъ ньи оне вечне, непоколебиме христове добродѣтельи, него друге неке накаламлѣне, коє имъ у рачунъ иду. Нема ти ту ни искре божіє премудрости, него скотскогъ себичногъ лукавства, подъ наденутымъ именомъ „благоразумія."

Немой се дакле чудити пословици, коя є одовудъ произишла и коя намъ найживлѣ представля,

како смо покварени, како ли смо изврнули образъ христіянскогъ мишлѣня. На примеръ: „Незна нужда, шта е законъ." „Нужда законъ меня." А то ће толико рећи, као да у известнымъ обстоятелствама и оно, што е по себи хулно, може быти похвално; као да и оно, што е по себи црно, може быти белѣ одъ снега. Па да бы светъ, то есть люди ову свою философію, састоећу се изъ праве лажи и неправде оправдали, кажу: Е, па то е лажь по нужди.

Кадъ у себе забленутый лицемеръ тражи кодъ други чести и уваженія, и то све помоћу неки кићены речій, неки чудноваты сугреба и клаңясаня; кадъ велимъ, тражи оно, што незаслужуе, и кадъ се продае за незнамъ каквогъ, а овамо е чистъ одъ сваке собствене унутрашнѣ вредности, то онъ онда овако одприлике мысли: я знамъ, да е мое поступанѣ притворно, алъ неможе се другчіе: Благоразуміе каже ми, да тако треба. Има людій, кои се одераше радећи, али ћуте о себи; а светъ ій неузима ни на умъ. Ніе тамо амо, людма е мило, кадъ ій варашъ и за носъ вучешъ. Па кадъ се тако радо подаю, што ій не бы варао и обманьивао. То е лажь по нужди. Она мени иде у рачунъ. А што е съ моіомъ ползомъ скопчано, вальда е и дозволѣно.

Кадъ младъ човекъ, новайлія, кога савремена развратность іоштъ ніе окужила; кои се іоштъ ніе удаліо одъ правила добродѣтельи, нити е благочестива осећаня изъ срца своігъ прогнао; — кадъ велимъ овакавъ човекъ случайно западне у неваляло друштво, где ће чути, како се безобзирце каля честь и добро име оны лица, коя онъ добро познае; где ће чути, како се овомъ или ономъ имена издеваю, какви се страшни пороци овомъ или ономъ пришиваю, какви се покори на овогъ или оногъ изно-

се и то све онако напразно, текъ по чувеню, по пустомъ домишляню; — па кадъ и онъ самъ изъ неке тобожъ учтивости спрамъ дружине пристане узъ нъи, съ подсмевачима се подсмева, съ ругательима се руга, съ опадницима опада, съ клеветницима клевеће; кадъ се осмейкуе на онакве речи, одъ кои бы се добродѣтель стидила, кадъ не пристойну шалу плѣсканѣмъ или маханѣмъ главе одобрава и похвалюе, и кадъ се найпосле одда піянству, раскошству, блуду, само да угоди браћи, да га не бы изсмеяли и рекли, баяги онъ се прави поштеніи и болій одъ нъи, онда онъ одприлике овако себе правда и извинява: Ко ми може за зло примити, што самъ се съ друговима моима изедначіо. Некаже ли благоразуміе: ко е запао међу вуке, некъ урличе съ нъима заедно. Та я мрзимъ у срцу на све ово, што радимъ. Я се гадимъ и гнушавамъ одъ тако безчестногъ живота. Душа моя ненавиди све те мрзке и гнусне страсти, — али я самъ све то чиніо по нужди.

Кадъ другій, кои одъ свое савести зазире и неће да вређа езикомъ туће добро име, нити хули на другогъ збогъ владаня, нити га осуђуе збогъ худе нарави, кадъ, велимъ, овакавъ нѣжне савести човекъ самъ радо вара и обманюе друге люде, особито кадъ што продае; кадъ лажльивомъ меромъ мери, кадъ лошу стварь продае подъ добру, кадъ одъ свои дужника прекомерну лихву изискуе, па узъ лихву іоштъ коешта, онда онъ овако себе правда предъ своіомъ савесћу: Нужда е яча одъ свакогъ закона. Свакій е себи найближій. Та то су невине трговачке користи. А кои е тай, кои негледа свою користь? Цео светъ тако ради. У томъ нетреба му замерити.

Кадъ видимо некога, гди пузи предъ онымъ, кога у срцу презире, само да га у свое замке уло-

ви; или, кадъ га видимо, да изъ гнусне себичности преузноси срамне и неправедне поступке многоможны лица, и чрезъ то ій у ньіовомъ неваляллству іошть веѣма утврђуе. Или, кадъ изъ човекоугодія таи истину и несме съ ньомъ на среду ни предъ другомъ и пріятелѣмъ, онда онъ овако у себи мисли: Дугачке су руке у велможа; лако могу досадити. Па што бы се я жертвовао. Заштъ да мећемъ срећу мою на коцку? Ошто ми е, да навалице тражимъ себи непріятелѣ. Та заръ самъ я првый, кои у нужди и по обстоятелствама онакво што говоримъ, о чему у памети немыслимъ и у срцу неосећамъ?

Ето тако у данашнѣ доба извиняваю и прикриваю своя безсавестна дѣла обични люди. Ето тако се и данасъ христіяни одричу Христа, Спасителя свогъ, па при свемъ томъ надаю се спасенію. Храмъ светый прилѣжно посѣштаваю, нетуђе се обичая свое вероисповеди, радо присутствую торжествама благочестія и мисле, да ће спасени быти заслугама оногъ, кога свакій данъ распиню страстима и похотима своима. Овако заваркаваю себе докле се годъ може. Изговоръ ньіовъ у томъ врло е смешанъ. Веле: Мы смо обвезани наблюдавати правила светскогъ приличія. Кудъ смо пристали осимъ света? Или измышляваю помоћу уображеня нову неку религію, пуну суеверія и чувствености, или мударствую, да су заслуге Спасителя кадре ньи спасти, макаръ се они ништа нетрудили о своме спасенію; или се уздаю, да ће ій угодници божіи заступити и у небесно царство увести, или да ће помоћу светогъ причешћа и дуги молитава у рай ући.

Но неварайте се вы слепци! Бога нећете преварити! (Гал. гл. 6. і. 7) Самъ Христосъ изобли-

чава ваше заблуђенѣ, вашу измишлѣну вероисповедь, по коіой сте готови све веровати, само нетворити оно, што є противно вашой себичности, вашимъ омилѣнымъ наклоностима, вашой разнѣжености. Та заръ га нечуете гди вамъ се одзива: Неће свакій онай уђи у царство небесно, кои ме чествує речма: Господе, Господе!; него текъ онай. кои испунява волю отца могъ небесногъ. (Мат. гл. 7 ст. 20, 21.)

У осталомъ неможе се рећи, да и саме честне душе немогу дођи у такво положенѣ, у комъ ће двоумити, на кою имъ страну валя прећи, нашто ли се решити. Већъ и само светско благоразуміє више пута тако рећи забранює човеку држати се подпуно благословеногъ правила. Шта више, има случаєва, у коима савестна искреность може быти вредоносна и пагубна, и у коима мора она уступити некимъ вишегъ рода обвезателствама.

Безсумнѣ, да има случаєва, у коима є болѣ съ истиномъ застати, него на среду изићи. Има обстоятелства, у коима є саветніє ћутати него говорити. Представимо себи, да домаћинъ какавъ и уєдно отацъ породице опасно болує. Сви су у дому брижни и плачни збогъ нѣга, єръ онъ о свима бригу води. Кадъ бы се догодило, да се траюћой болести нѣговой єданъ одъ синова нѣговы проскита, или да какво злочинство учини, кои бы човекъ таквошто болестномъ отцу брже болѣ казао? Заръ га небы у болести нѣговой поштедіо са тако неприятномъ вести? Видишъ, како є добро свему меру знати! Како є спасоносна предусмотрителность! Видишъ, да има дужностій, коє по природи и качеству ньіовомъ треба предпоставити онымъ нижима! На ову разлику држностій валя добро пазити у дружтвеномъ животу.

Човече! немой се бринути збогъ ове разлике. Ты си радъ свагда имати у виду узаймна одношеня ньіова, ал' съ друге стране зебешъ у срцу, да ій нећешъ моћи разликовати, мислећи, да ти є пре свега нужно познаванѣ света, особито мудрость и незнамъ какво памтенѣ. Варашъ се. Света евангелска наука ніє тежка. Та Христосъ є науку свою проповедао по већой части све самомъ простомъ народу, па га є овай разумео. Онъ неузе себи ученике изъ учены людій, него башъ изъ просты, и по пореклу врло незнатны. Па гле! ти тако незнатни посташе чувени и знаменити; неучени посташе мудри, али чимъ? словомъ исусовимъ, евангелскомъ наукомъ, кою мы и данасъ имамо и коя єдина може намъ дати мудрость и блаженство.

А и ніє нужно дуго разбіяти главу, да сватишъ разлику између выши и нижи дужностій. Нетреба ту Богъ зна какве прозорльивости, да погодишъ, кадъ є доба рећи истину, кадъ ли прећутати; єръ видишъ, толико се пута у животу таква обстоятелства слегну, у коима треба одма радити, нитъ има ту времена натенани размишляти, шта ће быти болѣ и полезніє. Па и ко може свагда предвидити, оће ли садашньи поступцы наши имати добра или худа слѣдства? И ко ће веровати, да цена добродѣтельи зависи одъ ползе, кою она приноси? Та то нестои у власти човека, учинити, да ово или оно дело полезно буде. Да, да, има дужностій, по достоинству свомъ тако узвишены, да намъ, по земномъ одношеню къ нама, пре шкоду, него ползу принети могу. Има обвезателства, коя ишту одъ насъ, да жертвуємо цело наше иманѣ, што више, има и таковы, у коима и животъ нашъ положити морамо. Но, што є трудъ, мука и жертва већа, све то већу цену има добродѣтель. Што насъ

є скуплѣ стало победити наше самолюбіє, тимъ вeћма скаче цена дѣйствителной добродѣтельи.

Па како ћу, пыташъ ме, безъ размышляваня и оштроумія, безъ учености и познаваня света умети разликовати, коє су дужности важніє, коє ли ниже и маловажніє? Я бы радъ, да ми се ово пытанѣ разясни, єръ има случаєва, у коима остаємъ у сумньи, на кою страну да се окренемъ.

Исусъ Христосъ даде намъ свою спасителну науку. Она є приступна и понятна како мудрацу, тако и простомъ човеку. Да бы ову свою науку у животу нашемъ обистинѣну видіо, нетребує одъ насъ ни оштроумія, ни учености, ни познаваня света, него само єднога, а то єдно єсть — любавь. Люби Бога више свега и ближнѣгъ своґъ као сама себе. Ту ти є зборникъ свію заповѣдій. Свакій є човекъ способанъ любити, па и само дете на сиси. Любавь є путеводителна звезда, коя насъ води стазомъ чести и добродѣтельи къ престолу благочестія; коя намъ показує правацъ къ свему ономъ, што є людма мило и Богу угодно. Кога любавь креће на дело, тай неможе быти несправедльивъ спрамъ своґъ ближнѣгъ.

Люби Бога више свега, па ћешъ одъ часа познати границу твои дужностій, коима си людма обвезанъ. Ко Бога люби, тай неће никадъ зла чинити на туђу заповесть, макаръ га се како бояо. Ко Бога люби, неће извинявати преступленѣ, неће угађати пороку, неће гонити невиность. Ко Бога люби, тай ако неузмогне злу на путъ стати, доиста га неће подпомагати ни речма, ни деломъ, ни улагиванѣмъ.

Ко Бога люби, тай слуша божіеґъ гласа у себи; тай слуша савесть свою, коя безъ оклеваня

пресуђуе, шта е добро, шта ли худо. — Ко Бога люби, тай се неће никадъ дотле заборавити, да у лажи прибѣжишта тражи. Само срце нѣгово вели му: Рече ти е Бога послушати, него люде! — Оно му іоштъ и то вели: Отца истине найболѣ ћешъ прославити чрезъ истину. — Да, оно му іоштъ и ово говори: кадъ наступи онай одсудный часъ, у коиъ треба истини за любавь да жертвуешъ сва блага, па и самый животъ, неодреци се онда Исуса Христа! — Та знашъ, да е и Христосъ животъ свой положіо за истину, кою е съ неба донео. И ученици нѣгови умреше за истину, па и толики други, коима броя незнамъ, исто тако мислише, делаше и пролише крвь свою за истину.

Люби ближнѣгъ свогъ као себе самогъ. — А ко е твой ближный? — Свакій онай, на чіе станѣ ты имашъ уплива речма и деломъ Ако любишъ твогъ ближнѣгъ као што треба, то ты у нѣму себе самогъ любишъ. Дакле, штогодъ желишъ, да ти люди чине, чини и ты ньима. Како бы радъ быо, да други съ тобомъ поступаю, поступай и ты тако съ ньима. А бы л' радъ быо, да те ко лаже и вара, ако ће быти и у шали? Є л' да небы. Но при свемъ томъ ты ћешъ благосиляти оногъ, кои по искреной любави спрамъ тебе, крів одъ тебе какву опасну истину, подъ тимъ изговоромъ, да те сачува одъ несравнѣко већегъ зла.

Да, да, има и таквы истина, кое ако се у невреме одкрію, могу толика зла починити. И у таквымъ случаима валя намъ пазити не толико на собствену нашу користь, кою бы имали, кадъ бы мужествено съ истиномъ на среду изишли, колико на то, да съ истиномъ ненанесемо вреда брату нашемъ и да спокойство нѣгово ненарушимо. — Веруй чо-

вече, любавь ће те научити, кадъ є доба говорити, а кадъ ћутати.

Слободно кажи истину, кадъ видишъ, да съ ћутанѣмъ можешъ више наудити другима него себи помоћи. Изнђи насреду съ ньомъ, кадъ знашъ, да, ако є утаишъ, можешъ некомъ и некомъ помоћи, алъ уедно толикима и толикима одмоћи. И у томъ ће те любавь наставити, шта є право. Пусти є, некъ ти она изъ свои уста каже. Алъ чувай єзыкъ у освети. Стидъ те было до века, ако изъ освете изиђешъ съ истиномъ на видило. А іоштъ ти црный образъ быо, ако є претаишъ свое користи ради.

Реци истину, ако ћешъ што и пострадати; алъ напротивъ задржи є у себи, ако предвиђашъ, да бы съ ньомъ толике честне люде несрећныма учиніо. Ћути, неказуй истину, ако си дао речь, да ћешъ ћутати, а опетъ са тимъ никомъ шкодити нећешъ. Сакри є у себи; мучи као риба, ако мыслишъ, да то, што ты за истину држишъ, сумньи подлежи, єръ бы съ одкрићемъ нѣнымъ породіо сумнѣ кодъ други, и уместо да ій убедишъ, іоштъ бы ій већма поколебао. Ћути, неказуй истину, ако ти се чини, да іоштъ ніє наступило време, да бы она благотворна быти могла. Єръ свашта има свое време. И у томъ ће ти любавь одкрити, кадъ є згоданъ часъ за истину.

Зато неизсмеявай, него почитуй и у другима оно, што они за истину држе, што ій руководи къ честномъ и благочестивомъ животу, макаръ се теби чинило, да є та ньіова истина голо суеверіє или предразсуда.

Живишъ ли међу людма друге вероисповеди, буди мударъ и ненамећи се за проповедника исти-

не, ако ниси позванъ на то. Чувай се, узми се на умъ, да туђу веру твоимъ сумняма непоколебашъ. Свакій є човекъ блаженъ текъ у своіой вери. Свакій є само своіомъ веромъ властанъ. По ономъ' како напредовао буде у просвети, постепено одпадаће одъ нѣга суеверіє. Негледай толико на то' како онъ веруе, колико на то, како онъ дела и живи. Ако онъ живи по духу науке евангелске, онъ є исусовъ ученикъ. Неће насъ Богъ судити збогъ погрешногъ умованя, него по заблуђеніяма срца нашегъ. Но и ту ће ти любавь показати путь и стазу, како мудро и смотрено валя у свое време требити суеверіє и предразсуде твогъ ближнѣгъ.

О Боже, вечитый источниче блаженства! Ты си текъ изъ єдне любави створіо ову вселену и мени свой образъ и подобіє позайміо. Овай духъ у мени, то є искра твогъ божества. О како є тай духъ пунъ препунъ любави, како є склонѣпъ усрећавати све, кои су око нѣга. Благо мени, кадъ бы та искра у мени свагда светла и топла была; я бы онда чистъ быо одъ сваке ниске себичности. Я бы онда найвеће блаженство налазіо у обштой срећи мое браће. О любави, выша одъ сваке любави, распири ову искру у мени, небы ли обузела цело мое тело, цео животъ мой. Єръ текъ онда дишемъ и живимъ съ Исусомъ, ако ме є духъ науке нѣгове скрозъ проникнуо. Онда є нѣгова воля уєдно и моя воля, нѣгова премудрость уєдно и моя премудрость. Само ћу онда у станю быти ценити истину више свію земны блага; само ћу онда постићи смисао овы дубоки и многозначећи речій: „Любити Исуса Христа и у духу нѣгове науке живити, више значи него сва наука на свету.“

КРИТИЧНО ЖИТІЄ БАСНОТВОРЦА ЕЗОПА И НЂГОВЫ БАСНІЙ.

(Превео съ грчкогъ изъ Кораєвогъ предговора на Езопове басне бывшій саобштавающій Членъ Друштва покойный Вукашинъ Радишићъ.)

Нагласноме и славноме баснотворцу Езопу случило се то, што и найславніѥму поети Омиру. Као што овога, тако исто и Езопова права отачбина остала є подъ сумньомъ. Отачбиномъ нѣговомъ єдни су назвали Сарде у Лидіи, други островъ Самосъ, а трећи Месемврію, градъ у Тракіи; но више ньи мнѣніє є, да є быо Фриђанинъ. Али опетъ и одъ овы єдни га производе изъ Аморіума, а други изъ Котіаія, оба града у Фригіи.

Езопъ є рођенъ робъ одъ робова. Изъ древногъ некогъ надписа, кои носи у себи Езопово име, заключили су неки (види Saggio di lingua Etrusca, Tom. I. pag. 105.), но невероятно, да є быо занатомъ кипотворацъ.

Изгледъ лица и тела нѣговогъ, ако и ніє, као што Максимъ Планудъ оће, Терсіитскій, и нѣговъ ликъ, кои се наоди у Риму на Албаничкомъ Добру, и сведочанства старіи одъ Плануда списателя 1) доказую, да є быо, или се поне по обштемъ одъ старина причиню веровало, да є ружанъ. По Плануду є быо онъ іошъ и немъ, или мутавъ; но срећа, дошавши му у сну, исцели му недостатакъ єзыка. Оставляюћи на страну чудо срећe, ништа намъ не

смета, додати и немость осталыма телесным' Езоповым' оскудицама [2]).

Съ почетка и найпре проданъ буде Езопъ Самскомъ философу Ксанту, то томе другомъ єдномъ Самлянину, по имену Ядмону. У овога [3]) куħи имао є онъ у дружтву робиню, а после малогъ времена знамениту блудницу Родопу, коє лепота побудила є Харакса, брата славне поеткинѢ Сафе, да є искупи одъ Ядмона.

Езопа види се, да є Ядмонъ своєвольно одпустіо и дао му слободу, или за награду верногъ му служеня, или што се стидіо, држати себи за роба мужа, украшена многима преимуħствама науке. Чимъ се робства опростіо, сместа постане збогъ своє мудрости знатанъ по целой Елади.

Езопова мудрость была є философіє морална часть, коіомъ су се словесніи люди онога времена одъ свію други частій философіє понайвыше занимали, и кою є после Сократъ довео у савршенство. Одъ такозваны седамъ Еладски мудраца, измеħу кои є выше нъи было савременика [4]) Езоповы, ако изузмемо природословца Талеса, други су сви были морални философи, т. є. бавили се око средства людске среħе.

Доспевшій гласъ о Езопу и у Лидію, принуди ондашнѢга богатога цара Крезуса, да га призове къ себи и да га подржи у царскомъ свомъ двору съ великомъ чешħу. Старый робству навычай и свакидашнѢ съ царемъ мешанѢ, ако и нису, као што у други людій, и у Езоповой души породили ласканѢ, опетъ су нацртали у ньой неку наравну учтивость и устручаванѢ.

Изъ ове стидльивости толкує се, зашто є самъ Езопъ китіо добродеть киħенымъ покриваломъ ба-

сна, кад' су є остали мудраци явно и безъ околишеня препоручивали. Изъ исте учтивости закључава се іошъ и оно, што є Езопъ рекао законодавцу Атинскоме Солону [5]), кои є такође онда седіо у Крезусовомъ двору. Будући є піянствомъ богатства занешеный царъ негодовао на речи Солона, кои се трудіо, научити га, да се права човечія срећа рађа изъ добродети, а не изъ злата пуны благайница, зато Езопъ, уватившн га насамо, рекне му: „Солоне! съ царевима, или не треба човекъ ни да говори, или да найслађе и найумилятіє говори [6]).“ И ако овай саветъ може кои путъ и полезанъ быти, но любителя истине и слободе Солона на ове речи одговоръ несравнѣно є мужественіи: „А што невелишъ.“ рече му, „или не треба съ царевима ни говорити, или имъ говорити, што є найистинитіє?“

Остало поведеніє Езопово, ако є истинито оно одъ псевдоплутарха приписивано нѣму изреченіє, было є заиста философске душе поведеніє. „Єданъ говори зло за тобомъ,“ рече му некій. А онъ га дочека: „*Οἱ τὰς μαχαίρας ποιοῦντες, οὐκ αὐτοὶ ἀποκτείνουσιν, ἀλλ' οἱ χρώμενοι ταῖς ὑπ' ἐκείνων κατασκευασμέναις· καὶ ἐμὲ νῦν οὐ ἐκεῖνος λέγει κακῶς, ἀλλὰ σὺ ὁ χριόμενος τῇ ἐκείνου βλασφημίᾳ.*“ т. є. „Не убіяю люде они, кои праве, но они, кои употребляваю ножеве: тако и за мномъ не говори садъ зло онай, но ты, кои употреблявашъ нѣгове зле речи.“

Идући по томъ по Елади, или своимъ собственымъ, или и самога цара Крезуса посломъ, отиде Езопъ и у Атину. Онда є было време, кад' су Атиняни, негодуюћи на Писистратово тиранство, тражили, да га се ослободе, премда влада овога владара, осимъ имена, ништа друго тиранско ніє ни имала. И тада, веле, да є преповедіо Езопъ Атинянима басну Жаба [7]), светуюћи ій, да трпе Писи-

страта, и бoвћи се, да не подпадну подъ иго другогъ каквогъ правогъ тирана.

О осталомъ животу Езоповомъ, исторія не говори готово ништа. Само наводи седамъ мудраца пиръ у двору тирана коринтскога Персіандра, на коме се десіо и Езопъ. На овомъ є можда пиру дао и преповеданый одговоръ Хилону, кои га є упытао: „Око чега се бави Юпитеръ?“ а онъ му дода: *„Τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινῦν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψῦν.“* т. є. „Високе (ствари) понижава, а низке узвишава.“ Ово тако наводи Діогенъ Лаертскій (у *Βιβλ. Α'*, *Τμ.* 69.). А Стовей опетъ (*λόγ. ϱγ'.*) вели, да упытанъ одъ едногъ властногъ мужа: „Шта раде богови?“ одговоріо му є: *„Τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν.“* т. є. „Єдно створаю, а друго обараю.“ Єданпутъ пакъ гледећи прекрасногъ, но злочестогъ и раскошногъ некогъ младића, рекне му: *„Ὁπείῳ ἱματίῳ ἠμφιεσμένος, κακῶς αὐτὸ ἀποδύῃ!“* т. є. „У какву си одећу (природе) обученъ, а како є ружно свлачишъ!“ (*Στοβ. λόγ. ϛ'.*).

Штогодъ се друго гласа о житію Езоповомъ, као што є и одлазакъ нъговъ у Вавилонъ, то су измишлѣнія фантасіє Планудове, или є то одъ други измишлѣно само истый Планудъ преписао безъ икакве разсуде. Такођe верованя є недостойно и Езопово путованѣ у Италію, коє Исихіє наводи у речи *„Συβαϱιτικοί.“* Вероятніє є оно, што Планудъ прича о Езоповой смрти, будући є то приміо одъ други старіи списателя.

По овыма дакле, посланъ є быо Езопъ одъ Крезуса съ млогимъ благомъ и златомъ у градъ Делфъ, да принесе Аполону сяйне жертве, и да свакоме грађанину раздели по четири сребрне мине, коє се одъ прилике равнаю съ данашньи 68 та-

лира, или 136 фор. сребра. Тамо дође съ Делфянима у заваду, и између млоги други подсмевкій учини имъ и ову, да они, како немаю землѣ за оранѣ и копанѣ, сви бы морали поскапати одъ глади, кад' небы имали жертва' и дарова', кое су имъ покланяли долазећи на поклонѣніе Аполону странци. Ни ово му, веле, не буде доста, но іошъ, пошто принесе богу одъ Креза жертве, пошлѣ му натрагъ све злато, судивши Делфяне недостойныма нѣговогъ царскогъ дара [8]). Свакоме е лако садъ знати, колико е морало смутити и раздражити свете душе коринћанске ово неочекивано новчано утоплѣніе у самоме пристаништу! Почему Делфяни, можда последнѣму, али не самоме [9]), сиромаху Езопу учине грозну ову освету. Сакрию му у ствари едну одъ посвећены богу златны ћаса; и кад Езопъ пође одъ ньи, они бржe за ньимъ у потеру и увате га, као светокрадца; па као таковогъ, осудивши га на смрть, збаце га съ тако званогъ брега Хіампіе, да се савъ смрви; и то исти они свештеници, кои се нису стидили, красити свой храмъ златнымъ образомъ тада на гласу бывше блуднице Фрине [10]), и кои су примили одъ блудничкн плата десетке одъ не манѣ знатніе у блуду Езопове суробинѣ Родопе [11]). Кадъ су га тели већъ стрмоглавити, преповеди имъ онъ ову басну о Орлу и Бумбару: „Герао орао зеца, па зецъ прибегне къ лежи бумбара и стане га молити за спасеніе. Бумбаръ моляше орла, да му не убіе госта, кои се тако у невольи нашао, и заклиняше га великимъ Юпитеромъ, да му не гледи на малину тела, но да га послуша. Орао шине криломъ бумбара, па увати зеца и прождере га. Бумбаръ се нада за орломъ, да види, где му е гньиздо; и кад' га нађе, поразваля му у нѣму сва яя и поквари ій. Орао се на то разлюти, па по другій се путъ на вишемъ месту угньизди. Бум-

баръ му и тамо пакость учини. Орао нашавши се у невольи, попне се на небо къ Зевсу, коме є посвећенъ, и трећа яйца снесе на нѣговомъ крилу, давши му ій съ молбомъ подъ обрану. Бумбаръ уваля одъ балеге лопту, те съ ньомъ къ Зевсу, па му є спусти у крило. Зевсъ скочи, да стресе поганъ, па неотице и яя проспе, те се сва полупаю. Дознавши онъ одъ бумбара, да му є онъ баціо у крило балегу, да се освети орлу, кои, ніє само бумбара обидіо, но є и самомъ Зевсу хулу нанео, рекне къ дошавшемъ орлу, да га є бумбаръ уцвеліо, али има и право. Но нерадъ будући Зевсъ, да се и орліє колено утре, саветуе бумбара, да се помири съ орломъ. Кад' бумбаръ нектене ово учинити, Зевсъ нареди, да се леженѣ орлова збива у друго време, кадъ се не виде по свету бумбари." Езопъ се зацело надао, да ій овомъ басномъ разбіє и одврати одъ беззаконога убійства, но све залуду. Освета се изврши; но Делфяне, као што каже исторія, постигне одъ бога казанъ у разным' ранама. Пытаюћи они бога за узрокъ толики яда, иштући одъ нѣга милости и избавлѣнія и известивши се, да ій то гони и сатире Езопова смрть, обяве по свой Елади, ако има кога жива одъ сродны Езопова, нека дође, да иште и да пріими одъ ньи какву онъ оће задовольину за смрть рођака му Езопа. Три людска колена, скоро сто година прођу, и нико се не нађе, да имъ се одзове, докле напоследку некій Самлянинъ, по имену Ядмонъ, унукъ онога Ядмона, кодъ кога є Езопъ робовао, не изиђе на среду и покаже имъ се као свойштина Езопова. Делфяни овога умилостиве обећаномъ задовольиномъ, поставивши при томе и тврдъ законъ, да се выше кривци не збацаю съ одређеногъ за осуђенике места Хіампіє, но съ другогъ брега.

Сва Елада учини почесть спомену Езоповомъ; а особито Атиняни покажу, колико су га чествовали, подигнувши му телесну прилику, кою е саградіо славный кипорезацъ Лисипъ, као што (*Αναλεκτ. Βρυγκ. Τομ. Γ, σελ.* 45.) Агатіе сведочи у идућемъ надпису:

Εὖγε ποιῶν, λύσιππε γέρων, Σικυώνιε πλάστα,
Δείκελον Αἰσώπȣ σήσαο τȣ̃ Σαμίȣ
Ἑπτὰ σοφῶν ἔμπροσθεν· ἐπεὶ 'κεῖνοι μὲν ἀνάγκην
Ἔμβαλον, ȣ̓ πειθὼ, φθέγμασι τοῖς σφετέροις·
Ὃς δὲ σοφοῖς μύθοις ϗ πλάσμασι καίρια λέξας,
Παίζων ἐν σπȣδῇ, πείθει ἐχεφρονέειν.
Φευκτὸν δ' ἡ τρηχεῖα παραίνεσις· ἡ Σαμίȣ δὲ
Τὸ γλυκὺ τȣ̃ μύθȣ καλὸν ἔχει δέλεαρ. т. е.

Лепо си радіо, Лисипе старино, творче Сикіонскій,
Самског' што с' Езопа кипъ телесный дигао предъ
Грчкомъ седминомъ мудраца; ербо нужду су они
Мећали, убеду не, наука свои у редъ.
Езопъ ал' истину казавъ у баснам' и створима мудрым',
Шали са озбильомъ вештъ, здравый притеже за умъ.
Строга мудраца е отвратна увета; Езопъ ал' Самскій-
У басни чуваюћ' сласть, чудесанъ набавля мамъ.

Но, каошто се обично дагађа чуденя достойным' мужевима, да имъ се люди доста пута диве и преко вредности, измислили су простаци (види Суида у речи „*Αἴσωπος*") поредъ коечегъ другогъ и то, да е Езопъ после смрти изъ мртвы васкреснуо и потомъ іошъ толико живіо, да е съ Елинима и

бой біо у Термопилама противъ Персіяна. Само намъ є скоро толико познато о смрти Езоповой, и ништа више. Дай садъ да штогодъ речемо и о нѣговымъ баснама.

Да є Езопъ быо баснотворацъ, о томе млоге сведочбе древны не допушћаю никакве сумнѣ. Но пытанѣ є о нѣму, *прво*, да ли є писао своє басне, или є задоволянъ быо, само ій причати, кадгодъ бы га нужда на то потерала; *друго*, ако ій є писао, да ли данашнѣ свима познате басне єсу заиста оне, коє є Езопъ писао; и *треће*, да ли є было и други баснотвораца, или баснописаца пре Езопа.

Вероятно є, као што су судили и други, да Езопъ ніє ништа писао [12]). Сама природа басна была є кадра, сачувати и само живымъ гласомъ прійчане басне. Свакогъ другогъ вида сачинѣніє, ако се не напише, лако се затире одъ времена, коє тежко почитуе и оно, што є написано. Но басне идући одъ уста до уста, и пролазећи крозъ млога поколеня людій, ако несачуваю исте првогъ сачинителя речи, поне є найвероятніє, да у млогоме одржаваю исте мысли.

Но и да є доказано, да є Езопъ писао басне, известно є, да познате намъ данашнѣ басне, нису већъ оне, коє су одъ нѣга написане. Као што свакій списатель има свой рођеный говора характеръ тако и свакій одређеный и известный періодъ времена носи свой особитый знакъ писаня. Езопъ є живіо у истомъ колу времена, у коме су цветали Алкей, Сафа, Солонъ, Мимнермъ, Стесихоръ, Теогнисъ и друге оваке поете. Одъ беседногъ характера овы можемо безъ опасности преваре судити, да и характеръ басна Езоповы, быо невезанъ (у прози), быо везанъ, по нужди морао

є имати неко сродство са оныма, и разликовати се одъ варварскогъ штила веће части данашньи грчки басна, као што се разликує данъ одъ ноћи.

Баснотворацъ, или баснописацъ, т. є. списатель нарочито и званично занимаюћій се сачиняванѣмъ басне, пре Езопа кодъ Грка ніє ни єданъ познатъ; али басна можда є была у свію народа. Найдревнія и прва одъ познаты басна налази се кодъ Еврейскогъ рода у кньизи *ветхога Завета* „Сѹдїи“ (гл. 9, ст. 8.). Творацъ, или поне преповедникъ ове басне єсть ваобште верованый за списателя кньиге „Сѹдѣй“, Самуилъ пророкъ, кои є живіо скоро 500 година пре Езопа.

Наводе се и у други народа, не само басне, но и званични баснотворци и баснописци. Оваковє су, као што ій споминѣ Теонъ у своима Прогимназматама, сибарійтске, карійске, кипрійске, египетске, киликійске, либійске басне; а баснотвоци, Коннисъ, Киликсъ, Кибисъ изъ Либіє, и Турусъ изъ Сибара. Но будући да се и одъ овы басна и одъ ньины твораца осимъ єдногъ гологъ имена ништа выше не наоди у исторіи, то залуд' намъ є трудъ и бавити се вышє у ньиномъ испытиваню.

Друга басна, или прва Еллинска, єсть она о Ястребу и Славую [13]), написана одъ Исіода, старіега одъ Езопа скоро 300 година.

После Исіода готово на 200 лета писао є као узгредъ неке у везаномъ слогу басне како збогъ лепоте поезіє своє славный, тако и збогъ свогъ злогъ єзика знаменитый Архилохъ Парскій, одъ кои ништа ніє остало, до два мала одломка [14]).

Иза Архилоха, савременикъ Езоповъ, Стесихоръ поета преповедіо є Химерейцима басну о Ко-

ню и Єлену [15]), да бы имъ забраніо, не упрегнути се у ярамъ тирана Фалариса.

Алкей, лиричкій поета, и онъ скоро єдновременикъ са Езопомъ, употребіо є, или само напоменуо пародички, басну о Зміи и Раку, као што се види изъ сачуваногъ одъ ове двостишногъ одломка [16]).

До овога поете други басна нисмо нашли, но оне, кое су написане размерно, осимъ єдне у прози басне Стесихорове. Па оваке морале су быти и Езопове, ако є то истина, да є Езопъ басне писао.

Прву пешачкимъ слогомъ написану басну находимо ону у Херодота (млађегъ одъ Езопа 126. лета) о Свирцу [17]), по свой прилици подражавану по каквой Езоповой, ако є изрикомъ и не одає нѣму.

Мало годишта после Херодота цветали су комикъ Аристофанъ, Сократъ, два овога ученика, Ксенофонъ и Платонъ, и овога другога ученикъ Аристотелъ. Ови су први, кои наводе басне у име Езопа.

Аристофанъ у нѣговымъ комедіама наводи басну о Орлу и Лисици [18]), и ону преднаведену о Орлу и Бумбару, у коіой говори и о Езоповой смрти. Єдна басна овога о Шеви [19]), а друга о Псу [20]), можда су играчке и изумевине фантасіє комикове.

Сократъ, наодећи се у затвору, проводіо є време, слажући неке Езопове басне у стихове, као што преповеда Платонъ у своме Федону. Не зна се, колило ій є устишіо, и докле су се наодиле у свету те размерене Сократове басне. Єдне само

одъ нђи сачувао намъ є Діогенъ Лаертскій (*Βιβλ. Β, τμ.* 42.) овай почетакъ:

Αἴσωπὸς ποτ' ἔλεξε Κορίνθιον ἄςυ νέμεσι,
Μὴ κρίνειν ἀρετὴν λαοδίκῳ σοφίῃ. т. е.

„Езопъ старешинам' Коринта рече, нечинити никадъ
Надъ добродеђу кривъ пучкомъ мудрошћу судъ!"

Приметбе є достойно, да є ова басна покойнога Сократа имала исту намеру съ ономъ басномъ, кою є Езопъ казао Делфянима у часъ свога сбаченя съ брега (види мало пре) то єсть, да научи нђгове судіє, да га неправедно на смртъ осуђую.

У Ксенофона налазимо две басне, као изъ уста самога Сократа извађене. Прва є, она славна басна Продика о младости Херкуловой[21]). Друга о Псу и Овци[22]), явно є Езопова, ако се на Езопа и не односи поименце.

Као Езопову басну наводи ону о Лаву и Лисици[23]) Платонъ, али у пародіи и гредомъ. Она о Попцима, о При'оду и Сиромаштву, и она о Политичкомъ Знаню[24]), само су измишлѣнія главе Платонове, но измишлѣнія тако лепо написана, а особито оно о Политичкомъ Знаню тако поучително и тако полезно, да младежь може примити изъ нђга одъ свію школски урока найзнаменитію и найважнію ову лекцію, да грађанской дружини и обштини ние могуће обстати, ако она нема за techновъ свой правду; а притомъ да се упражнява и у разсуди о *лепоме*, сравнююћи речну часть єзыка Платоновогъ са речномъ чашћу єзыка последнђи византійски басношвача.

Наводи као узгредъ и Аристотелъ басну Момуса [25]), Езопа са бродоградцима [26]), и целокупну басну Лисице и Єжа [27]). Ону пакъ о Коню и Єлену (види мало пре), и то целу, приписуе савременику Езоповомъ Стесихору, као што и ону о Лавовима и Зецовима [28]) одае савременику Сократовомъ и киничке чете (секте) начелнику, Антистену.

Ово су они, кои су написали, или само пародички навели неке басне после Езопа, славни списательи, сви пре Христа цветавши, у кое можемо причислити іошъ и Конона, кои такође преповеда напоменуту басну Стесихора (види мало пре) около 29-те године пре Христа; и Діонисія Аликарнаскогъ, кодъ кои се налази она о Трбуву и телесимымъ удовима [29]); и свременика Діонисіевогъ, Діодора Сикеліотскогъ, кои споминѣ басну о Лаву и Девойки [30]) около седме године пре Христа.

У овомъ разставку времена, првога баснописца, т. е. нарочитога скупителя басна, явля исторія (*Διογέν. λαέρτ. Βιβλ. έ,* 80.) Димитрія Фалерея, славногъ, славнога философа Теофраста, ученика. Димитріе овай живіо е около 316 година пре Христа. Сабиръ овай басна, као и млого друго кое шта важно и валяно, време е угнявило.

Другій подобанъ, и подобнымъ трагомъ прошавшій сабиръ басна есть Теопомпа, кои е быо едновременикъ и пріятель Юлія Цезара, по сведочанству Плутарховомъ [31]), т, е. кои е уживао овай светъ около 30-те скоро године пре Христа.

До овога времена нисмо никога другога видили, да се баснама забавля, осимъ Сократа, кои се трудіо, мало нешто басна Езоповы довести подъ меру. Сабири Теопомпа и Димитрія, веровати е, да су были написани у прози. Некій тако званый

Ваврiе све iй е, или поне выпе нъи Езоповы басна ставiо у ямбiйскiй размеръ, закључивши iй, по сведочанству Суидовомъ, у десетъ кньига или пре ће быти у две, као што вели Авiанъ, кои е превео у стиховима на латинскiй езыкъ 24. Езопове басне. Ко е быо овай Ваврiе, у кое е време живio, кадъ и како су се упропастиле ове нѣгове ямбобасне, то се не зна. Суида вели: „Ваврiе, или Ваврiусъ; (писао е) басне, или басноямбе. Оне су у холiамбима, у кньига десетъ. Овай е басне изъ Езоповы превргнуо са нъиме прозе на размеръ, т. е. на холiамбе.“ Толико само житiе прави Суидъ Ваврiю. Но на млогима другимъ местима свога лексикона наводи басна одломке на име Ваврiево. (Одломке е ове уедно скупiо срећный критикъ Тируитъ Англичанинъ.) Одъ овы характера можда бы се дало нагодити и време, у кое е Ваврiе живio.

Изъ неки историчны знакова заключава истый Тируитъ (у своме занимку о Ваврiю, стран. 3), да е Ваврiе цветао мало пређе одъ римскогъ баснописца Федруса, то есть скоро у половини првога одъ Христа столећа. Но спасени и чувани у Суида ови ваврiеви одломци, виде ми се тако добри и снажни, да слободно смемъ судити Ваврiя и за сто година старiя одъ Федруса, сиречь скоро едновременика съ Бiономъ и Мосхусомъ, съ два буколичка поете, кодъ кои се iошъ милина елинска увиђа.

Вероватн е, да е Ваврiе узео Езопске басне изъ сабира Димитрiевогъ. Пропасть размерны овы басна у толико е за Грке люћа и жалостнiя, у колико они скоро у свима човечiе мудрости частима имаю успоредити славне списателѣ и поете свое праотце са овакима другима мужевима мудры на-

рода данашнѣ Европе, а лишени су єдинога свога врстногъ баснотворца Ваврія, кои бы се могао равнати са сладкимъ француззкимъ баснописцемъ Лафонтеномъ. Место Ваврія оставило имъ є наветно и немилостиво време врло разны баснописаца, но одъ овы млоги су *по ствари*, а скоро сви *по речи* далеко остали иза Вавріеве врлине и речитости.

У изложенію осталы познаты баснописаца, у кое се рачунаю и они, кои су узгредъ писали, или су само напоменули нешто мало Езопски басна, употребићу, ради лакшегъ памтеня, столећный одъ Христа редъ.

При свршетку првогъ одъ Христа столећа, осимъ преднаведене (види мало пре) изъ старогъ завета басне о Древећу, написао є Юдей Іосипъ другу єдну, или пре ће быти подражавао у Аристотела [32]) наодећой се басни о Лисици и Єжу. Савременикъ Іосиповъ, Діонъ Хрисостомъ, или Златоустъ, написао є две басне о Сови [33]).

Второ столеће. У почелу овога столећа цветао є млогозналый Плутархъ. И онъ препочинѣ мало нешто Езопски басна, а више опетъ други као пародишући напоминѣ [34]). За Плутархомъ живили су Аппіянъ, Галенъ, Ермогенъ, Лукіанъ, Максимъ Тирскій и Климентъ Александрійскій. Првый наводи басну о Ушима (вашима) [35]). Кодъ другога налазе се три басне [36]). Изъ Прогимназмата (предупражнѣнія) Ермогеновы имамо басну о Маймунима [37]). Препочео є неке и Лукіанъ [38]), и Максимъ Тирскій [39]), а єдну само о Свиньи [40]) пародички навео Климентъ Александрійскій. — У друго ово столеће поставля се (види занимакъ Тирунта о Ваврію, стр. 35) и Никостратъ, кои є, по Ермогеновомъ сказиваню, писао Езопске басне. Но

будући да намъ одъ овога, осимъ нѣговогъ имена, ништа друго ніе познато, то прелазимо у

Треће столеће. Ово починѣ съ Еліаномъ, кои узгредъ наводи исту о Свиньи басну, кою и Климентъ Александрійскій (подъ 40) напоминѣ, а преповеда разводно и по своме обичаю, софистички, ону о Вршачима [41]).

Четврто столеће. У овомъ у мудрацыма найплодовитіемъ столећу цветао є Ливаніе, Юліанъ императоръ, Химеріе, Темистіе, Теонъ, и Афтоніе. У томе се особито разликуе одъ трећега четврто ово столеће, што се у ономе налазило іошъ мало нешто разумны списателя, кои су се бринули мало болѣ о самой *ствари*, него о *речи*; а у овоме скоро се сасвимъ пренебрегла часть *прагматичка*, но гледало се, како ће се *лектичка* преплетати великимъ искуствомъ, вештиномъ и насиломъ, по трагу каквога древнога списателя. Три басне имаю Грци одъ Ливанія [42]), кое доста бы было, да ій човекъ сравни, не велимъ съ каквомъ Аристотеловомъ, или Ксенофоновомъ, но и са оныма одъ Плутарха, или Лукіана, па да види каква є разлика између природне и узаймлѣне, или изгонѣне лепоте. Єдну є само басну написао Юліанъ [43]) а узгредъ наводи ону о Мачки [44]). Одъ две басне [45]), Химеріеве, оне прве *ствaрь* є прилична и средня, а и *речь* не излази иза граница пристойности; но друге читанѣ сасвимъ се не подноси. Єдновременикъ и манѣ одъ Химерія софиста Темистіе има петъ басна [46]). Изъ Теоновы Прогимназмата има басна о Псу [47]). Одъ Афтонія има написаны 40 басна [48]). У истомъ столећу живіо є и Григоріе Назіанзинъ, одъ кога се нашло три басне. Прва и краћа у стиховима єсть она о Мачки [49]); друга у изгледу прозе, подобноме са онымъ Темистіевымъ и Химеріевымъ прозе изгледомъ.

єсть она о Ластама [50]), а треће му у стиховима басне о Стиду [51]) и *прагматична* и *лектична* часть боля є одъ ове друге.

Пето, шесто, седмо, и осмо столеће, немаю нити баснописаца, нити басна назначителя. Чудновато се види баснописнѣ презреніє у седмомъ столећу, коє є породило знаменитога ямбографа, Георгія Писида. Каква є была честь и мнѣніє овога човека кодъ свременика а іошъ више кодъ потомака му, мало часъ ћемо видити. Како се овай добрый човекъ ніє сетіо, поставити Езопове басне у ямбе, као што є то радіо у деветоме столећу Игнятіє, то є толико чуденя вредніє, колико су му съ нечувеномъ лакоћомъ текли изъ уста ямби!

Девето столеће осветлали су пуный науке Патріархъ Цариградскій Фотіє своима мудримъ и разнымъ списаніяма, и ученикъ нѣговъ Михаилъ Пселлосъ. Фотіє наводи само две басне, єдну о Чавки [52]), а другу двоструку о Магарећой Сенки [53]).

Но зла є срећа тела, те се родіо у овомъ столећу ђаконъ и магисторъ Игнятіє, лажно (као што ћемо мало после читати) прозваный Гавріє. Овай є написао у стиховима ямбичкимъ 53 басне [54]), заградивши сваку, ни у манѣ ни у више, но у четири стиха. Да є єдна одъ врлостій басне и краткость, то зна и савъ светъ; во и мали и велики предмети безъ икаквогъ призренія стешнѣни, или болѣ да речемъ збієни и загушени у толико тесномъ четвороредака простору, безъ сваке сумнѣ означавају грдну тесноћу главе и мозга баснопишчевогъ. Варварисме, соликисме, неглавноречія (ἀκυρολεξίας), неразговетности у млогоме и тамности по нужди морала є изродити та толика тескоба; но нашъ

братъ Игнятіє воліо є, погазити правила праве граматике и здравога разума, неголи обићи безсловесный и пустый законъ четворостиштва. И ядъ бы овай быо іошъ врло малый, кадъ бы се у томъ состоявао; но изъ млоги знакова види се, да су у деветомъ столећу іошъ у животу быле красне и дичне Вавріеве басне. Па добрый Игнятіє, или ій судивши за врло разведене, или да бы и онъ провредіо и учиніо своє перо (али не заиста и умъ) (безсмртнымъ), буде добре волѣ, те ій скрати, т. є. учини одъ нъи исто оно, што бы учиніо и єданъ тралявъ каменорезацъ, кад' бы сасекао Фидієвогъ найбоголичніега Зевса, да сагради одъ нъи кипићъ найсмешніега Терсита. Ово сведочи и смеса имена, найпре Ваврія и Гаврія, па после Гаврія и Игнятія. У некима преписима четворедне овога басне нашле су се са овакимъ надписомъ: *„Ἰγνατίȣ διακόνȣ τετράστιχα διίαμβα εἰς τȣ̀ς μύθȣς (τȣ̀ς) Αἰσωπικȣ̀ς μεταφραστικά.“* т. є „Игнятія ђакона четворостишни двоямбни басна Езопски преводи. У другима пакъ преписима, место реченогъ наоди се идућій надписъ: *„Βαβρίȣ ἐν ἐπιτομῇ μεταγραφὲν ὑπὸ Ἰγνατίȣ Μαγίςορος.“* т. є. Ваврія дело у сасеку преписано одъ Игнятія Магистора.“ „Првый надписъ наводи Фабрикіє у своіой Грчкой Библіотеки, Части I. страни 635, а другій Тируитъ у своме занимку о Ваврію на стр. 6 и 43. Найвероятніє є дакле, као што су судили и други, да є у некима рукописима дуго време преобрнуло прво писме имена Вавріевогъ тако, да оставивши у нѣму само две черте, кои стокъ изображава горный правый угао, претворило є В у Г, и дало места, найпре да се правый Вавріє назове Гавріємъ, а по томъ временомъ да се разгласи исто име и за скратителя и покварителя или болѣ рећи крояча Вавріевогъ Игнятія.

У почетку десетогъ столећа цветао є пріятель науке, и заштититель науколюбаца, Порфирогенитъ Константинъ Императоръ. Али опетъ ніє могао разазнати таму глупости и незнаня, кою довольна су доказати врло достойна назначенія овога столећа списанія. Такова єсу, лекара Нонна Сабиръ Лекарства (Σύνοψις Ἰατρικῆς), великій Етимологиконъ (τȣ̃ Μεγάλȣ Ἐτυμολογικȣ̃), кои є саставіо списатель и лексикографъ Суидасъ. Првый, сравняваюћи га не велимъ съ Ипократомъ, или Галеномъ, но и са самыма одъ шестогъ, седмогъ и осмогъ столећа лекарима, іошъ є врло злоудъ и жалостанъ. У Великоме Етимологикону сачувано є не мало важны остатака древности, но збрканы без никаквогъ разлога съ толикима другима несрећнымъ назначеніяма тако, да нимало не греши, ко бы ій уподобіо ђубрету, крію́ћемъ у себи млогій бисеръ. Овакова млога са злыма измешана добра безъ разсуде сакраніо є и Суидасъ. Но валя му свакояко благодарити; єръ безъ нѣга нит' бы намъ было познато скоро ни ово мало Вавріевы остатака, нит' да є икадъ рођенъ быо и живіо у свету баснописацъ, именомъ Вавріє. О симъ овы остатака (скуплѣны, као што є речено одъ Англичанина Тируита) има іоштъ нешто мало басна 55), коє є Корай ставіо у свой Сабиръ свію до данасъ изнађены Елински Басна.

Єданайсто столеће напада іошъ већа тама. У овомъ є живіо другій и именомъ и презименомъ, Михаилъ Пселосъ. Живећа подъ нѣговимъ именомъ разна списанія, и издана, и неиздана, показую га мужа одвећъ учена, ако млого одъ нъи збогъ равногъ имена и презимена и долазе у сумню, да ли принадлеже нѣму, или ономе другоме Михаилу Пселосу, ученику Фотієвомъ. Како ова стварь была да была, но оно, што найвише о-

значава варварство овога столећа, есть у разсуди сиротиня. Млогоученость е посао памтеня, одъ кога имаю участь у неколико и безсловесна животна; но разсуда, као радиность словесногъ дела душе, ніе могуће да се усаврши безъ философичне светлости. Зело ученый и млого писавшій овай Пселосъ, у исто оно доба, кад' се занимао у математичнымʼ и физичнымʼ списаніяма, правіо е изясненія (*σχόλια*) и на магіе, или волшебна слова Зороастрова, толковао догмата Халдейски Мага и упражнявао духъ свой у похвалама (*ἐγκώμιον*) на Стенице, Ваши, Буве, Вино, и на друга овакова удна животна или ствари. Каркиници (стихови разни), акростихи, и остале оваке будаласте и детинске сатворине, одъ кои младежь далеко нека одстои, быле су и пре Пселоса познате; но нѣга е послужила срећа, да буде изнађачъ другога вида стихова, кои може се нарећи Акролексиконъ, или крайречіе. Таково му е на цара Рома на чудесно ово двостишѣ, садржеће у првима писменима одъ сваке речи, име Царево:

Ῥοδοκρινοπρόσωπος Ὡραῖος Μέδων
Ἀκτῖσι Νίκης Οὐρανοῖ Σκηπτεχίαν. т. е.

„Ружокриноличный, красный царъ
Лучама побѣде диже у (небеса) царство.“

И ово ніе ништа према другоме іошъ чудесніемъ поезіе виду, у коме првый стихъ има сама имена, или подлоге, а другій само глаголе, или предлоге члена. Па и овай е изобрета премудрога Пселоса, као што то сведочи дистихъ на застави Императора Константина Мономаха (самоборца), на коіой су били навезени св. мученикъ Георгіе и царъ посађенъ на коню, држећи коплѣ и гонећи непріятелѣ, Речи су тога дистиха следеће:

Μάρτυς, Βασιλεῦ, Ἵππε, λόγχη, Βάρβαροι, Σύμπνει, Δίωκε, Σπεῦδε, Πλῆττε, Πίπτετε! т. е.

„Мучениче, Царе, Коню, Коплѣ, Непріятельи, Спомажи, Гони, Итай, Удри, Падайте.“

То се чита: мучениче спомажи, царе гони, коню итай, коплѣ удри, непріятельи падайте! О Еладо! о роде! съ такима ли царевима, съ такима мудрацима и съ такомъ *красномъ кньигомъ* (наукомъ) надежду сте имали, да вамъ подѣйствую копля противу варвара, одъ кои сте малу разлику показивали, и кои су збогъ незнаня раскоши и сласти были одъ васъ снажніи?

Но найнеоспорніе доказаніе варварства овога столеħа есть пуно хуле пытанѣ: *Ко е больій поета, Еврипидъ, или Георгіе Писидъ*? Пытачъ быо е братъ Автократора Андроника, Михаилъ Дука, а онай, кои му е на то одговоріо, быо е Михаилъ Пселосъ. Одговоръ е вреданъ любопытства, едно збогъ свое дужине, а друго, што Пселосъ, пошто е похваліо преимуħства древны поета, и изчисліо добродетели поете Писида, заключава одговоръ (види Елин. Библіот. Фабрік. Том. 12, стр. 7 — 8.) тако, да е тежко разумети, коме одае првенство, Атинянину ли Еврипиду, поети златнога Грчкогъ века, или изъ Писидіе родомъ стихотворцу седмога столеħа Георгію? Или е Михаилъ Пселосъ одговоріо овако, што се бояо, да не увреди Михаила Дуку, или изъ каквогъ иногъ узрока; текъ валя знати, кодъ кога народа бываю така пытаня и оваки одговори, да е тай народъ зацело изгубіо осеħанѣ, или вкусъ *лепога*. Дука е ямачно имао Мидасове уши, кад' е тако лако дошао на сравньиванѣ Писида са Еврипидомъ! —

Око конца овога столећа Симеонъ Сить преведе съ арапскогъ езыка и наименув: *„Στεφανίτην ϰ̀ Ἰχνηλάτην“*, т. е. *Венкомъ* и *Следогначомъ* разговоръ некій између философа и, не знамъ кога, цара индійскогъ Авессалома. Одъ края па до конца пунъ е тай діалогъ прича, и басна *животны* наликъ на басне Езопове, но преко мере дугачки, одъ кои већа часть лишава се разсуде о *красноме*. Приче ове и басне налазе се на французкомъ езыку преведене съ овымъ надписомъ: Contes et fables Indiennes de Bidpai et de Lokman, à Paris, 1778. Но у млогоме се не подудара овай преводъ са *Стефанитомъ* и *Ихнилатомъ*. Локмана, кога верую и држе за списателя овы прича и басна, едни су уображавали, да е быо старіи одъ Езопа, и да е Езопъ узео свое басне одъ онога; други опетъ, да е истый онъ быо и Езопъ. Све е ово невероятно. Доста е, да човекъ сравни басне Стефанита и Ихнилата са Езопскима, па да се увери, да су оне измышлѣнія два разна списателя. Ко тражи више што о индійскимъ или персійскимъ овымъ баснописцима, нека разгледа библіотеку Фабрикія, новогъ изданія Том. А, стр. 650 — 653. Том. Z, стр. 777—78, и Том. IA, стр. 326. Одъ овы басна само е три узео славный филологъ Корай и сместіо ій у свой сабиръ Езоповы басна; *прву* [56]), што е налична на 358. басну [57].); *другу* [58]) скраћену), коя се може претворити у лепшу басну, а *трећу* [59]), што има велику подобность са 293 басномъ о Кобцима [60]).

Ево и дванайстогъ столећа, кое е можда за Еладу найбезславніи період времена. Философія се већъ нигде ни жива ніе чула; елинска филологія, безъ светилника философіе, ніе знала, куд' иде; и говорный народа езыкъ, лишенъ као

два ока философіе и филологіе котрляо се са зла на горе. И будући да кварежъ езыка спроводи и кварежъ нравій, то е родъ Грчкій све већма и већма мучила сиротиня у добродетима. Два су средства была за излеченіе овога кварежа: *едно*, повратити словесне и моралне науке одъ философіе, а *друго*, распирити угашену у душама жарку любавь къ читаню и познаваню славны поета и списателя еладски.

Стварь достойна назначенія; тымъ више, што се ньомъ оправдава клиръ грчкій, на кои непріятельи безъ разлога вичу, да е онъ причина быо народне глупостя. У мрачномъ овомъ столећу два честна и поштена архіерея предузму лечити обшту ову болю. Да су они имали ту намеру, види се ясно изъ предузеты ньины къ томе средства. Вечна ти паметь и слава, Митрополите Никейскій, Евстратіе! Вечна ти паметь и слава, митрополите Тесалонійскій, Евстатіе! Никейскій е за првы година жалостногъ овогъ столећа, правіо назначенія на *умна* и *морална* списанія првога философа грчкогъ Аристотела. Около свршетка истога Тесалонійскій изяснявао е спевове првога међу грчкимъ поетама Омира. Праведно е, да се спомене овде и име митрополита коринтскога Григорія, кои е у истомъ столећу писао о *Діалектима* и друго ковшта. Сва су ова троица различни одъ Константинопольскогъ Патріарха Никифора, кои е около средине тринайстогъ столећа писао у ямбійскимъ стиховима . . . шта? *Санотолкованія* (*Ὀνειροκριτικά* !)! Но гангрена, коя се была осула по свомъ роду грчкомъ, осуети труде, безъ да помрачи и славу присноминявна и прехвална она три архіерея. Читаню Аристотела и Омира предпочитовало се читанѣ романа Птохопродромовы, Евматіевы и Евгеніановы (види *Ἡλιοδώρ. Μέρ.*

Око конца овога столећа Симеонъ Ситъ преведе съ арапскогъ езыка и наименуе: „*Στεφανίτην ϗ Ἰχνηλάτην*“, т. е. *Венкомъ* и *Следогначомъ* разговоръ некій између философа и, не знамъ кога, цара индійскогъ Авессалома. Одъ края па до конца пунъ е тай діалогъ прича, и басна *животны* наликъ на басне Езопове, но преко мере дугачки, одъ кои већа часть лишава се разсуде о *красноме*. Приче ове и басне налазе се на француском езыку преведене съ овымъ надписомъ: Contes et fables Indiennes de Bidpai et de Lokman, à Paris, 1778. Но у млогоме се не подудара овай преводъ са *Стефанитомъ* и *Ихнилатомъ*. Локмана, кога верую и држе за списателя овы прича и басна, едни су уображавали, да е былo старіи одъ Езопа, и да е Езопъ узео свое басне одъ онога; други опетъ, да е истый онъ былo и Езопъ. Све е ово невероятно. Доста е, да човекъ сравни басне Стефанита и Ихнилата са Езопскима, па да се увери, да су оне измышлѣнія два разна списателя. Ко тражи више што о индійскимъ или персійскимъ овымъ баснописцима, нека разгледа библіотеку Фабрикія, новогъ изданія Том. А, стр. 650 — 653. Том. Z, стр. 777—78, и Том. ІА, стр. 326. Одъ овы басна само е три узео славный филологъ Корай и сместіо ій у свой сабиръ Езоповы басна; *прву* [56]), што е налична на 358. басну [57].); *другу* [58]) скраћену), коя се може претворити у лепшу басну, а *трећу* [59]), што има велику подобность са 293 басномъ о Кобцима [60]).

Ево и дванайстогъ столећа, кое е можда за Еладу найбезславніи періодъ времена. Философія се већъ нигде ни жива ніе чула; елинска филологія, безъ светилника философіе, ніе знала, куд' иде; и говорный народа езыкъ, лишенъ као

два ока философіе и филологіе котрляо се са зла на горе. И будући да кварежъ языка спроводи и кварежъ нравій, то е родъ Грчкій све већма и већма мучила сиротиня у добродетима. Два су средства была за излеченіе овога квария: *едно*, повратити словесне и моралне науке одъ философіе, а *друго*, распирити угашену у душама жарку любавь къ читаню и познаваню славны поета и списателя еладски.

Стварь достойна назначенія; тымъ више, што се ньомъ оправдава клиръ грчкій, на кои непріятельи безъ разлога вичу, да е онъ причина быо народне глупостя. У мрачномъ овомъ столећу два честна и поштена архіерея предузму лечити обшту ову болю. Да су они имали ту намеру, види се ясно изъ предузеты ньины къ томе средства. Вечна ти паметь и слава, Митрополите Никейскій, Евстратіе! Вечна ти паметь и слава, митрополите Тесалонійскій, Евстатіе! Никейскій е за првы година жалостногъ овогъ столећа, правіо назначенія на *умна* и *морална* списанія првога философа грчкогъ Аристотела. Около свршетка истога Тесалонійскій изяснявао е спевове првога међу грчкимъ поетама Омира. Праведно е, да се спомене овде и име митрополита коринтскога Григорія, кои е у истомъ столећу писао о *Діалектима* и друго ковшта. Сва су ова троица различни одъ Константинопольскогъ Патріарха Никифора, кои е около средине тринайстогъ столећа писао у ямбійскимъ стиховима . . . шта? *Санотолкованія* (*Ὀνειροκριτικά* !)! Но гангрена, коя се была осула по свомъ роду грчкомъ, осуети труде, безъ да помрачи и славу приснопоминявна и прехвална она три архіерея. Читаню Аристотела и Омира предпочитовало се читанѣ романа Птохопродромовы, Евматіевы и Евгеніановы (види *Ἡλιοδώρ. Μέρ.*

A, Ἐπιςολ. πρὸς Ἀλέξ. Βασιλ. σελ. ιζ' — κά. Кораево издавіе), и други іоштъ злосрећніи овога столећа списанія, коя су тимъ већма кадрія была, препетити излеченіе народне глупости, у колико имъ е читанѣ было обычніе и обштіе.

Показуе покрай другогъ ковчегъ незнанѣ и глупость несрећногъ овогъ періода времена простота нравій и самы такозваны и мнимы *словесны мужева.* Млоги ньи одъ овы ученость оснивала се на нешто мало знаня *читаня*, *писаня*, *граматике*, (*Καλὰ γραμματικὰ*), и ка *богословіи*; али не на оной евангелской, неразделной одъ питомости нравій, но на лукавой и ловачкой фарисейской богословіи, кою характеризираю речи св. писма: „Тогдà шéдше Фарїсéе совѣ́тъ прїѧ́ша, ꙗ҆́кѡ да ѿболстѧ́тъ є҆гѡ̀ сло́вомъ *).“ Да, ове богословіе посао е, навѣтно мотрити еданъ другоме на израженія и речи, па га извикати за иноверна и инославна. Мнимы овы мудраца разговори и беседе, нису быле логични испыти каквогъ траженогъ предмета, но пустословине и хуле зло и лажно испытаны човечуляка. У овакоме глупости потопу шта е могла учинити два или три обистомъ мудра архіерея ревность?

Посведочаваю ми речь два писмописца онога столећа, Никифоръ Василакіе, и Іоаннъ називаный Цецисъ. Првый быо е учитель реторике. И, будући е мрзіо на некога свештенопроповедника Василія, улучивши згодно време у еданъ данъ, кадъ е Василіе беседіо на св. амвону, и чувши, или измисливши, да е говоріо, да е самъ сынъ божій принешенъ као жертва, и опетъ истый онъ да е са

*) У грчкомъ евангелію стои „*παγιδεύσωσι*“, кое значи: оу҃ло́вать.“

отцемъ своимъ приміо принешену жертву, облаже и потвори (на) Василія, да веруе две ипостаси у Христу; и тимъ узмути не само Цариградъ, но и све царствене епархіе. У смутньи овой догоди се, те и небо яко загрми. Грмляве и пре и после Василіевы година, бывале су заиста безчислене, и бываћe ій безъ престанка, докле е света и века. Но онда (и ко е смео сумняти о томе, ако и онъ ніе быо радъ, доћи у подозреніе, да е еретикъ?) грмлявина узме се као знаменѣ неба противъ нове ереси. И будући да време нефилософіе пада некако у едно съ временомъ вражарине, волшебства и свакогъ другогъ суеверства, прибегну разумни Цариграђани къ громословіи и трусословіи, да испытаю и дознаду, шта е значило грмлѣнѣ. Некій Илія, човекъ знаменитъ у царскомъ двору, и збогъ свое мудрости, као што каже историја, у врло великой чести!!!, испытавши едну одъ важны овы кньига (о громословіи и трусословіи); нађе ужасно ово предсказаніе и пророчтво „падежъ мудраца," кои су по маломъ времену навили на збывша се чрезъ узмутителя и плеткаша Василаћія низверженія, изключенія и заточенія разны мужева и свештены и мирски, мудры по мудрости Иліе и Василаћія. Одъ свега найистинитіе е было „*паденіе Еладе;*" но овоме, кое е явно, и свима оныма, кои имаю очи Евстратіеве и Евстатіеве, нимало ніе требало пророчтва.

Другій овога жалостнога столећа быо е Цецисъ, човекъ ученіи одъ Василаћія, а можда и одъ самога Тесалонитскогъ Евстатія; но и такавъ, одъ кога нико ніе ясніе доказао истину ове Менандрове речи:

Ὡς ȣδὲν ἡ μάθησις, αν μὴ νȣς παρῇ. т. е.

„Како е ништа наука, кадъ разума нема!"

Мыслій и речій смеса, безкрайсловлѣ, пустословлѣ, и велика неразсуда влада у свему ономе, што е написао Цецисъ. Па іошъ довде стварь е трплѣня и опроштеня достойна. Но кадъ у овако нефилософичномъ характеру беседе и стила у исто време обзнанюе и дивлій начертай свое душе высокоученый г. Цецисъ честымъ и безобразнымъ о себи велехваліемъ и безстидныма противу мудріи одъ себе хулама и погрдама, шта друго може заключити читатель, сравняваюћи особито оваке душе разположеніе са смиреномудріемъ и кроташћу мудрога Тесалонитског Митрополита, но то, да е овай истинито быо научіо *τὰ ἀϑρωπικὰ γράμματα*, т. е. *човечна писанія,* а Цецисъ смешна: *καλὰ γραμματικὰ*, т. е. добру кньигу: *писати, читати и говорити по грамматики?* шта друго, него, да е Евстатіе приближіо се къ девицама Мусама, оправанъ са детинскимъ слободнымъ успитаніемъ, а Цецисъ, или да ніе никаквогъ успитанія ни приміо, или га е потръо у раболепнымъ друштвама и забавама?

Василаћіе написао е петъ басна [61]), кое е издао првый Алатіе са другима реторичнымъ предупражнѣніяма истога списателя. О нацртаю беседе ово само велимъ, да Ливаніе, Химеріе, и ини трећега, четвртога, па іошъ и петога столећа мудраци поставлани према Василаћію, треба да се држе за найврстніе списателѣ.

Цецисъ е написао деветъ басна [62]), кое су обучене у варварске петнайстосложне стихове, по имену Политичке, кое човекъ врло лако разпознае одъ осталы стиховны басна, а іошъ лашнѣ одъ прозаичны.

Излази на среду другій баснописацъ, философъ Синтипъ, или правіе, безименый некій Визан

тійскій списатель, кога време живота не могу одредити. Ако човекъ добро испита прагматичну и лектичну часть нѣгове 62 басне, види се онда савременикъ Цецисовъ и Васил͡аѣіевъ. Стилъ нѣговъ, ако и не наличи на варваризиранѣ политички стихова Цециса, нит' на софистично безкраясловлѣ Василаѣія, опетъ има другій некій свой видъ пукоѣе и простоте, достоянъ, ни тамо, ни амо, но управъ за дванайсто столеѣе. Смеса овогъ безименяка са именомъ Синтипа, види се, као што су и други подозрели, да є произишла одуда. Имаю Грци на име Синтипово видъ некій романа, (кои є и на Србскій преведенъ), са овымъ надписомъ: *Μυϑολογικὸν Συντίπα τȣ̃ φιλοσόφȣ, τὰ πλεῖςα περίεργον, ἐκ τῆς Περσικῆς γλώσσης μεταφρασϑέν.*" т. є. „Романъ Синтипе философа, понайвыше любопитства достоянъ, съ Персійскогъ єзыка преведенъ." (издан. у Вен. 1790.) Ово каже надписъ, а предговоръ кньиге вели, да є преводъ быо са Сирскога єзыка. Одкуда быо да быо, веровати є, да є кньига преведена найпре на Елинскій, али такій Елинскій єзикъ, какавъ є онай Стефанита и Ихнилата (види мало преѣе), па после са овога на данашньій простъ Грчкій, али каде, точно за сада незнамъ казати. Овай романъ првый є нашао издатель 62 басне Матей, учитель у Москви, написанъ у истоме рукопису, у коме су быле и 62 басне, коє су носиле другій овай надписъ: „*Συντίπα τȣ̃ φιλοσόφȣ ἐκ τῶν παραδειγματικῶν αὐτȣ̃ λόγων*", т. є. „Синтипа философа изъ примерны нѣговы слова." Изъ неки стихова, кои су предъ романомъ ставлѣне, зна се, да є преводникъ романа быо некій Андреопол Михаилъ. Но будуѣи, да у баснама после нигде не стои име ньинога преводника, нити єзикъ, съ кога су преведене, но на противъ тога има у ньима знакова беседе христіянскогъ списателя, и то Византика, то вероятно є, да оне

нису приписане Синтипу за што друго, но за то, што су се нашле у истомъ рукопису, у коме є быо написанъ и Синтипу одаваный романъ. Ово се врло лако дає веровати, што се одъ смесе имена списательски налази примера и у не мало рукописа одъ други кньига.

Изъ изданія Матеовогъ пренео є подъ назначеніемъ Синтипа у свой сабиръ езопски басна славный Корай све Псевдосинтипове басне, окромъ єдне педесетъ четврте, коє скаредность (коя є и самоме мудромъ Матею забранила, да є не преведе на латинскій єзыкъ) єсть осимъ коєчегъ другога знакъ и тога, да те басне нису породъ азіатскогъ списателя (;єръ азіатски списательи по већой су части дугословни и лудословни, али не и срамословни), за каковога предпоставляю Синтипа, но каквога зло успитанога византійскогъ младића, па можда управо Евматія (види *Ἡλιοδώρ. Μέρ. Α, Ἐπιςολ. πρὸς Ἀλέξ. Βασιλ. σελ. ιζ'.* изданіє Корая), кои є живіо около исты година съ Василаћіемъ и съ Цецисомъ.

Довде су изчислѣне оне езопске басне, кои су списательи или наводительи исторіомъ познати и критикомъ нагођени; но ове су мала часть свію оны басна, коє є ученый Корай у своме сабиру млогочислены басна издао. Питанѣ є дакле, кадъ су и одъ кога су написане све ове друге басне?

Прво басна врело показали смо, да су басне, коє су се изъ уста Езоповы раздале по савременицима, па после прешле одъ овы и къ нѣговымъ потомцима. Ове, или часть овы скупили су, по томе, као што смо редомъ навели, Димитріє Фалерей, Теопомпъ, Никостратъ и у размеру холіамбскомъ Вавріє. Довле су быле у животу писане одъ прве

троице басне, то є данасъ нама непознато. Одъ надписа басна Игнятієвы (види мало пређе), одъ наодећи се у Суида остатака Ваврієвы и одъ Цециса (види пређе) быва вероятно, да є фалѣный овай баснописацъ Вавріє іошъ читавъ быо између целогъ простора времена деветогъ и дванайстогъ столећа.

Каошто є явно, да су изъ овы преписане, или преображене поименце имаюће свога аукторa басне, као оне Афтонієве, Ливанієве и осталы баснописаца, а іоштъ познатіє Игнятієве, тако се види да су изъ исты источника поцрплѣне и безимене басне.

У веће части безимены овы басна, речи, изрази, слогъ, потомъ спрега мыслій, и єдне за другомъ последство и рађанѣ, побасна неприлика, и христіянски ствapій са елинскима чудновата саплета, у кратко рећи, нњина *речна* и *стварна* страна, довольно насъ уче, да су сложене одъ разны баснописаца одъ деветога и гредомъ далѣ до четрнайстога столећа, одъ кои млоги су нњи были монашкогъ чина.

Заиста ніє была безпослица, што су се забавляли сачинянанѣмъ басна и преподобни Монаси будући басне є конацъ нравій поправка. Но то є зло было кодъ нњи, што су се ватали у коло баснописаца, кадъ нису найпре научили узъ свирку лепогъ мишлѣня играти! Єданъ одъ овы преподобны чини побасну и заключеніє на свою басну, да свакій, когодъ є на земльи живъ, треба да се обуче у монашкій чинъ, ако оће да буде спасенъ [63]). Другій супротъ овоме представля намъ, па іошъ и сведочбомъ изъ светога писма, млогоженство, или правіє рећи скотско млоголожство, као награду, дававу одъ Бога смиреномудры-

ма [64]). Толикій е и такій е быо ядногъ и жалостногъ оногъ временогъ періода замршай мислій у главама веће части народа, да су већъ употреблявали изреченія светога писма іошъ и на вражбине и на баяня и на предупређенія догађавны зала. Є ли се, н. пр. бояо ко, да му се вино не укисели, таки су га други световали, да надпише на бурадма изъ 34-тогъ Псалма ове речи: „Вкѹсите и видите ꙗко благъ Гдь.“ (види *Γεωπνιк. βιβλ. ξ' κφ.* 14). Вредно е іошъ навести, да у жалостныма овыма глупости годинама западни христіани нису были паметніи одъ источны; но у млогима вероисповедныма дѣлима постали су іошъ смешніи. Доста е за ово примеръ такозваный у ньи *праздникъ магараца*, о коме е свештеникъ, кадъ е свршивао службу, одпушћао народъ подражавајући рнякању магарчіемъ и дречећи: *Иа, иа, иа*, а народъ му се на тай магарећій одпустъ такођеръ побожно одзивао са трикратнымъ рнякањемъ *Иа*, *Иа*, *Иа*. (Види Дуканг. Глосаріонъ опалога Латинисма. Том. III. речь Festum asinorum, стр. 426). Оваковы благородны створій узрокъ заиста другій никакавъ ніе, но презирање философіе.

Безимены овы басна было е разны сакупа, одъ кои има ій неки' и данасъ у животу по явныма европскима кньижарницама. Єданъ између овы сакупителя быо е Максимъ Планудъ, Монахъ Цариграђанинъ четрнайстога столећа. Одъ овы писаны сабира, различиты по числу басна, печатана су три начелна изданія, изъ кои су проистекла потомъ и друга млогочислена.

Прво е оно Акирсіево около 1480-те године, у коіой има 144 басне. *Второ* е Роберта Стефана, умложено изъ другчіегъ рукописа са 20 басна. *Треће* изданіе естъ Невелетово, печатано у Франкфур-

ту, првый путъ 1610., а другій 1660-те године, у коме спомаганъ другима преписима, подигао є число басна на 297. Осимъ овы приложіо є онъ іошъ у свой сабиръ и Афтоніевы 40, а лажно прозваногa Гавріемъ Игнятія 54 басне (види преће подъ [54].) Одъ позніи', изъ ова три ґлавна роћены, изданія, коя су такоће и числомъ и изборомъ басна различита, доста є да назначимо идућа.

У Енглезкой издане су около 1718-гъ лета басне Езопове одъ Худзона (Hudson). Овога изданіє препечата у Германіи (у Лайпцигу) 1741-ве године Хауптманъ съ додаткомъ ины неки басна. Но понайбогатіє ово изданіє, состоеће се у 361 басни, на жалость є и найоскудніє у разсућенію издателя.

После Хауптмана више пута издао є басне Хайзингеръ, кога последнѣ изданіє у 1776-той години садржи 149 басна, нагрђены небройныма типографичныма погрешкама. Но већа часть нѣговы на басне назначенія добра є, а садржъ речій пространъ.

Иза Хайзингера долази Ернестіє, коєга изданіє басна, печатано у Лайпцигу 1781-ве године, садржи 296 басна съ мало нешто назначенія и врло краткимъ речникомъ.

За овымъ непосредствено валяло бы да иде Кораевъ сабиръ и изданіе езопски басна у Паризу 1810-те године. Стварь є овога готово сва была печатана, и садржавала є, осимъ безимены, узеты одъ Ернестія, све басне Афтоніеве и Игнятіеве изъ Невелета, млоге Синтипове изъ изданія Матеовогъ, све оне басне, кое окромъ овы има Хауптманъ, и друге, кои у Хауптмана нема, и кое су нарочито оне, кое є издао Енглезъ Тируитъ, и већа часть

одломака Ваврієвы. Међу овыма быле су напечатане и басне одъ Николая Дамаскина и она Плутархова о Два Пашчета (на страни 257 — 258), коя є више прича, него басна, и коя се топрвъ згодно дає превернути у басну, две одъ Химерія Софисте (стр. 260), дичне басне Платона и Ксенофона (стр. 249 — 257), три варварске изъ Стефанита и Ихнилата (стр. 233 — 239) и ине неке. Са оволикимъ богатствомъ (ако є іошъ по истога издателя речма слободно, називати богатствомъ толике сиротинѣ, кое гдигди само покрива порфира каквога славногъ списателя), была є кньига Кораєвогъ сабира басна већъ печатана, кадъ, ал' онъ дочуе, да се у Флоренцу издаю неке, іошъ до онда печатаоницомъ необзнанѣне, Езопове басне. Кадъ ове басне буду готове, онда Корай преко свога доброга пріятеля Андреє Мустоксида набави єдну кньигу.

У флорентскомъ дакле овомъ изданію, обнародованомъ у 1809-той години одъ Францишка Фурія, међу 423 басне нађе ученый овай издатель само ньи 234, да су пре Фурія быле неиздане. Одъ овы, вели онъ, да є издатель ньи 199, или болѣ рећи 198 (кое се наоде у целомъ првомъ тому изданія, у коєму є 85-та басна на стр. 140 изъ Плануда) узео изъ преписа некогъ у флорентійской библіотеки, а оны 35, (кое су му у другой части на стр. 186 — 230 истога изданія) извадіо є изъ рукописа у Риму. Осталы пакъ 189 басна, (одъ кои 146 стое на странама 2 — 185, а остале на стран. 230 — 274, у другой части истога изданія Фурієвогъ), набавіо є Флорентинацъ изъ разны, іошъ пре нѣга обелоданѣны сабира басна.

Но опетъ и одъ оне 234 остале, до онда непознате басне, само є ньи 28, кое заслужую име

новы и заиста првоизданы басна; одъ кои четири [65]) узете су изъ Флорентскогъ, а остале двадесеть, и четири [66]) изъ римскога рукописа. Одъ осталы [67]) више ньи тако се мало разликую одъ басна, кое су и пре были познате, да млоги ньи разлика ни у чему не стои, до у различномъ читаню или напису. Списакъ овы басна (кое се раздваяю одъ правогъ Кораевогъ сабира Езопски на брою 426 басна), носи надписъ „*Παράλληλοι μῦθοι*", т. е. „Придружне басне."

Изъ Флорентійски басна види читатель, да су млоге одъ ньи написане у дванайстосложнымъ стиховима, но доста редій зломерныма и безъ ритма. Ньи е Флорентинацъ све пописао по реду, као кадъ бы были сложене на прилику невезаногъ слога. На млого места овогъ варварскогъ стихотворства види се, да су ій майстори баснописци, као и Игнятіе, узели одъ Ваврія, па, као и овай, одъ добры начинили ій рђавыма, съ томъ само одъ нѣга разликомъ, што ни езикъ, ни перо свое нису везали ланцима четворöредака.

У паралелне басне, покрай Флорентійски, придао е Корай и неке одъ други изъ други преписа поиздаване басне, и одъ Синтиповы оне, кое нису стасале, уђи у число оны 426, и іошъ неке числомъ 28, кое е изъ рукописа у Императорской библиотеки првый путъ издао Графъ Рохефорти у своима *Назначеніяма и изводима Паризке филологичне Академіе*, кое дело носи управо овай надписъ: Notices et extraits des manuscripts de la Bibliothéque du Roi, (tom. II. pag. 667 — 730.)

Овы Флорентійскогъ и Рохефортовогъ изданія басна, ако човекъ изузме врло мало ньи, изразъ (*φράσις*) ништа се не разликуе одъ израза (штила)

осталы познаты басна. Соликисми, варваризми, неглавноречія, безразсудна смеса несмешаногъ и умотаванѣ неумотаваногъ по већой части знаци су, кои означавају ове безимене баснописце. Са свимъ тымъ опетъ бы велика полза одъ нъи была за филологію грчку, да є поне време познато, у кое є свакій одъ нъи писао; єръ овако знанѣ, известило бы филологе о прелазку са зла на горе и одредило бы епохе, одъ кои се у свакой догодила нова измена у речма и изразима єзика. Но ни одъ овога ништа се известно и поуздано нема. Само се то доста вероятно нагађа, да су као што є речено, више нъи одъ басна понаписане одъ деветогъ па до четрнайстогъ столећа.

Природно є, да човекъ, подбаданъ одъ ове Кораєве разсуде и осуде басна, може ласно упытати: »Зашто є дакле Корай узео на се толикій грдный трудъ, те є издао тако траляве баснописце, паче уде басне?“ Ево на то одговора у речма истога издателя. Прво зато, што изъ оне малине басна, кое є напоменуо Платонъ, Аристотелъ, Плутархъ и оваки савремени, или и позніи списательи, на име Езопово, заключава се, да и оны осталы (поне вишине нъи) предметъ є такавъ, кои є заиста смишлѣнъ одъ Езопа, па после се раздао по преданію живога гласа и беседе на наконце, ако и изменутъ додатцима или одузетцима, и израженъ врло другчіимъ характеромъ беседе, него што бы га изразіо Езопъ, кадъ бы было, да онъ пише свое басне. Друго, валя ій є издати и зато, што є изъ веће части овы басна узео предметъ и самъ Латинскій баснописацъ Федрусъ, а и славный Французскій басновеля Лафонтенъ и осталы народа просвећене Европе позніи баснописци.

Валяло ми ій е іошъ, вели честитый Корай, издати, да написанымъ моимъ предъ ньима предговоромъ, а за ньима ставлѣнымъ назначеніяма и речникомъ избавимъ и учителѣ и ученике елинске науке и езика одъ свію уды, али найуђегъ изданія басна у Венеціи. Овде онъ подъ учительима разуме оне разумне учителѣ, кои су уверени, да елинскогъ, а и свакогъ езика предаванѣ за найпредню цѣль има *ствари*, а не врти се око *речій* више, но толико само, колико оне приносе у разсуди о *стварима*; кои знаду, да е посао предаваюђегъ учителя, іошъ зарана уселити у главу младежи велику и сяйну науку разсуђенія; и да ово ніе могуђе другче постиђи, но кадъ іой учитель казуе и време, кадъ е, и начинъ, како е представіо списатель или поета ствaрь, сравнѣніе са другима списательима или поетама одъ исты стварій, епоху излазка, пролазка и залазка едногa вида писаня; кадъ н. пр. у предаваню поете излаже вида поезіе (было епопее, было трагедіе, было комедіе, было кога му драго одъ осталы видова) начело, напредакъ и свршетакъ, кадъ у Ретору преповеда исторію вештине говореня и наводи оне, кои су постали знаменити у истой; вештини, а кои су были причиномъ, те се она упропастила; кадъ при исторіи казуе, ко е првый, ко средньій, ко ли последньій написао исторію и ньино едногъ са другимъ сравньиванѣ; кадъ просто само у предаваню езика не изоставля редомъ изводити предъ младежю, овога цветанѣ и снагу, по томъ по разнымъ временима нѣгову премену, кваренѣ и варварство, а найпосле нѣговъ прелазакъ у другій сасвимъ съ новыма правилама езикъ.

Найпосле за нуждно самъ судіо, додае вечитый Корай, и за младежь полезно, издати све налазеђе се елинске басне са свима вышине ньи ру-

гобама и *прагматичне* и *лектичне* части, да она, успоређуюћи особито *ове* са оныма одъ Платона, Ксенофона, Аристотела и оваковы умова написаныма редкимъ баснама, види, съ колике се светлости у колику таму сринуо и утопіо Грчкій родъ, и колико іой се валя трудити, ако є рада, извући свою отачбину изъ дубине глупостне пропасти.

Треба іошъ о баснама, кое є Корай овако богато издао у своме сабиру, и то знати, да има ньи млого и на два три начина изложены, т. є. како ій є кои списатель доватіо и написао. Па кадъ бы Богъ дао и срећа была, те бы се какавъ позніи у Елинскомъ єзику извешћеный Србинъ тео потрудити и све намъ ове Езопске басне превести, онъ валя да бира у оныма, кое имаю двострукъ и тространъ написъ и начинъ, коя є стварь лепша и коя є верніє сачинѣна по правилама баснотворевине, па ону єдну само да преводи на Србски. Будући є овде пала речь и о правилама, по коима се граде басне, особито чисто Езопске, то ево нешто и за ту нужду одъ истога славнога Корая.

Басна *) є измишлѣніє речій или дѣла людски, коя се односе на безсловесна животна; нѣна є намера и цѣль людскога живота поправка **). И бу-

---

*) То єсть права Езопска басна. У коима су радећа, или говорећа лица люди, те нису Езопови, но нѣговы подражача изроди. Изъ овы су се породиле тако зване обичне Приче (Contes), а изъ овы опетъ Баснопооведке (Romanns); єръ прича ништа друго ніє, но дугачка басна, нит' Баснопооведка што друго, до голема прича. Кое пакъ басне имаю у себи мртве ствари говореће, оне су посве странне и отуђене одъ Езопове идеє и мнѣнія.

**) Мало є различна ова определа басне одъ оне, кою дає Майнерсъ у Исторіи почетка, напредка и опадка наука у Еллади. Кньиг. А.

дући да є за саставакъ басне лажь нуждна, то здравый разумъ учи, да уда и безобразна у другима околностима живота вештина, направити лажь тако вероятномъ, да изгледа на праву истину,

„*Ἴσκε ψεύδεα πολλὰ λέγων, ἐτύμοισιν ὁμοῖα,* т. є. „Лажи зборећи млоге справляше і' истини равне“ [68])

У басни є права врлина. Зато дакле, будући да є човекъ принуђенъ, представляти радећа и говорећа, као и люди, безсловесна животна, штогодъ друго служи на саставъ басне валя да буде тако што, што ће моћи учинити вероятномъ прву неодложну у басни лажь, то єсть, придати іой свойства, да изгледа, или као истинита, или поне, да тако явно не противослови истини. Вероятность ова рађа се:

Прво изъ истинитогъ представлѣнія природе и нравій свакога безсловесногъ животногъ, као што су му и нрави и природа позната изъ природне исторіє. Тако н. пр. Лисица треба да намъ є у басни лукава, Магарацъ лудъ и глупъ, Псето верно, Конь поноситъ, Маймунъ улизица и шальивацъ. Изъ истогъ узрока ниє врлостно, говорити, да є Кртица животно слепо [69]), нити да Творъ одсеца породне своє удове, да се избави одъ ловаца [70]). Ово и оваково ковшта, што є дозволѣно некима одъ стары баснотвораца збогъ тога, што се онда знанѣ єстествене исторіє іошъ ніє тако, као данасъ, известно испытало, или се ніє свакоме могло обзнанити, данасъ є неопрошћено. Довольна му є и пресна лажь, кадъ представля, да говоре безсловесна животна; па ніє му є нужде увећавати, преиначавајући имъ осталу ньину природу, или управо рећи обичаѣ и навичаѣ *животны*, коє имъ є дала природа.

Друго, вероятность произлази изъ краткости басне. Наравно да лаже онай, кои вели да говоре и раде, као и люди, безразумна животна, но лаже по нужди; ѥръ безъ овога ніѥ му могуће начинити Басну. Али каква ѥ нужда, увеђавати лажь, разводећи преко мере речи и дѣла животиня?

Но ово правило трпи и млога изузећа, коя се не даду, нит' назначити, нит' научити. Само баснотворца или баснописца оштроуміѥ може одредити и за речи и за дѣла дужину сходну према изъ овы причиняваной пріятности и милини, и очекиваной нравственой ползи. То само, велимъ, треба на умъ узимати, да, као што млогословіѥ претвара природу басне у причу, па іошъ и у невероятну, кадъ ѥ басна Езопска, то ѥстъ, кадъ се представляю за радећа лица безсловесна животна: тако напротивъ тога малоречіѥ, кадъ не быва съ разсудомъ, претвара басну у лаконичкій изрикъ (ἀπόφθεγμα). Такове су понайвише четверостишне басне поменутогъ (види пређе) Игнятія.

Изъ препоручиване ове краткости види се, и какавъ характеръ треба да ѥ у беседе басна. Простъ, то ѥстъ, ненаваличанъ и неистраженъ, и нагъ одъ сваге реторичне киђености; и то не само зато, што се краткость басна не слаже са такима накитима, но и зато, што ѥ то смешно, невероятность говора безсловесны животны чинити іошъ невероятніомъ, преображаваюћи ѥ у реторичну беседу, или, што ѥ іошъ горе, у мудрачко безкрайсловлѣ. Такове су опетъ басне, коѥ ѥ познатый (види пређе) Ливаніѥ, учитель Великогъ Василія, и Василаћіѥ употребіо.

А проста и кратка не може быти басна, ако не представля ѥдну само радню, или мисао, а не

многе; еръ и свака басна и едну само намеру има, или едну погрешку или порокъ исправити, или га предупредити, да и не буде. Єдинцатость ова тако е у басни нуждна, како годъ што е потребна и у Трагедіи и Комедіи; еръ и иста беседа басне некако е права драматична беседа *).

Одъ ове простоте и краткости басне зависи и врлость побасне (*ἐπιμύθιον*). Ова треба да е сразмерна басни, т. е. така, какву свакій лако може измислити и заключити, чимъ чуе басну **). Наводити и примере изъ данашньи Езопски басна одъ несличны и сасвимъ према баснама нескладны побасна, кое су избунцали празноглавци, или мнимозналци празноучны последньи столећа, држимъ, да е сувише, кадъ е несрећомъ већа часть ньи таковы у сабиру Кораевы басна Елински. Или болѣ е рећи, да су и саме басне, кое су позніи мудраци издавали за Езопове, па на ньи придавали побасне, породи ньине фалѣне и светле науке.

Мыслимъ садъ ће читатель изгледати, да види преведене и редомъ написане, ако не све, поне оне подъ числама у овомъ дѣлцу назначене басне. Но самъ надписъ овога дѣлца каже, да мой посао ніе быо и превести басне, но изложити само по преводу догађае басна, паче ньину историю. Веруемъ, да нимало не бы згрешіо, да самь ій по же-

---

*) У Паризу 23-гъ Августа 1810 год. ово се и доказало, кадъ се отворіо театеръ Езопски басна. Ту су радећа лица была на жицама подражаваня играюћи и говорећи безсловесны животиня съ гласовима иза кортине посакриваны людій.

**) Чуемъ, где Корай изъ покоя вечности за ово правило довикуе: „Нека е мудроме Србину и старини Доситею просто, не слушати ме, кадъ уме разводити онаке побасне!“

љи читателѣвой поизређао, но еда л' се Србство заклело, да неће у напредакъ породити и выше синова Филелина, кои ће не само басне, но и вреднїе іошъ штогодъ изъ благайнице Еллинске древне мудрости, извести предъ Србске очи? — *Я* ћу у томе толико задоста учинити моме читателю, што ћу сваку овде подъ числомъ означену басну редомъ показати, на коіой е она страни у Кораевомъ *Сабиру Езопски басна*. Осимъ назначенія самы басна случиће се и по декое исторично или каково другчіе изяснѣніе.

НАЗНАЧЕНІЯ, ИЗЯСНѢНІЯ И ТОЛКОВАНІЯ У ОВОМЕ ДѢЛЦУ ПРЕДНАВЕДЕНЫ ЧИСАЛА.

1) Види Софиста Химерія, стр. 592, издан. 1790. Ова вѣсть види се, да е дала повода ономе, што се (*Πλυτάρχ. Ἀποφθέγμ.*) о Езопу говори, да, кадъ му се еданъ поругао телесной грдоћи, одговоріо му е: „*Οὐκ εἰς τὸ εἶδος, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν προσέχειν δεῖ.*“ т. е. „Не треба гледати на ликъ, но на умъ.“

2) У плутарховомъ дѣлцу подъ надписомъ: „*Ἑπτὰ σοφῶν συμπόσιον*“, т. е. „Пиръ седамъ мудраца“, говори Солонъ съ подсмеіомъ къ Езопу: „*Σὺ δὲ δεινὸς εἶ κοράκων ἐπαΐειν καὶ κολοιῶν, τῆς δὲ σοῦ φωνῆς οὐκ ἀκριβῶς ἐξακούεις.*“ т. е. „Ты си вреданъ разумевати гавране и чавке, а свога езика не разбирашъ тако точно.“

3) Овде е скоро болѣ рећи у Овы. Ако е истина, да е Езопъ быо и Ксантовъ слуга, као што преповеда Схоліастъ (изяснитель) Аристофановъ (*Ὄρν.* 471.) и Суидъ у речи *Αἴσωπος*, то слѣдуе, да е и Ропопа одъ Ксанта заедно са Езопомъ прешла у домъ Ядмоновъ. Херодотъ явно вели (*B*, 134 — 135) найпре, да е Езопъ служіо у Ядмона у дружству съ Родопомъ, потомъ, да е Ксантъ Родопу довео у Египатъ, да тамо тргуе съ нѣномъ лепотомъ. Исторія о овой Родопи, као и о Езопу, има многе тамнине.

4) По Саксію (*Ὀνομαςικ. Φιλολογ. Τόμ. A, σελ.* 21) цветао е Езопъ у 52. Олимпіади, т. е. готово 570. година пре Христа.

5) Да є Езопъ быо Солоновъ суврєменникъ види се іошъ и изъ комедіє Алексиса Комика, подъ надписомъ „Αἴσωπος" (кодъ Ἀθην. стр. 431.), у коіой се находи и драмматичкій разговоръ између Езопа и Солона.

6) Ово Плутархъ у житію Солоновомъ (§. 28.) овако наводи: „Ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν." т. є. „Никако, или найслађе беседити." И то вели Езопъ, а Солонъ на то: „Ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἄριστα." т. є. „Никако, или найболѣ."

7) Види Кор. Саб. стр. 355. и латинскогъ баснописца Федруса. Басн. кньиг. I. бас. 1. Ова є басна и кодъ Досит. на стр. 71., но у млогоме є изврнута.

8) Ово наводи Плутархъ у своме слову: *Περὶ τῶν ὑπὸ τῦ θείυ βραδ. τιμωρυμ.* §. 12.

9) Такође приповеда Плутархъ у (*Πολιτ. Παραγγέλμ.* §. 32.), да су Делфяни исто овако подмукло сакрили свештене утваре у два друга брата, те и ньи съ брега бацили и убили.

10) Види *Παυσαν. Βιβλ. ι'. κεφ.* 14. и Плутарх. у слову *Περὶ τῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρ. νῦν τὴν Πυθ.* §. 14.

11) Ово є Плутархъ такођеръ у слову (*Περὶ τῦ μὴ χρᾶν κ. τ. λ.* §. 14) онда говоріо, кадъ се, подъ обраномъ Римляна, ніє боіо Делфяна; иначе бы можда и опъ нашао какву свештену шолю у своіой торби.

12) Суидъ у речи *Αἴσωπος* каже намъ, да є Езопъ написао у две кньиге, своє догађая у Делфу; но по томъ и онъ разумевши, да безъ суда убіяни немаю ни времена писати исторію своє смрти, додає: „*Μᾶλλον δὲ τινὲς φασι τὸν Αἴσωπον ἀποκρίματα γεγραφέναι μόνον· ἐν γὰρ Δελφεῖς ἀδίκως ἀπολέσθαι.*" т. є. „А пре ће бити, веле неки, да є Езопъ писао само одговорке; еръ у Делфу є безъ суда погублѣнъ." Да бы болѣ разабрали, шта Суидъ разумева подъ речю „*Ἀποκρίματα*, Одговорци", кою ніє могао разумети нѣговъ преводникъ, успоредимо са Суидомъ Плутархово дѣлце подъ надписомъ: „*Ἑπτὰ σοφῶν συμπόσιον.*" т. є. „Пиръ седамъ мудраца" §. 8 — 9. у коме се види, да є и Езопъ на той части быо. Одговорци были су мали, но оштроумни и дубокоумни одговори мудраца на разна предложенія, као што су онда на поменутомъ пиру была ова: Шта є найстаріє? Време; шта є найвеће? Светъ; шта є наймудріє? Истина и т. д. или шта є найстаріє? Богъ; шта є найвеће? Место; шта є наймудріє? Време!

13) Види Кор. Саб. стр. 5. и Досит. бас. стр. 91. кое е мало по среди другчія.

14) Види мудрый заннимакъ Хуска око изданы у Лайпцигу (1809) Филологичны Смесица стр. 1 — 50. Прва одъ ове две Архилохове басне има предметъ истый са првомъ Езоповомъ басномъ у Кор. Саб. стр. 1. и 279 — 280; а такођe и са Досит. стр. 1. Друга е права Езопова у Кор. Саб. стр. 241.

15) Види Кор. Саб. стр. 206.

16) Кор. Сабир. стр. 315.

17) Кор. Сабир. стр. 72.

18) Кор. Сабир. стр. 1 — 2. и 279 — 280. види и Досит. страна 1.

19) Кор. Сабир. стр. 248.

20) Кор. Саб. стр. 278.

21) Кор. Саб. стр. 253 — 257. види и Ксеноф. знам. књиг. II. гл. 1. §. 21.

22) Кор. Саб. стр. 210. види и Ксен. знам. књиг. II. гл. 7. §. 13. а и Голубицу одъ 1840. стр. 47. (у Београду).

23) Кор. Саб. стр. 78. види и Досит. стр. 4.

24) Кор. Саб. стр. 249 — 252.

25) Кор. Сабир. стр. 120.

26) Кор. Саб. стр. 205.

27) Кор. Саб. стр. 208.

28) Кор. Саб. стр. 225.

29) Кор. Сабор. стр. 128.

30) Кор. Саб. стр. 145 и 426.

31) Види у Плутарха *Βίος τοῦ Καίσαρος*, §, 48.

32) Кор. Саб. стр. 209, коя се почине. *Τραυματίᾳ τινί.*

33) Кор. Саб. стр. 217 — 218.

34) Кор. Саб. стр. 68, 82, 92, 96 (двапутъ), 129, 133, 134, 165, (о мазгама), 167 (репъ змайскій), 172, 173 (сунце и северъ), 201, 206, 209, 210 (2), 211, 212, 214, 215 (3), 216 (2) 223, 258.

35) Кор. Саб. стр. 216.

36) Кор. Саб. стр. 173, 217, 221.

37) Кор. Саб. стр. 238.

38) Кор. Саб. стр. 120, 170, 219, 229, 259.

39) Кор. Сар. стр. 70, 127, 217.

40) Кор. Саб. стр. 109.

41) Кор. Саб. стр. 198 — 199.

42) Кор. Саб. стр. 118, 155, 188.

43) Кор. Саб. стр. 191.

[44]) Кор. Саб. стр. 103.

[45]) Кор. Саб. стр. 260 (басна 396 и 397).

[46]) Кор. Саб. стр. 45. 169. 193, 200, 221.

[47]) Кор. Саб стр. 135, 425.

[48]) Кор. Саб. стр. 75, 44, 191, 192, 91, 45, 145, 79, 171, 169 192, 87, 122, 106, 124, 293, 194, 112, 130, 195, 155, 195, 34, 196, 86, 196, 198, 131, 109, 117, 74, 73, 142, 136, 85, 183, 199, 80, 200, Ово значи, да прва Афтоніева басна стои на страни 75, друга на 44, трећа на 191 и т. д.

[49]) Кор. Саб. стр. 104.

[50]) Кор. Саб. стр. 220.

[51]) Кор. Саб. стр. 247.

[52]) Кор. Саб. стр. 58.

[53]) Кор. Саб. стр. 312 — 213.

[54]) Кор. Саб. стр. 8, 25, 35, 37, 39, 74, 76, 77, 81, 83, 85, 86, 91, 92, 94, 95, 98, 101, 104, 105, 106, 108, 113, 118, 124, 130, 132, 135, 138, 141, 142, 147, 148, 151, 167, 169, 170, 171, 173, 174, 181, 182, 183, 187, 192, 193, 208, 226 (3), 227 (2), 228. Одъ ове 54 Игнятіеве басне у стиховина, нъи 43 издао е Невелетъ на име Гавріево, а 11 на име Вавріево. Но као што се види изъ характера беседе и изъ хлогостиша, да су оне 43 басне (на страни 90) Вавріеве, или каквогъ другогъ позніегъ Вавріевогъ подражача: тако е исто явно и изъ характера стила и изъ четвоpостиша, да су оны осталы 11 Игнятія, лажно прозваногa Гавріемъ.

[55]) Кор. Саб. стр. 220. 222. види и стр. 58, 213, 214.

[56]) Кор. Саб. стр. 233.

[57]) Кор. Саб. стр. 231.

[58]) Кор. Саб. стр. 239. (Маймуни у и т. д.)

[59]) Кор. Сабир. стр. 239 (Гавранъ некій).

[60]) Кор. Саб. стр. 191.

[61]) Кор. Саб. стр. 144 (Улови се негда), 178, 207, (Быяше време кадъ е и конь), 222 (Лавъ негда бика), 367.

[62]) Кор. Саб. стр. 52, 75, 104, 117, 132, 141, 170, 228, 230.
[63]) Кор. Саб. стр. 431. у изясненіяма.
[64]) Кор. Саб. стр. 87. басна 145.
[65]) Кор. Саб. стр. 262 — 263.
[66]) Кор. Саб. стр. 264 — 277.

67) Кор. Саб. стр. 245, 248, и 279 — 412, кое несе предъ собомъ ова два писмена Ф. Л.

68) Изъ Омирове Одисее, у писмену Т, ст. 203.

69) Кор. Саб. стр. 31.

70) Кор. Саб стр. 32.

У Цариграду 6. Февруара 1841.

Горе напечатано Езопово Житіа найвише збогъ стварне цене као и ради спомена свогъ негдашнѣгъ ревностногъ члена Друштво е у свой Гласникъ ставило. Изъ тогъ призренія изволиће благонаклони читательи извинити Друштво за неправилности слога, кое у овомъ преводу нађу. Я самь у томъ само оно преиначіо, што самь држао да е неотице необычно написано, што бы смисао другій дало, и што бы по свой прилицы писацъ и самъ, да е примѣтіо, радо быо поправіо; а што самь годъ видіо, да е значайно у слогу преводителя и сачинителя, то самь све, ако и недржимъ за правилно, свойски штедећи посирче, по подлиннику рукописа задржао.

Секретаръ Друштва.

СРБСКА ПОВЕСТНИЦА КАРАЂОРЂЕВОГЪ ВРЕМЕНА*)

покойнымъ Яниһіемъ Ђуриһемъ, негдашньимъ Карађорђевымъ Секретаромъ, а у доцніе време бывшимъ Советникомъ

састављѣна подъ слѣдуюһимъ насловомъ:

„Копія исторіе сербске сочинявана Яниһіемъ Ђуриһемъ бывшимъ тайнымъ секретаромъ верховнаго Вожда сербска, са описаніемъ рода жизни Карађорђа Петровиһа одъ рођеня до кончине смерти и погребенія нѣгова.“

Исторія Карађорђа Петровиһа крабраго и славнаго вожда сербскаго, са описаніемъ жизни и подвига волны и политически и домаһи его дѣянія, славнаго и крабраго мужа Карађорђа Петровиһа изъ Тополе, са описаніемъ рода, жизни нѣгове одъ самаго рођеня до смерти, кончине и погребе-

---

*) Саставку овомъ, кои е Друштву сынъ покойногъ сачинителя Г. Александеръ Ђуриһъ Секретаръ Совѣта Княж. Србскогъ у подлиннику поклонити изволіо, као Грађи Србске Повестнице, одредило е Друштво место у своме Гласнику само збогъ предметне вредности, а не збогъ слога, кои е безъ и наймањѣ промене, сасвимъ као што се у недовршеномъ и непрерађеномъ подлинномъ рукопису налази, ради повѣстне истинитости задржати за дужность сматрало. Изъ истотъ узрока ніе изостало ни понављанѣ почетка, кое иначе никако не бы поднети могло.

Секретаръ Друштва.

нія его, кои се 1804 године подигао противо зулума турскога, на даіе и буну противо даія у народу сербскомъ подигао, народъ Сербскій у цѣломъ пашалуку на оружіе подигао, зулумъ Турскій и ярамъ Сербіи съ врата скинуо, Турске анове по сели попаліо, и све субаше по анови побіо, у цѣломъ пашалуку очистіо одъ Турака за 6 месецій.

Я самъ одавно намѣравао да опишемъ и да издамъ на светъ историческо описаніе сербскога славнога вожда Карађорђа Петровића изъ Тополе, и подвиге его противу Турака и зулума турска, кои су Турцы и даіе ньіове у пашалуку Београдскомъ народу Сербскомъ чиниле одъ 1801 года па до 1804 года, како е ова буна почета, за каке узроке, за колико се времена савъ народъ на оружіе подигао у цѣломъ пашалуку Београдскомъ; како су Турцы изъ вароши истерани у градове и вароши турске попалѣне, и Турке у градове затворили, и после еданъ по еданъ и градове отели, и шта се догађало одъ Турака и Серба до 1813 године; но причине и разна моя обстоятелства припятствовала су му те и до данасъ нисамъ могао ово дѣло на светъ издати. Млоги су списательи Сербски и страни понешто описивали теченія исторіе Сербске и Карађорђа оніе времена збившимъ се и ондашньимъ догађаима, но млоги су коешта изоставляли, а неки су нешто и предодавали что ніе было истино, а нешто по злоби и по престрастію, а то е се могло лако подкрасти изъ узрока тога, что нису были очевидцы при свима проишествіяма дѣйствія Карађорђевымъ. Други су писали оно что су одъ кога чули, а трећи по злоби и по пристрастію и ненависти казивали и опорачавали, завидећи Карађорђу и его дѣянима, предодавајући и что ніе было, да бы съ тимъ себе поквалити, а неке покулити и

опорочити; ербо су списательи оно писали что су одъ кога чули, оно су и веровали, и по тому ни еданъ списатель неможе право описати исторію или чію жизанъ по коечимъ казиваню право, небывши очевидацъ и по свимъ онимъ дѣлима и догађаима; но я, кои самь ону буну противъ Турака починяо, са истимъ вождомъ и первога Турчина убіо, и свудъ вожду участникомъ быо, како ће ясно описано быти, и одкуда су мои извори были, те самь могао све верно описати и безъ свакаго пристрастія, при томъ я нисамь никадъ съ памети скидао, да се држимъ истине колико е могуће, и да се неизоставе найглавніи догађаи одъ рођеня Карађорђева одъ 1770 года и одъ 1801 и одъ 1788 па до 1813 года.

1-во Я самь быо добро познатъ са Карађорђемъ одъ Немачка рата съ Турцыма т. е. одъ Кочине краине одъ 1792 года па до 1804-те са коимъ самь се често састаяо кадъ е онъ са стокомъ трговао, а особито одкако су даіе завладале Београдомъ и Сербіомъ, кое су даіе имали велику злобу на Карађорђа, кои су га старали се да га убію, одъ кога времена Карађорђе почео се чувати одъ Турака, имаюћи доста пріятеля кодъ кои е у потаи на ятаку бывао, тако исто и кодъ мене и у Рудничкой планини я самь га држао и раніо тайно, и млого е пута намеравао бегати у Немачку да свой животъ спасе, но Конялія а и Асан-бегъ удержавали су га да чека, имаюћи Карађорђе и други пріятеля, гди е понеко време у потаи находіо се, и кое самь я све знао гди се онъ накодіо у потаи, гди смо у договору были ако бы му кака нужда была да га могу наћи, и тако како смо но верно дознали, да су даіе заключили да се разположе да у едно време све сербске кнезове, поглаваре и отбра-

не Сербе исеку и побію. Я самь одма узнавши ово намеренѢ одъ мои людій, кое самь послао моимъ посломъ у нахію Београдску, по имену: Петра Дугоньића изъ Маслошева нахіе Крагуевачке кодъ (у) свои уяка у селу Ранеловићи да разбере шта тамъ Турцы у ану раде, гди се Ибрамъ ужичкій са 12 Турака находіо. Дошавши мой посланикъ дође и яви ми да е дознао одъ людій да су Турцы убили Чарапића Марка у Беломъ Потоку, и да се народъ врло поплашіо. Я одма узмемъ мое потайно дружство по имену Стевана Раяковића изъ Стергара, Мату Миливоевића, Мандића или Дуньића изъ Стергара, Благоя изъ Маслошева, Глишу изъ Маслошева, Ћиру и Милоя Чекеровића, брата моега Милована и Петра Дугоньића изъ Маслошева првога и верногa друга моега, кога самь кое куда посилао у нахіе неке те узнавао што Турцы по анови чине; пакъ пођемъ да тражимъ Карађорђа да му объявимъ за Марка Чарапића, и да се посавѢтуемо шта ћемо радити, или ћемо и мы Турке бити, и анове палити, или ћемо лета чекати докъ шума озелени, и пођемъ са свои деветъ друга да тражимъ Карађорђа кодъ нѢговы пріятеля кое самь знао, и дошавши подъ Венчацъ планину кодъ првога ятака Карађорђева, некога Николе Леке изъ Липовца, и упитамъ Леку, е ли кодъ нѢга долазіо Карађорђе, и зна ли куда е и е ли му што казао, ако га когодъ узтражи гди е рекао да се може наћи, на что Лека Никола яви ми да е Карађорђе неколико дана бавіо кодъ нѢга, и отишао кодъ другогъ ятака отишао у Буковикъ кодъ свога п . . . . овића у Буковику, да с . . . . се гласъ друмомъ гди Тур . . . . и пѢва. Я одма поитимъ на . . . . . . Турчина убіемъ 12 Януара некога Асан-агу спаію и гос . . . . ичкога, свучемъ одѢло и что . . .

. . . око нѣга узмемъ и пођемъ са друже . . . . ъ у Венчацъ планину ; ово е было 1804 года 13 Януарія, и оданде разговоримъ се са дружство д . . . . иде на свое пріятелѣ да се за време пр . . . . . мо докъ видимо шта ће по овомъ случ . . Турцы чинити, и я то исто учинимъ и скріемъ се за врем . а одма пошлѣмъ мога момка и друга Петра Дугоньића у Боговађу са моимъ писмомъ до аџи Руфима съ коимъ самъ быо великій пріятель, да га упыта шта раде Турцы у Валѣву, и по нахіи чине. Посланикъ мой дође одъ аџи Руфима изъ Боговађе 1804 года 17-га Януарія, и кои ми донесе овако жалосно и неповольно извѣстіе, да су Турцы Фочићъ Мемет-ага 15-га Януарія дошли у Зеоке и кнеза Станоя Міяиловића убію га и главу му одсѣку и да самога аџи Руфима усѣку у Београдъ. (о овому быће обширніе описано после) 18-га Януарія скупимъ я мое дружство и пођемъ да тражимъ Карађорђа кодъ нѣговы пріятеля; прво у Буковику кодъ нѣгова побратима Іована Крстовића гди га ненађемъ, и кои ми каже да е быо кодъ нѣга па да е отишао у Даросаву кодъ другога побратима свога Симе сердара. Я поитимъ тамо да га что брже нађемъ, и кадъ дођемъ у Даросаву кодъ Симе сердара гди га и тамо ненађемъ.

Жизань и подвиги, воена и политическа дѣянія славнаго и крабраго мужа бывшаго вождa Сербскаго Карађорђа Петровића изъ Тополе, кои е се 1804 године подигао противо зулума Турака на даіе и буну у Београдскомъ пашалуку учиніо те се народъ на оружіе подигао, Турске анове по селима попаліо, и Турке изъ истіе у градове саслао а неке за границу Београдскога пашалука прогнао у коимъ самъ дѣйствіямъ я очевидацъ быо и са достовѣрнимъ моимъ описаніемъ часной и домаћой

его жизни отъ самаго рожденія до конца живота смерти и погребенія его.

Я самъ одавно намѣравао да опишемъ и да издамъ на светъ историческо описаніе Сербіе, родъ жизни бывшега славнаго и крабраго вожда Сербіе Карађорђа Петровића изъ Тополе съ коимъ се я добро познавао после рата Немачка и Турска одъ 1792 године па до 1804-те како съ нѣмъ тако и са майкомъ его Марицомъ и са его супругомъ Еленомъ; а и после одъ 1804 года па до 1817 года узнавао како одъ нѣга истога тако и одъ майке его Марице и супруге его Елене, отъ кои что самъ о Карађорђевой жизни и владаню дознава сва самь описивао и како су га Турске даіе котѣли убити одъ 1801 пакъ до 1804 године, како се и зашто се ова буна на Турке подигла, за колико се времена савъ Србскій народъ у своме пашалуку на оружіе подигао у своме пашалуку Београдскомъ до 1813 года; но причине и разна обстоятелства задержавала су ме и до данасъ да ово дѣло на светъ издати нисамь могао имаюће све достовѣрно описано мисліо самъ у случаю смерти оставити аманетъ сину моему да ово дѣло изда на светъ.

Млоги су Сербски и страни списательи подобно овой описали понешто, и ондашня проишествія и догађае оніе времена но млого су ковшта изоставлляли и неправедно описивали, гди имъ се ковшта подкрало или по нечимъ неистинитимъ по казиваню да бы съ тимъ себе поквалити а неке покулити, или небывшимъ очевидцима у теченію свію ондашньи проишествія више но што е было или неправедно показиванѣ, и зато су се и могла такова упуштенія или выше но што е было додати, по тому что имъ е кто и показивао, оно су и веровали, и по тому я безъ сумнѣ мислимъ да ни еданъ

списатель неможе верно історію право описати по коечимъ показиваню, као онай, кои е быо очевидацъ свію оніе догађая и по свимъ ондашньимъ дѣлама и као я, кои самь са Карађорђемъ ону буну противо Турака починао и его учасникъ быо, зло и добро са истимъ дѣліо, како ће се далѣ и ясніе описано видѣти и одкуда су мои толики извори были, те самь я могао верно све описати и безъ свакога пристрастія. Я у свимъ моимъ бележёню и преготовленіяма за ово описаніе нисамь съ памети скидао да се држимъ истине колико е могуће было и да се неизоставе найглавніи догађаи а особито одъ 1788 а особито одъ 1801 па до 1813 године. Перво я самь быо познатъ са Карађорђемъ одъ последнѣга рата съ Турцима т. е. одъ Кочине краине и потомъ често се са истимъ *састаяо* кадъ е када е онъ по терговини ишао, у време Мустай-пашино, а особито после пошто су яничари ови одали и Карађорђа ктели убити, одъ оно доба онъ се почео чувати. и по неко време кодъ свои пріятеля тайно се задержавао да га Турцы неубію, а понайвише кодъ мене се задержавао, по Рудничкой планини у потаи гди самь га я раніо, съ коимъ су свагда съ ньиме по два и по три друга добри находили се и у манастиру Благовештенію подъ Рудничкомъ планиномъ. Особито имао е Карађорђе и другіе свои пріятеля, гди се по неко време у потаи задержао, и кое ятаке нѣгове и я самь добро познавао, како бы у случаю потребе и нужде могао га наћи, и потому када самь я первога Турчина убіо кодъ Банѣ т. е. Асан-агу спаію и читлукъ-сайбію Великоиваничкога 13-га Януарія 1804 года одъ кога се времена и случая и буну подигосмо по народу, и народъ устаде на оружіе, и како учимъ и тога Турчина убіемъ одма одемъ на пріятелѣ Карађорђеве, гди га нађемъ съ неколико

друга и съ ньимъ одма буну у народу дигнемо противу Турака, пакъ му одма и првимъ секретаромъ будемъ, кою дужность испунявао самь при Карађорђу одъ 1804 па до 1813 године у Сербіи а после и у Русіи, и тако самь бывао съ ньимъ безпрестано по свимъ дѣйствіяма неотлучно очевидацъ свію догађая, важны явны и тайны военимъ политическимъ дѣлама; посилатъ самь одъ него и депутатомъ у Русію, главну квартиру Руску 1808 и 1809 года. По дѣлима народньимъ како пређе, тако и у теченію 9 година по войски съ ньиме узнавао самь како одъ нѣга сȁмаго вожда у разнимъ его проповедкама и казиваню, тако и одъ майке нѣгове Марице и супруге его Єлене, а особито одъ нѣковега старца Михаила Милошевића 80 лѣтнога старца изъ Тополе кои є 45 година друговао са Карађорђемъ неотлучно и знао сва дѣла Карађорђева одъ рођеня 1766 года па до 1813 года, кои су ми свагда показивали дѣянія его и поступке, и я самь по нешто бележіо и тайно сокранявао, а особито што самь я самъ учасникъ Карађорђу бывао за 9 година по свимъ боєвима у Сербіи на разнимъ местима, и свудъ очевидацъ свію дѣла нѣговы, и дѣлао съ ньимъ и зло и добро и ово су мои извори, одкуда самь могао верно описати исторически родъ жизни нѣгове и сва воєна и политическа его дѣянія, коя ће се далѣ ясно видѣти по реду описана. Садъ нека расуде благородни читательи єсамь ли я могао болѣ истину описати кодъ оволико мои достаточны извора или не, коє други, коима ни десета частица мога знаня позната ніє.

Садъ преступимо ко описанію родъ жизни Карађорђа Петровића изъ Тополе и его дѣянія часна, домаћа, воєна и политическа его поступаня и

обхожденія одъ рођеня па до конца живота и погребенія одъ 1752 года па до 1817 года.

1-во Карађорђе родіо се око 1752 года у селу Вишевци Декемвра месеца 21-га у нахіи Крагуевачкой близу Тополе кодъ Саранова, одъ оца Петра и майке Марице родомъ изъ Маслошева нахіе Крагуевачке кодъ реке Ясенице, одъ Петра Живковића. Карађорђе имао е іоште два брата Марка и Маринка, и две сестре Марію и Милицу. Родитељи нѣгови были су беднога станя и налазіо се све по служби кодъ Серба и кодъ Турака турскимъ кованціомъ са своіомъ фамиліомъ, но када се Карађорђе родіо у Вишевци, исту ноћь случіо се еданъ Турчинъ на конаку кодъ Петра оца Карађорђева, и после вечере заснувши Турчинъ а Карађорђе роди се, и Турчинъ чуюћи плачъ детета, забунѣнъ и уплашенъ некимъ страшнимъ сновидѣніемъ као да га счепао некій страшный лавъ са своимъ оштримъ ноктима да га растергне, и у томъ страу тергнувши се поскочи и истерчи на полѣ одъ страха, и види на полю одъ юга къ северу велико едно на небу осветленѣ као дуга коя се преко неба пружила и цео онай предѣлъ осветлила. Онъ уплашенъ утрчи у кућу скоро поплашенъ, а Марица Ђорђа већъ окупала и повили, а Турчинъ рекне Марици: шта си родила млада, или мушко или женско? Она му одговори „вала ага сина самь родила,“ а Турчинъ іой честита говорећи „да ти е аирли млада и да ти е срећанъ синъ“ и обдари га дукатомъ и рекне: „вала млада тай твой синъ быће великій юнакъ и великій човекъ; я самь у онай часъ каде се онъ родіо у великомъ страху быо, и текъ што ме шћаше еданъ лавъ растергнути я чуемъ плачъ детета. Обузетъ страомъ скочимъ иза сна, видимъ неку велику светлость на полю, мишля да

е свануло и сунце огреяло, но кадъ искочи наполѣ, нити е свануло ни сунце огреяло, но угледамъ едну светлу велику дугу преко неба одъ запада юга на истокъ пружену. Вала твой синъ мора великій човекъ быти и са млогимъ милетомъ — народомъ — заповедати." У ютру Турчинъ уставши отиде, рекавши: съ Богомъ остани млада! чувай добро сина тога и пanти добро шта самъ ти казао. После тога майка Карађорђева сина ранила и воспитовала и како е могла неговала. Карађорђе растао е напредно и свачимъ превозилазіо е растомъ, умомъ и крабростію млого старіе одъ себе, а майка му се о томъ весма радовала, говорећи: о Боже ми даруй, да ми буде мой синъ Ђорђе срећанъ и великій човекъ, као што ми е онай Турчинъ на нѣговому рођеню тревившему се пророчествовао.

Карађорђевъ отацъ Петаръ бывши бедногa станя налазіо се неколино година по служби у Вишевци у Церовцу кованціомъ на Турскомъ кованлуку кодъ некога Вазліе спаіе; после тога отиде у Тополу гдѣ му е Петрова стара баштина была, потомъ немогући се безъ службе обдержати пређе у Загорице близу Тополе у неку пустару-алію-на Турскій кованлукъ гдіе буде тамъ неколико година живіо са своіомъ фамиліомъ докъ су му деца одрасла, особито Ђорђе найстаріи синъ већъ подрастао быо великій и по служби ићи почео и почео оружіе носити, пакъ се найміо кодъ Новка изъ Жабара те му свинѣ чувао по истой аліи Загорици коя е была близу Жабара, и тако едномъ чуваюћи свинѣ око реке Кубршнице кодъ Ћупріе куда пролази великій друмъ изъ Београда у Крагуевацъ, око кое ћупріе была е честа гора око воде; кадъ му се и случило те е первога Турчина убіо, и тако кодећи тамо и амо за свинями уморанъ седне подъ еданъ великій густый зеленый и гранатый растъ да се од-

мори , а свинѣ му по полю покрай оне воде пасле. Овладанъ Карађорђе сномъ крѣпко заспи, гди му се у сну међу горама явише два сяйностію велика лица и чудесна, одъ кои су се осветлила сва она околина оніе гора, и коя су была чудесне сяйности и красоте, и коя окомъ ніе се могло довольно наглѣдати, нѣга у томъ сну обузме великій страхъ и трепетъ у серцу нѣговомъ. У томъ сну опази и види светога краля Студеничкога и съ нъимъ светога Архангела Гаврила, кои е благовестіо светой Богородици тайну божествену, у коемъ истомъ магновенію у коемъ серце и душа нѣгова тресла му се одъ страха гледаюћи око себе шта ће видѣти, но невиди-изчезну она два лица — никога око себе, кадъ алъ чуе умиляте и благе речи: „чуй и крабри се юначе, съ нама е Богъ! Беде и туге доста е было, а ты ако имашъ тверду надежду на Бога побѣдићешъ врага, а крабрость може бытъ съ вольомъ божіомъ содружена; данашньій данъ одсудиће и укрѣпити мишцу твою и духъ твой, и упутиће те кудъ треба ити, да тражишъ гди су остатци светиня ваши Сербски и тражићешъ там' помоћи и спасенія подъ благочестивимъ скиптромъ, кои верую распятіе кристово. Освести се одъ сна!“ Кадъ потомъ невидећи она два света лица, и тако іоште се серце и чуства нѣгова нису повратила одъ страха, али кадъ погледа у полѣ чуе гласъ, рику свиня и лавежъ ртова, и види гдѣ прогоне нѣгове свинѣ, а Турчинъ на бесномъ ату тера ій и гони, но свинѣ се скупе у гомилу, и узму ртове међу себе да подаве, но Турчинъ потрчи на ату у средъ свиня да извади ртове и біе свинѣ изъ пиштоля. Карађорђе, видећи како Турчинъ біе свинѣ изъ пушака, одма претрчи на ћупрію за еданъ великій кленъ дрво куда ће Турчинъ прођи и текъ что Турчинъ на ћупрію ступи а Карађорђе опали пушкомъ

те Турчина по среди, подъ десно пазухо. Онъ одма како Турчинъ падне съ коня вришко као капь воде, а Карађорђе претерчи и узме Турчина те завуче у шуму па и коня свеже и престои у шуми до ноћи и ртове побіє; међу тимъ Турчина свуче и све что є было око Турчина нађе, свуче и Турчина баци у єданъ виръ у воду и притисне съ кладама да га вода неподигне, а онъ - Карађорђе - узяши ата Турска и одведе у Космай ноћу. Ата убіє изъ пушке, а онъ се врати ноћу у Загорице кући сакривши альине и оружіє Турско и тако се више нечу нити ко такова Турчина уби єрбо є быо Турчинъ ябанацъ.

Друге є Турке исто тако побіо 1778 године Єдномъ идући за стокомъ у алію загоричку шуму, одоцнивши се и дође кући доцканъ, веће є ноћь была, нађе да су два Турчина дошли кући нѣговой; узнавши да су му Турци на конаку, уђе у зграду и остави пушку, пакъ уђе у кућу имаюћи два мала пиштоля за поясомъ, и назове добро вечеръ гди му се одговори. Онъ седне кодъ ватре а Турчинъ рекне: ко ти є ово газдарице? а она му одговори. Турчинъ упита: ко ти є ово млада? то ми є синъ ага, одговори мати. Мати нѣгова готовише Туркомъ вечеру, Турци су были већъ простерли по верху ватре, будући да онда ніє было соба, и пусатъ повадили иза пояса. Турчинъ упита майку Карађорђеву : море млада овай твой синъ правый є айдукъ. Она му одговори: вала ага ніє мой синъ айдукъ но видишъ каке су му очи као и остала царева рая — народъ. — То се Ђорђу учини тешко и обидно что му тако Турчинъ рекне, налютн се и ћадіяше одма оба Турчина убити, єръ се онъ нигда двоице а и троице самъ ніє бояо; но єдва то претерпи, пакъ изиђе наполѣ и майку изазове наполѣ и имаюћи

два брата млађа и две сестре, и рекне майки: мати! подай деци да вечераю, па ій води у зграду да спавају, ерь я ћу ове Турке ноћасъ да побіємъ; чула си како они мене говоре. Мати му се ніє нимало томъ нѣговомъ плану противила, нити га є отъ тога отвраћала, но одма даде деци вечерати, пакъ ій одведе у зграду да спаваю. Карађорђе ушавши у кућу седне покрай ватре и ватру ложаше. Турци сели те вечераю црну за нъи вечеру. Єднога изеде змія те запита Карађорђа: море влаше шта ти є то за поясомъ као козя нога? онъ одговори: пиштольи ага. Е море то є ништа и зарь то може убити човека, и како бы ты съ тымъ убіо човека? Карађорђе скvативши за пиштоль и Турчина бувъ у прси. Ето овако рече, па брже другій пиштоль те другога. Оба ова падну на место мертви, но єданъ поче се коперцати, но мати Карађорђева довати тучакъ съ коимъ се со туче, те онога у главу бувъ, пакъ онда свуку са Турака альине и пусатъ и посакриваю, пакъ нъи исеку на комате, па ископаю рупу у кући подъ ватриштомъ, па ій сложе у ону рупу пакъ земльомъ затерпаю рупу а озго опетъ ватру наложе, а Карађорђе узме Турске конѣ пакъ отведе у Баничину пустару и алію велику и тамо у єдной яруги побіє конѣ и кладама згвали, коє се дѣло ніє одкрило до Немачка рата. Ово є Карађорђе учиніо 1779 года. Потомъ 1781 года пође Карађорђе кодъ свога стрица Мирка у село Мраморацъ близу пустаре Баничине кодъ Саранова на конакъ и пође сутра данъ, узме свога братучеда Кузмана да иду у Баничину у ловъ, отиду и улове. Кадъ у Баничини убію єдну серну и пођу натрагъ кући у Мраморацъ съ ловомъ и текъ что изиђу на друмъ великій, кои иде одъ Паланке Крагуевцу, угледа ій єданъ Турчинъ на ату кои є ишао изъ Паланке Асан-пашине у Кра-

гувнацъ и увиди Карађорђа и братучеда нѣгова гди иду и носе срну на леђи, па као запоплашити ове, викне и потрчи на ату право на ове. Братучедъ Карађорђевъ уплаши се бацивши серну съ леђа, и побегне у шуму. Карађорђе непобегне но гледа у Турчина, запали пушкомъ те Турчина по среди персію; Турчинъ падне са ата као капь воде, онъ брже болѣ узме Турчина, претури преко седла на коня, занесе га у шуму у едну яругу, баци га и шумомъ затерпа; ата такођеръ убіе и у яругу затерпа, узме и сакріе альине и оружіе Турско, врати се на друмъ гди е быо серну за едну кладу сакріо, узме и оде у Мраморацъ ко своему стрицу Мирку и донесе серну те съ ньимъ подели, жалећи се на свогъ братучеда Кузмана Миркова сина, говорећи: издао ме е вашъ синъ а мой братучедъ, остави серну и баци пакъ побеже, а я мало одъ Турчина непогибо и да небы старе среће стриче, шћаше ми Турчинъ и серну однети и насъ подъ срамотомъ оставити. По овомъ разговору дозове Мирко свога сина и укори га жестоко говорећи му: какі си ты братъ и другъ (оставіо) да се уплашишъ и да утечешъ, да свога брата изневеришъ, и да се ніе Ђорђе давранисао могао бы погинути и серна бы намъ као вашъ ловъ пропала, и то е мой синко срамота за тебе млада момка да се уплашишъ и свога брата изневеришъ и другій путъ тако да неучинишъ, ако оћешъ да се мой синъ називашъ.

Четверто 1782 года у Септемвру месецу дође имъ изъ Асан-пашине паланке некій познатый Турчинъ, зликовацъ, Церовачкій спаія Вазлія, кодъ кога е Петаръ, отацъ Карађорђа, служіо неколико година на кованлуку, и заноћи кодъ куће Карађорђеве и међу прочемъ понуди Турчинъ Карађођа да пође съ ньимъ у службу као сеизомъ или момкомъ, обећа се дати му лепе альине и пусатъ и коня. На

ово се Карађорђе согласи и една дочека, а и отацъ Петаръ и майка Марица одобре, будући да имъ е овай Турчинъ великій пріятель изодавна быо и познатъ. Остави майку Марицу са оцемъ Петромъ у Загорици па отиде са Вазліомъ у службу у Паланку. Овай Турчинъ быо е Арнаутинъ, и као ябанацъ дође у Паланку, кућу начини, и тамо е живіо са фамиліомъ пакъ добіе уза жену, кою е имао, едно мало село спаилукъ Церовацъ у миразъ близу Паланке, и быо е богатъ Турчинъ, пакъ е купіо кућу у Београду, и потомъ куда е годъ ишао свуда е водіо Карађорђа као момка и друга, а Турке за момке никадъ ніе водіо. Едномъ пође Карађорђе са Вазліомъ у Београдъ, пакъ идући путемъ разговарали се. Међу тимъ рекне му Вазлія: море Ђорђе бы ли ты мене послушао када бы ти я рекао да убіешъ Турчина кога бы ти я рекао, или да какій Турчинъ нападне на мене, бы ли ми помогао и браніо ме? А Карађорђе рекне му: вала Бога ми ага бы ти помогао и за тебе бы погинуо, но само ми кажи кога ћу па немай бригу. А Турчинъ му рекне: море я знамъ да си ты веранъ и добаръ ловацъ знамъ, на кога се бацишъ пушкомъ, неће далеко утећи. — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — Потомъ Карађорђе добивши пара одъ Турчина ожени се 1786 года; и потомъ почне Карађорђе ићи съ терговцима Сербскимъ, кои са свинямa тергую и даю свинѣ у Немачку. И тако Сербски терговци одъ Немачки терговаца некако потайно разберу да ће скоро быти ратъ између Немаца и Турака, и тако дозна и Карађорђе одъ терговаца, кадъ Правителство Немачко потайно почну тражити понекога одъ Сербски кнезова и поглавара, и уговарати потайно да буду склони и у помоћь двору ау-

стрійскомъ, обећавајући, да ће свакій онай, кои у помоћи буде, и веранъ буде цару, да ће велике царске милости добити, чинове и награде у новцу. И на то се согласе сви кнезови Сербски, а тако и у Београду неки поглавити терговци и неке Шунде и Цике, кои су съ Турцима у великомъ пріятельству были и у свако време а и ноћомъ у градъ (.а Турци нису се врло ни чували ни капіе затворали) и могли су свашто за новце одъ Турака добити, ако правителство аустрійско вознамѣри Београдъ преваромъ ноћу узети, т. е. ако бы могли како капиціе градске подкупити да капіе ноћу отворе, а Немачка войска да дође една на лађама Савомъ одъ Бежаніе, а друга Дунавомъ одъ Земуна, пакъ да уђу ноћу у градъ отворенъ, да завладаю табле и топове у полъ ноћи кадъ Турци сви поспе, — и тако се и учини. Войска е Немачка сва была готова на оба ова пункта, но у оной войски коя ће изъ Бежаніе на лађама Савомъ водомъ подъ Београдъ да дође, было е и доста Серба изъ Сербіе кои су о томъ знали, међу конма е быо и некій капетанъ Влайко изъ Жаркова села близъ Београда, кодъ кога се Влайка и Карађорђе са неколико свои друга Серба потревіо. А неки Жикићи и Шунде главни люди и терговци изъ Београда по договору съ Немцима изваде калупе на воску одъ свію ключева капія Београдски давши ій зградити исто онаке, како су после исте Шунде и Жике пробали и видѣли, да се са истимъ могле капіе отворити. Дознавши ово правителство аустрійско да се овакимъ начиномъ може успѣти, и тако назначе данъ када ће се то дѣло концу привести, давши знат' и Сербима Шундама и Цикама у Београду, да ће тай данъ быти у очи баднѣга дана предъ Божићъ 23-га Декембра 1786 года. И тако ови были готови у Београду и чували око Саве сву ноћь да дочекаю на лађама войске, и да,

како се войска извезе, капіе отворе, и войску уведе у градове; и тако како е велика зима была и мразъ, да се мало войници нису помрзли, и тако, како е самъ Карађорђе лако быо и сеоски одевенъ, показивао е, да га ніе еданъ генералъ бундомъ огрнуо, да бы морао смерзнути се у лађи. И тако идући Савомъ къ Београду, тако е была магла пала, да се ништа ніе могло ни на десетъ корака далѣ видѣти. Дошавша войска Савомъ подъ градъ капіе Шунде и Цике отворе, уђу войници у градъ, и стану око топова на табле, очекивајући да и друга войска Дунавомъ стигне, коя е ишла, но одъ магле невидећи града, прођу Дунавомъ мимо Београда до Борче. Ови, кои су были ушли у градъ, видећи да друга войска и старешине нестижу, а већъ по сатима виде да е зора, позаглавлюю топове турске ћулетима и фалѣ ексерима, пакъ се опетъ врате натрагъ у лађе па у Немачку извезу се. И тако, кои ніе успѣо да одма изиђе изъ града, остане у граду, и кадъ сване, неки су бегали одъ Серба и крили се по вароши, а неки побегли у Шумадію, куда и самъ Карађорђе побегне ка своей кући у Загорице. Тако се она войска одъ Борче врати ко Земуну, и тай ратъ отложи се іоште далѣ на два года.

И тако како е ону ноћь страшна зима и снегъ великій быо, и Турци по своимъ конацима были поспали, нису осетили да е войска у градъ улазила, само еданъ старъ Турчинъ, лежећи буданъ, чуо е скрипу чизама солдатчки по снегу. Кадъ у ютру нађу градске капіе отворене, трагъ сокацима одъ солдатчки чизама, топове позаглављиване, онда се сете да е одъ Немаца котѣла превара быти, и почну се болѣ чувати, и тай се ратъ отложи далѣ на две године. Сутраданъ одма Турци почну одъ куће до куће ићи, кога одъ Серба нема у Београду

све имъ куће попечате и поараю, и тако како тй кое ненађу, ербо су были побегли у Немачку, тако имъ Турци савъ малъ одузму и све куће попечате.

Карађорђе како дође куһи, престои кодъ куће до пролећа, и скупіо неколико стари свои друга айдука, знаюћи да ће ратъ између Немаца и Турака быти, и како шума озелени после Воскресенія науми да узме майку, жену, браћу, и сестре, и пође да бега у Немачку, знаюћи да ће скоро ратъ међу Турци и Немцима быти, да мало попре спасе фамилію, и пође са свои неколико друга, и оца позове са собомъ. Путуюћи прву ноћь дођу у пустый Стоинъ (Стойникъ), и ту у Клѣштевици задане; но Петаръ отацъ Карађорђевъ упита Ђорђа: Ђорђе! а куда си то ты науміо да идешъ съ нама? Овай му рекне: отацъ! нешто се Турци узмутили, да се уклонимо са онога друма. А Петаръ: „я видимъ да ћете вы да бегате у Немачку, а я нећу да оставлямъ мою кућу и мою баштину" пакъ повиче на свою жену Марицу: „айде натрагъ са децомъ, ако нећете, я идемъ одма у Орашацъ у анъ — гди е было 30 Турака на скупу — да кажемъ да васъ све поробе." И тако одма пође да яви Турцима, а Ђорђе му рекне: „отацъ врати се натрагъ грекъ на твою душу;" а онъ то и неслуша. Онда Марица извадивши свою сису и закуне Ђорђа: Ђорђе! арамъ ти млеко мое, кое си ты подоіо изъ ове сисе, ако онога пса неубіешъ; убите га да невля Турцима за насъ, болѣ да онъ еданъ погине но 30 душа да падне у робство." Чуюћи Карађорђе материну заклетву, онъ заповеди своме другу и побратиму Ђорђу Остоићу изъ Остружнице: удри побратиме те уби. Овай потегне пушкомъ те Петра убіе, пакъ оставе га онако убіена, коему се

већъ ніє ни знало гроба ни укопа. *) И тако пошто Карађорђевъ другъ убіє нѣгова оца Петра, одма се крене даню; ніє имао време ноћи чекати да ноћомъ иде да га ко неведне гди са ономикомъ гомиломъ бѣжи. Ушавши у Клѣштевицу велику планину као у море, и све планиномъ мимо села и даню и ноћу безъ одмора докъ стигне на Велико-дубоко између Палежа и између Умке, покривши фамилію у шуму а онъ узме два своя друга пакъ сиђе на обалу Савску, и чека да бы ли каку лађу добіо, и срећомъ нѣговомъ дође єдна лађа да товари дрва, а Карађорђе бржє увати лађу и пошлѣ єднога друга те сву фамилію доведе, и у исту лађу сви седну и превезу у немачку стражу, давши лађару єданъ дукатъ на ракію. — Оданде ій превати стража немачка пакъ ій одпрате у село Яково, гди се Карађорђе позна са некимъ капетаномъ Радичомъ, кои є быо надъ пограничномъ командомъ и надъ стражама, кои є имао заповесть отъ началства, да прима свакога кои бы годъ Сербинъ изъ Сербіє у Немачку бего, самъ или съ вамиліомъ, и да га

*) Примѣчаніє. Кадъ се Карађорђе вратіо изъ Немачке у Тополу, дође у манастиръ Благовештеніє кодъ некога архимандрита Глигорія Студеничкога, исповеда се и замоли архимандрита дя му на Благовести, кадъ манастиръ слави, гди се много народа купи, да учини єданъ опроштай съ народомъ что є оца заповедіо другу своимъ да убіє, донесавши собомъ 200 ока вина и 200 ока ракіє и 200 ока леба, те да све то оцу за душу. И то є тако са истимъ архимадритомъ и учиніо 1796 года 25 Марта гди самь и я быо на томъ опроштаю очевидацъ, гди, када є архимандритъ опроштай очитао, народъ є савъ викао велегласно: „Аминь, и да му Богъ опрости,“ гди є и архимандриту писао за трудъ петъ дуката а єднога вола манастиру поклоніо, напоивши и нараниввши савъ народъ кои се онде тревіо говорећи сви: Богъ да му опрости что є оца у нужди заповедіо убити.

Конацъ примѣчанію првомъ.

одъ границе у внутр еность отправля. И тако Карађорђе замоли капетана Радича, да му дозволи ґдигодъ подъ Врушку гору у како село сместити се. Карађорђу капетанъ Радичъ допусти у кое годъ село оће да му е слободно, и тако Карађорђе са своіомъ фамиліомъ смести се у село Каменицу више Варадина; намести фамилію а онъ се са своимъ дружствомъ найме се кодъ калуђера за шумаре, и тамо су и уживали едну годину. Када наступи 1788 година, кадъ и ратъ съ Турцима започе, и войска аустрійска силна почне се приближавати Сави и Дунаву, почну се по Срему купити фрайкори сербски и изъ разны народа, пише се и онъ — Карађорђе — у фрайкоре са своимъ друством, а подъ команду истога Радича, а овай подъ Михайловићемъ. И будући да е Карађорђе понайотмѣніи быо између свію другова, поставе нѣга за унтерофицира т. е. каплара.

Када се потомъ расположе войске аустрійске подъ главнимъ предводителствомъ главнокомандуючега Лаудона, буду расположене на три части: една найглавнія на Београдъ, подъ самимъ предводителствомъ Лаудоновимъ; друга частъ на Шабацъ, подъ командомъ еднога принца одъ браће цара Іозепа, а трећа на Рачу у Босну. Карађорђе избере себе место, и са ономъ частію коя на Шабацъ пође, и онъ са своимъ друствомъ къ Шабцу. Пошто тако одма Шабацъ Немци узму, Карађорђе остави одма воену фрайкорску регулу, и узме одма свои познаты Серба до 30 друга и добры айдука, пакъ са истима пође преко шабачкогъ и валѣвскогъ окружія у крагуевачко свое окружіе, нечинећи никомъ у пролазку свомъ никака вреда; а будући да се онда у ова два окружія находило млого айдука: то су ондашньи кнезови поставили не-

колико булюкбаша са по 30 четника да тераю айдуке. Карађорђе дође са своіомъ четомъ невредимо до Колубаре, у село Ябучѣ да се одмори и друство нарани: узнавши некій булюкбаша Живанъ изъ Ябуча да се тамо нека чета у селу находи, заседне на друмъ са своимъ пандурима, дочека Карађорђа, незнаюћи ко є, препуца на ньи, и како є Карађорђе као арамбаша ишао напредъ, пандури неубію никога одъ дружства Карађорђева, само ране Карађорђа у десну руку. Кадъ дружство види Карађорђа ранѣна, ктели су се повратити у село Ябучѣ, да сво село попале, и све что нађу живо у селу, мушко, женско а и стоку побію, єрбо є така айдучка єдна была освета; но Карађорђе то недозволи говорећи: оставимо садъ има време, и тако остане пакъ пођу далѣ у окружіє Карађорђево. Руку излечи но остане сакатъ у исту.

Пошто Карађорђе дође у Тополу, пође по окружію и састави изъ стары и главны арамбаша, и айдука, преко стотине, и таки є пошао по граници турской до Алексинца, Крушевца, Новога-пазара и Сенице, Нове-вароши до преко Ниша и до Вишеграда на ћупрію Дрине обишавши Ужице градъ. Потомъ вративши се натрагъ у своє окружіє, нигди ніє дао дружству Христяне арати, осимъ ране за свою чету узимао є гди є нашао. Исто лето пошто войска немачка съ Лаудономъ обколи Београдъ, пошлѣ Лаудонъ войске своє и чете сербске, состоеће се изъ фрайкора сербски и изъ просты войника Серба, подъ командомъ Михаиловића и капетана Радича, єдне къ Нишу, друге Пазару, треће Ужицу, да отвараю далѣ путъ у Турску и да задержаваю турске войске са стране, да не бы нападали на Београдъ, докъ не бы Лаудонъ освоіо градъ Београдъ одъ Турака. У исто време пређе

и капетанъ Радичъ са фрайкорима и дође до Рудника, и одма пошлѣ тражити Карађорђа са нѣговомъ четомъ, поручивши му да одма къ нѣму дође у Рудникъ. Карађорђе како чуе за Радича капетана, да е съ войскомъ у Рудникъ дошао, одма узме свою чету состоявшу се изъ сто найодабранія юнака у Сербіи, отиде одма къ Радичу капетану у Рудникъ, и по млогомъ разговору яви му Радичъ, да е дознао да се млого Турака изъ Босне и Албаніе у ужичкій градъ скупило, до дванаестъ хиляда Турака, и кой данъ спремаю се да пођу преко Сербіе къ Београду, и каже му свое намеренѣ, да се стараю ове Турке за кои данъ удержавати, и како бы тай планъ произвели? Карађорђе одговори Радичу капетану: „Господине! я ти другога плана незнамъ, но да се спремамо и да идемо предъ Турке, и они, како чую да мы съ войскомъ на нъи идемо, одма ће одъ своГъ намереня *одус*тати, и чекаће насъ да на нъи ударимо; ако ли почемъ Турци пођу, има доста предъ нама куда ће Турци проћи, доста велики планина, мы ћемо засести у бусіе, Турке побити и опетъ у градъ Ужице вратити. Ово е мой планъ Господине!“ А Радичъ му на то одговори: али како ћемо мы са две хиляде наши войника стати предъ дванаестъ хиляда Турака? На то му Карађорђе одговори: лако, како и една люта паприка слюти манцу — ело — на двадесетъ войника, тако су и твои войници люти, да еданъ изъ бусіе разбиће двадесетъ. Кадъ те речи чуе Радичъ капетанъ одъ Карађорђа, одобри, спреме се и пођу преко планина ужичкимъ путемъ и дођу на Смишаль планину три сата одстоећу одъ Ужица, подъ коіомъ планиномъ до реке Скрапежа стои една турска мала варошица, названа Пожега, до 200 кућа турски, но богата варошь са стокомъ особито; вознамѣри капетанъ Радичъ да исту ноћь

удари на ову турску варошь, совѣтуюћи се са Карађорђемъ, кои одма одобри и каже овако капетану Радичу: „я ћу само са моимъ четницима, стотина мои друга самъ варошь запалити са две стране, па ћу после према светлошћу ватре бити Турке, а ты после са осталомъ войскомъ скупи сву стоку око Пожеге турску, т. е. конѣ, говеда, овце, пакъ одма одреди часть войника иека тераю плѣнъ тай за Смишаль планину, а мы ћемо овде са осталомъ войскомъ до сванућа сву варошь попалити и Турке побити; ако ли Турци у Ужице чую пуцань пушака, и дознаду за насъ, и пођу овима у помоћь, а мы ћемо се измаћи у Смишаль планину.“ То се тако и учини. Пожега е варошь подъ самымъ Смишлѣмъ планиномъ на черекъ сата близу была, а одъ Пожеге Ужице три сата была далеко. Удари Радичъ съ войскомъ на Пожегу, гди Карађорђе као авангарда са свои сто айдука напредъ удари на варошь, и одма са две стране вароши куће запали Турци се збуне, побегну неки у џамію, а неки у неке тврде и камене куће и анове и позатвараю, и бію изъ пушака наше войнике, гди бы кога смотрили. Радичъ са осталомъ войскомъ око све вароши стоку турску: говеда, конѣ, овце, скупи и за Смишаль планину прогна. Кадъ Турци у Ужицу чую, поспѣше итно преко 10 хиляда коньика и пешака у Пожегу у помоћь; но сербска стража угледа Турке издалека, даду знати Радичу, и овай, видећи превосходну силу Турака, остави варошь Пожегу и уступи съ войскомъ на Смишаль планину. Турска войска дошавша Пожеги, видећи варошь погорелу ослободе затворене Турке као свою браћу, отправе ій све у градъ Ужице, а войска турска пође гнати сербску войску, предъ коіомъ войскомъ турскомъ быо е поглаваръ некій Турчинъ прозваный Ломигора, кои е гнао Радича съ войскомъ ретери-

раюћа 6 сатій, т. є. одъ Пожеге до реке Каменице до на горну гору. Овай Ломигора све є предъ войскомъ турскомъ съ неколико турски атлія нагоніо се у средъ войске Радичеве да имъ є већъ сметао ретераду; онда Радичъ, знаюћи Карађорђа као доброга стрелца, заповеди му: Ђорђе! изабери неколико найбольи твои юнака и добры пушкара, те заседни у бусію, те дочекай небы ли Ломигору убіо. То є Карађорђе неколико пута покушавао, дочекивао Ломигору на бусію, гађао га и ніє га могао убити. Неки одъ войника кажу Карађорђу да Ломигору неће олово да біє. Карађорђе имаюћи на єдной своіой альини дугмета пиринчали а на другой сребрна дугмета, откине два, єдно сребрно а друго пиринчали и треће одъ олова, напуни добро пушку и заседне у бусію са свои сто айдука, говорећи: ођу га я єдномъ доиста близу дочекати, пакъ ако я нѣга неубіємъ а онъ нека мене убіє, я му доиста побећи нећу. То рекши, узме 100 друга свои найбольи пушкоша — стрелаца — и заседне у бусію, пакъ онъ стане првый и найближе пута, куда ће Турци проћи; и кадъ се Турци приближе, онъ да знакъ своимъ дружству, те опале на прве Турке а самъ Карађорђе на Ломигору. Карађорђе добро погоди Ломигору а и остало нѣгово дружство обале неколико Турака, кои су были ратници предъ турскомъ войскомъ. Како Ломигора као юнакъ и глава турске войске падне, сва се турска войска врати натрагъ у Ужице.

Радичъ ослободивши се съ войскомъ одъ гонителя Турака врати се къ Руднику съ войскомъ своіомъ и са добитымъ пленомъ; распрода сву стоку добиту свою, пакъ упаради сву свою войску, и свимъ подели колико є комъ одредіо, и своимъ войникомъ даде поєднако, а Карађорђу и нѣговымъ

сто момака двоиномъ выше. И тако то лепо Турци преседе у Ужицу, никудъ нису смели съ войскомъ излазити, но само чували градъ Ужице. Међутимъ и Лаудонъ узме Београдъ. Французи нападну на Немце, кои Немци пренуђени буду миръ съ Турцима *учинити.* Карађорђе одвои се са своіомъ командомъ одъ Радича. Са своіомъ войскомъ находіо се по Сербіи и по граници између пашалука београдска, пазарска, нишка и лесковачка; но по заключенію мира између Порте и аустрискога двора, Серби се натрагъ са своимъ фамиліяма повратe у Сербію. Тако исто и Карађорђе отиде у Немачку у село Каменицу подъ Фрушкомъ горомъ и узме и преведе и свою фамилію у Тополу, гди огради свою кућу и почне радити о землѣдѣлію на своіой баштини. И када се отворе трговине између Сербіе и Аустріе са живомъ стокомъ, почне и Карађорђе терговати, и тако е трговао еднако до 1801 года небоећи се никога.

Обратимо се сада шта е Карађорђе радіо у време Мустайпаше одъ 1796-те па до 1801. Видинскій Осман-паша — Пазванція — покаже се противникъ свога цара, освои савъ пашалукъ видинскій, и све приходе одъ истога пашалука, какоти царскій арачъ, порезъ (данакъ), чибукъ, и сву дацію царску обрати себе у приходъ; ђумруке и све проче даціе у свою ползу, и ништа цару недаюћи, и окромъ спаискога, и учитлучи сва села по пашалуку видинскомъ и по свимъ селима у окружіямъ свога пашалука, начини анове, постави субаше и анціе у свакомъ селу и испокланя своимъ вернымъ момцима и кабадаіяма свакомъ по едно и по два села, кои су одъ народа као и спаіе узимали спаіе десето, а читлуксайбіе девето, осимъ глоба, другіе насилія и безчестія народу кристянскомъ,

и то є народъ као ћодъ игомъ турскимъ трпіо. Нѣгова противность противо цара и угнетеніє народа христянска, наведе на гнѣвъ султана Селима, и 1795 године огласи Пазванцію своимъ противникомъ; изда ферма́не и заповести на све везире царства свога, да се скупи 300 хиляда войске противо Пазванціє противника царски. Но и Пазванція ніє у томъ случаю спавао, но пошлѣ своє посланике тайно по свой Бугарской, по Арнаутлуку и по Руменліи, да му скупе разны народа войске подъ айлукъ колико може выше, и у Видинъ да му шилю, и тако за три месеца скупи Пазванція 80 хиляда храбра воинства изъ разны народа: Турака, Серба, Бугара, Арнаута, Керџалія и Грека, найхрабрієга юнака изъ цѣле турске Европе, и по Сербіи све Яничаре, кои су гонѣни Беќир-пашомъ изъ Сербіє на молбу сербски кнезова, кадъ є овай паша по заключенію мира приміо Београдъ одъ Немаца.

Кадъ турскій царъ Селимъ заповеди, да се тако силна войска сабере изъ цѣлога царства нѣгова яка до 300 хиляда войника и доће на Видинъ, утабори се у видинско полѣ царска войска, гди є было и одъ босанскога пашалука око 10 хиляда Бошняка, кои су бошнячки капетани, паше и бегови босански водили своюю войску преко Сербіє на Видинъ, по петъ по шестъ стотина то съ такимъ богатствомъ, оделомъ, сребромъ и оружіємъ говореќи: да докъ се скупи сва царска войска на Видинъ, да ќе градъ Видинъ съ папучама и са емениіама засути и напунити. Но кадъ на Видинъ отиду, почну се боєви измећу царске и видинске пазванцине войске. Свагда є пазванцина войска разбіяла царску войску. Пазванція често є шиляо везиру царскомъ посланике. Кадъ буде око 20-га Августа пошлѣ Пазванція свога посланика тайно къ

великомь везиру съ тимъ, да му яви, да ће онъ едну ноћь ударити на юришъ на царскій логоръ са 80 иляда нѣгове крабре войске, и да ће сву войску царску крдисати — растерати —; но да онъ — везиръ — тайно ону ноћь одъ войске побегне ноћу, и комъ онъ да знати, обећавши му, ако то учини 100 хиляда дуката послати. То чуюћи везиръ царскій,обећа се тако и учинити, добивши одъ Пазванціе сто хиляда дуката, и исту ноћь побегне везиръ изъ войске тайно. Узнавши то царска войска, да е везиръ тайно побегао, збуни се, и почне сва царска войска на све стране бегати. То дознавши и знаюћи Пазванція, имаюћи на тай предметъ войску готову, удари на царску войску, растера и побіе сву войску царску, и ту задобіе Пазванція сву царску муницію, азну, топове, џебану и шаторе царске, а тако исто и войска се пазванцина весма обогати.

Пошто тако Пазванція разбіе царску войску, царъ неимаюћи другога средства да покори Пазванцію, учини као опроштай, да му за погрешке прошле пришта и ништа му неће, и да га признае као и остале царске везире, но да буде цару у итату т. е. покорности и свакой помоћи, као пограничный везиръ царскій. И тако (.е) две године Пазванція престои на миру, и тако пређе у време рата међу Портомъ и Аустріомъ; а пошто се миръ међу ове две државе заключи, и кадъ буде посланъ Беђир-паша, да прими Београдъ одъ Немаца, отиду сви кнезови сербски чакъ у Нишъ предъ везира, и везиръ примивши кнезове сербске учтиво, обяви свимъ кнезовомъ царску милость, и да ће народу свако спокойство и миръ оддержати, и да никака зулума народу неће быти. Кнезови сербски пожаливши се везиру на Яничаре као читлуксайбіе, мо-

лећи да выше таковы у Сербіи небуде. Везиръ обећа кнезовима да выше таковы у Сербіи неће быти, и да ће све яничаре и зулумъ изъ Сербіе истребити. И тако пошавши изъ Ниша къ Сербіи и дође у Ћупрію гди се находю некій Осман-ага, као Яничар-ага и паша, и чувао Ћупрію одъ немачке и сербске войске, а быо е као ага яничарскій, на кога се кнезови и народъ потуже на зулумъ нѣговъ (и тако) везиру Бећир-паши. Бећир-паша позвавши истога Осман-агу къ себе, исподъ мердевина на реди бусію, и како овай на мердевине дође, бусія опали изъ пушака и Осман-агу убію, и главу му оцѣку по обичаю турскомъ, и съ тимъ увѣри везиръ кнезове и народъ да неће зулума и яничара у Сербіи быти. То чувши яничари по пашалуку београдскомъ побегну у Видинъ. Кренувши се везиръ за у Београдъ, дође и поседи две године у Београду и одержи свою задану речь кнезовима и народу сербскомъ. Яничари пакъ чуюћи да имъ е Яничар-ага погинуо, несмеду се выше у Сербію населявати, као что су пріе немачка рата были по Сербіи. Сви велики и мали Яничари побегнувши у Видинъ, нису се выше изъ Видина враћали у Сербію, будући да е онда Пазванція имао ратъ са своимъ царомъ Селимомъ. Но пошто е се Пазванція ослободіо одъ царске войске, вознамѣри завладати београдскимъ пашалукомъ као видинскимъ, почне пошиляти войску свою на београдскій пашалукъ, да отме неколико окружія одъ београдскога пашалука и да присоедини видинскомъ пашалуку. И тако войска пазванцина освои Induстрия Поречку, Пожаревачку и Ресаву, куда е Мустай-паша изъ Београда шиляо свою войску, что е имао, и Турке и Сербе, те су се били са войскомъ пазванциномъ. И тако предъ турскомъ войскомъ шиляо е Мустай-паша свога сина Дерви ш-пашу, и делибашу Осман-агу Балоту

предъ деліяма, а предъ сербскомъ войскомъ кнезове сербске, а за бинбашу предъ сербскомъ войскомъ некога Станка Аранбашића и Карађорђа, кои су оба лично и добро са Мустай-пашомъ (добро) были познати. „И сретнувши пазванцину войску око Пожаревца, и после око Ћупріе и Ягодине, сами су ій Серби разбіяли и натрагъ повраћали, и млого главны Турака одъ войске пазванцине побили и секли, и главе Дервиш-паши донели, кое никако делибаши ніе было мило, и ктели су одма освету на Станку Аранбашићу и на Карађорђу учинити, но нису смели одъ Мустай-паше. Но све освета турска ніе заборавна и кадъ тадъ мора да се освети, и тако 1799 год. находіо се Балота у Смедереву, а Станко Аранбашићъ у Београду кодъ Мустай-паше и случайно дође у Смедерево на конакъ. Чувши Балота за долазакъ Станка Аранбашића неимаюћ*а* са собомъ момак*а* но само єднога, и пошто се Станко распаше да легне да спава іоште незатворивши се у соби, а Балота са три момка уђе къ Станку са запетымъ пушкама и Станка убію, но и Станко скочи нечаяно скативши оба своя пиштоля и убіе два деліе, кои су са делибашомъ были. Исто тако котѣли су и Карађорђа убити, но Карађорђе чувао се, и нити е више смео ићи (ни) у Београдъ нити у другу кою турску варошъ. И потомъ чуюћи кнезови сербски са смертъ Станка Арамбашића вознегодую и изяве велико незадовольство свое Мустай-паши. Исте године 1800. подигне Пазванція опетъ свою войску противо Мустай-паше да освои нека окружія одъ пашалука београдскогъ. Ово дознавши Мустай-паша да се видинска войска спрема да удари на београдскій пашалукъ, одма спреми свога сина Дервиш-бега са своіомъ войскомъ крџаліяма у Краину предъ войску пазванцину; позове и сербске кнезове, да и они скупе вой-

ску сербску и да пођу у помоћь сину нѣгову као и пріе что су му помогли; но сербски кнезови, откажу му, говорећи: вы убіяте оне, кои су вама верни и кои су са сербскомъ войскомъ предводили, а садъ неверую нити вамъ помоћь дамо.“ И тако самъ Дервиш-паша синъ Мустай-пашинъ пође съ турскомъ войскомъ, и коя се изъ самы крџалія состояла, къ Фетисламу у Краину, и тамо се неко време задржавао. Но яничари и даіе вознамѣре тайно одъ сви єданаестъ кадилука вароши стећи се сви у єдну ноћь у Београдъ, и тако градомъ завладати, Мустай-пашу погубити, и потомъ Београдомъ и свомъ Сербіомъ завладати, будући є паша безъ войске остао, Серби му нису ктели помагати зато, что є делибаша Балота Станка Аранбашића убіо. И тако учинивши тай планъ даіе: Кучук-алія, Аганлія, Мула-юсупъ и Мемет-ага Фочићь, и сви у єдну ноћь освану у Београду. Мустай-паша, затворивши се у градъ, одма пише свомъ сину Дервиш-бегу о случаю овомъ, и позове га, да (се) одма съ войскомъ поита къ Београду, и да моли кнезове сербске, да му и они у помоћь буду, да ударе на Београдъ да га избаве. И тако докъ се Дервиш-бегъ вратіо, съ войскомъ, до Пожаревца дошао и позвао сербске кнезове да му даду помоћь, дотле даіе съ яничари успѣду: нађу каналъ споля, кои исподъ града, бедена у градъ ући може, уђу каналомъ у горный градъ, у сарай мустай-пашинъ, и одма га намораю, да самъ своіомъ рукомъ напише свомъ сину Дервиш-паши, да онъ съ войскомъ своіомъ неиде у Београдъ, ако мисли, да му животъ остане, но да иде съ войскомъ своіомъ у Филибу къ вамиліи своіой. (Пославши ово писмо даіе Дервиш - бегу), како даіе узму таково писмо одъ паше, одма (даіе пошлю Дервишбегу, и они одма пославъ писмо) убію Мустай-пашу и све нѣгове совѣтнике, поараю и завладаю Бео-

градомъ и свимъ другимъ градовима у Сербіи; а Дервиш-паша, по пріятію писма одъ оца (добывши), само да спасе оца, отиде съ войскомъ у Филибу. Но два Мустай-пашина совѣтника: Асан-бегъ и Конялія у исто време потреве се у донѣмъ граду и побегну на каику у Немачку.

Узевши даіе овако Београдъ и све друге градове, договоре се међу собомъ и разделеньи четири Сербію на четири части, а понешто даду и своимъ кабадаіяма, и понамешћаю све ньіове кабадаіе по свимъ варошима за войводе и муселиме, свакомъ давши по 20 и по 30 Тур*ака* у помоћь, да имъ буду на послугу, давши имъ волю и власть, да народъ глобе, бію и безчесте, и у свакомъ селу да пограде анове, и субаше да помеђу — наместаю — и тако учинивши расположеніе истымъ, утверде себе као безопаснымъ; но текъ бояли су се да небы кнезови сербски противо ньи — даія — буну съ народомъ подигли, и тако вознамѣре преко свега зулума, да кнезове и све поглавите чиновнике и терговце и булюкбаше исеку и побію, па да онда обезглавивши народъ неће моћи противо ньи устати. Но међу тимъ чинили су даіе и ньіови муселими и све субаше по селима народу угнѣтеніе, а особито женскомъ полу безчестіе, тако, да се више ніе могло терпити. Пређу понеки одъ кнезова сербски у Земунъ и нађу она два совѣтника мустай-пашина Асан-бега и Конялію, и обяве имъ зулумъ даія и субаша и яничара, молећи ій, да они све опишу цару, и да моле цара, да имъ овай зулумъ скине съ врата, а народъ е готовъ оружіе дићи противо даія, и само да имъ царъ дозволи и помогне даіе истерати, па да опетъ ишту одъ цара едногa доброга царска везира, кои е добаръ као что е быо Мустай-паша. И тако се ова два совѣтника, Асан-

бегъ и Конялія обећаю кнезовима о томъ цару писати, и *измолити* дозволенѣ, да устану Серби на даіе, и да ће имъ одъ цара и помоћи быти. Кнезови, вративши се у Сербію, обяве свимъ кнезовима найпоглавитіимъ, шта имъ е обећао Асанбегъ и Конялія, но само да се претерпе, докъ они одъ цара добію одговоръ.

Међу тимъ све већій и већій зулумъ яничари и субаше ньіове чине по народу, особито некій Бикъ изъ Рудника Сали-ага, братъ даіе Кучук-аліе, кои е быо као найстаріи одъ оны четири београдске даіе, чиніо е зулумъ неописаный по цѣлой нахіи рудничкой, гди е онъ као войвода и муселимъ у Руднику и надъ свомъ рудничкомъ нахіомъ *быо*; убіяо е люде, глобіо е, жене и девойке безчестіо, и тако е ишао по са стотиномъ Турака одъ села до села, одъ ана до ана, ноћивао, и чиніо свакояке игре и увеселенія са женскимъ поломъ, и угошченія, посађуюћи све редомъ по єдногa Турчина и по єдну жену или девойку између ньи за софре, а люди су дворили и услуге свакояке чинили, и све сносили и гледали безчестія само да остану живи одъ дана до дана. О колико е то тронуло свакога Сербина у серце! (Но єдномъ) сваке єсени Сали-ага у бербу виноградску долазіо е у село Стергаре, те е така увеселенія чиніо по неделю дана. Знаюћи о томъ Карађорђе, кои се оно лето 1803. године са свои петъ друга у потаи у рудничкой планини задержавао кодъ мене и кодъ Архимандрита Глигорія у манастиру Благовештенію, а я самь му рану и пиће давао, договоримо се о истой виноградской берби кадъ Сали-ага у Стергаре дође и почне онакова увеселенія чинити, кои е обично не у каквомъ конаку седіо, но подъ лубницама и ладницима седіо и ноћу спавао, тако, да се могло вечеромъ

према свећи и онъ и млоги побити. Договоривши се да онай зулумъ скинемо съ врата па што было да было, и тако како я дознамъ, кадъ ће Сали-ага доћи, явимъ Карађорђу да оно исто вече изъ планине ближе у село кодъ мое куће преближи се, кои и дође близу села и мое куће у некій горовитый потокъ названый Видоевацъ. И тако близу до онога конака, гди ће Сали-ага быти на конаку, и како се смеркне и свеће се подъ ладницима и подъ лубницама запале, да Карађорђе са своимъ дружствомъ спусти се низъ Видоевацъ у село, гди е Сали-ага у едномъ ограђеномъ воћу съ прошћемъ подъ лубницомъ седіо, да како нѣга — Сали-агу — тако и око нѣга седеће Турке побіемо. Дружство е Карађорђево было: прво некій айдукъ Станое Главашъ, *друго* айдукъ Вуле Коларацъ, треће, Милосавъ Лаповацъ са своимъ зетомъ Милетомъ изъ Глабовца, четверто Милованъ изъ Плане, пето Карастева изъ Пожаре*ва*чке изъ Влаола, шесто и я самь већь у число Карађорђева дружства стао, и и седмо Карађорђе, осмо Милованъ айдукъ изъ Плане, девето, мой братъ Милованъ Ђурићъ изъ Стергара. Гледаюћи шта Турци чине подъ ладникомъ и подъ лубницомъ и мы се къ плоту и конаку турскомъ приближимо. Пошто се тако Турци ратлеишу, поседаю, и свеће се запале, дођемо мы близу прошћа, како ћемо лако са истога плота Турке свакій по еднога убити. Т*у* су се сви селяни и мушко и женско скупили, око 200 душа те Сали-агу Бика доче*ка*ли и служили, и тако ако бы мы деветорица опалили пушкама, свакій бы по двое и по трое едномъ пушкомъ убити могли, како су наше пушке грдно напунѣне быле, а растоянія 25 шага — корака — ніе далѣ было до лубнице подъ коіомъ е Сали-ага седіо и око нѣга стоећій народъ. То видѣвши Карађорђе одступи далѣ на страну

одъ прошћа —ограде —, око турска конака ограђене, одакле смо ктели гађати Турке, и почне намъ свима говорити: „Мы садъ можемо ово дѣло свершити и Сали-агу а и многе Турке и Сербе и жене ньіове око нњи стовѣе побити; но Кучук-алія силный како чуе, да му е братъ погинуо у Стергарима, онъ ће сабрати млого войске па ће доћи у Стергаре да освети свога брата, пакъ ће сво село попалити и побити мало и велико, па и поарати и поробити, па ћемо съ тимъ веће зло и греоту учинити, но да *одъ* тога намереня престанемо.“ На те речи Карађорђеве и совѣте сви престанемо,и тако та стварь и остане, и мало то постая. Исту зиму већъ даіе вознамѣре свое уговоре и планъ извершити, т. е. да се расположе по свимъ нахіяма, кои ће кога кнеза, терговце и булюкбаше и отмѣне люде побити; и тако одреде перво кабадаію едногa Узун-мемеда са 12 найотмѣнія Турака на Карађорђа, кои у Тополу дођу, но Карађорђа ненађу и отиду у Крагуевацъ, наложивши анціи тополскомъ Ибраиму, да се стара да Карађорђа убіе како онъ кући дође и отиде. Но Карађорђе бывши са анціомъ Ибраимомъ пріятель и побратимъ, кои га е чувао и све му являо, шта Турци съ ньимъ намѣравају, дајући му на знанѣ све, и како ће се одъ Турака чувати; но међу тимъ Карађорђе тако се чувао кодъ свои пріятеля, да му Турци никако у трагъ ући нису могли.

Другій путъ одреде даіе опетъ истога Узунмемеда кабадаію да пођe да убіе Карађорђа и главу му оцѣку и у Београдъ даіяма да однесу, кои е Узун-мемедъ сву ноћь ишао како да бы осванyо кодъ куће Карађорђеве; но Карађорђе ту ноћь тревивши се у Крћевцу у планини а не кодъ куће, и пође рано да иде до куће. и кадъ буде на реку

Кубршницу близу нѣгове воденице да пређе преко друма, а (Турци) Узун-мемедъ идући друмомъ стане са своимъ 12 Турака и рекне: море оно є Карађорђе, видите ли, гди изъ шуме само са єднымъ другомъ иде рано и нашъ путъ пређе? но садъ ко є юнакъ нека трчи за ньимъ, єръ онъ изъ єдне шуме Крћевца у другу шуму Загорице ити, гдѣ има айдука свои друга доста; ово є нѣгова айдучка кућа. И тако се ни єданъ ніє смео усудити да Карађорђа гони, и тако Узун-мемедъ отиде у Тополу у анъ, и анцію Ибраима упыта: море камо ти Карађорђе, нисмо ли ти наручили, да га убієшъ, а ты се нѣга боишъ или му атаръ држишъ? Анція Ибраимъ на то одговори да га будто онъ и невиди, и ко ће уватити ветра на планини, а особито онъ — Карађорђе — има у свакой великой планини по 10 и по 20 айдука; а особито одкако є онъ дознао, да га даіє траже да убію, тако се чува, да ако и кадъ ноћу кући дође, по 20 и по 30 айдука са ньимъ дођу, и само ако бы ноћіо, а онъ бы дознао да ты нѣга тражишъ, не бы ни ты ни я главе изнели, но бежи кудъ знашъ, єръ онъ се самъ 10 насъ небои, и онъ самъ — Карађорђе — на кога по пушки своіой погледи, онай ти далѣ неживи. И то чуюћи Узун-мемедъ уплаши се, побегне срамотно у Београдъ даіяма и яви имъ све случивше се. Даіє опредѣливши куд ће кои даія или кабадаія поћи да секу кнезове и поглаваре сербске.

1. Опредѣле даію Мемет-агу Фочића, да побіє београдске и валѣвске кнезове, а грочанскомъ войводи пишу, да убіє кнеза Палалію грочанскога, а ћуприскомъ войводи да убію кнеза Петра ресавскога изъ Гложана. Ягодинскомъ войводи пишу, да убію кнеза Євту темнићскога и войводу, онда бывшега бинбашу левачкога, Стевана Яковлѣвића

и кнеза Міюшка левачкога, и булюкбашу Милету Радойковића изъ Варварина; крагуевачкомъ муселиму и войводи, да убію Младена Миловановића изъ Ботунѣ и Мату кнеза изъ Липовца, а Сали-аги да побіе рудничке кнезове и булюкбаше; а Аци-Руфима изъ манастира Боговаће, као главно духовно лице, позову къ митрополиту у Београдъ, и тамо га посеку, а тако исто и Марка Чарапића у Белом-потоку убію београдскій войвода. И тако успевши Турци те убію кнеза Станоя Михайловића у Зеокама селу, но и братъ нѣговъ убіе у исто магновеніе одъ исты Турака еднога, како ће после ясніе быти о смерти кнеза Станоя описано.

Фочићъ Мемет-ага погуби у Валѣву два кнеза, а Гербовићъ и Яковъ Ненадовићъ утеку и бегствомъ се спасу; а некимъ Фочићъ двама младимъ кнезов*има* опрости животъ за онай редъ.

Войвода Грочанскій убіе кнеза грочанска Палалію, кнеза Петра изъ Ресаве села Гложана убіе ћуприскій войвода, кнеза Мату изъ Липовца посече войвода крагуевачкій, Аци-Руфима посеку даіе у Београду, Сали-ага убіе и посече булюкбашу Гаврила Буђевца и іоштъ млоге ћадаяю исећи кнезове и поглаваре; но како су ове преднаписане кнезове исекли, овай гласъ као громъ пукне по цѣлой Сербіи за три дана, и тако садъ народъ уплашивши се возмути се и стане се готовити са оружіемъ у рукама да гину, а не као ненадно еданъ по еданъ, и то сви остали кнезови и поглавари почну се сакривати, да бы до лета остали на миру, и докъ шума озелени свой животъ очуваю. Но народъ устао и свое кнезове и поглаваре траже, иштући совѣта шта да раде, на кое добію одговоръ да се терпе за мало време, докъ се учини обштій договоръ, а одъ Турака да се чуваю и да бегаю у шу-

му одъ Турака, а Турци неће (смети) жене и децу iош-тесмети робити, и тако остане, и тако се народъ пре-чува, а кнезови и сви поглавари покрiю у потайна ме-ста за време на прiятелѣ (покрiю) и по манастирима и у планинама. И тако су Турци поутаяли се, да виде шта ће народъ чинити после посѣчены неко-лико сербски кнезова; но затимъ скоро я имаюћи у потаи 9 айдука пођемъ тражити Карађорђа кодъ оны прiятеля, гди самь знао да се онъ — Карађор-ђе — находи у потаи, и тако дошавши до првога прiятеля Карађорђева узнават' почнемъ за Карађор-ђа. Запое Турчинъ путемъ исподъ Венчаца друм-омъ, а я поитамъ са дружствомъ на друмъ, да прете-чемъ Турчина на друму, и претечемъ га са сво-имъ еднымъ другомъ Благоемъ изъ Маслошева, а остало дружство оставимъ по далѣ у шуми, да Тур-чина неуплашимо, ербо смо намѣрени были Турчина уватити и Карађорђу повести, (или ако побегне у-бити га), да по истомъ къ даiяма пишемо, да пре-стану више сећи кнезове, да уничтоже анове, и субаше по сели да небуду; а ако ли се тога не-оставе, да ће савъ народъ на оружiе устати, на даiе и на субаше, анове попалити и анцiе побити. Но текъ что мы два на друмъ предъ Турчина иза-ђосмо, и Турчину рекосмо, да сяше съ коня, да се съ ньимъ разговарамо, не онъ — Турчинъ — рекне уплашенъ: а шта е море я путемъ идемъ? У исто магновенiе повиче еданъ мой другъ Петаръ Дуго-ньићъ одзадъ: стани курво и одяши съ коня. Тур-чинъ уплашенъ побегне на коню друмомъ, а мы, имаюћи оба пушке готове, опалимо и Турчина у-бiемо, и узмемо све што нађемо око Турчина; а сеизъ турскiй побегне у село Баню, кое е близу было на черекъ сата, гди е бьо анъ турскiй и у ану малый Ибраимъ са 12 Турака, кои како чуе, да е Турчинъ погинуо, одма скупи изъ два села, Банѣ

и Липовца до 50 людій са оружіемъ, пође за нама у потеру узъ Венчацъ планину, и дође до винограда Леке Николе, у коимъ нађу Леку Николу и упытаю, ко е Турчина убіо и ко е кодъ нѣга долазіо. Лека Никола покаже, да е Янићіе Ђурићъ изъ Стергара са 10 айдука долазіо къ нѣму, и да е онъ Турчина убіо. Я са дружствомъ изиђемъ на верху Венчаца, и станемъ близу друма и уватимъ бусію, ако бы потера дошла на насъ, да побіемо Турке а не Сербе, но потера съ Турцима врате се натрагъ и убіеногa Турчина однесу мертва у Рудникъ турску варошъ къ Сали-аги Бику Рудничкомъ на часъ, разказавши све, како е было и ко е Турчина убіо, и одма за овай случай пише даіяма (яви) иштући совѣта одъ даія, шта ће чинити. Я одма, дознавши одъ Леке Николе подъ Брезовцемъ првога пріятеля и ятака Карађорђевога, да е Карађорђе отишао ко другомъ пріятелю своме у Буковикъ побратиму Іовану Крстовићу, наложивши Леки Николи, да ако бы га когодъ потражіо, да къ нѣму у Буковикъ кодъ Крстовића иде, я са дружствомъ поитимъ у Буковикъ и потражимъ Карађорђа кодъ Крстовића, но и тамо га ненађемъ, где ми Крстовићъ покаже, да е Карађорђе быо кодъ нѣга, па е отишао кодъ своғъ побратима Симе Сердара у Даросаву и (наложи) поручіо е (а)ако га когодъ узтражи, да иде за ньимъ у Даросаву кодъ Симе Сердара. Я поитимъ у Даросаву и дођемъ кодъ Симе Сердара кући у Клештевицу велику планину, и тамъ ненађемъ Карађорђа, упытамъ Симу Сердара, е ли Карађорђе долазіо, кои ми одговори: долазіо е, пакъ е отишао у село Копляре кодъ Мате Каратошића, и наручіо ми е, ако бы га ко потражіо, да иде за ньимъ у Копляре. То я и тамъ поитимъ, и нађемъ Карађорђа у Копляри са шестъ друга на вечери кодъ Каратошића, коме е дружство было: айдукъ Станое Главашъ са

Вуломъ Коларцемъ, айдукъ Милован*омъ изъ* Плане, Карастевомъ изъ пожаревачке, Милосавомъ Лаповцемъ и Милетомъ изъ Глибовца и Мата Каратошићъ копљарацъ. И како се састанемо и разговоримо, рѣшимо: да се већъ далѣ трпити неможе, но одма да почнемо чете на све стране собирати, и анове Турске по селима палити, и анціе турске бити; а когодъ одъ Серба съ нама у слогу нектене онакове сил*омъ* терати, а противнике у такомъ случаю као и Турке бити.

И тако садъ распошлѣмо тайно скупштину главну скупити у Орашцу кодъ кнеза Марка орашкога, и тако тай данъ буду позвани главни Серби по Ясеници и око рудничке планине, а тако исто и одъ свештенства у Орашацъ что скоріе да дођу. Карађорђе пошлѣ за свое Тополце, а я пошлѣмъ за мое Стергарце и за качерскога булюкбашу Лому Арсені*я* изъ села Драголя, и за Кару Петра Црешнѣвичанина главна и стара юнака, да свакій скупи что може выше одабраны Серба са оружіемъ и да свакій поити что скоріе у Орашацъ къ нама, или гди бы Карађорђа чули, сви за ньимъ да поите. Исту ноћь Карађорђе премести се изъ Копляра у Орашацъ, а Каратошићъ Мата скупи све копљарце и 20 найбольи юнака са оружіемъ изабере и доведе за Карађорђемъ у Орашацъ. Карађорђе скупивши све Орашане до 60 оружаны добры юнака, пошлѣ одма за проту Атанасія буковичкога. Дође кнезъ Мата тополскій и Петаръ булюкбаша са 20 Тополяца; дође Алекса Дукићъ изъ Банѣ и Милованъ и Радованъ прозвани Гарашани изъ Липовца са 30 добры и крабры оружаны юнака, а тако исто изъ Врбице Димитр*іе* Радовићъ и Іованъ Крстовићъ изъ Буковика по са 50 добры оружаны момака; и ту у Орашцу састане се до 300 добры юнака. Карађорђе

обяви како проти Атанасію буковичкомъ, тако и свимъ собранимъ войницима свое намѣренѣ, то есть да е онъ намѣранъ, ако га савъ народъ послуша, да све анове по селима попали, и све субаше анціе Турке побіе и даіяма пише, да престану сећи выше кнезове, и да выше непоставляю субаше и анове; ако се тога даіе неоставе, да ће онъ — Карађорђе — савъ народъ у пашалуку београдскомъ са оружіемъ подиђи, и самъ ће зулумъ даія и субаша скинути, и анове попалити, субаше побити. На ове речи Карађорђеве единогласно повичу сви, да они оће доброволно сви на то престати, само да онъ — Карађорђе — буде глава предъ народомъ, а чтогодъ онъ заповеди, да ће све они оно учинити; и ако бы се у случаю томъ когодъ противіо или непослушао, да ће они сви на онога устати. На ове речи Карађорђе одговори свима: „Чуете ли браћо! мы сада како ово дѣло почнемо, треба намъ изабрати између насъ едногa старешину, кои ће быти глава предъ нама, и да га сви слушамо, а безъ тога ніе намъ вайде ни починяти ово дѣло." На те речи Карађорђеве найпріе повиче Атанасіе прота буковичкій предъ соборомъ: тако и треба брате Ђорђе! и я првый и сви овде собрани тако и оћемо, и оћемо башъ да ты нама будешъ старешина и глава предъ нама, и мы ћемо те сви слушати." На то повичу сви скупа собрани: да, и мы сви то оћемо, тебе за старешину и сви ћемо те слушати, а ко те непослуша, мы ћемо сви противо онога. На ове речи Карађорђе свимъ одговори: вы браћо изберите себе кога другога за старешину, ето Станоя, ето Вула, ето кнеза Марка, ето Тодосія терговца или кога коћете, а я ћу найболѣ слушати. На те речи Карађорђеве рекне прота Атанасіе буковичкій: а зашто ты небы намъ быо старешина брате Ђорђе? мы сви те-

бе оћемо; но кажи намъ, за*ш*то ты нећешъ? Карађорђе: „я ћу вамъ казати, зашто нећу. Я самь човекъ лютъ и зао, пакъ ко непослуша, или пође на страну, или почне каке старе пизме да тера, я ћу онога да убіемъ, а вы мо*ж*ете зато замрзити и свакій на свою страну разгрѣивати, пакъ онда ништа одъ насъ неће быти, а Турци ће едва дочекати, па ћемо онда пропасти горе но досада.“ И тако прота и сви собрани у еданъ гласъ повичу: мы тебе оћемо, и такавъ намъ и треба, и мы тако строгога поглавицу и да имамо, и сви ћемо тебе помагати у свачему. К*а*дъ то саслуша Карађорђе, онъ опетъ повто*ри*, да онъ оће да се тога терета прими(ти), но свакій да зна, да я оћу сви у слогу да дођу, да нико нетера пизме старе, да лопова и айдука не буде, да су путови и терговине и терговци слободни и сигурни; а гди бы се такови злочинци уватили да се одма погубе. На то опетъ прота са свимъ собранымъ повичу: „и мы то све тако и оћемо, и то добро тако и есте, вы тако и радите и управляйте, а мы ћемо сви слушати, па ће добро быти“ и то прота повтори „вы се сада знате управляти, и како си знао и умео у немачку рат*у* управляти стотинама айдука и четника самовольника, умећешъ и садъ са овако мирнымъ народомъ и болѣ, а мы ћемо ти сви у помоћи быти.“ На то сви согласившися закунемо се сви, да ћемо верни быти своме старешини и своммъ народу, и да нећемо издати свога старешину и еданъ другога до последне каплѣ крови; цѣливамо по заклетви предъ протомъ крестъ и евангеліе, излюбимо се сви и одма то ютро у свануће започнемо у Орашцу да почнемо анъ да запалимо, у комъ е было 12 Турака, *и међу нъима* некій Ибраимъ ужичанинъ побратимъ Карађорђевъ, кои *е* Карађорђа двапутъ спасао одъ смерти. Сви садъ за Кара*ђор*ђемъ пођу ка ану турскоме у са-

мо свануће. Приближившу се ану толику гомилу оружаны людій, угледаю Турци изъ ана, гди єданъ Турчинъ изиђе изъ ана на полѣ и повиче: ко є то, и кака є то гомила людій, да стану, и да ближе ану неиде. Карађорђе упыта: є ли ту Ибраимъ! Овай му одговори да єсте. Карађорђе заустави войску и рекне Турчину, да каже Ибраиму, да изиђе на полѣ, да се са ньимъ разговори. Ибраимъ одма изиђе наполѣ и упыта, ко є онъ, и шта ће са оноликомъ гомиломъ оружаны людій. Карађорђе: я самь Црный Ђорђе. Ибраимъ: ты си побратиме! (и) шта є побратиме ако Бога знашъ, заръ на мене да сломієшъ кола? Карађорђе му одговори: вы добро знате, какій сте зулумъ и срамоту чинили народу, пакъ народъ неможе да терпи више но устаде савъ на оружіє, оће анове да попале, субаше да побію, даіє оће да истераю изъ Сербіє па да ишту одъ цара везира царскога као что є быо Мустайпаша. Овай Ибраимъ млого є моліо Карађорђа, да га пусти са нѣговы 12 Турака да иде у Ужице, напоминюћи Карађорђу: „знашъ ли побратиме како самь я тебе двапута спасао животъ? тебе є сада у руци, да ты за оно сада спасешъ мой животъ." Карађорђе рекне Ибраиму: я немогу те самъ пустити, докъ се са осталымъ дружствомъ недоговоримъ. Врати се и обяви свимъ, како є овай Турчинъ нѣму двапута спасао животъ, пакъ садъ моли, да Карађорђе сада нѣга избави; на коє сви Карађорђу изяве, да оставлю нѣму на волю. Карађорђе пусти Ибраима са нѣговы 12 Турака са оружіємъ, само џебану оставе, а анъ запалимо предъ Турцима, а Турке отправимо невредимо у Ужице.

Пошто запалимо анъ турскій у Орашцу, одма Карађорђе заповеди ми, да напишемъ неколико писама у нека окружія: у Смедеревско ћуши Вули-

ђевићу у Азаню, да онъ зна, да є Карађорђе већъ почео турске анове палити, турске субаше по селима и ановима бити, но да и онъ скупи войске что выше може, и да пали анове, и турске субаше да біє као что и онъ чини, и да му за свашто явля. Тако исто и у пожаревачку нахію друго Миленку Стойковићу бинбаши и Петру Добринцу у Добриню у нахію пожаревачку, кнезу Момиру пожаревачкомъ, да и они покупе что могу выше войске, да по свой нахіи пожаревачкой анове попале, субаше побію; а тако исто треће писмо у нахію ћуприску на Стевана кнеза Ресавскога и на кнеза Милію Здравковића, да и они скупе колико выше може войске, и да они попале анове и субаше по анове попале по свой нахіи ћуприской; ягодинскомъ кнезу Євти изъ Темнића, Милою кнезу левачкомъ, бинбаши Стевану Яковлєвићу и Міюшку кнезу левачкому, да и они скупе доста колико выше може са оружіємъ, и гди годъ има анова и субаша по селима, анове да попале, а субаше турске по анови побію, и да чуваю наоколо око Ягодине, да Турци изъ Ягодине кудгодъ неизиђу да по селима каку штету Сербима неучине; и ако сами Ягодину попалити и Турке истерати немогу, да чекаю долазакъ Карађорђа. Далє, пето писмо пише терговцу онда бывшемъ у нахію рудничку Милану Обреновићу и Дринчићу Милићу булюкбаши и Мутапу Лазару, да и они скупе доста са оружіємъ войске, и да чекаю Турке око Рудника и око Чачка. Ако бы кудъ по селима излазили да бію, и да буду готови кадъ Карађорђе дође и на Рудникъ найпріє да удари. А тако исто пише кнезу Васи Чарапићу и кнезу Сими у Боракъ, и Янку Катићу у Рогачу, да и они скупе чете что выше може, па да пале по селима турске анове и да бію турске субаше по анови. Кнезу Вићентію у Кораћицу грочанско о-

кружіе тако исто, да сви раде овако, како что и самъ Карађорђе ради.

По одправленію писма на све више описане кнезове, поити Карађорђе са своіомъ собраномъ войскомъ изъ Орашца у Раленовиће село, и у исто у самый заодъ сунца дође, анъ запали, турке анціе побіе, и по селу Раленовићи скупи све и одъ сваке куће по еднога, а гди е задруга по два, и по три човека, са оружіемъ; а кои небы одма пошао, онога бы наши четници и силомъ погнали, съ тимъ угроженіяма и претньомъ, да, кои небы пошао за Карађорђемъ, да ће быти погублѣнъ, и онога кућа и малъ быти попалѣно. И тако исту ноћь пође са четомъ къ нахіи београдской да подиже на оружіе народъ, да све по селима анове свакій свое попале и субаше побію, и да нареди старешине, да свакій са своимъ срезомъ чува поиздалѣ око Београда, да Турци у села неизлазе, и да штету неучине, и да нико одъ народа у Београдъ неиде и дрва и заиру Туркомъ неносе на продаю, као что су тріе носили, да се затвори сасвимъ око Врачара. И тако Карађорђе исту ноћь изъ Раленовића поити у друго село названо Дрлупа, и тамъ анъ турскій запали и Турке побіе. Оданде исту ноћь поити у Рогачу, у село кнеза Янка Катића; но Катића Янка ненађе, будући се сакріо на пріятелѣ, да га Турци неубію, но нађемо Марка Катића брата Янкова, узме га Карађорђе са собомъ и све селяне рогачке као и друге донде са собомъ, и исту ноћь пође далѣ и дође у Дучину; тамъ анъ турскій запали и Турке побіе, пакъ потеравши люде истога села као и друге са оружіемъ, и исту ноћь дођемо у село Стойникъ у саму сванућу. Турци обично у зору спаваю, изиђе бировъ истога анціе и по несрећи нѣговой повиче село: ай потрчите

ево айдука! на то буде заповесть одъ Карађорђа, те ти истога бирова четници свога исеку на комаде. У исто време у Стойникъ рано дођу два терговца рудничанина: Тома терзія и Никола Ракићъ изъ Београда идућа, чувши за Карађорђа гди е почео анове палити и субаше Турке бити, пакъ свратe, да покажу нека извѣстія изъ Београда, кои како дођу предъ Карађорђа, почне ій Карађорђе пытати, гди су были и шта имаю казати, и чуе ли се, гди онъ Турке біе и анове турске пали; на кое ова два терговца одговоре, да су исту ноћь чули одъ некіе Серба, пакъ су зато и свратили да виде, шта е, па и они да съ нама престану. Карађорђе упыта ій: пакъ када сте были у Београду, и шта имате намъ казати изъ Београда, и зашто сте тамо ишли и кадъ сте тамо отишли и коимъ посломъ? Ови одговоре Карађорђу, да када е Янићіе убіо Турчина пріе неколико дана подъ Венчацомъ, Турчинъ буде мртавъ донешенъ у Рудникъ предъ Сали-агу, кои упыта Ибраима банскога и Сербе, кои су Турчина мртва донели: „море власи! ко уби овога Турчина?" Ови одговоре: „Богъ ме ага уби га Янићіе Стергарацъ на друму кодъ Банѣ." „А ко е море съ ньимъ, има ли млого айдука?" Ови одговоре: „има ага 10 — 12 друга, но незнамо одкуда су, но како убише Турчина, утекоше у Венчацъ планину" Потомъ Сали-ага одпусти оне люде. кои су Турчина убіена донели и каза имъ: идите море кућама па радите, и непрестайте узъ айдуке." Потомъ Сали-ага дозове насъ двоицу и каже. „Море Тома и ты Никола! да ме послушате нешто, вы сте мои люди и верни, я ћу васъ даровати добро, а и братъ мой Али-ага даће ви добаръ бакшишъ, да ми едно писмо однесете аги;" и да намъ писмо и пара за трошакъ, наложивши намъ: „море сакрите добро то писмо, па се чувайте одъ

айдука́ да васъ гди годъ ненападну, пакъ писмо подайте брату моему Кучук-алiи, и да ми одъ нѣга донесете одговоръ, па ћу я васъ и опетъ даривати.“ Мы узмемо писмо и одемо у Београдъ, предамо Кучук-алiи писмо, кои насъ устави два три дана. Кучук-алiя упыта насъ „море кадъ сте одъ Рудника довде путовали, како е по раи, по се́лима, е ли мирно и чую ли се гди се они или други каки айдуци находе.“ Мы му одговоримо: вала ага фала Богу засада е све мирно, и нигди се айдука нечуе, кои намъ каза: „вала море ишала паднуће у руке и они, кои су убили онога Турчина у Бањи; вы сте отуда дошли сами, а сада ћете имати доста дружства: я самъ одредiо Тефтиша са 35 Турака, да иду съ вама у Рудникъ, и я самъ писао Сали-аги да онъ скупи изъ Ужица, изъ Чачка, изъ Карановца, изъ Крагуевца до едно 200, 300 Турака добры юнака, пакъ да иду по нахiяма одъ села до села, и гди чую оне айдуке да тераю, да побiю, но Сербе са оружiемъ да не тераю са собомъ, но да чине стегу да и Серби оне айдуке са батинама *тераю*.“ То намъ каза, и Турци (до 35 Турака) пођоше и съ нама на конакъ у Сремштицу дођоше; а мы рекосмо Турцима: гди мислите данасъ на конакъ да мы идемо напредъ, да вамъ готовимо конакъ. На кое Турци одобре и кажу: идите у анъ у Сибницу и тамо намъ конакъ готовите. И мы пођосмо, но како за васъ чусмо у путу, свратисмо да вамъ кажемо, садъ како знате.

У исто магновенiе дође намъ войвода Лома́ Арсенiе изъ Драголя изъ Качера нахiе рудничке са 80 войника. У то 24 сата пуче о. й гласъ почти по цѣломъ пашалуку београдскомъ, и тако поче се гомилама народъ оружаный сокупляти и тражити Карађорђа. Карађорђе быяше н-мѣранъ проћи по своме окружiю београдскомъ; но кадъ чу одъ

овы терговаца изъ Рудника да ће Турци доћи у Сибницу, одма се Карађорђе врати натрагъ у Сибницу, да пречека Турке на конакъ. Покріє войску по кућама селскимъ, а войводу Лому остави у шуми на друму београдскомъ одкуда ће Турци доћи, пакъ пошто бы Турци дошли близу села, да Лома са нѣговомъ четомъ чува, да кои Турчинъ непобегне натрагъ у Београдъ. Карађорђе заповеди да се ови Турци сви побію, а ако бы се кои предао живъ да га доведу Карађорђу. И тако, како су Турци ишли право ану, кога є већъ Карађорђе напуніо са войскомъ и како Турци уђу међу бусію, коя є была наређена у ану, у чардаку турскомъ и у меяни, опале се пушке, и 16 Турака и два сеиза турска, кои су были цигани, побію. Задна часть Турака, бывша мало поизостала понатрагъ, побегну натрагъ къ Београду. Сретнувши ій Арсеніє Лома са своіомъ четомъ, кои се Турци опетъ поврате у село, и повичу: аманъ да се предамо. Карађорђе повиче на войнике да стану да Турке непобію, но нека се предаду, и тако се 17 Турака живи доведу, предаду ій у єдну кућу подъ стражу, докъ се Карађорђе расположи, и тако се поскида съ Турака све альине чоане и оружіє, и цебана донесе предъ Карађорђа. Карађорђе даде своимъ поглавитіимъ войницима альине Турске те обуку, а Турцима даде сербске просте альине; конѣ и оружіє подели на свою свиту и одма пође далѣ да иде у београдску накію, но пріє на данъ быяше послао Радоя Тернавца булюкбашу изъ Раленовића, да иде да дигне войнике одъ села Венчана, Тулежа и Стрмова, па да са истымъ иде за Карађорђемъ; но поменутый Радоє булюкбаша дође, не доведе ни єднога войника и каже Карађорђу да ніє могао изъ овіє села войнике кренути, изъ узрока тога, что є некій старый Томашъ туфекція подговоріо селяне венчанске да не-

иду никудъ и да неслушаю айдуке, еръ ће зло проћи кои узъ айдуке пође. То чувши Карађорђе, крене сву войску одъ Сибнице на Миросалце, Тулеже и Стермово, и крене одъ сваке куће по човека оружана, кои су кое силомъ кои драгомъ вольомъ потерани, и дође на конакъ са своомъ войскомъ у Венчане са 3000 войника. съ тымъ намеренѣмъ, да увати Томаша и предъ войскомъ погуби, и єднога Турчина одъ робова кое смо имали обеси на вратима томашевымъ; но Томашъ како чуе да Карађорђе иде съ войскомъ у Венчане, побегне, и съ тымъ спасе свой животъ. Карађорђе увати сина Томашева, и ништа му нектене говорећи: синъ за дѣла оца неодговара. Турчина обеси на кућнымъ вратима томашевымъ а сина му погна у войску са селянима. Одатле пође у село Даросаву съ войскомъ кодъ своєга побратима Симе сердара и noћи съ войскомъ, и тунакъ нађе некогъ Петронія терговца изъ Валѣва, гди є почео стоку купити за у Немачку, и некога калуђера игумна изъ Боговађе манастира прозванога Жарка, призове преда се и упыта: шта они раде. Терговацъ Петроніє каже да онъ купи свинѣ за у Немачку, а калуђеръ каже да иде по писаніи, проси милостиню на манастиръ. Карађорђе рекне обоици: „церна ти терговина терговче, а тебе калуђере црна прошня и милостиня! Заръ невидите шта мы радимо, и нечуєте да мы Турке біємо по анови, и анове турске палимо? но и вы овако да радите и да нечекате да я васъ силомъ терамъ, защто кога я силомъ потерамъ, не пролази добро.“ Потомъ заповеди мене да напишемъ неколико писма у валѣвску и шабачку нахію, кое я одма и напишемъ, писмо єдно кнезу Якову Ненадовићу у Бранковину; друго кнезу Николи Грбовићу у Мратишиће; треће кнезу Кедићу; 4-то попи Луки Лазаревићу, кои є іоште быо попомъ а

одъ фамиліе кнежевске; пето Спужу Остои главномъ терговцу шабачкомъ, кнезу и великомъ терговцу Иліи Марковићу, да како ови више означени(мъ) да устану, народъ на оружіе подигну, тако и млађе чиновнике и булюкбаше да подигну свакій своя села и народъ на оружіе, и да све турске анове по сели попале и турске анціе да побію по ановима, вароши турске да попале, и Турке да побію и за границу пашалука београдскога да прогоне. Више означени кнезови добивши овакова писма и налоге одъ Карађорђа, одъ Петронія терговца. и одъ игумна Боговађе манастира Жарка, одма скупе народъ на оружіе, устану сви, Ваљево варошь турску попале и Турке млоге побію и за границу прогнаду. Тако исто и у шабачкомъ окружію учине Лука Лазаревићъ и Остоя Спужъ, изъ окружія шабачкога по селима турске анове попале, и по истимъ Турке субаше побію и градъ Шабацъ обколе и бію, и о свему како одъ шабачки, тако и одъ ваљевски кнезова и поглавара дођу рапорти Карађорђу да су све по налогу нѣговомъ испунили, и даљ очекую заповести како ће се у напредакъ владати, на кое скоро и добію одговоръ одъ Карађорђа, да скупе войске что може выше, да обколе и обкопаю шанцима око града шабачкога, да имъ никудъ изъ града изићи недаду, и да пошлю часть войске на Дрину на границу, да чуваю одъ Бошняка да нечине изпреко Дрине шкоду Сербима по Мачви, одъ утока Дрине у Саву до Лознице, и да о свачему репортираю Карађорђу; а тако исто пише кнезу Якову Ненадовићу да и онъ сабере све ваљевске кнезове и булюкбаше, и да имъ свимъ заповеди, да свакій одъ свога края сакупе войске, и да пођу да подигну Ядаръ и Рађевину и сву сколску нахію, и да чуваю одъ Лознице планинама до Сокола, и даљ узъ Дрину до Баурића и до Раче, и

све то да строго држи подъ своіомъ командомъ и что бы се годъ догађало да о свему рапортира Карађорђу. Проти Матеи Ненадовићу пише, да онъ као свяшчено лице кога народъ слуша и почитує, да онъ — прота — пође по свой валѣвской и соколской нахіи, да заповеди по свимъ манастирима дуковенству и свяшченству одъ имена Карађорђева, да свакій пође по своимъ парохіяма, нуріяма, да народу свакій свомъ закажу, да свакій устане на оружіє и свакій свомъ старешини да иду и да га слушаю и сложни буду, и за веру и законъ христянскій противо Турака да нежале каплю крови пролити, да бы се єдномъ ига турскога избавили. Ово и прота обяви свяшченству (обяви) а ови народу, и проклинюћи коя небы послушао, кое народъ послуша и сви скоро на оружіє устану (и) своимъ старешинама да иду и у слоги да буду. Ово изврьшивши прота Матей Ненадовићъ минутно народъ устане по цѣла ова два окружія противо Турака, а и прота лати се и самъ оружія, и одъ истога почетка войску є водіо и крабро се боріо съ Турцима, поопштраваюћи народъ и подаюћи примѣръ народу велике є успѣхе чиніо одъ 1804 па до 1813 года.

Яковъ Ненадовићъ, по пріятію налога одъ Карађорђа подигне народъ на оружіє, сву валѣвску и соколску нахію; Турке изъ Валѣва истера, Валѣво турску варошъ попали, а тако исто и Крупанъ у Соколской — варошъ турску — попали и Турке неке побіє а неке прогна за границу у Соко и преко Дрине, старешине сербске по свимъ срезовима у ове две нахіє постави, и команде имъ и войске одреди и границу утверди.

Карађорђе оправивши све ове писмене налоге Якову Ненадовићу изъ Даросаве, 5-га Ферфара крене се самъ изъ Даросаве съ войскомъ у Буко-

викъ къ свому побратиму Іовану Крстовићу, оданде у село Велику Врбицу, гонећи добромъ вольомъ и силомъ одъ свакога села и одъ сваке куће по едногa човека войника са оружіемъ у Врбицу. 6-га Ферфара дође му извѣстіе одъ Каре Петра Црешнѣвичанина крабра и стара юнака, како е онъ разумео да се Турци купе кодъ Сали-аге Бика у Руднику, и да е дошао Алил-ага Цафићъ даія ужичкій са 170 коньика Турака у Рудникъ, и да прете кои данъ да изићу изъ Рудника у села да робе народъ и да араю, и зато да е онъ — Карапетаръ — на тай рачунъ скупіо до 400 войника са оружіемъ кодъ Ясенице на друму рудничкомъ, и да онъ чува, да Турци неударе изъ Рудника у села, иштући далѣ наставленія одъ Карађорђа. Разумевши о томъ Карађорђе, пошлѣ мене Карађорђе са 10 коньика Кара Петру у Шаторню доню, гди е овай съ войскомъ быо, да я са Каромъ Петромъ учинимъ расположеніе, да оставимо у ясеничкой клисури бусію да чекаю и побію Турке ако бы изъ Рудника у села пошли, а Кару Петра да узмемъ са 100 момака и да идемъ у Тополу гди ће исто вече и Карађорђе са войскомъ приспѣти, кои налогъ я онога часа изврішимъ, узмемъ 10 коньика момака одевены као что самь я самъ быо одевенъ у турско одѣло и оружіе и конѣ, отидемъ у доню Шаторию Кари Петру на друму рудничкомъ кодъ Ясенице, гди нађемъ Кару Петра са войскомъ и изявимъ истомъ Кари налогъ Карађорђа, кои га прими съ радостію. 300 войника оставимо у бусію у Ясеници у клисури да пазе на Турке, а Кару Петра узмемъ са 100 войника и пођемъ у Тополу Карађорђу; но Кара Петра войска, видећи мене са момцима у турскомъ одѣлу и оружію, свакій е войникъ Каринъ воскипіо радошћу и крабростію до преко мѣре, едва чекаю, кадъ ће се съ Турцима ударити и шићаръ као

и мы добыти. Я одма одемъ у Тополу са Каромъ Петромъ, гди Карађорђа нађемъ съ войскомъ, и ту Кара Петаръ заноћи са нѣговы 100 войника, кои кадъ виде Карађорђеву войску до 3000 войника и 20 Турака, кое води Карађорђе у робству у случаю потребе. учини Карађорђе договоръ са Каромъ Петромъ, да онъ иде натрагъ са своимъ войницима, и да скупи войске, что може выше, и да издалека обколи Турке у Руднику, и да чува, да у села Турци изъ Рудника ради заире неизилазе, и да чека Карађорђа, кои е скоро намѣріо доћи съ войскомъ и на Рудникъ ударити. И Кара, примивши налогъ одъ Карађорђа, отиде, скупи и выше войске и чува друмове око Рудника.

У истый данъ Карађорђу дођу 4 стара Турчина са белымъ брадама, са еднымъ калуђеромъ Матомъ одъ митрополита Леонтія, изъ Београда послаты одъ даія, да моле Карађорђа, да се са даіяма помири, обећавајући му 500 кеса, да народъ умири и испусти; но калуђеръ Мата тайно каже Карађорђу поздравъ одъ митрополита, да се нипошто немири са даіяма, и да Турцима неверуе, но да ради како е почео, молећи Карађорђа да га выше непушта съ Турцима натрагъ у Београдъ; но Карађорђе каже калуђеру: „иди ты слободно съ Турцима у Београдъ, я ћу тебе лако извадити одъ Турака. Я оћу за неко време варати даіе и време провлачити докъ лето дође и шума озелени," пакъ и Турке врати у Београдъ да кажу даіяма, да се Карађорђе скланя на миръ, но да кажу даіе, на кои начинъ они мисле у напредакъ са народомъ поступати, а анове и субаше неће выше терпити народъ по селима, нити зулумъ и срамоте турске подносити, и ако се на то даіе согласе, да за себе даду емство и поручителѣ дворъ аустрискій да за

даіе буде дворъ емацъ, пакъ на овай начинъ можемо се са даіяма помирити а не другоячіе, и тай договоръ да буде у пресудству посланика одъ двора аустрискаго, и тако отпусти Турке у Београдъ да све ово кажу даіяма.

У исто време накодіо се Младенъ Миловановићъ у апсу у Турака у Крагуевцу, кога су ту Турци котѣли погубити, кадъ су и друге кнезове секли; но Младенъ, бывши у оно време великій трговацъ и богатъ отъ кога су Турци млого блага поискали па да му животъ опросте, кое имъ и обећа Младенъ дати 60 кеса но да га пречекаю кои данъ, докъ онъ те новце скупи ербо готовы нема, кои и пошлѣ на пріятелѣ да новце скупе и донесу, на тай начинъ и оставе га Турци жива у тамници докъ паре узму, пакъ бы га и опетъ Турци погубили, и тако Карађорђе, имаюћи 20 Турака робова кодъ себе, пише писмо Муселиму Карамустави у Крагуевацъ, и пошлѣ едног стара Турчина на коню у Крагуевацъ одъ робова наши; у комъ писму немоля муселима но препоручуе, да Младена пусте, и по истомъ Турчину пошлю га невредима, а да ће Карађорђе пустити сви 20 Турака, кои су у робству кодъ нѣга; ако ли га непусте, да ће онъ одма съ войскомъ доћи на Крагуевацъ, обколити и све ватромъ попалити, и све турско велико и мало исећи. Како овай писмо Туркомъ у Крагуевацъ однесе, Турци прочитаю, и одма Младена Карађорђу невредима пошлю, а Карађорђе сви 20 робова пошлѣ у Крагуевацъ на даръ Крагуевчанима за Младена; и тако Младенъ избави се, кои е после весма бьо полезанъ за отечество.

7-га, 8-га и 9-га Ферфара преседіо е Карађорђе у Тополи собираюћи войске са свы страна, и чи-

нећи расположенія, и пишући писма на све стране по свимъ окружіяма на старешине, да свакій у свомъ окружію диже войске са оружіемъ, что берже може, а кои бы се тому противіо да ће нъговомъ рукомъ казнѣнъ быти неминуемо, и да се неможе сакрити развѣ да побегне у Турке.

По учинѣномъ тако расположенію за три дана у Тополи, међу тимъ стигну у Београдъ изъ Тополе Даіяма посланици Турци одъ Карађорђа, и све покажу даіяма како Карађорђе говори, и шта одъ даія зактева, па да се са даіяма мири. Покажу како Карађорђе има у робству и Турака, како има войске млого и како му войска еднако долази и дању и ноћу са сви страна млого. Ове речи саслушавши даіе одъ свои посланика, шта Карађорђе зактева, намѣре ускорити, да бы се са Карађорђемъ помирили, и да му млого блага обећаю и све оно одобрити што Карађорђе зактева. И на то одма первый данъ одреде измеђъ себе еднога даію а имено Аганлію, даду му 200 хиляда гроша, даду му 200 Турака коньика па да иде у Колубару — коя се іоште ніе одметула — са Карађорђемъ, и да превари колубарце и да имъ каже: да е Карађорђе поручіо даіяма да пошлю еднога одъ даія да се мири, и тако да су даіе нъга — Аганлію — на то послали, и то су (после) даіе мени после и поручиле, да вы кои се нисте съ Карађорђемъ одметули, и нама се верни показали, да ми скупите 1000 момака са оружіемъ, да иду са мномъ да тражимо Карађорђа, гди га чуемо, да се съ ньимъ помиримо, на онай начинъ како годъ что Карађорђе зактева, све ће му онако даіе и дати.“ И тако превари колубарце и скупи хиляду Серба колубараца са собомъ и дође у село Дрлупу, а Карађорђе изъ Тополе 10-га Ферфара крене се у Ягнило, а одатле

11-га истога преко Космая пређе и на конакъ у Рогачу дође; чую, гди е и Аганлія дошао у Дрлупу, и депутате свое Карађорђу послао позивајући га сутра да дође у Дрлупу, да се мире и да се о миру разговараю, на что су га даіе и послале по нѣговому законскомъ преко даиски посланика, кое су му даіе у Тополу шиляли. На то Карађорђе одговори Аганліи: да ће му сутра 12-га Ферфара у Дрлупу на разговоръ доћи, но не у селу, де е народъ одъ войске, но у полю до села. А одъ карађорђева конака одъ Рогаче до аганлина конака до Дрлупе сатъ места растоянія. И тако Карађорђе исту ноћь пошлѣ тайно депутате у Дрлупу Србима Колубарцима, кои су са Аганліомъ были, да се са Карађорђемъ согласе па да Карађорђе удари ноћу на Аганлію у село съ едне стране, а Колубарци са друге стране, да Аганлію и све Турке побію; но Колубарци нектену се са Карађорђемъ согласити, и тако остане до сутра, и сву ноћь страже Карађорђеве и Турске између обе войске престое.

12-га Ферфара крене се Карађорђе изъ Рогаче съ войскомъ у Дрлупу и на еданъ пушкометъ одъ села у полю оста(но)ви войску, а узме са собомъ найодабраніи войника и добры юнака, и найглавніе 10 старешина и одвои се одъ войске на полъ пушкомета напредъ: аганлина войска и турска и Серби Колубарци стану исто тако у растоянію на еданъ пушкометъ. Карађорђе позове Аганлію къ себе на разговоръ, кои и дође такођеръ са 20 одабраны и стары Турака. Приближивши се еданъ другомъ на два фата места, (и) поздраве се обично еданъ съ другимъ, (и) назвавши еданъ другомъ добро ютро, и почну се разговарати по реду. Аганлія почне казивати, зашто су га даіе послале, и како му све даіе обећавају дати что годъ е захтевао, говорећи

да ће му даіе дати 500 кеса само да онъ умири и растури народъ, и да нечини таковы чудеса, и зашто бы тако народъ буніо. Карађорђе одговара Аганліи: „заръ незнате, зашто смо се мы побунили и на оружіе устали? а вы све то и сами знате какій сте зулумъ вы и ваше субаше и анціе по селима народу чинили, отимали что сте годъ у кога Сербина нашли, глобили и были преко мере; и тога ви небы доста но осквернисте и обезчестисте наше жене и девойке; све то народъ трпи, и то вамъ небы доста, но почесте сећи кнезове, булюкбаше, кметове и терговце, а мене ктедосте посећи само да ме уватити могосте, пакъ то се већъ терпити ніе могло, већъ све устаде да гине са оружіемъ у рукама или да се одбране. А и ты то све добро знашъ, да е тако было, пакъ насъ сада зовете да се миримо; и садъ да се помиримо а година или две вы ћете опетъ тако почети са народомъ и кнезовима чинити.“ Аганлія: „уверавамъ васъ, да что е было треба заборавити а у напредакъ выше быти неће ни зулума, ни сеченя, нити безчестія, ни анова по сели выше быти неће, ни субаша; да ми веруете, и мы ћемо вама дати само ашлука 500 кеса, пакъ ако неверуете, а вы идите у Немачку и тамо живите, купићемо вама у Немачкой добре куће, баштину, виноградъ, воденице и све болѣ но что у Тополи имате, само оставите народъ на миру.“ Карађорђе: „я знамъ, да бы вы мене дали 500 кеса само да я идемъ у Немачку, а после бы дали Немцима и хиляду кеса, те бы ме Немци вама предали, те бы ме вы посекли; но даемъ ти тверду мою заклетву, да я нећу бегати одъ народа, нити ћу народъ оставити, да ій вы опетъ газите и сечете, да ми дате и 5 киляда кеса. Ко ће вама выше веровати, и кога намъ доброга емца даете? ако се помиримо, ко ће за васъ емацъ быти, да ћете вы

вашу речь и веру одержати да непреварите?“ Аганлія: „вы можете нама веровати, да васъ нећемо преварити, но быће тврдо и верно како уговоримо о миру, а за емца цара немачкога, кога вы оћете да за насъ добаръ емацъ буде, то вамъ само дати неможемо нити Немца нит' другога краля, ербо іоштъ се нисмо са дворови добро ни познали, па како ће за насъ добри бытн.“ Карађорђе: „пакъ кадъ (за) васъ цареви непознаю, и вамъ они неће веровати, како ћу вамъ я са народомъ поверити се?“ У исто магновеніе пукне една пушка у селу одъ Аганлины войника, а войска Карађорђева помисли, да Турци негађаше Карађорђа, пакъ грне као ватра, и угледавши Турке, опале неколико пушака на Турке и убію кодъ Аганліе стоећа Аганлина арапина, Аганлію ране у ногу и іоштъ неколико Турака ране. Тако исто и турска неколико пушака опале на Сербе стоеће око Карађорђа, и убію еднога момка карађорђева по имену Іована Ђавуровића изъ Барошевца, и ране у главу Айдук-Станоя Главаша. (И тако) Карађорђе еднымъ своимъ гласомъ устави свою войску и утиша, те стане као капъ воде. Тако исто и аганлини гавази и момци полете по турской войски, и буна се утиша за минуть. Аганлія мало беше узмакао натрагъ, но іоште Карађорђа изъ вида и са очію ніе изгубіо, и видећи да се обе стране утишаше, пакъ опетъ стаде дозивати Карађорђа да се разговоръ о миру продужи, но већъ ноћь быяше близу: то Карађорђе одговори Аганліи: већъ сада е скоро ноћь но да остави до сутра то есть 13-га Ферфара да буде разговоръ о миру, но и то не у Дерлупи, незгодно е место, но да буде тай састанакъ у Раленовићи близу Клѣштевице. (На) то Аганлія одобри Карађорђу да тако буде. Аганлія остане у Дрлупи на конаку, гди е и быо, а Карађорђе на свой конакъ у Рогачу

поврати се. Аганлія мишляще, како ће измаћи, а тако и Карађорђе стараше се, како ће сутра Турке обтећи и побити.

Аганлія како се смркне, побегне ноћу у Београдъ съ Турцима, дође стража србска и каже Карађорђу, да Аганлія побеже у Београдъ, и све каза свимъ даіяма, како му се съ Карађорђемъ догодило на разговору, и чиняше ми се, да могадія са Карађорђемъ на кои годъ начинъ учинити, да се недогоди съ наше стране, те неко избаци пушку у томъ самомъ нашемъ разговору, те се са обе стране войске збунише, но и опетъ се *одма* утишаше войске, и опетъ понеку речь са Карађорђемъ проговорисмо да ми *да* одговоръ на кои начинъ было, шта ћу даіяма одговорити. У томъ већъ и ноћь стиже, треба да свака войска иде на свой конакъ, и одгодисмо, да се сутра данъ састанемо, и разговоръ свер*шимо*, не у Дрлупи већъ у другомъ селу Ралиновићи, и тако можда бы и было добро, но я будући врло ранѣнъ у ногу, одоли болъ и я немого више трпити но побего ноћу, и дођо да вамъ кажемъ, како се догодило, пакъ радите опетъ о миру, чини ми се, моћи ће се чтогодъ учинити.

Саслушавши даіе аганлино показиванѣ, приписали су све неуредности аганлиной, что ніе могао са Карађорђемъ миръ учинити, но и опетъ даіе послушаю совѣтъ аганлинъ, изберу брже болѣ 10 найглавніи и найстаріи Турака изъ Београда, призову на тай рачунъ и Митрополита Сербскога Леонтія и калуђера Мату, и пошлю ій као посланике свое, давши имъ наставлѣніе, да иду у Паланку и да зову Карађорђа, и да се стараю на кои годъ начинъ, да бы се съ Карађорђемъ помирили. Митрополиту закажу, да се и онъ као Сербскій Митрополитъ постара посовѣтовати Карађорђа и све кнезове и на-

родъ, да се са нама помире, и ако то Митрополитъ учини, да ће га даіе обдарити и велику му честь одавати. Митрополитъ обећа се даіяма, да ће се старати колико е выше могуће радити, да склони Карађорђа на миръ. И тако Турци се спреме са Митрополитомъ и отиду у Паланку, да чекаю Карађорђа, а калуђера Мату пошлю, Карађорђа да нађе, и да га позове да иде у Паланку даискимъ посланицима, да се о миру разговараю, и тако калуђеръ Мата нађе Карађорђа у Ратари съ войскомъ, обяви му заашто е дошао, да га зове да иде у Паланку да се разговара о миру са посланицима даискимъ, гди му обяви калуђеръ Мата, да су даіе послале и Митрополита Леонтія да васъ совѣтуе да се са даіяма помирите, а Митрополитъ мене е казао, да вамъ кажемъ да се нипошто са даіяма немирите, а онъ — Митрополитъ — предъ Турцима мораће васъ къ миру скланяти, но вы неслушайте, но како знате продужавайте време до лета, докъ шума озелени, и моли Карађорђа да ме удржи кодъ себе, и да ме непушта выше съ Турцима враћати се натрагъ у Београдъ.

16-га Ферфара Карађорђе крене се изъ Ратара съ войскомъ у Паланку, узме са собомъ 40 кое чиновника кое главны юнака, и оде у варошь Паланку Турцима, а войску остави изванъ вароши до 4000 войске, и како Карађорђе дође у назначено место — домъ — гди су турски посланици са Митрополитомъ сербскимъ Леонтіемъ очекивали; ушавши у дворъ и поздравивши се една страна са другомъ учтиво, (и) замоле Карађорђа, да седне са своіомъ свитомъ комъ онъ заповеди и дозволи сести. Карађорђе заповеди кнезовима и некимъ старешинама сести, а военой свити своіой заповеди стаяти у паради. У Карађорђа и у све свите нѣ-

гове оружіе и одело сасвимъ отмѣно е было, а Турци су седели безъ оружія у старимъ оделу, но врло уплашени. Даиски посланици покажу Карађорђу зашто су ій даіе послале т. е. да се о миру разговараю, говорећи: „Даіе су послале быле даію четвертога Аганлію, да съ вама миръ уговори, *и да вамъ каже*, да ће даіе све оно одобрити и дати, что бы онъ — Аганлія — съ вама уговоріо, само да народъ и буну утишате; но ніе могао, что се нека погрешка догодила одъ стране Аганлине войске, и зато се разговоръ прикинуо. Аганлія се раніо, и ніе могао болъ терпити да другій данъ разговоръ довершите већъ побегне у Београдъ. Аганліи су све даіе нѣговой неуредности преписали, пакъ су садъ васъ даіе изабрале и послале съ вашимъ Митрополитомъ, да се сада съ вама разговоримо, и даиско вамъ поздравлѣ явимо, о чему ће васъ и вашъ Митрополитъ увѣрити за даіе, да они вама препоручую, да се тога посла и буна оканите, и народъ утишате, и да свакій иде своіой кући, да су ратъ и да раде, да се ништа небое; увераваю васъ и народъ, да имъ неће выше быти по селима ни анова, ни субаша, нити каква зулума, ни безчестія као что е было пріе, а што е было и прошло, све да заборавимо. Вама е свеедно или давали данакъ нама, или везиру, вама е свеедно давати, а наше ће даіе и са царомъ уговорити и цару царево давати као што су и везири давали, па ће се лако съ царомъ помирити. Турци вамъ данакъ неће по народу купити, но ваши кнезови, па ће быти и за насъ и за васъ добро, а да веруете, да су све даіе васъ поздравиле, да ће овако быти и да васъ неће преварити, ето да васъ увѣри вашъ Митрополитъ, кои е слушао све ове речи изъ уста свію даія.“ На то Митрополитъ увѣраваше Карађорђа и све пресудствующе, да су даіе све тако говориле и заклиняли се

да ће веру одержати, кою су на више реченый начинъ говорили; а Карађорђу обећали су даіе давати (му) по 500 кеса плате, и да ће га поставити надъ свимъ пашалукомъ београдскимъ найстаріега оборкнеза, и да ће се о свачему са Карађорђемъ договарати и у пріятельству свакомъ съ ньиме держати се, на что му Бога емца даю. Карађорђе на све по реду одговори турскимъ посланицима као что е и Аганліи одговоріо: я веруемъ како вама тако и Сербскомъ Митрополиту, да су вамъ тако даіе казале, да вы мене явите, и да мене къ миру склоните, и да ће на тай начинъ верно быти одержана вера и уговори; но има пословица една, кою овде оћу вамъ преповедити: „Една змія, коя е увла сина едномъ човеку, те е умрео, отацъ опази плачъ сина пакъ потрчи, да змію убіе, но змія већъ беяше готово сасвимъ ушла у рупу, но отацъ стигне змію и оцече репъ зміи. Отацъ сарани сина онде близу змінне рупе, и едномъ идући покрай оне змінне рупе, а змія помолила беяше главу на рупу; човекъ зазове змію, да изиђе да се помире, но змія одговори човеку: догодъ ты гледашъ гробъ сина твога и я мой осеченый репъ, нема мира међу нама. — Да! и то: догодъ я гледамъ гробове нашіе сербски кнезова, кое су даіе исекле, и догодъ вы неубіете мене, као и друге кнезове что сте исекли, међу нама неће быти мира. Я самъ казао Аганліи, ето и вама кажемъ, да даіяма кажете, да ми дате кога краля емца, да буде добаръ за даіе, да ће они тверду веру и речь одержати, и ако наруше веру задану, да подлегну подъ судъ онога емца, кои буде за ньи добаръ, пакъ да ми дате рока за еданъ месецъ дана, да седимо съ миромъ еданъ одъ другога, докъ я скупимъ кнезове и народъ одъ свію нахія пашалука београдска на скупштину да се са свимъ разговоримъ, и да обявимъ, шта даіе одъ

насъ захтеваю, а шта мы одъ даія захтевамо, и на какій начинъ да миръ учинимо, пакъ ако сви кнезови и народъ престану и поверс даіяма, я ћу даіяма абаръ послати, па ћемо онда продужити разговоръ о миру, а пріе месецъ дана немогу вамъ дати одговора, ербо се народъ по свимъ пашалуку на оружіе подигао, све анове турске по селима попалили, и субаше турске побили, пакъ се свакій за себе бои, и тако толикій народъ како се побуніо, ніе га лако умирити.“ На то еданъ одъ Турака рекне: све то може быти само ако ты то оћешъ, можешъ скоро урадити. Другій пакъ одъ стары Турака са страомъ рекне; а вала знате ли зашто Карађорђе иште рока за месецъ дана? онъ само протеже време докле гора озелени. Карађорђе каже Турцима: я самь вамъ съ мое стране одговоръ дао, а вы идите пакъ кажите даіяма шта самь вамъ казао.

Митрополитъ пошлѣ калуђера Мату тайно, да моли Карађорђа, да га непушта съ Турцима натрагъ у Београдъ, но да га удержи кодъ себе, бојећи се да га даіе непосеку, что ніе могао Карађорђа склонити на миръ, као что су и првога Митрополита Методія посекли, кадъ су Мустай-пашу погубили. Карађорђе одговори Митрополиту по калуђеру Мати ове речи: „кажи Г. Митрополиту, да га я сада немогу удержати, а онъ и самъ познае да я водимъ съ Турцима политику само за месецъ дана, докъ се болѣ спремимъ и докъ гора озелени. А што ме совѣтуе да неверуемъ Турцима, и да се немиримъ са даіяма, то и я самъ тако мислимъ, но кажи Митрополиту, да ако и наймање за себе осети каку опасность, нека побегне у Немачку, а одонудъ лако ће къ мене прећи, кадъ му я поручимъ.“ Тако Митрополитъ и учини, и тако Турци са Митро-

политомъ отиду у Београдъ, а у исто време дође писмо одъ Петра Каре и одъ булюкбаше Арсенія Ломе, 18. Ферфара, кои су са четама своима пазили и чували, да Турци изъ Рудника неизилазе по селима ради заире, являюћи да већъ има у Руднику до 500 ябанаца Турака, кои су дошли Сали-аги Бику у Рудникъ у помоћь. Карађорђе одма крене войску право на Рудникъ, да Рудникъ обколи, да ябанце Турке истера и да иште Сали-агу жива да му га Турци даду, па да ерліе Турске на миру остави. Мишляше съ тимъ да раздвои Турке, да добре остави на миру у своимъ кућама, а яничаре и ябанце Турке да истера. Дошавши на Рудникъ 19-га Ферфара позове Турке на разговоръ, гди изиђу три Рудничанина Карађорђу на разговоръ, међу коима Турцима бьо е глава ага Токатлићъ старинацъ Рудничанинъ и добаръ Турчинъ. Дошавши Турци Карађорђу на разговоръ поздравивши се обично еданъ съ другимъ, почне Карађорђе говорити аги Токатлићу: „зашто сте дозвали толике ябанце Турке у Рудникъ, те немире и васъ и народъ, и зашто неистерате Сали-агу, Алила Џавића даію ужичкога, и Плякића даію карановачкога, да иду свакій на свою страну? Ето шта су вамъ они са ньіовымъ долаякомъ учинили, те самъ толику войску на васъ подиго.“ Одговоръ аге Токатлића: „вала садъ видимъ шта намъ ябанци учинише, но садъ да тай посао угодимо, како е найболѣ. Мы бы нъи истерали, но они су ячи одъ насъ, пакъ ій мы терпимо и ништа имъ несмемо.“ Карађорђе: „я ћу вамъ помоћи (Карађорђе аги Токатлићу говори), вы ако оћете да на миру останете у вашимъ кућама съ вашимъ фамиліяма, скупите се сви, пакъ идите и молите Сали-агу, Алила Џавића и Плякића, нека иду свакій са своюмъ войскомъ одкуда су дошли, а васъ на миру да оставе, и ако то учините, я на Рудникъ ударати нећу, нити ћу войску мою у варошь пуштати;

ако ли се бое даіе каке преваре одъ насъ за сигуранъ пролазакъ, даћу имъ добре ремове три моя чиновника; или учините, те намъ дайте Сали агу, Алила Цавића и Плякића у руке живе, пакъ после останите сви на миру; или уговорите, ова три даіе да изиђу къ нама на разговоръ да уговоримо и да имъ дамо веру тверду и ремове, па нека иду.“ Съ тымъ Турке одпусти, говорећи, да опетъ даду знакъ кадъ ће изићи на место означено. Токатлићъ ага отиде у Рудникъ совѣтуюћи даіе, да оду съ ньимъ Карађорђу на разговоръ; но Сали-ага и Плякићъ не смедну да пођу, а Алилъ Цавићъ даія ужичкій пође са Токатлићемъ и са два своя момка и 4 стара Рудничанина Карађорђу на разговоръ *и* дођу на означено место, где ій е Карађорђе чекао узевши са собомъ Айдук-Станоя Главаша, Айдук-Вула Коларца, Саву Тернавца, Янка Рачанина, Карастеву Пожаревлянина, Кару Петра Црешнѣвичанина и Айдук-Милована изъ Плане, Арсенія Лому булюкбашу, са тымъ договоромъ, да добро пушке напуне, и да буду готови ако бы сва три даіе дошле на разговоръ, да на ньи троицу по три пушке опале, да даіе побію а не друге Турке; ако не бы сви но два, опетъ да побію, ако ли бы само еданъ одъ ньи дошао да небію ни еднога. На ово ага Токатлићъ приглашавао е Цавића Алила, Сали-агу и Плякића, да слободно изиђу Карађорђу на разговоръ, но *садъ* самъ Алилъ Цавићъ изиђе са Токатлићемъ, а Сали-ага и Плякићъ несмедну боећи се преваре. И тако ага Токатлићъ са Алиломъ Цавићемъ изиђе на разговоръ Карађорђу, где по млогомъ разговору уговоре: да како све три даіе, Цавићъ, Сали-ага и Плякићъ изиђу са свимъ ябанцима Турцима, и да иду кудъ оће, а ерліе Турци са фамиліяма слободно да остану у своимъ кућама на миру, кое се тако и учини.

Сутра данъ када се сване, рано Турци добію тайно преко шпіюна аберъ, да ће имъ Кучук-Алія даія доћи скоро у помоћь съ войскомъ, но да се држе и да се непредаю Сербима, *и тако* даду одговоръ Карађорђу, да они ябанци изъ Рудника неће да излазе нити ће да се раздваяю са ерліяма вароши Рудника, но ишту рока за 7 дана, да ій Карађорђе пречека, докъ се спреме Турци, и остави на миру, пакъ ће онда излазити; ако ли Карађорђе неће тако, то Турци оће да се бію. И тако, како има градъ у Руднику, то Турци принесу све богатство и конѣ у градъ. То чуюћи Карађорђе да Турцы оће да се бію, одма 20 Ферфара пусти войску єдну узъ Ясеницу коіомъ є самъ предводіо, другу одъ Катрена, трећу одъ планине рудничке низъ Ясеницу, а четверту одъ Звезде (,коя удара). А Турци мало изиђу око вароши и побію се са Карађорђемъ, но войска Карађорђева дочека ій крабро, Турке нагна натрагъ у варошь, гди на бою остане до 86 Турака мертвы, и запале Серби 10 кућа турски, и ноћь прекине битку. И тако Турци, као что и ніє обичай быо, да са собомъ носе заиру, но гди и у кою варошь или село дођу, она варошь или села ране войску турску, а ране већъ нестало ни у Турака ни у варошана Серба, уплаше се безъ ране и сви ерліє турске и сербске скупе се и отиду те обяве Сали-аги, Алилу Цавићу и Плякићу даіяма, да већъ заире никаке нема ни за войнике ни за конѣ, но да гледаю часъ пре да излазе лепымъ и мирнымъ начиномъ или како было, єръ после ће одъ глади све пасти, и тако се опетъ Турци согласе да моле Карађорђа, да ій пусти да излазе ябанци са даіяма и одъ ерлія кои оће, а кои неће нека остане на веру као что су и первый данъ были уговорили са Токатлићемъ. И тако опетъ пошлю агу Токатлића одъ первы руднички жителя,

те обяви Карађорђу шта Турцы моле да имъ дозволи по ньіовомъ прошеню, да излази когодъ оће и одъ ерлія да иде са ябанцима друмомъ ужичкимъ, а кои неће слободно да остане да седи на миру заедно са сербскимъ жительима исте вароши, да се ништа небое. Карађорђе давши имъ тако као что су и Турци молили, збогъ тога что е итіо да часъ пріе ово дѣло сверши, боећи се да Кучук-Алія съ войскомъ изъ Београда у помоћь недође на Рудникъ, и све дозволи Турцима да иду путемъ рудничкимъ куда су и молили. Карађорђе одма ноћу *нареди* бусію на друмъ ужичкій, куда ће Турци проћи, да побію Турке. 21-га Ферфара изиђу Турци изъ Рудника на рудничиште кодъ неке старе цркве кристіянске, гди се раздваяю путови, одъ кои (еданъ иде) десный зове се ужичкій, а другій низъ реку на село Майданъ друмъ чачанскій на Єленъ-гробъ названый. И Турци се зауставе на истомъ путу, гди нађу трагъ по ужичкомъ путу угаженъ сербскимъ войницима, кои нису знали трагъ ньіовъ сакрити; осете се Турци да е оно бусія сербска отишла у планину на друмъ, а онай путъ другій на Єленъ-гробъ, кои къ Чачку води, ніе угаженъ, пакъ нектену да иду ужичкимъ друмомъ но окрену чачанскимъ друмомъ на Єлен-гробъ. Войска сербска угледа, гди Турци одоше на Єленъ, потрче на истый друмъ да Турке дочекаю на клисури; но ни полакъ войске сербске нестигну на истый друмъ, а Турци промакну выша половина, но Серби препуцаю на оне, кое су стигли, и ту убію до 200, међу коима су убили даію ужичкога Алила Цавића и даію карановачкога Плякића, кои е ранѣнъ быо одъ Антонія Плякића Ристића прозваногa изъ Каменице, пакъ ніе могао да яше на коню, но га Турци носили на тертивану, и ту истый добіенъ буде као и Цавићъ, а остали Турци са Сали-агомъ промакну напредъ.

Пошто се Турци ябанци истераю изъ Рудника, остане 40 до 50 куħа турски жителя са фамиліяма. Карађорђе уђе у Рудникъ, и сазове у турску мекħему — судилиште — и сазове неколико главны и стары Турана, те ій ослободи давши имъ веру, да се ништа небое но седе на миру у своимъ куħама са своимъ фамиліяма, и да слободно у своимъ дуħанима продаю народу, кои тергуе са свимъ что имаю, заповедавши свимъ своимъ войводама и старешинама, да нико (небы) одъ ньи или войника (да) небы смео (нико) къ турской куħи преступити, или что годъ (одъ) едне паре вреди, узети за свою главу, толико само Турцима рекне да ħе Сали-агине конаке запалити и разорити до темеля, кое тако и буде. Милану Обреновиħу, кои е одма поставлѣнъ Карађорђемъ да е комендантъ цѣлога окружія рудничкогъ, предъ Турцима строго (му) наложи, да добро чува, да небы когодъ Турке у Руднику узнемиривао; еръ ако бы се дознало, да се и наймаңѣ Турцима вреда нанесе, да ħе онъ за онако главомъ своіомъ платити. За овако Карађорђа расположенѣ Турци се мало ослободе благосиляюħи Карађорђу среħно дѣло и успѣхъ. И то Карађорђе да Турцима слободу, да они могу слободно одправляти свое богослуженіе по ньіовымъ закону, и опе да имъ слободно вичу на џаміяма. Съ тымъ е Карађорђе мисліо Турке раздвоити, зле гнати и бити, а добре оставляти на миру, (и) да бы съ тымъ добіо довереность кодъ Турака, да гди бы годъ на кою турску варошъ съ войскомъ дошао, да му Турцы поверe, ябанце и зле Турке да тера, а добре да оставля, и доиста съ тымъ бы больій успѣхъ учиніо и скоріе бы Сербію одъ злы Турака очистіо, раздвоіо бы ньіове силе а са добрымъ лако бы управіо, и за Карађорђемъ међу Турцима велика важность была. Наредивши Кара-

ђорђе све овако Турци остану благодарни Карађорђу мислећи, да ће се то тако и одержати, призове Карађорђе све старешине, кои су съ войскомъ на Рудникъ дошли, отпусти iй на време осимъ свое свите за 7 дана да иду свакiй са своимъ войницима кућама, да се добро спреме са заиромъ, оделомъ и новцемъ, и сви са своима да иде Карађорђу у Велику Врбицу подъ Венчацомъ и подъ Буковикомъ. 7-мый данъ да буду сви, но кои небы дошао да ће строго быти казњњъ. Ово е расположенiе было 22-га Ферфара, и тако Карађорђе истый данъ крене се изъ Рудника преко планине рудничке са своiомъ свитомъ и войскомъ, кою одъ себе никудъ неодпушта, и дође на конакъ у мое село Стергаре кодъ куће мое, и тамъ три дана одмори войску 23. 24 и 25-га Ферфара. 26-га истога крене се Карађорђе *изъ* Стергара у Тополу, и тамъ буде кодъ свое куће 27, 28. 29-тый дође на означено рочиште у село Врбицу, гди ће соединити свое войске, и текъ что су почеле войске долазити, и до 200 осимъ свите нњгове дошло е са стране.

1-га Марта рано уютру угледа стража сербска на друмъ орашкiй неку войску све коняника, да знат' Карађорђу, кои узевши дурбинъ позна, да е войска турска, има до 5, 6 стотина атлiя; заповеди своимъ войницима, те се сви преготове къ бою, и тако како е Карађорђе стаяо са своимъ подъ самымъ Венчанцомъ у едномъ долу. Турци гледаю нашу стражу и полете на исту, почне се осипати и наша войска предъ Турке, и то е быо бой еданъ сатъ, пакъ се Карађорђе помакне натрагъ къ планини Венчацу, а Турци несмедну гнати Карађорђа но стану на конаку у Вербици: но у нашемъ ретерираню сексана Карађорђева превали товаръ свой, ербо е на истой быо некiй туфегџискiй алатъ и

накованъ, гди су и ствари Карађорђеве были, и еданъ ћуракъ нѣговъ, кое су Турци и узели. Ово е было близу ноћи. Карађорђу войска е све помало долазила, ербо е Карађорђе послао страже на све путове, кои слазе къ Вербици и окретале войнике, да иду у Венчацъ Карађорђу да непагазе на Турке. Карађорђе намѣраваше на Кучук-Алію одма у вече ударити, мислећи да ће онъ онде ноћити, но Кучук-Алія, како првый сумракъ почне, крене се и непође къ Руднику брату своме Сали-аги у помоћь, (ербо е разумео да е Рудникъ узетъ), нудъ е Карађорђе наместіо бусію, но окрене путемъ крагуевачкимъ, за коимъ трчала е войска сербска, но Кучук-Алія проће бегомъ у Крагуевацъ. Карађорђе пошлѣ нека оделенія войске, да чуваю око Крагуевца, докъ онъ стигне са своіомъ войскомъ; обиђе свою фамилію, коя е онда была у Даросави у Клѣштевици кодъ еднога нѣгова побратима Симе сердара, пакъ оде у нахію београдску, да дигне београдску нахію, да иде за Кучук-Аліомъ, скупи тамъ до 3000 войника осимъ свите свое, пође 3-ћега Марта са своиъ ономъ войскомъ къ Београду. Дошавши у Врачаръ 6-га Марта, како Турци угледаю войску сербску, изиђу изъ града до 2 хиляде Турака и ударе се са Карађорђемъ и били се три сата, гди Серба рани се неколико, а Турака до 20 остане на месту мртвы, гди међу коимъ Турцима погине некій муселимъ крагуевачкій Асан-ага, комъ главу Серби оцеку (му) и оружіе нѣгово донесе се Карађорђу на поклонъ. Овога е муселима и убіо и главу му оцекао некій Гаврило Ђурићъ изъ Тополе, момакъ у свити Карађорђевой, кои е одъ Карађорђа добро быо обдаренъ. Пиштольи истога муселима находили су се свагда у фамиліи Карађорђевой као и сабля златна и кесе златне Алила Џавића даіе ужичкога, кога е убіо некій Іованъ Ризнићъ изъ Банѣ.

4-га и 5-га Марта ноћіо е Карађорђе у селу Кумодражи, расположивши войску подъ командомъ грочанскога войводе комендаnта Васе Чарапића змая одъ Авале, и Ђорђа Гузонѣ одъ Железника, и Милоя Петровића Трнавца и Ранка изъ Остружнице, (сви ови 4 юнаци больій одъ болѣга) да чувaю Турке у Београду, да имъ никудъ недаду излазити у села; са собомъ узме Вићентія кнеза грочанскога, Ћушу комендантa смедеревскога, коимъ Ћуши наложи, да пола войске свое остави, да чувaю градъ Смедерево а полакъ войске да поведе Крагуевцу, гди ће се сви соединити и на Кучук-Алію ударити, и одма 6-га Марта крене се съ войскомъ одъ Београда изъ Кумодража и отиде право Крагуевцу; но Кучук-Алію незастане у Крагуевцу, кои е већъ быо съ крачуевачкимъ Турцима съ вамиліяма побегао у Ягодину, кога су Серби 6 сатій до Ягодине гнали, и млоге Турке побили, и малъ Турскій отели. Карађорђе собравши све войске, за кое е и поручіо, крене се 8-га Марта къ Ягодини, у путу (стои нека варошица Мала Баточина) разумео е, да е Кучук-Алія послао 250 Арнаута войника ябананаца у Баточину, даувате анове и путъ београдскій, да осигура, кадъ пође Београду, да му е слободніе на конаку первомъ. *Карађорђе* окрене войску свою право Баточини, да оне Арнауте истера; но Арнаути затворе се у неке тверде анове и у цамію, нису се дали истерати. *Зато* одма остави ча́сть войске око Баточине, да бію оне Арнауте затворене, докъ се предаду, а самъ са осталомъ войскомъ пође къ Ягодини 9-га Марта и дође у село Штиплѣ подъ планину названу Црный врхъ. Пише одма войводама и кнезовима левачкимъ и ягодинскимъ да и они са своимъ войскама дођу ближе Ягодини на Ђурђево брдо, па да дођу Карађорђу у Штиплѣ на разговоръ, и тако се бояо Карађорђе, да се Кучук-Алія

непрокраде ноћу друмомъ београдск*имъ* одъ Ягодине крозъ Липаръ - планину, и добру бусію *намести* на Баграданъ, оданде на Баточину, да неотворе путъ Београду и да неослободе затворене Арнауте, одреди кнеза Тодосія са 1500 войника на Липаръ да чуваю бусію друмъ, *кудъ* бы морали Турци проћи: (и одъ Тодосія, то) Тодосіе отиде, но не на друмъ, кои пролази крозъ Липаръ и гди му е заповеђено, но само стражу тури, а самъ се измакне съ войскомъ одъ бусіе на еданъ черекъ сата места. Кучук-Алія знаю*ћи*, да е Карађорђе близу съ войскомъ до Ягодине дошао, и да е нѣгове Арнауте умуасеріо у Баточини, то Кучук-Алія одма одреди 500 атлія добры, и предъ нъима поглаваромъ пошлѣ некога даію Тосун-агу да иде, да се ноћу прокраде друмомъ одъ Ягодине до Баграданa и до Баточине, да ослободи Арнауте нъіове у Баточини Сербима обколѣне, и да дође у Ягодину, па да после чекаю Карађорђа на Ягодини, или да пођу у Београдъ. То тако и учини Тосун-ага, прође крозъ Липаръ мирно, да га войска, коя е са Тодосіомъ послана была, да истый друмъ чува, ніе ни осетила. Стража дође и яви Карађорђу како Турци прођоше крозъ Липаръ Баградану и Баточини друмомъ без*ъ* пушке и безъ боя, а Тодосія нема нигди. Турци посеку друмомъ неколико людій, кои су заиру носили за войскомъ, и тако Карађорђе ніе имао време, да тражи Тодосія, кои бы га као издаина ома погубіо, но Тодосіе склони се мало, а Карађорђе брже болѣ дигне сву войску и поити ко Баточини, а и Турци већъ текъ стигли у Баточину, нападну изненада — нечаяно и неожидаемо — знаюћи да е Карађорђе предъ нъима съ войскомъ ударе Турци на нашу войску ослаблѣну, растераю Сербе и ослободе Арнауте Турке заноћивши тамъ у Баточини до уютру. По нъи зло ютро осване; Карађорђе дође съ вой-

скомъ до Баточине тайно, пошлѣ войску пешаке да стану планиномъ у бусію на друмъ ягодинскій, а самъ остане са неколико пешака и са 600 коньика. Сву ноћь престаясмо до зоре чекаюћи Турке кадъ ће поћи, и тако у само свануће пођу друмомъ ягодинскимъ; а Карађорђе чека, докъ се Турци одвое одъ Баточине, пакъ да имъ се напусти на леђа да потера на бусію, а бусія да дочека; но наша войска убила путъ, тако угладіо се одъ пешака, остановe се Турци и сете се, да е пешакъ сербскій отишао на бусію, оставе онай друмъ, а узму распутицу другу, коя иде на Кево и пођу. Карађорђе напусти се съ войскомъ на леђа Турцима, и Турци бежећи безъ душе, остану сви ньіови пешаци Арнаути до кіевска потока, 250 изгину, а тако и неколико коньика Турски погине, и самомъ ньіовомъ поглавици Тосун-аги спотакне се атъ у кіевскимъ потоку, са ата спадне, доведу му сеизи одма другога и съ тимъ се спасе, а ата му уватимо, и Карађорђу поклони се, и тако само неколико атлія утече у Ягодину са Тосун-агомъ, а остало до 400 Турака падне мертвы, и свима се главе исеку и Карађорђу на даръ донесу, а Тосун-ага едва живъ доспе у Ягодину, жалећи се Кучук-Аліи да выше зора и муке ніе добіо одкако е се родіо и да ни на каквомъ бою выше войске нигди ніе изгубіо.

Карађорђе дође опетъ у Штиплѣ до Ягодине 2 сата места растоянія, и одма наредбу учини, те остави часть войске, съ коіомъ ће командовати Миланъ Обреновићъ и Младенъ Миловановићъ са рудничкимъ и крачуевачкимъ войскама, и ко онымъ и други чиновника, кнезова и булюкбаша за помоћнике у дѣйствію да буду и да ударе одъ Црвеногъ брда, а самъ Карађорђе узме часть войке, и прође са оне стране Ягодине къ левачкой войски на

Ђурђево брдо спрамъ Ягодине, коя е войска левачка дошла и очекивала Карађорђа. При полазку каже Карађорђе оставшимъ старешинама да уютру рано пођу на Црвено брдо съ войскомъ черекъ сата, такођеръ черекъ сата растоянія одъ Ягодине, и тако како бы Турци у(до)гледали кою было пріе войску безъ сумнѣ удариће; у исто време да она друга сербска войска удари са оне стране Турцима на леђа, — тако и буде 10-га Марта изиђе Карађорђе са своіомъ и са левачкомъ войскомъ на Ђурђево брдо и стане, а Младена и Милана нема на Црвено брдо. Турци угледаю Карађорђеву войску и одма полете атліе и пешаци, но Карађорђе добро ій дочека и поврати натрагъ къ вароши, и тако гонећи Турке наши войници запале неколико кућа турски съ края, и тако се растури и разреди войска Карађорђева по полю; то Турци видећи расеяне войнике учине юришъ на Сербе, надбію сербску войску и прегнаду за Ђурђево брдо, а Младенова и Миланова войска текъ се появи на Црвено брдо. Турци видећи да удара и друга сербска войска окрену сву своюю войску, и юришомъ у прву ватру разбію и Младена и Милана войску; обрате се сада на неке затворене войнике Карађорђеве у некимъ кућама и бурдельима, одкуда су се били, и ту кое боемъ кое ватромъ побію (изгоре) и живе и ранѣне Сербе, до 150 погине, међу коима су были найбольи и найкрабріи юнаци: Благое изъ Маслошева, Янићъ и Милованъ Ђурићъ изъ Стергара, и тако на Ягодини разбивши се войска сербска изгубила е до 150 войника мртвы и ранѣны до 50, и 20 живы но ранѣны увате Турци; међу коима е быо найглавніи юнакъ Петаръ Кара изъ Црешнѣвице и Айдукъ-Милованъ изъ Плане, кое е Кучук-Алія све одпустіо изъ робства совѣтуюћи ій: да свакомъ Сербину кажу, кога виде, да свакій своіой кући иде, и да неиде за Карађорђемъ.

Карађорђе почне искупляти свою расеяну войску око Црна врха у Штиплю, и тако 11, 12 и 13-тый Мартъ искупи войску свою, и дознавши да ће Кучук-Алія кренути се съ войскомъ ко Београду, бржe болѣ пише Васи Чарапићу, да ће Кучук-Алія кренути се къ Београду, но да скупи войске что выше може и да тури бусіе на друмове са обе стране Авале, да чува и чека Турке на бусіи, а да ће самъ онъ устопице за Кучук-Аліомъ ићи и гнати га еднако до Београда. И тако Карађорђе очекуюћи да види изъ Црнога врха, коимъ ће друмомъ Турци поћи къ Београду, докъ 15-га Марта пођу Турци верло рано изъ Ягодине преко Крагуевца, Тополе, Белосаваца, Кораћице къ Београду, и дође за данъ изъ Ягодине до Ропочева, и ту заноћи. Карађорђе гонећи Кучук-Алію сви пешаци посустану и нестигну, само коньици стигну Кучук-Алію на два сата ноћи у Ропочеву, повежу конѣ, пакъ узму пушке, и Карађорђе самъ съ пушкомъ предъ войскомъ, те се приближи къ Турцима како може Турке спрамъ ватре бити; препуца и збуни Турке, кои одма ватру погасе и почну имъ дабулане и таланбаси ударати дають знакъ къ покоду. Кадъ буде предъ саму зору крену се Турци и пођу къ Београду. Ону ноћь убіены 10 Турака остали на месту, ербо ій нису Турци могли у такомъ бегу ни носити ни закопати, а ранѣне можда су и однели; но пешаци войници Карађорђеви едва су дошли у 2 сата дана, ербо е издалека пошла, одъ Црнога врха до Ропочева 14 сатій растоянія. Карађорђе давши войницима налогъ, да иду за ньимъ что скоріе ка Авали, а самъ съ коньицима поити ка Авали, да бы тимъ претекао или престигао Турке; но Кучук-Алія, знаюћи да га тамо чека Васа Чарапићъ съ войскомъ око Авале, несмедне онимъ друмомъ ударити, но окрене се деснымъ путомъ на Врчинъ

распутицама, како ће изићи на Лештане више Болеча. Угледавши га Васа Чарапичъ са Авале коимъ ће путемъ ударити, и потрчи итно предъ Кучук-Алію на Лештане, но и Турци, кои су бегали, у-грабе у исто време кадъ и Чарапићъ на Лештане. Чарапићъ доспе на бусію само са 70 войника, а остали нестигну уморе се трчећи сатъ места. Чарапићъ доспе и уђе у бусію и стане покрай друма, и опале на бегуће Турке, кои скоро протрче бусію. Чарапићъ убіе на той бусіи до 60 Турака и 26 коня. У исто магновеніе доспе и Карађорђе къ Чарапићу, но Турци стигну на Врачаръ, кудъ выше нису ій могли гнати съ малиномъ войске, ербо е быю близу Београда а войска имъ уморена. Карађорђе сагнавши Кучук-Алію, кои е довео доста ябанске войске са своіомъ, Крџаліе и Арнауте, за заштиту себе и Београда.

Карађорђе садъ небоећи се до лета никаке напасти турске изъ пашалука београдскога ни одъ други пашалука, врати се у село Васе Чарапића, гди е онда седіо подъ Аваломъ названымъ Рипанѣмъ, одма заповеди мене да напишемъ свимъ старешинама по свой Сербіи да скупе свакій свою войску, и да расположи свако окружіе да чува поиздалека око Београда и варошій турски, да на исте Турке нападаю, гди бы годъ прилику имали, и да имъ недаду у села излазити ни арати, пакъ свако окружіе да пошлѣ свога старешину у Остружницу на скупштину и на договоръ, и да поведу по 2 и по 3 главна човека за изборъ судія; ербо вознамѣри одма люде добре изабрати поради судія, ербо се ніе могло безъ суда обдержавати, и то сви да стигну 21-га Марта. Када се такова писма одправе, позове онъ неке главне Сербе трговце и пріятелѣ србске, да и они дођу на скупштину у

Employee Остружницу, кои и дођу како ти: прво Милутинъ Топалъ, Милошъ Урошевићъ, Димитріе Ратковићъ, и ту они учине договоръ са Карађорђемъ, да сеньи три узму у кумпанію да добавляю Карађорђу све потребе воене, како ти: барутъ, олово, артію, топове, ђулета и рану за новце понешто и гди кои може. Ови се зареку и увере Карађорђа, да ће се они старати све што и колико е выше могуће. Карађорђе обећа *имъ* плаћати и добаръ процентъ давати, а и другимъ трговцима наручивати познатымъ, да таково набавляю и на рачунъ Карађорђу давати. Ови се обећаю, да ће некимъ средствомъ умолити генералкомандирендере варадинске и да ће ій подмитити, и башъ изъ града Варадина узимати воене потребе и намъ тайно доносити у Остружницу, наложивши тако и свимъ комендантима, кои имаю границу са Аустріомъ Савомъ и Дунавомъ да свакій на своме краю са познатымъ терговцима и пріятельима уговоре, да такове потребе гди кои може добити за паре давати или на квите, па Карађорђу да покажу, кои ће свакомъ плаћати; само ово су сви терговци молили, *да* Карађорђе изиђе и појави се на Врачаръ, па ће имъ онда сви терговци, Серби особито, свашто, што имъ годъ за потребу буде, доносити, неки за новце а неки и на поклонъ, кое се тако и учини. Карађорђе ніе имао іоште никаке касе народнѣ, но само имао е одъ свое терговине нешто капитала, и кои се годъ са квитама одъ старешина сербски появлявао свакомъ е плаћао.

ПРИМЕТБЕ

НА ПРЕДНАПЕЧАТАНЫЙ САСТАВАКЪ.

1. Кривымъ писменима означени су повайвыше найнужніи додатцы као што бы ій по свой прилицы и самъ сачинитель быо на-

писао, да му нису случайно у перу остали; а поединымъ у речи умешанымъ кривымъ писменима заменѣна су друга, коя су очевидно погрешке пера сачинителѣва.

2. Подъ затворителну стављене су оне подлинника речи, кое правіемъ слога тову сметаю.

3. Повлакама замененѣ су речи, кое е цензура избрисала.

4. Точкама означена празна места подерана су у трошномъ подлинномъ рукопису.

Секретаръ Друштва.

КАРАЂОРЂЕВО ИЗВЕСТІЄ

О СРБІИ И ПОСЛЕДНЬИМЪ ДОГАЂАИМА СРБСКОГЪ (новіегъ) ДОБА КАО И О ПРВЫМА ЗА ТЫМЪ СЛѢДУЮЋИМА.

Сачинѣно негдашньимъ Почестнымъ Членомъ Друштва Србске Словесности покойнымъ К. С. Совѣтникомъ Лазаромъ Теодоровићемъ *).

По заключенію мирнаго трактата Россіе съ Портою у Букуресту 1812 при коемъ одъ стране наше нитко быо ніе, узнавши мы да россійске войске изъ предѣловъ нашихъ изступаю, и насъ овако критическомъ положенію оставляю, дошли смо сви у крайнѣ отчаяніе. У овомъ недоумѣнію и неизвѣстію находећи се на велику радость дође Єго Сіятельство Г. Генералъ-Лейтнантъ Графъ Ивеличъ къ намъ у Тополу 28. Юліа съ наставленіемъ обявити намъ статію мирнаго Букурестскаго трактата, кассающуся и до Сербскаго народа. Совѣтовао е да

*) Да е зацело овай Србинъ, а не кои другій, сачинитель предстоећегъ Карађорђевогъ известія, уверава по казиваню свога оца Г. Александеръ Ђурићъ, Секретаръ К. С. Совѣта, кои е подлиный реченогъ известія рукописъ Друштву поклонити усрдствовао; а и самъ овай рукописъ, кои се одъ осталы сачинителѣвы рукописа ни у чемъ ни наймањ не разликуе, за дело свога писца довольно сведочи.

Секретаръ Друштва.

се на ню согласимо показуюћи што е Россію побудило миръ съ Портою заключити и войске свое изъ предѣловъ нашихъ извести. Увѣріо насъ, да се съ овымъ ни мало благонаклоность нашего Покровителя неумалява како къ мени вожду, тако и народу. Да ће Турци трактатъ овай исполнити и насъ у миру оставити. Увѣріо *насъ е* Господинъ Графъ у имя Государя, да како се непріятель изъ Россіе очисти, перву помоћь Сербомъ дати, и обѣщанія своя во исполненіе привести буде Государъ. Ово су за насъ превесели гласи были, и особито смо соболѣзновали, что мы незаключивше съ Портою мирнаго трактата противъ нарушающаго спокойствіе нашего великаго Покровителя съ войсками нашими поћи неможемо. Совѣтовао еще Господинъ Графъ да депутацію у Цариградъ отправимо за поговорити съ Диваномъ о будущемъ станю Сербіе, о погодби за данъ, и проча народу нуждна, коя сва увѣравао е Господинъ Графъ да Турцы по трактату учинити мораю. Овымъ Совѣтомъ Господина Графа Ивелича у имя нашего великаго Покровителя увѣрени у присутствію Єго депутацію у Цариградъ оправимо 3. Августа за поговорити съ Диваномъ, и узнати волю Султана и намѣреніе съ нама, заповѣдимо по совѣту Господина Графа депутатима нашимъ миръ скоро незаключавати, но разговоре и време продолжавати, докле бы се обстоятельства Россіе поправила. Отправлени депутати были су: кнезъ Милићъ Ражаньскій, Іованъ Протићъ и Стефанъ Євтићъ Секретаръ. Потомъ свимъ Старѣшинама собрати се у монастиръ Враћешницу заповѣдимъ, и овди высочайшу волю нашего всемилостивѣйшаго Покровителя съ Господиномъ Графомъ, кои е овди до овога дана по просби нашей остао бьо, обнародуемо торжествено 15. Августа подъ гермлявомъ топова. Кою статію я, сви Старѣшине, вой-

ска и прочи народъ са особитомъ радостію и восклицаніемъ примимо и Єму у имя великаго нашего Государя на святымъ мощемъ первовѣнчанаго нашего Краля Стефана присягу положимо быти вѣрнымъ нашему Покровителю до последныя каплѣ крови. И тако Господинъ Графъ Ивеличъ бывши очевидный свидѣтель наше къ престолу россійскому особене привержености отправи се у главну квартиру Адмирала Чичакова взявши с' собою и депеше наше, на имя Господина Адмирала.

Депутати наши у Цариграду представили су Порти одъ стране Народа покорность, по томъ молили, да имъ се яви, каковой милости има се народъ одъ своего Султана надати. Очекиваюћи на ово свое прошеніе отговора провели су 6. недѣля овди, потомъ одправлени къ Великому Везиру Рушитъ-Ахметъ-Паши у Адріанополь, съ ньимъ о миру разговоре водити, и дошли су къ нѣму у самое оно време, кадъ е везиръ нѣкоего Драгомана и Резъ-Ефендію, кои су одъ стране Порте съ Россіомъ миръ у Букуресту заключили, посѣко быо, и тѣла ихъ еще предъ шатором везировымъ лежала су безъ глава. Везиръ депутате наше весма сердито прими, упытавши ихъ, што су дошли, и на што су послати одъ стране народа. Ови (депутати) яве, да су дошли, поклонити се одъ стране народа, показати покорность народа къ Султану и просити извѣстити ихъ, каковой милости има народъ одъ своего Султана надати се. Великій Везиръ сердито имъ на ово отговори: Порта захтева отъ народа, да буде рая (робови) како што е и была, да дате градове, и шанцеве да покварите, топове све Туркомъ да предате и оружіе, савъ прошастый десетогодишньій на народу заоставшій данъ да издате по оному како сте пре, кадъ сте рая были, давали. Да

се Турцы населе по Србіи у вароши, како су и пре были. При томъ упыта Везиръ: хоћете ли се на то согласити, и говори, ако знате да ће се народъ на ово све согласити, и вы на то полномоћіе имате на овай начинъ са мномъ миръ везати, можете, иначе не. Депутати отговоре му ово: народъ насъ е засада само отправіо узнати волю Султана и шта ће онъ *одъ* насъ захтевати Ову Султанову волю мы смо дужни народу обявити, и по томъ ако се народъ согласи, миръ заключити. Но то намъ е познато, да народъ неће се согласити дати ситно оружіе, знајући, да имъ онда и животъ у опасности остае, а за проче све може быти народъ ће се и согласити съ уговоромъ. Везиръ отговори на ово сердито, идите вы и явите вашему Вожду и Сербима свима, да е наша воля и захтеванѣ ово, кое самь вама мало пре явіо. Зато све договорите се и пошльите депутате у Нишъ, да се може миръ окончати, и мы ћемо на то одъ наше стране отправити Софійскаго Назиръ - Мустафа - Решитъ - Челеби-Ефендію и у Урошенли Валиса нишкогъ Али-Пашу. Ако ли се Серби на то не согласе я самь у ово десетъ година дана потрошіо царски 12 миліона гроша воюјући на Сербе, кромѣ Босанскогъ и Албанскогъ Везира и многу войску изгубіо, еще ћу толико трое потрошити а оставити нећу докле Сербе непокоримъ, да буду раіомъ како су пре овы 10 година были. Со тимъ депутате наше отпрати давши имъ писмо на Челеби-Ефендію и Нишкога Али-Пашу у Нишъ. Ова двоица примивши писмо отъ Великогъ Везира чрезъ наши депутата, пишу намъ по истымъ депутатима, да се мы договоримо и непремѣно друге депутате у Нишъ пошлѣмо. Ови перви депутати наши повратили су се и къ намъ у Сербію дошли съ начала Декемврія и о свемъ овомъ Великогъ Везира захтеванію извѣстили насъ. Мы узнав-

ши овое страшно захтеванѣ Порте и Великога Везира отъ насъ, отправимо 25. Декемвр. Господина и Кавалера Архимандрита Филиповића съ депешами къ нашему Покровителю, за извѣстити што, Порта отъ насъ захтева и како трактатъ нарушава, искати отъ Нѣга у овомъ критическомъ положенію нашемъ наставленіе, а по томъ соберемо све старѣшине и народъ у Крагоевацъ 1. Януара 1813. и объявимо свимъ онов захтеванѣ Порте отъ насъ, на кое никто не може согласити се и тако заключимо и друге депутате у Нишъ послати: имено Живка кнеза пожаревачкога, Евту Савића кнеза лозничкога, Илію кнеза параћинскогъ и Гаврила секретара съ наставленіемъ, обявити Туркомъ, на што се народъ соглашава, представляюћи имъ ове пунктe:

1., Границе наше а остану, докле страже Сербске стое и у ово парче землѣ никто да намъ се немеша.

2., Великій Султанъ и светлый Девлетъ да признаду Карађорђа за Верховнаго Сербскаго Вожда, и да га потверде своимъ царскимъ писмомъ и печатомъ Сербскимъ Бегомъ.

3., Великій Султанъ такожде да призна правителствующій Сербскій Совѣтъ и Земскій Судъ, коихъ светлый Девлетъ своимъ ферманомъ да потверди, Вождъ и судови народомъ да управляю и по вольи царской да се владаю.

4., Мы пакъ обећавамо се светломе Девлету вѣрни и истинити поданни быти.

5., Едногъ царскогъ човека пашу или везира примаћемо међу насъ у Београдъ съ толико Турака колико уговоримо, и колико за потребно наће-

мо, за знакъ нашегъ къ цару вѣрногъ поданства и да є ово земля царска.

6., Обѣщавамо се светломе Девлету отъ ово парче землѣ данъ отсѣкомъ давати за све а приходи у земльи да буду народни, и обѣщавамо се овай данъ, колико погодимо, тако подпуно издавати (или самому Детлету или коме Девлетъ издавати заповеди) да нигда пара нефали.

7., Обѣщавамо се у време войне давати светломе Девлету и воєну помоћь противъ свакога, кои буде воєвати противъ светлога Девлета и онолику помоћь, колико уговоримо, и цару нашему вѣрни у войни быти.

8., Царске градове обѣщавамо се обдержавати и како своє очи, и найболѣ царско добро чувати; коє ако не бы могли сами противъ каковы царски непріятеля бранити, то ћемо искати отъ светлога Девлета помоћь, за моћи ихъ сачувати. Трошакъ войске и поправка градова по уговору да буде царскій или нашъ.

9., Турци стари, кои су међу нама у Сербіи по варошима живили, а особито изићи принуждени, кои су се съ нама завадили и поводъ овай революціи дали, да се между насъ ненаселяваю но съ пашомъ или везиромъ онолико ябански Турака да дође, колико уговоримо а не стари.

10., Данъ отсѣкомъ да даємо онолико, колико Турскій Девлетъ заиште и колико уговоримо. Овай данъ да купе наши кнезови по народу а не Турци.

11., Сербскій Верховный Вождъ, правительствующій Совѣтъ и Судъ Земскій да суде Сербима, а

оный царскій везиръ, да заповѣда и суди Турцыма, кои у гарнизонима буду.

12., Терговина свака да иде, и штогодъ отъ ове пропадне, чіе было, докле сербске страже стое, сербско правительство да плати.

Съ овымъ наставленіемъ и пунктовы отишли су наши други прежде именовати депутати у Нишъ при концу Януара 1813 года, кои тамо приспѣвши представили су Челеби-Ефендіи и Али-паши на пытанѣ ньіово: на што се народъ соглашава по горе помемутымъ пунктовима. Ове назначене пункте узели су турски депутати, и обѣщали ихъ цару поднести, и на оне одговоръ нашимъ депутатима дати, буде ли царъ отъ оныхъ што примити или не.

Но кадъ су наши депутати турскимъ све ове пункте представили, започели су имъ турски говорити ово: „Кадъ вы захтевате, да вамъ се никто у вашу землю не меша, градови, шанцы, топови и оружіе у вашимъ рукама да буде и да буде вашъ Вождъ управитель Сербима, то се зове у царству кралѣвство, а то ніе нигди было; но кадъ вы тако захтевате, нека се вашъ Карађорђе потурчи и сва Сербія, и нека буде цару у помоћь како и Босна: тако може бытн везиръ надъ тымъ пашалукомъ. А што е Босни, што се изтурчила? Неће ли тако, то захтевамо:

1., Царъ опраща народу све прошле погрешке и захтева,

2., Да буде рая, како што е пре была.

3., Сви нови по Сербіи направлѣни шанцы да се уравне.

4., Сви топови у градове да се поставе на стоя места гди су и были.

5., Ситно оружіє сва Сербія да преда Турцыма, при томъ хатове и рахтове Турцыма да даде.

6., Турцы да се опетъ населе они исти, кои су и были по Сербіи, у градове и паланке, и колико къ тому мы хоћемо войске поставити у оне.

7., Села и што є годъ турско было: доми, ньиве, баще, виногради, воденице и пр. опетъ да буде ньіово, како што є и было. И ако бы отъ овогъ што было изгорело или покварено да се мора поправити.

8., Серби да буду рая турска како што су и были, а владѣніє да буде све турско како и пре што є было у Сербіи, а кои неће рая быти, изъ Сербіє да изиђе, и куда хоће да иде.

За данъ за прошасты 10 година нису хотѣли ни отговорити хоће ли народу опростити или не.

По заключенію овы пунктова, упытали су турски депутати наше имаду ли они полномощіє, да могу на овай начинъ миръ заключити. Изъ овы разговора и предложеныхъ отъ турски депутата пунктова видећи депутати наши да се народъ на предложене согласити неможе, отговорили су, да они такова полномощія неимаю. На коє Турци отговорили су, кадъ вы такова полномощія неймате, идите къ вашему Вожду и народу, договорите се тамо и нама или пишите или депутацію пошльите, хоће ли се народъ на ово наше захтеванѣ согласити. Тако ихъ Турци изъ Ниша отпусте и дођу съ начала месеца Ферфара 1813. Ови депутати наши донели су писмо отъ турски депутата на имя моє и народа, у коєму являю, да они съ овымъ нашимъ депутатима ништа нису могли о миру окончати, и да се онъ (уполномощеный Челеби-Ефендія) премѣща у Софію, и препоручуе намъ у писму, да друге

депутате пошлѣмо съ наставленіемъ и полномощіемъ, съ коимъ ће онъ (Челеби-Ефендія) моћи миръ заключити, ерь ако не согласимо се (говори) по ньіовомъ захтеваню еще овомъ депутаціомъ, мора ће се войне открити.

Узнавши мы и отъ други наши депутата ужасное захтеванѣ турско, а при томъ видећи, ако бы мы на ово ньіово захтеванѣ престали, да морамо сви жертва быти, совѣтовали смо се измежду себе, да и у будуще съ Турцыма мирне преговоре имамо, а измежду тога съ последньимъ нашимъ силама приуготовлявати се и дати на знанѣ свимъ старѣшинама и воинству, ако Турци нападну, да се бране. Но измежду тога на писменое захтеванѣ Челеби-Ефендіе отъ Априла, отправилисмо и трећу уполномощену депутацію у почетку Маія у Софію къ нѣму (Челеби-Ефендіи) именно: кнеза Живка пожаревачкога, Евту кнеза лозничкога и Гаврила Секретара съ наставленіемъ, узнати: е ли царъ што на наша прошенія изъ Ниша послата отговоріо и просити найпосле ова два пункта:

1., Да се народу найпосле ситно аружіе неотбере.

2., Да се стари измежду насъ изићи принуждени Турцы, кои су ову революцію приузроковали, опетъ между насъ ненаселяваю у градове и Паланке.

А за данъ, гарнисоне и прочая, што Турцы иштy, имали су наши депутати наставленіе, по прилицы согласити се, само кодъ два горня пункта по желанію нашему Турцы дозволе. Съ тымъ отправившися депутати наши у Софію къ уполномощеномъ Челеби-Ефендіи упытали су найпре: е ли царъ што на прошенія наша изъ Ниша отговоріо,

и е ли кои отъ поднесеныхъ пунктова одобріо. На кое отговори Челеби-Ефендія, да царъ ништа ніе отговоріо, но мы можемо онако заключити миръ, како смо вамъ казали у Нишу, ако вы на оно имате отъ стране народа полномощіе. Наши депутати идуħи изъ Сербіе у Софію, и видеħи у путу многе воене потребе и войске идуħе на границу Сербску и чуюħи отъ Челеби-Ефендіе, да онъ захтева све ово, што и пре и да никакова отговора отъ Султана на наше изъ Ниша у Януару послато прошеніе неима, предаду Челеби-Ефендіи прошеніе писмено овако:

Мы видеħи, да Султанъ на наша зимушня прошенія изъ Ниша ништа неотговара, хоħе ли отъ оныхъ пунктова што примити или не, и видеħи да онъ истинито велику войску противъ насъ аки какове яке кралѣвине диже, и народъ уничтожити намѣрава, найпосле ова два пункта отъ цара просимо.

1. Неотабрати ситно оружіе отъ народа, кое никако быти неможе, или *не* безъ великогъ кровопролитія.

2., Не населити старе и између насъ изагнате Турке, кои су и поводъ овой революціи дали.

А *на* друго све, што царъ отъ насъ захтева, обѣщавамо се, да ħе нашъ народъ согласити се, и за све ħемо моħи заключити; ербо народъ десетолѣтнымъ воеванѣмъ изъ нужде бранеħи свой животъ, жели и проси отъ цара мира и покоя. На кое полномоцныый Челеби-Ефендія отговори овако: „Кадъ сте вы хотѣли мира и покоя имати, и све по вашемъ захтеваню да буде, зашто нисте насъ послушали, кадъ смо мы васъ сами понуђавали 1810. года, кадъ е Графъ Каменскій на насъ силно нападо, да

се вы отъ Руса одвоите и съ нама миръ учините. Мы бы онда све, што бы вы захтевали, одобрили и подписали; но вы сте ондай на наша писма одговарали, да вы съ нама мира сами чинити нећете, и да има, кто се за васъ стара, и како два цара учине, да ћете онако престати. И ево вашегъ писма (показуюћи оное у подлинику депутатомъ нашимъ). Два су цара сада начинили, да се Сербія овако преда а не иначе, защо садъ непрестанете? Наши депутати съ овымъ убѣждени и чуюћи ово, замоле, да имъ се само на ово прошеніе и предложена два пункта отговори, и последня воля Султана обяви, на кое царское захтеванѣ да и мы или писмено или изъ уста паки отговоримо. Но Челеби-Ефендія стаяо е на первому своему предложенію и приглашавао наше депутате, да се на она согласе и подпишу. Кои када немогши то учинити обѣща се Челеби-Ефендія на ньіова прошенія отговорити и последню волю Султана обявити. Но ни Султанъ ни уполномощеный Челеби-Ефендія неотговоре, и депутате наше безъ отговора и сваке надежде отпусте. Докъ су депутати наши на границу дошли, и Турске е войске авангарда до 60.000 силна подъ предводительствомъ Уруменли Валиса Крсли-Али-паше на границу нашу отъ Ниша къ Делиграду приспѣла. Депутати наши дошли су къ мени у Тополу при концу Маія, обявили Турска намѣренія, и да захтеваю Турцы народъ обезоружати и подъ оно иго и ярамъ довести, подъ коимъ е прежде ове революціе стеняо; и да су већъ Турске войске на границу дошле. Узнавши ово намѣреніе турско отъ депутата наши, заповѣдимо свимъ старѣйшинама и воинству быти сасвимъ приправнымъ къ походу. У исто време примимъ писмо отъ реченога турске авангарде предводителя на имя мое и Совѣта оваково:

„*Сербскій Верховный Вождъ*

Георгіе Петровичъ!

„Даемъ вама на знанѣ, како самъ я дошао съ „войскомъ на границу послатъ отъ Султана и Вели„когъ Везира, да пытамъ васъ, хоћете ли быти рая „(робови), и пре(д)стати на оно, како су два цара у„чинила. Будући да е нашъ Царъ и Росискій Краль „учинили миръ за васъ, да се вы морате покорити, „оружіе положити, топове и градове дати, и шанце „покварити и быт' рая, како што сте и были. Ако „ли на то непрестанете, мы смо дошли силомъ „васъ на то натерати да будете рая. Два су цара „тако учинила а вы на царске договоре нисте хо„тѣли престати, но лажете цара и нѣгове депутате „съ вашимъ депутатима ето већъ година и више. „Требало е, да васъ нашъ царъ'нечека ни полъ го„дине, а садъ или тако покорите се или ето насъ „на васъ съ войскомъ да знате, да насъ чекате и да „нерекнете, ударили смо преваромъ. Остаемъ у Ни„шу 1813 года месеца Маія.

Уруменли Валисъ

Крсли Али-Паша."

У ово исто време и на овай начинъ писмо добіемо и отъ Босанскогъ Везира Али-Паше, кои е отъ стране Босне већъ на границу нашу рѣку Дрину дошао быо, собравши сву Босанску, Херцеговачку и Албанску на 130.000 силну войску у еданъ пунктъ. А и отъ Видина была е войска 60.000 силна по суху и Дунаву подъ предводительствомъ Капетанъ Али-Паше на наше границе приспѣла. Ови сви уедно време обявили су, да на насъ съ войскомъ наступаю.

Наше войске у внутрености, кое су стаяле готове, кромѣ гарнисона у пограничнымъ шанцыма, и сва проча приуготовленія была су готова, и войска наша числила се кромѣ гарнисона 41.500 людій, кою раздѣливши на три части заповѣдили смо на ґранице противъ Турске такожде у 3 пункта поставлѣне войске спѣшити.

1., Тако подъ командомъ Г. Главнаго Началника Войводе Велька отъ Видина числило се 7.000.

2., Подъ командомъ Господара Младена отъ Ниша около Делиграда 18.000.

3., Подъ предводительствомъ Гос. Кнеза Сима отъ Босне 16.500.

У гарнисонима у 32 града и шанца окружающимъ Сербію са свію страна числило се 12.000.

Расположивши све овако войске и самъ самь быо пошо къ Делиграду, гдѣ ће найсилнія войска Турска отъ Ниша быти, за учинити овди съ Турцыма рѣшителну баталію. Но нещастна и жестока болѣзнь врућищина у насъ названа приключивша се мени у путу, обуставила е мене отъ моего пожелаемаго намѣренія и у Ягодини 15 дана заостати принудила, ожидаваюћи да бы се здравіе мое поправило. Но ова нещастна за мене и прелюбезное мое Отечество болѣзнь моя умножаваше се отъ дана на данъ, и до самогъ конца мене приводяше. Овди получимъ я писмо отъ Началника войске противъ Босне Г. Симе да е на онай край верло тешко и множество Турака. И тако я и последню часть войске, съ коіомъ самь мысліо самъ поћи 1500 людій и све мое тѣлохранителѣ съ моимъ первымъ Секретаромъ Яникіомъ отправимъ у помоћь

на Дрину, а я отчаяваюћи заповѣдимъ отнести ме на колы боловати у Тополи дожидаваюћи свакій часъ последняго конца. Коя болѣзнь моя отъ 15. Юнія до 3. Августа продолжавала се. Войска наша между тимъ на сва ова три пункта, коя една другой у помощь доћи ніе могла, бориле су се са особитомъ храбростію.

Перво сраженіе догодило се на Дрини 15. Юнія около Лешнице. Везиръ босанскій пошлѣ едну отабрану часть войске своє за прокушати у каковой су сили и приправности Сербске войске. Гнъ Лука Лазаревичъ предводитель авангарде дочека ихъ около рѣчице Лешнице храбро, и у логоръ къ везиру поврати. По томъ везиръ Босанскій са своимъ силомъ преправи се преко Дрине на Новомъ Селу у нашу страну и начне дѣйствовати силніе.

У исто време напала е войска Турска отъ Видина на Неготинъ, гдѣ ихъ е храбро Главный Началникъ оногъ края Г. Войвода (Г)айдукъ Велько храбро дочекиво и шъ нъима боріо се и често ихъ отъ Неготина отбіо у нъіовъ лагеръ, кои потомъ усиливши се обкружили су крѣпость Неготинъ.

На войску турску отъ Ниша подъ предводительствомъ Крсли Али-Паше на Делиградъ приспѣвшу войска наша подъ командомъ Главнога Началника Гна Младена перву нощь на ону удари, много Турака побіе, гдѣ и предводитель Турскій Али-Паша погине. Но будући да су се Турцы пре укрѣпили были, остали су у своимъ шанцы. Разумѣвши Великій Везиръ да е Крсли Али-Паша у бою погинуо поспѣши самъ са своимъ войскомъ своіомъ, у числу 100.000 къ Делиграду оной войски у помощь, ту укрѣпи се и начне далѣ дѣйствовати. И

тако Турцы са сва три пункта начину силно дѣйствовати противъ наши войска. Народъ у оваковой своіой и Отечества опасности мене между собомъ невидећи, и ни на едномъ краю нечуюћи, говорили *су*: да е Господаръ нашʼ живъ онъ бы между нама како и свагда пре быо; начне народъ унивати и храбрость свою губити, држећи ме за мертва. Ово ньіово мишленѣ подкрѣпіо е Митрополитъ Леонтіе, кои е своимъ пріятельима писао, да самъ я умро, и да свакій бѣжи куда зна, ербо другогъ спасенія неима. А ко небы своему архипастиру вѣровао? Оваковe гласе и грмляву топова на све стране чуюћи я, и разумѣваюћи изъ рапорта главны Началника надъ войскaми, да е великое на све стране претесненіе, чуемъ да е и Главный Началникъ нашъ надъ войскaми отъ Видина Г. Велько отъ топа погинуо, и Неготинъ остае обкруженъ, тога времена извѣщени рапортомъ како е Везиръ Босанскій силно нападеніе на наше войске учиніо, силно кровопролитіе было, и да су наши принуждени были два сата назадъ уступити оставивши у Лешньицы шанцу 400 войника между Турцыма на Божію промисль, кои после 10 дана принуждени буду неимаюћи ни съ едне стране помощи отдатися Туркомъ у плѣнъ. Турцы по томъ силно нападну на шанацъ Лозницу близу Дрине. Войске наше немогући и овде помощь дати, буде принужденъ гарнисонъ ону нощію оставити, и тако ова сва войска буде принуждена уступити 4 сата отъ свое позиціе Дрине на Симино Брдо близъ рѣке Ядра.

Оваке гласе слушаюћи, будући да се и болесть моя мало умалила принужденъ будемъ 7-га Августа съ последньимъ човекомъ изъ двора моего поћи къ оной войски на Дрину и колико самъ могo воене потребе сʼ собомъ понети, куда 14-га

Августа приспѣмъ отъ войске съ великомъ радостію дочеканъ. Овди 15. Августа нападне нѣко одѣліе войске Турске на насъ; войска наша видећи мене между собомъ, Турке храбро дочекамо побіемо и принудимо ихъ повратити се у свой первый лагеръ. Опасность Сербіе и последнѣ очаяніе видећи, да ће сва Сербія жертва быти, писао самъ и за све силно турско нападеніе обявіо моему Великому Покровителю Александру у главный квартиръ Теплицъ у Бо(г)еміи чрезъ нарочитога посланика Г. т. совѣтника Лазара Павковича, на кое смо и отговоръ у Цесаріи добыли одъ 16-гъ Септемвр. Овди добіемъ писмо отъ Началника войске наше отъ Делиграда Г. Младена, да е Неготинъ пао, да е сва позиція рѣкомъ Тимокомъ и Гургусовацъ шанацъ оставлѣнъ, и да е онъ главну едну баталію изгубіо гди е еданъ шанацъ са 2.500 людій страдо на Делиграду, и да су три храбре войводе Новакъ Драгачевскій, Георгіе Ражаньскій и Димитріе Парезанъ и бинбаша храбрый Іованъ Курцула погинули, и да су трећій данъ по тако силномъ сраженію Турцы Делиградъ претеснили, и да велика турска сила покрай Делиграда къ Морави отлази. Ово разумѣвши положивши позицію отъ Дрине горомъ Церомъ и шумомъ Китогомъ до шанца Равня на Сави рѣки на великому друму къ Шабцу отъ Босне. Трећій данъ по моему пришествію овамо оставивши тверду позицію овди поспѣшимъ на Мораву за задержати позицію Моравомъ како што самъ 1809. года. Разполагаюћи я овди позицію Моравомъ 20. Августа добыемъ извѣстіе да е и крепость Кладово, коя е Дунаво бранила, Туркомъ у руке лала, и да су Турцы на Поречъ (у острову Дунава) сухомъ и водомъ дошли, куда помоћь послати способа было ніе, будући да су турске войске отъ Ниша на Мораву и Дунавъ дошле

быле. По овой позиціи находећи се, добіемъ извѣстіе, да е Везиръ Босанскій силно напао на шанацъ Равнѣ и 15 дана дневно нощно біюћи га премда су све силе наше оногa края овди за обрану употреблѣне быле, узео га е, гдѣ е 2.000 храбры и отабраны наши войника са свое 3 войводе, Іоксимомъ Карамарковичемъ Ужичкимъ, Петроніомъ Шишомъ Старовлашкимъ, и Зекомъ Прекодривскимъ съ нѣколико еще главны Капетана погинуло, а проча войска Китогу и Шабцу уступила, и да Турцы намѣравaю овымъ путемъ къ Шабцу проћи. Овай ударъ разумѣвши поспѣшимъ паки къ Шабцу за утвердити позицію около Шабца. Како су Турцы отъ Делиграда къ Морави прошли и шанацъ Равнѣ пао, бѣгао е народъ многочислено са сви страна у Немачку, кои ніе возможно было зауставити, и съ коимъ се наша войска примѣтно умалила (будући да су и Нѣмцы многе войнике наше ласкали и у свою службу примамльивали, и по томъ 4 баталіона Сербски войника ово доброволно, а ово и на силу набрали). По отшествію моему съ Мораве къ Шабцу разумѣмъ у путу да е и Поречъ островъ пао и да е до полъ оногъ гарнисона са своимъ Капетаномъ Хаджи Николомъ жертвомъ быо, и да су и ови Турцы предводими Режепомъ водомъ и сухимъ дошли на Мораву, и соединили се са великимъ Везиромъ и да е на Морави весма опасно. Видећи већъ крайну нужду и опасность и недоумѣваюћи што у овако критическомъ положенію чинити, утвердивши около Шабца позицію поспѣшимъ съ моимъ первымъ секретеромъ Янкіомъ курирски у Београдъ, за посовѣтовати се съ кол. совѣтникомъ Импер. Рос. агентомъ Недобомъ, каково бы средство могло се сада употребити за спасти народъ и не дати на жертву, и да бы могли у каковый преговоръ съ везиромъ ући, кои Г. Недоба видећи нашу опасность

и чуюћи наша мнѣнія совѣтуе, да ако се неможемо више держати да пробамо и да пишемо великому везиру, да войске обустави, да шанце ненападаю, и у внутреность да неступаю, и да иштемо термина едно 6 неделя, да могу они изъ землѣ изићи, кои усудити се не смѣю у поданству Турскому остати и у томъ мисліо самъ време продолжити. По совѣту Господина Недобе писасмо овако:

„*Великому Везиру*, царскому

„Векилу Мурсайбіи Светлога Девлета

„Мы чуемо, да сте вы са своимъ силомъ на Дунавъ по рѣки Морави дошли; савъ *е* народъ по той „страни Мораве погублѣнъ, села *су* и вароши попалѣна, жене и дѣца у плѣнъ отведени; намѣрени сте видимъ и сву Сербію уничтожити: кое надамъ се нећете моћи ласно и безъ много кровопролитія совершити, а ако совершите, быће вамъ грѣшно предъ „Богомъ, а цару никакове файде отъ пусте землѣ. „Зато ако хоћете цару файду и себи севапъ (богоугодно дѣло) учинити, дайте намъ времена, да се о „миру почнемо разговарати, Народъ да остане цѣлъ „и подъ вашимъ поданствомъ, и тако цару велика „файда а вама великій севапъ; и болѣ е, да примите „народъ како едну цвѣтущу башцу него сасвимъ „изгублѣнъ и никому файда да не буде. Ако се на „то согласите, о миру да говоримо, пишите и Босанскомъ везиру и дайте на знанѣ свимъ войскама оружающимъ Сербію, да престану дѣйствоват' „противъ насъ за едно 6 неделя, да имамо времена „договорити се и послати вамъ депутацію, и кои остати несме, за ово време изъ Сербіе да изиђе и „куда хоће да иде.“

Отправивши ово писмо великому везиру на Дунавъ, кое кадъ е пріміо и прочито, много е мисліо, хоће ли согласити се на ово наше прошеніе. Призове свое поглаваре, совѣтовао се о томъ съ нъима, и они говорили му: „ово е дѣло већъ близу концу приведено а мы смо доста крови досадъ пролили, ако садъ опетъ остане за 6 неделя, то ће и зима доћи. То Серби само насъ лажу, како што су и за ово 10 година лагали за продолжити време." На то великій везиръ ништа нама неотговори, и заповѣди войскама, да довершую како е почето.

Ове све везирове речи явіо е нама священикъ Николай, кои е при везиру писма сербска прочитаво и на она отписиво, да везиръ на миръ непрестае, и войске свое дѣйствіе продолжавају. Потомъ я отправимъ моего Секретара Янкію у войску къ Шабцу, а самъ останемъ у Београду спремаюћи воене потребе и самъ поћи на Мораву намѣраваюћи.

У исто време моего у Београду пребыванія добіо е Господинъ Митрополитъ Леонтіе писмо отъ Началника войске наше на Морави Г. Младена, да онъ, Господинъ Леонтіе дође къ нѣму на Мораву и посовѣтовавши се тамо съ нъимъ могао отправити се у Немецку страну у Ковинъ на разговоръ Режепу, аки старомъ его познанику, да бы посредствомъ и ходатайствомъ овога кодъ везира разговоръ о миру повести могли. Кое писмо Господинъ Леонтіе покаже ми, притомъ извѣсти ме, да онъ тамо самъ поћи сумня се. Я и тако спремамъ тамо поћи понудимъ га са мномъ да пође, кои согласи се, и тако у дружству дођемо на устьѣ, гдѣ Морава у Дунавъ пада. На коемъ мѣсту шанацъ и войску имао е Г. Вуле Илячъ спрамъ турске войске на

другомъ брегу Дунава лежеће. Видећи я овди велику опасность и жертве свакій минутъ отъ наше браће изъ Турски топова и кумбара, охрабримъ ихъ колико е могуће было, и заповѣдимъ, да се овди крѣпко держе, и обнадеждимъ, да ћу еще послати помощи и топове изъ Београда за утвердити се болѣ Дунавомъ и сувымъ. Отправимъ се позиціомъ узъ рѣку Мораву до Господина Младена, съ коимъ совѣтуюћи се: е ли потребно више пошиляти къ Режепу о миру говорити, кадъ намъ везиръ ніе хотео на писмо наше и прошеніе отговорити, нађемо да ніе више полезно, и тако заключимо держати се овако, докле можемо, а я отправимъ се съ Митрополитомъ у Београдъ. Идући путемъ и видећи многій народъ бежећій у Немачку повраћао самъ ихъ натрагъ, но ништа успѣти нисамъ могао. Прибывъ у Београду 20. Септемвр. нађемъ моего Секретара Янікія послата отъ свію Началника изъ Шабца къ мени и Совѣту съ писмомъ свію старѣйшина онога края явити мени све нужде онога края, и последньій совѣтъ и воене потребе колико више можно искати, у коемъ истомъ разговору, и жалостна извѣстія съ Мораве дођу, да су Турци перву нощь по моемъ съ Мораве отшествію провалили и на нашу страну преправили се, да е войска наша принуждена была оставити и ову позицію и видећи варвара у серцу наше землѣ, кои по обичаю своему хара, жене и дѣцу у плѣнъ отводи, разасула се и свакій свою дѣцу тражити и спасати отишао. Овай ужасный гласъ разумѣвши и неимаюћи више войске поћи противъ непріятеля, нити регулате или какове нибудъ за затворити се у градове, будући да е већъ и последньій човекъ изъ све землѣ на позиціе изишо быо. Видећи последню пропасть ово немило извѣстіе обявимъ войскама нашимъ около Шабца, при томъ обнадеж-

денъ одъ Російскаго агента, да се чрезъ Австрію у Росію спасти могу, преправимъ 21. Септемвр. у Австрію, такожде народа и старѣйшина мала часть спасла се у Австрію, нѣка часть преправляюћи се на Сави и Дунаву у Австрію пала Туркомъ у плѣнъ и подъ мечъ, а нѣка утонула отъ страха турскога у воду, а нѣка часть осталась по шумама и пещерама и потомъ подала се Туркомъ у подданство.

Но ево бѣде и жалости отъ мене, при оволикой жалости моей, и пропасти у Австріи.

По прибытію моему у карантинъ Земунскій са семействомъ моимъ и первымъ Секретаромъ Яникіомъ у содружеству Г. Агента Недобе, первый еще, другій и третый данъ позивао е мене и моего Секретара Яникію пограничный Австрійскій Генералъ Черденка къ себи у домъ, испытати, кога смо мы цара люди, и гди живити намѣравамо. На кое отговоримо, да е познато свакому, чіи смо мы люди, и чія е рука до данасъ на нама была, и да желимо за нѣко време около Фрушке горе преживити. На вопросъ повторителный тогоже Червенке Генерала: чіи смо сада, и писмено да отговоримо, гди мислимо остати живити, у Цесаріи или Росіи, отговоримо у Росіи. Заповѣди реченый Генералъ мене отъ фамиліе и моего Секретара Яникіе, оставивши ихъ у карентилю, подъ стражомъ провожаемъ директоромъ контумаца Земунскимъ отаслати у монастиръ Фенекъ 20. верстій отъ Земуна, а Секретара подъ стражомъ поврате у Земунъ. По истеченію чрезвичайномъ 30. дана времене карентила у отсутствію моему заповѣди опоменутый Генералъ Червенка семейство мое подъ стражу узети и све до голе душе ограбити даже и вещи отъ Государя мени подарене, решкрипте на подарене ордене, и еще нѣка важна изъ Россіе писма, гово-

реħи истый Полиц - Майстеръ Земунскій, кои е быо послатъ отъ Червенке мое семейство ограбити: „Подай Госпо сада срамотно, то вамъ е учинила ваша Росія; а да сте се держали нашегъ двора, небы садъ тако срамотно давала. И свудъ до гола тела око жене и дѣце мое тражіо е, са(ш') нъи скидо и отнео, што е нашао, како у новцыма тако у одѣянію и прочимъ вещма. Находеħи се я овде доħе мой посланикъ Г. Лазаръ Павковиħъ изъ главне росиске квартире Теплице у Бо(г)еміи съ депешами на мене отъ 16. Септемвр. како гласи копія подъ *A*. На кое самь я хотео отговорити, но на повторителне молбе мое Г. Червенка недозволи моему Секретару изъ Земуна къ мени доħи, кои Секретаръ и самь видеħи наше бѣдное сада положеніе и да намъ се веħъ састаяти недаду, напише мени едно писмо овога содержанія, и преда га едноме калугеру изъ Фенека, да ми донесе:

„*Превосходителный Господинъ*

Георгіе!

мнѣ высокопочитаемый.

„Я самь по заповѣсти Вашей хотео къ Вамъ до„ħи, но Генералъ Червенка недопуща ми више съ „Вама састати се називаюħи ме рускимъ духомъ. „Измежду тога разумео самь, да е онъ съ директо„ромъ намѣранъ сутра тамо доħи, и Васъ опетъ по„нуħавати, да писмено дате, гди сте намѣрени остати, „или у Австрійскомъ илъ Російскому царству, на „кое мораħете што годъ отговорити. Но ни подъ „кои начинъ да Васъ непреваре, да се подпишете „остати у нъіовомъ царству, они Васъ немогу силомъ „принудити; но изволите имъ казати, да сте Вы ро„сійскій човекъ и да ħете у Росію иħи, будуħи да

„е дошло писмо отъ Государя Гнъ Недоби, да ће „насъ у Росію избавити каковымъ было начиномъ „и то ће быти старанѣ ньіово. А разумѣли сте до„ста и у писму оному, кое е Вамъ Гнъ Павковичъ „чито. Разумѣвамъ, да се тамо около Фенека наоди „много старѣйшина и народа; обявите имъ ово, да „се ни еданъ неподпише Генералу Червенки, но да „сви кажу, да ће у Росію ићи. А и Вы Господине „мой опомените се, како су и стари наши страдали „по немачкому царству. Чули сте како е Георгіе „Бранковичъ последньій Деспотъ Сербскій у заточе„нію ньіовомъ умро. Я Васъ увѣравамъ, ако оста„нете у ньіовому царству да ћете и Вы онако до„чекати. Не само мы но ни еданъ Сербинъ у ово„му царству спасенія неће имати. Явите то свима, кои Вамъ до руке дође. Да се держимо Росіе, „коя ће насъ избавити. Ваше све овде што сте и„мали до последнѣ паре, све е Червенка заповѣдіо „ограбити.“

Ово писмо моего секретара попадне у руке Генералу Червенки, кои узевши съ нѣга копію, отправи га у Петроварадинъ, а изъ Варадина генералъ-команда у Бечъ.

Изъ Фенека, испытавши мене Генералъ Червенка и третый путь и доставши отъ мене отговоръ „у Росіи желимъ живити“ отправи ме таки подъ стражомъ у село Голубинце са 4 еще главна чиновника: Господин. Младеномъ Миловановичемъ, Господин. Яковомъ Ненадовичемъ, Симомъ Марковичемъ, и Лукомъ Лазаревичемъ, а одавде послѣ 7. дана у Петроварадинъ 29. Октомвр. и подъ стражомъ поставе у горнѣмъ граду. Куда су и опоменути 4. началника наши еданъ по еданъ подъ стражомъ доведени были. Друге перве старѣйшине

сербске заповѣдило е началство австрійско, гди е кога находило подъ стражу узети: како ти моега перваго Секретара Яникію Димитріевича, коего е Генералъ Червенка съ паспортомъ снабдѣо и са стражомъ донѣкле испратити дао съ заповѣстію найскоріе ићи у Росію, задержали су у Сибиню (у Ерделю) и натрагъ у Варадинъ повратили и у тюрму посадили. Вуицу Вуличевића, Вула Илійћа, Янка Поповића и Іована Стефановића войводе держали су подъ стражомъ у крѣпости арадской и тако еще нѣке гди су ихъ фатали тамо и задержавали.

Чрезъ ово време моего у Варадину до 6 Януара 1814 года подъ карауломъ пребыванія неописане бѣде и прекоренія отъ ондашнѣгъ австрійскогъ началства претерпіо самъ, кое поставляюћи ми предъ очи приверженость мою съ народомъ, къ Росіскому престолу аки нѣку велику мою погрѣшку, приглашивало ме свакимъ начиномъ подписати се и остати у цесарской земльи, но видећи мою непоколебимость, за више пакостя причинити ми, дало е добошомъ по варошима и селы обнародовати: „комъ годъ има сербска страна што дужна, ако бы отъ коего времена то было, да се има кодъ правительства у Варадину явити.“ Притомъ правительство е подущавало люде нѣке напрасне дугове измишлявати и оне отъ насъ нѣколико старѣйшина наплатити искати, оснивајући правицу на овому: еданъ плаћа за све, а сви за еднога. Но ни еданъ отъ овыхъ кредитора исправна документа на дугъ имао ніе.

Овди мало и о Народу Сербскоме, кои е у Австрійскимъ предѣламъ спасенія тражіо, и отъ меча Турска избавленія.

Народъ Сербскій за избѣћи робства и меча своего непріятеля преправліо е се изъ Сербіе на многимъ мѣстамъ по Сави и Дунаву у Австрію, гдѣ свакій Сербинъ по закону онога государства оружіе свое на брегу положити е морао. Но будући е оружіе сербско много сребромъ оковано и позлаћено: молили су Серби, да имъ баремъ дозволе съ онога сребро поскидати, кое е у нѣнихъ цѣло имѣніе составляло. Но погранични началници, кои су оружіе отбирали, не само дали нису; но на очи онога Серба оружіе нѣгово помежду своихъ пріятеля подѣлили су, и премда су Серби молбе объ е томъ и Губернатору у Петроварадинъ подносили, ништа се ползовали нису. По отобранію оружія потребно е было Сербомъ неимѣющимъ време карентиля издержати (имущи нису были кужни), и поставлѣни су были измежду нѣки бара у Якову на Сави съ начала Септемвр. 1813. года. Будући да су у оно време многе кише пролиле се, баре су се ове наводниле, и оно мѣсто гди е народъ време карентиля издержавао, покрила е была *вода* тако да су люди до колена у води стояли и матере принуждене дѣцу у обятіяма держати или топити се гледати. Но при свемъ томъ Народъ е морао овди време карентиля издержавати, кое е началство аки съ нѣнимъ удоволствіемъ гледало. Множество народа людій и жена а особито дѣце отъ зиме и воде овди е помрло. Коимъ милостивое началство смиловало се за онай комадъ землѣ, у кои ће лећи, по 6 форинтій и више наплатити. Овди непишемъ, што е свещеникомъ за опѣло давато. По издержанію карентиля поселіо е се народъ по варошама и селима скупо плаћаюћи квартире. Было е и добродѣтелны жителя, кои су ову новодошавшу браћу драговолно подъ кровъ свой примали и угощавали. Но, текъ што су се помѣстили, већъ друга е заповѣсть отъ началства

дошла, да се далѣ и у друга села премѣщаю. И таки, ако міе началнику онога села или вароши што дао, морао е товарити. И тако цѣлу есень и зиму были су почти све на полю у поселенію и многи отъ зиме и глади померли. Овди доста е прилична она латинска пословица: Qui vult vitare scillam, incidit in charybdim.

Овакимъ поступанѣмъ Австрійскаго владѣнія огорчени Серби заключе сви у Сербію повратити се, ако ће сви жертва Туркомъ быти, и поврате се кромѣ нѣке части, коя е по томъ са мномъ и другимъ чиновницима дошла у Хотинъ.

Бавећи се мы еще у Петроварадину разумѣмо, да е Австрійско владѣніе намѣрено насъ изъ Варадина у Грацъ (у Штиріи) преселити и све по едногa по варошама разсѣяти. Посовѣтовавши се мы 5. тамъ находящіися за нуждно судимо ову нашу бѣду нашему Покровителю обзнанити, и просити избавленія изъ рукъ нѣмецкихъ. Запросимо Господина и Кавалера Архимандрита Филиповича ово дѣло на себе примити, кои драговольно прими и 10. Декемвр. отправи се у главный Россійскій квартиръ на рѣки Райни. 22. Декемвр. обзнани мени ово и Губернаторъ Петр. Ситенталъ, да ћу я и све мое старѣйшине у Грацъ на нѣко време преселени быти, за уклонити насъ одавде изъ очію турски, будући, говори, да васъ Турци ишту. Извѣстно сада узнавши намѣреніе Правительства посовѣтовавши се съ Господин. Недобомъ отправимо 3. Януара 1814. года и другаго нашего посланика Максима Якшића съ депешами на височайше имя у главну россиску квартиру.

7. Януара подъ стражомъ съ набіенымъ предъ мое очи пушками отправе мене са старіимъ моимъ

синомъ Алексіомъ у Грацъ, куда 22. приспѣмъ. На овай начинъ и све друге старѣйшине по едногъ допрате до у Грацъ и, недозволивши ниедному са мномъ видити се, разсѣю ихъ по разнымъ варошима Штаерске. Я са синомъ Алексіомъ останемъ у Грацу. Господара Младена пошалю у Брукъ на Мури, Г. Якова у Цилу, Г. Симу у Марбургъ, моего секретара Яникія у Петаву, Г. Луку у Юденбургъ са его секретаромъ Лазаромъ Теодоровичемъ, Пауля Матеича у Леобу, Вула Илича у Штанцъ.

Равно щастіе постигло е и Г. Митрополита Леонтія быти у Клагенфурту, гди е прилѣжно обучаво се латинскому књижеству. И тако свакій подъ смотромъ у своему новому мѣсту пребыванія съ печалію покритымъ лицемъ, неизвѣстенъ какова его судба дожидаетъ, ожидаваше извѣстія отъ наши посланика изъ главне квартире. Перва писма примимъ отъ Его Сіятелства Господина Графа Несельроде препровожаема писмомъ Госп. нашего перваго посланика Арх. Филиповича изъ Беча отъ 15-гъ Марта, у коима *смо* сасвимъ о благонаклоности всемил. Монарха нашего увѣрени. Отъ другаго нашего посланика Максима Якшића друга писма отъ Ювія примимъ, кои равно Государеву благонаклоность къ намъ повторава. Ове веселе гласе обявимъ я и другимъ нашимъ старѣйшинама, коима самъ могао.

Измежду овога времена Губернаторъ Штаерскій принцъ (Г)о(г)енцолернъ често е мени пошиляо полковника Левачича съ позиванѣмъ, да се согласимъ и подпишемъ быти вѣранъ австрійскому двору, и остати у земљи њіовой, увѣравајући, да ће мене реченый дворъ титломъ Княза пожаловати, и мене са своимъ войскама у мое отечество повратити, Боснію и (Г)ерцеговину подъ мое владѣніе дати, и да е кошуля ближа нежели халњина и да Сербія нигда Росима подпасти неможе.. *На* кое му я отгово-

римъ ово: „Господине! ако имате какова друга разговора са мномъ, изволите разговарати се, а о тому престаните ми више говорити." Но истый полковникъ помоли потомъ едну велику (х)артію златнымъ слови написану и великимъ печатомъ потверждену, пытаюћи ме, имамъ ли я овако отъ Росіе. Я самь отговоріо, да и болю имамъ, и све имамъ, што отъ Государя желимъ. Напослѣдокъ самъ гореименоватый Принцъ призове ме къ себи у домъ и по многомъ приватному разговору упыта ме „кому самь я цару вѣранъ?" Я показуюћи на орденъ отговоримъ: чій знакъ на себи носимъ, оному самь вѣранъ, и остаемъ до конца моего, и, ако бы овому невѣранъ быо, и другому вѣранъ быти немогу. Принцъ е све оно, што и полковникъ мени представляо, и на она подписати се согласити ме трудіо се. Но видећи, да у томъ успѣти не може, са особитымъ негодованіемъ отпусти ме говорећи: „Каяћешъ се", и по томъ до моего похода свагда ме е хладно примо, и хладно се са мномъ обходіо. Ово е догодило се, када е царъ нашъ у Парижъ первый путъ ушо. При концу Юл*ія* 1814. года добыемо пасоше и трошка отъ уполномощенаго при Віенскому двору Росскаго Министра Г. Графа Стакелберга за поћи у Росію. Дамо се на путъ 17. Септемвр. тек. лѣт. и оставивши све имѣніе наше у Нѣмецкога началства рукама, о трошку Всемилостивѣйшаго великаго нашего Государя Императора, допратимъ се 26. Октомвр. съ чиновницы и нѣкою частію народа у Хотинъ въ Бесарабіи; гдѣ богатое пожалованіе отъ Государя како я, тако и сви чиновници Сербски и народъ уживаюћи съ фамиліяма находимо се, у надежди и прелюбезное Отечество наше Всемилостивѣйшимъ нашимъ Государомъ скоро избавленое видѣти.

Написано у С. Петербургу 4. Маія 1816. года.

РАЗДѢЛЕНІЄ СЕРБІЄ.

Цѣла Сербія была є раздѣлена : 1. на нахіє (окружія или уѣзде). 2. по величини сваке нахіє на више или манѣ войвода. Войводе управляли су воинствомъ, и оное у сраженіє предводили, а Магистрати, кои су почти у свакой нахіи были, исполнявали су должности гражданске. Ови оба у важнымъ дѣлима относили су се Верховному Вожду и Правительствующему Совѣту; а Магистрати свагда и у свакимъ своимъ дѣлима относили су се земскому Великому Суду.

Ниже назначуемъ имена нахія, колико є коя войвода и магистрата имала, колико войске, градова, шанаца и гдѣ, и топова имала.

I. Нахіє узъ Дунавъ и Саву отъ Тимока рѣке до Дрине.

1. Нахія Краинска.

Войвода (Г)айдукъ-Велько Петровичъ	1.
и Магистратъ у Неготини главному мѣсту	1.
Градъ Неготинъ	1.
Шанацъ на Радоевцы, гдѣ Тимокъ пада у Дунавъ; шанацъ на Брзой Паланки и шанацъ на острову у Дунаву . .	3.
Войске	2000.
Топова	10.
Поште: у Неготину, у Берзой Паланки	2.

2. Нахія Кладовска.

Войвода Живко Константиновичъ, и	1.
Магистратъ у Кладову были . .	1.
Градъ Кладово	1.

Шанацъ на Сипу (на насапу) . .	1.
Войске	600.
Пошта у Кладову	1.
Топова	27.

3. Нахія Поречка.

Главно мѣсто Поречъ.	
Войвода Іованъ Стефановичъ и	1.
Магистратъ живили у Поречу .	1.
Шанацъ у Поречу, у Текіи . .	2.
Войске	300.
Топова	12.
Пошта у Поречу и	

4. Нахія Пожаревачка.

Главно мѣсто Пожаревацъ и там' Магистратъ	1.
Войводе: Янко Поповичъ, Павле Матеичъ, Живко Шльивичъ, Петко Миловвичъ, Тома Іовановичъ, Георгъ Димитріевичъ и Илія Стошичъ	7.
Шанацъ на Липи кодъ врата . .	1.
Войске	7000.
Топова	4.
Поште: у Пожаревцу, Петки, Кличевцу, Брньици, Звижду, (Х)омолю и Лаоли	7.

5. Нахія Смедеревска.

Крѣпость и главно мѣсто Смедерево	1.
у ему Магистратъ	1.
Войводе: Вуле Иличъ, Вуица Вуличевичъ, Милов Євтичъ Надзиратель крѣпости	3.

Войске . . . , . . 3000.
Топова . . . . 10.
Поште: у Смедереву, Колари и Паланки . . . . 3.

6. Нахія Грочанска.

Главно мѣсто Гроцка и у єму Магистратъ . . . . 1.
Войводе: Илія Чарапичъ, Викентіє Петровичъ . . . . 2.
Войске . . . . 2000.
Топа . . . . 3.
Поште: у Гроцкой, Рипню и Ропочеву 3.

7. Нахія Белградска.

Главный градъ и мѣсто Сербіє Београдъ . . . . 1.
У нѣму Правительствующій Совѣтъ Сербскій . . . . 1.
У нѣму Великій Земскій Судъ . . 1.
„ „ Магистратъ. . . . 1.
Члени Правительствующега Совѣта: Младенъ Миловановичъ, Попечитель Военный; Яковъ Ненадовичъ, Попечитель Внутреныхъ Дѣлъ; Сима Марковичъ, Попечитель Кассе Народнѣ; Иванъ Юговичъ, Попечитель Просвѣщенія Народня; Милько Радоничъ, Попечитель Иностраныхъ Дѣлъ; Михаилъ Груєвичъ Секретаръ Совѣта, Стефанъ Филиповичъ, Секретаръ Совѣта . . . . 7.
Члени Великаго Земскаго Суда: Илія Марковичъ, Янко Георгієвичъ, Павелъ Поповичъ, Стоянъ ., Доситей Обрадовичъ, Гаврилъ Вуяновичъ Секретаръ . . 6.
Члени Магистрата Белградскаго: Капетанъ Радичъ Петровичъ, Николай Дели-Георгієвичъ, Павелъ Сретеновичъ, Неша Секретаръ, Василіє Матіашевичъ Секрет. 5.

Войвода Белградскій Іовица Миловановичъ	
Войводе Уѣзда Белградскога: Кнезъ Сима Марковичъ, Аксентіе Миладиновичъ и Никола Катичъ	3.
У Београду войске 500. у уѣзду 2500.	3000.
Топова у Београду лежећи градски 270., воены лаки 7., у войвода у уѣзду 5	282.
Поште: У Београду главна, у Борку, Рогачи и —	4.

8. Нахія Валѣвска.

Главно мѣсто Валѣво и у нѣму Магистратъ	1.
Войводе: Єфремъ Яковлѣвичъ, Матей Ненадовичъ Протопресвитеръ . .	2.
Войводе тоже: Радованъ Гербовићъ, Милавой Тадичъ	2.
Войске цѣлаго уѣзда . . .	7000.
Шанцы: у Валѣву, на Ражню . .	2.
Топова: лежећа 2, воены лаки 7 .	9.
Поште: у Валѣву, Боговађи, Убу и Палежу	4.

9. Нахіа Шабачка.

Главный градъ Шабацъ и у нѣму Магистратъ	1.
Комендантъ града и уѣзда Лука Лазаревичъ,	
Войводе: Стоянъ Чупичъ, Янко Стояновичъ, Сима Катичъ Прекодринскій .	4.
Войске	4000.
Градъ Шабацъ.	1.

Шанцы: Рамнѣ на устью Дрине и Саве, Бадовинцы узъ Дрину, Ново Село и Лешньица . . . . 4.

Топова у Шабцу граду лежећи 9, у шанцы воєны 4. . . . . . . 13.

Поште: у Шабцу, на Дубокомъ, у Коцелѣви и Лешньицы . . . . 4.

10. Нахія Зворничка.

Главно мѣсто Лозница и у нѣму Магистратъ 1.

Войводе: Богосавъ Богићевичъ, Максимъ Крстичъ . . . . . . 2.

Войске . . . . 1500.

Шанцы: у Лозницы и Крупню . . 2.

Топова: лежећи 6, воены 2 . . 8.

Поште: у Лозницы, у Крупню и Симину Брду . . . . 3.

11. Нахія Соколска.

Главно мѣсто Соколъ градъ находіо се єще у Турака. А

наше главно мѣсто Бауричъ и у єму Магистратъ . . . . . . 1.

Войводе: Благоє Маринковичъ, Кара-Марко, Марко Костичъ . . . 3.

Войске . . . . 1500.

ПРИМЕТБЕ.

1. Освимъ овде именованы 11. окружія друга су у подлиннику неназначена остала.

2. И у овогъ старогъ саставка печатаню верность подлиннику старія ни є была одъ правилности. Зато су и приметне грешке, кое нису сасвимъ случайне, као „Крсли-Али-паша“ (уместо Хрзли-) и друге оставлѣне у истоветности; и само су случайне исправлѣне и кривымъ словима означене.

Секретаръ Друштва.

ОКРУЖІЕ ПОЖАРЕВАЧКО

у приложеномъ землѣвиду представлѣно, и

СА СТРАНЕ ДРЖАВОПИСНЕ И ПОВѢСТНЕ

описано саобштавающимъ Членомъ Друштва Србске Словесности Аћимомъ Медовићемъ, Докторомъ Медицине и Физикусомъ окружія пожаревачкогъ.

Окружіе Пожаревачко, по окружной вароши Пожаревцу названо, заузима у данашнѣмъ княжеству Србіи природно положенѣ свое одприлике измеђъ 38° 8' 26" и 38° 59' ис. дуж. и 44° 4' 21" и 44° 43' сѣв. ширине. — Границе су му одъ истока: окружіе краинско, одъ истоко-юга окружіе црнорѣчно, одъ юга окружіе ћупрійско, одъ запада рѣка Морава, са сѣвера пакъ одъ младе Войводовине Србске простране матице Дунавъ. — Ово окружіе дѣли се на петъ срезова или иначе капетанія: *Моравскій*, *Млавскій*, *Рамско-Пекскій*, *Рѣчко-Звиждскій* и *Омольскій*.

а.) *Срезъ Моравскій* лежи измеђъ 38° 8' 26" и 38° 26' 35" и. д. и 44° 13' 12" и 44° 36' с. ш. — Граничи северно съ Дунавомъ, сѣверо-источно са срезомъ Рамскимъ и Млавскимъ, южно са срезомъ свилаеначкимъ (или ресавскимъ) окружія ћупрійскогъ, западно посредствомъ Мораве рѣке съ окружіемъ смедеревскимъ.

б.) *Срезъ Млавскій*, лежи између 38° 22' 45" и 38° 43' и. д. и 44° 11' 28" и 44° 31' с. ш. Граничи

сѣверно и источно са срезомъ Рамско-Пекскимъ, источно съ Рѣчко-Звиждскимъ, источно-южно съ Омолѣмъ, южно съ окружіемъ ћупрійскимъ, западно са срезомъ моравскимъ.

в.) *Срезъ Рамско-Пекскій* лежи између 38° 18' и 38° 38' и. д. и 44° 23' 27" и 44° 43' с. ш. сѣверно до Дунава, сѣверо-источно до *Рѣке*, сѣверо-южно до Звижда, до Млаве южно и западно.

г.) *Срезъ Рѣчко-Звиждскій* лежи између 38° 35' 28" и 38° 59' 28" и. д. и 44° 16' 30" и 44° 39' с. ш. — Границе су му сѣверно Дунавъ, одъ истока окружія краинскогъ срезъ поречко-рѣчкій, одъ юга Омолѣ, на западо-югу Млава, на западу срезъ Пекскій и Млавскій. Найпосле:

д.) *Срезъ Омольскій* лежи измѣђъ 38° 28' и 38° 57' и д. и 44° 4' 13" и 44° 21' с. ш. — Граничи сѣверно посредствомъ планине Комше са Звиждомъ, источно съ краинскимъ, источно-южно са црно-рѣчкимъ южно съ ћупрійскимъ окружіемъ, западно са срезомъ млавскимъ.

Сѣверна ширина цѣлогъ окружія износи око 8³⁄₄ г. м., дужина и. око 10¹⁄₄, найвећа пакъ ширина попреко одъ сѣвера къ югу и юго-западу 11¹⁄₄ геомет. милѣ. —

Цѣо просторъ окружія пожаревачкогъ може се узети на 97⁹⁄₁₆ □ миля, а одъ овы припада на:

а.)	Срезъ Моравскій . .	19	□ м.	375°	
б.)	„ Млавскій . . .	18	„ „	1500°	
в.)	„ Рамско-Пекскій	16	„ „	1625°	
г.)	„ Рѣчко-Звиждск.	21	„ „	937°	3'
д.)	„ Омольскій . .	22	„ „	1687°	3'

ПОВѢСТНИЦА ОКР. ПОЖАРЕВАЧКОГЪ.

Найдревнія повѣстница овога предѣла почива у тами.

Сама Миссія, изъ начела свога сушчествованя, неостави овде никаковый споменъ по себи, ни кадъ су Миссіани и Дардани на 1000 година пре Христа свободни овде живили, нити одъ времена онога, кадъ су подъ Єлине и Македонце подпадши, подайницы овы народа были. Относително на овай предѣлъ само толико изъ старе повѣстнице дознаємо, да су у среди Миссіє, а понайвыше око рѣке Маріє (данасъ Мораве) населѣни были неки *Целегери*. Као што р. Морава знатнымъ деломъ крозъ окружіє ово токъ свой к' Дунаву продужава; то є заключити, да су *Целегери*, ако не башъ сво, а оно баръ знамениту часть населѣня и жительства овога округа у старо оно време сачинявали. —

Трагове некадащдѣ горнѣ Миссіє видити є овде и дан-данашньій, но не као трагове свободны' и господствуюћи предшествены населѣника, већъ као трагове покорности и поданичества. —

Ови трагови наоде се у окружію Пожаревачкомъ край Дунава и то у саданѣмъ селу *Дубравицы* близу утока р. Мораве у Дунав', у *Костолцу* одовудъ и одонудъ р. Млаве,. у *Раму*, у вароши *Великомъ Градишту* и у селу *Голубцу*. Остатци ови єсу зидине, свудъ до землѣ срушене. По темелю познати се могу пространа, и отмѣно яка, стара, бывша овде зданія. Развалине ове каква су величествена зданія на грбини своіой некада носила, съ ка-

ковымъ ли опредѣленѣмъ, кадъ су и одъ кога су основана и подигнута была; ніе могуће, подробно и поваособно опредѣлити. Исторія неописуе, а у народу нема о томъ преданія. Све, што се о томе уобште казати може, готово су само наговѣштеня, по податцыма, кое е причувала, сама една стара повѣстница.

Повѣстница стары' Славена поучава насъ доста, да су у горньой Миссіи (саданьой Србіи) разни народи пребывали, да су храбро и дуго време, меңу среће искушавајући, съ разнымъ народима заедно, или сами за себе противъ разны' народа борили се; но неизвѣстне оставля насъ: каква су гдѣ мѣста (села и вароши) была, и еда л' су у той землы градови сушчествовали, гдѣ и какови? или не. Текъ пошто су Римляни по освоеню Иллирика и Миссію надвладали и покорили, текъ онда наодимо у исторіи разна мѣста у внутрености землѣ и тврдиня, нарочито край Дунава.

На картама старога света наодимо при ушћу Саве у Дунавъ градъ *Тауринумъ*, далѣ низъ Дунавъ *Трикорніумъ* и *Монсъ ауреусъ*; относително на нашъ предѣлъ наодимо на рѣцы Марги: *Маргумъ*, на рѣцы Млави, са западне стране, *Виминаціумъ;* са источне *Куппе*; далѣ *Новый*, *Таліата*, *Егета*, а сниже овога и *мостъ Траяна.*

Наименованя ова, као што се види, сва су римска, а Римляни су Миссію завоевали, надвладали, себи подчинили и дуго време у истой господствовали. А пошто е по исторіи неизвѣстно, каква су села и вароши и е ли каковы градова у Миссіи, пре владеня Римляна, было; то е вѣредостойно, да горе изложене развалине одъ римски времена происходе и да су они древни и скупи остатцы,

цвѣтавши некадъ овде римски градова, коима су Римляни противъ Дака, Сармата и Гвада границе освоене Миссіе заштиѣавали и бранили. — Сравнително може се по положеню съ пунымъ правомъ заключити, да е некадъ при данашнѣмъ селу *Дубравицы* сушчествовао римскій градъ *Маргумъ*; при *Костолцу*, *Виминаціумъ*; измеѣу села Дрмна и Дунава *Куппе*; на рамскомъ брду градъ *Новый*; *Таліата* на развалинама у варош Великомъ Градишту, а римскій градъ *Егета* ту, гдѣ е садъ село Голубацъ. По свой прилици спадало е и мѣсто *Мунципіумъ* у предѣлъ нашега окружія. Было е негдѣ на рѣци Млави. Но гдѣ е было? — точніе опредѣлити, ніе могуѣе. —

У кое ли време римскогъ владеня спада постанакъ свію тій градова?

Изъ старе повѣстнице знамо, да е *Теута*, краљица Иллирска прва была, коя е Римляне узнемиривала и млого имъ зла чинила. Она и бы поводъ, те су Римляни на Славенске землѣ навадили се. Иллирикъ покорили, по томъ и на друге славенске землѣ оружіе дигли и таковымъ побѣдоносно руководили. У време *Генціа*, краля славенскогъ освоили су Далмацію и Македонію. Са Миссіани, Скордисци, Тривали и Дардани борили су се подъ различитымъ предводительима дуго време и съ разномъ среѣомъ, докъ нису найпослѣ и све ове землѣ освоили.

Садъ бы уведена монархическа властъ кодъ Римляна. Миссіа е у то време Римлянима совршено покорна была. Ради обране граница миссійски стояли су край Дунава садъ непрестанно римски легіони, а нарочито подъ Императоромъ *Тиверіомъ* (14 — 36 пос. Хр.) а послѣ и у време *Галбе*, *Отона*

и *Вителія*, лебдећи надъ границама и чувајући такове одъ Дака, Сармата и Гвада. — У време *Аурелія*, *Антонія* пребывали су миссійски легіони такођеръ у миру (138 — 161). Но у време *Антонина философа* тукли су се жестоко съ Маркомани и Сармати а у време *Филипа Аравлянина* съ Готима и т. д. подъ разнымъ императорима съ разнымъ народима, докъ найпосле сви боеви, међусобно несогласіе и раздоръ Римляна гробъ себи ископаше. Славени пакъ свима своимъ и римскимъ државама завладаю и владѣтелѣ изъ свогъ племена на престолъ вознесу. —

И данашньи времена окрестности сведоче, да се градови, као што су ови были, кои се трагови овде наоде, у време рата, гдѣ войске тамо амо маширају, подићи немогу. Мотрећи при томе на неизвѣстность судбе дотичны' народа за време освајателны' римски боева, заключитя е, да основанѣ вопросны' градова найвероятніе у она времена спада, кадъ су побѣдоносни легіони римски безбѣдно и у миру у горньой Миссіи господствовавши, единствено противъ могући нападеня прекодунавски народа предострожно мѣре обране приуготовлявати морали: дакле у време *Тиверія*, *Галбе*, *Отона*, *Вителія* — *до Антонія философа*. Одъ постанка тій градова дакле па досадъ може се съ пуномъ вѣроятносћу рачунати одъ прилике 1800 до 1830 година. —

Да су ово заиста римски градови были, о томе свѣдоче прстенѣ, минђуше, новцы и томе подобне разне древности (антике), кое се край дунавске обале изподъ зидина тій градова, пошто бы дунавска вода опала, мал' не сваке године, но садъ већъ ређе, наоде. Знатнымъ е найпослѣ прилогомъ

на користь овога доказателства надгробно камень, као што е таково прошле 1850 године при селу Костолцу нађено. Начертанѣ овогъ каменя заедно съ изясненѣмъ израдіо е путникъ Господин. *Дръ Келеръ* на личну мою молбу, ерь самъ се я тада званичнымъ узрокомъ на другомъ мѣсту наодити морао. Каменѣ ово наоди се садъ у Бѣограду, куда е по княжеской заповѣсти однешено.

Колико е саданѣ ово окружіе у сбытіяма цѣле горнѣ негда Миссіе, послѣ княжества и кралѣвства Србіе одъ *Дерванова* до племена *Неманѣ* участвовало, нема остатака. У ово текъ време (1165—1195) дознаемо, да е оно сачинявало знатанъ део провинціе *Браничева* *). Кралѣвићъ Рацко, иначе Архіепископъ *Савва* одъ 12 епископа, кое е наименовао, намѣстіо е едногa и у Браничеву. Гдѣ е овай епископъ у Браничеву свою столицу имао, ніе опредѣлено. Но ако е могуће по развалинама, кое се као развалине зидова црквій познаю, одъ кои е у едной епископскій печатъ нађенъ, другу пакъ народъ и дан-данасъ Митрополіомъ нариче, то е вѣроятно, да е онъ или у Каони, или у ждрелской митрополіи пребывао. — Прво црквиште лежи изподъ едногъ брега одъ левога брега реке *Пека* мало выше одъ по сата удалѣно. Не далеко одъ тогъ црквишта наоди се данасъ едно влашко село: Каона. Вопросный печатъ нађенъ е у реченомъ црквишту одъ еднога каонскогъ селяна. 1844 год. буде срезкимъ Началникомъ Г. Ст. Вучковићемъ одкуплѣнъ и Попечительству Финансіе посланъ. Печатъ е овай одъ туча. На нѣму е изрезанъ образъ

*) Ранѣъ К. VII. Г. XI. §. 7. привѣч. и К. VIII. Г. II. §. 4 и К. IX. Г. III. §. 3. — и М. Видаковићъ К. 2. стр. 30 и 88. —

Св. Николая, а свудъ наоколо: *Никодимъ Митрополитъ Смедереву* и *Браничеву* 1667 год. — Хронологическо разстоянѣ одъ построеня епископата у Браничеву до лѣта, у комъ е печатомъ овымъ Преосвяштенѣйшій Митрополитъ Никодимъ служіо се, необезбеђава доиста, но и неодриче могућность, да е и самъ првый епископъ браничевскій око 13-гъ столѣтія у Каони становати могао. А могуће е, да е и у Ждрелской Митрополіи пребывао! Međутимъ поводомъ побѣда, кое е краль *Милутинъ* овде одржао, као и збогъ тога, што е кнезъ *Лазаръ* много се око мон. Горняка задржавао, вѣроятніе е, да е Митрополія Ждрелска, коя съ десне стране корита Млаве реке у едной малой долиницы на подножію Вукана врха и близу мон. Горняка лежи, у ова текъ времена Митрополіомъ постала, съ тымъ выше што е 2 сата одавде отстоећій мон. *Витовницу* краль Милутинъ, мон. Горнякъ пакъ фамилія кнеза Лазара, дакле по свой прилици и Митрополію Ждрелску и црквицу Благовѣштенія, коя се такођеръ овде, и іошть прилично одржана наоди, основала.

Саданѣ село Ждрело лежи десно $1\frac{1}{4}$ сата одъ Млаве подъ планиномъ и носи име свое одъ старога *Ждрела*. *Старо Ждрело* шта е было? — Одъ мѣста, гдѣ е садъ село Ждрело, покрай Митрополіе, покрай црквице Благовѣштенія и монаст. Горняка па до долинице Крепольинске могло се, и то до пре скорогъ времена, само коритомъ Млаве пролазити. Ово пакъ една е одвећъ тесна клисура, сатворена одъ камениты, высоки, една другой онако здраво приближены планински стѣна, да е сама Млава овуде текъ силомъ протицати могла. Ушће ове клисуре на западу, гдѣ се ова у горньомлавской равницы губи, быва постепено шире. Неодступно чуваю га овде вѣковима седи, высоки вр-

хови: Вуканъ, Єжевацъ, Крилашъ, Стаяничке и Витовничке планине, кое се, што далѢ у равницу, све выше одъ себе удаляваю. Пре нег' што се тесна млавска клисура у равноимену равницу разліе, садъ изброени врхови представляю совршено подобіе разширены зіяюћи устію, у челюсти кои силна кошава мал' не сваків данъ бесни. И ето, све ово звало се у старо време *Ждрело.**)

Ово Ждрело е и данъ-данасъ, живый, вѢковима непорушеный споменикъ оны' побѢдомъ увѢнчаны' боева браће *Драгутина и Милутина* (1272 — 1321) кралѢва србски, противъ *Дермана и Куделина* и противъ *Шишмана*, краля бугарскогъ, кое е історія причувала (Раићъ, Видаковићъ). Човечіимъ рукама произведени споменицы догађая оны', стое и данданашный іоштъ, кое у Клисури ждрелской, кое на поедины врхови, као половни градићи, као зидане капіе, као зидине до темеля срушене, а има и караула на врхови, съ кои се савъ предѢлъ до самогъ Београда види. Понеке одъ овы' остатака описао е обширніе *Тодоръ Влаићъ***); куда читателѢ и упућуемо. Овде пакъ укратко само іоштъ то примѢчавамо, да е Ждрело царствуюћи надъ горньомлавскомъ равницомъ, као разливъ Омольски и Ресавски планина, едно положенѢ, когъ изборъ за воену обрану у тадашнѢ време знамѢниту стратегическу вѢштину освѢдочава. Да нису Дерманъ и Куделинъ некако изъ вида изгубили, да се непріятельска войска и страномъ Пека, изъ Звиждске долинице преко рѢчице Комше на грбину омольски планина попети, дакле одъ сѢвероистока правый путъ к' Вукану и Ждрелу наћи може (види карту); задуго могли су непобѢдими оста-

*) Види карту окружія Пожаревачкогъ.

**) Србскій Венацъ у Београду 1850. стр. 32.

ти. Но обозрителніи краль, видећи, да е суетно изъ млавске равнице нападати на онако силно, како художествомъ тако и самомъ снагомъ природе утврђене противнике, промѣни планъ борбе, остави неку часть посмотрителне войске у млавской равницы, самъ пакъ съ осталомъ силомъ упути се гореизложенымъ путемъ преко *Комше* и *Прокопа* на грбину омольски планина, коіомъ нечаяно одзадъ до непріятеля допревши, овога обколи и совршено побѣди. Бой овай сбыо се по сведочанству найзнаменитіи историка 1275 год. — Онда, вели преданѣ, текла е крвава Млава?! — Бой са Шишманомъ, кралѣмъ бугарскимъ и кралѣмъ Милутиномъ, ако е доиста у овомъ окружію быо, то е вѣроятніе, да е быо у долиницы омольской, гдѣ се такођеръ трагови градића погдѣ и гдѣ наоде.

Одъ ово доба па до времена *кнезъ Лазаровы'*, колико е окружіе ово у сбытіяма цѣле землѣ участвовало, не пише повѣстница, нит' има преданя.

Текъ у време владеня поменутогъ кнеза (1371 — 1389) дознаемо, да е истый владѣтель у Браничеву, нарочито кодъ Ждрела често и позадуго пребывао, да е за споменъ свога овде пребываня сада недалеко одъ Ждрела цвѣтаюће село *Шетонѣ* населіо и наименовао, да е монастиръ Горнякъ основао, добрама знаменито обдаріо и на сва та притяжанія овому монастиру диплому издао, кою братство монастира и данданасъ чува, а кое вѣрну и коментирану копію заслужный *Іоакимъ Вуићъ* у своме путешествію присаобштіо е. —

У време кнеза Лазара пребывао е у Браничеву, имено у *Рѣци*, *Милошъ Обилићъ*, као войвода кнежевъ, надъ *Рѣкомъ*, *Звиждомъ*, *Омолѣмъ* и *По-*

речомъ. Онъ е саградіо себи дворове у *Рѣци* близу Голубца, ту, гдѣ е сада влашко село *Дворисите*, начиніо на Снеготинскомъ потоку купалницу; чудноватымъ случаемъ е изпостника, отца *Зосима* стреломъ своіомъ смртоносно згодіо; за споменъ невинне погибели овога монаха у разкаяню монастиръ *Тумане* основао, о чему сведочи ясно преданѣ народа; саданѣ село Дворишпте близу Голубца, на потоку текућимъ одъ села *Снеготина* іоште постоећа одъ свію уобште зовома „Милошева Баня;" недалеко одъ Голубца іоште половне зидине црквице *Ћеліе*, гдѣ е по преданю отацъ *Зосимъ* богослуженѣ одправляо, найпослѣ у саданѣ време одвећъ лепо цветаюћій монастиръ *Тумане* (обширніе Влаћъ*). — По приповѣданю одавно упокоившегъ се старца Винула изъ села Малешева, казивао ми е отацъ *Симеонъ Николићъ*, садашньій Настоятель монаст. Витовнице, да е, по преданю дедова, главный конакъ (палата) войводе *Милоша* навише села Малешева быо, на мѣсту зовомомъ „Дунишъ." Отацъ Симеонъ родомъ е изъ *Войлова* села, ¼ сата одъ Малешева, ¾ с. одъ села Дворишта. Я кадъ самь, вели овай преподобнѣйшій отацъ, дѣтетомъ, (пре 40 година одъ прилике) овце овуде чувао, ове су зидине на Дунишу видиле се іоштъ мало надъ земльомъ. — А и у *Звижду*, гдѣ садъ понайвыше Власи пребываю, живи у истомъ народу некій споменъ войводе Милоша Обилића, кои согласно съ обштимъ мнѣнѣмъ, тѣлесну снагу нѣгову начертаваюћи, у исто време доказуе, да е Милошъ, као войвода, у време к. Лазара Гребляновића овомъ страномъ провинціе Браничевачке управляо (обширніе Влаћъ**). —

*) н. н. м. стр. 31 — 36 и стр. 18 — 23.

**) н. н. м. стр. 23 — 25 Жвиждъ.

Послѣ изгублѣне независимости на Косову, пало е съ цѣломъ землѣомъ и Браничево,*) дакле и предѣлъ овога окружія, манѣ, выше совршено, Турцыма у руке. —

Одъ царице *Милице и Стефана Лазаревића* до *Іоанна*, последнѣгъ деспота србскогъ (1389 — 1503) веома су редки знаменити догађаи, кои су се у предѣлу овога окружія сбывали. — Кои су одъ разны' деспота србски и колико су у Браничеву пребывали, о томе історія веома мало извѣштава, а іоштъ манѣ извѣштава о томе: есу *ли* кои, и за кое су време пребывали у ономъ делу Браничева, кое е наше окружіе сачинявало. — Разне су войске и србске и турске, мацарске, аустрійске и немачке крозъ овай предѣлъ пролазиле, како е и кудъ е коіой судбина собствены', или туђи планова правацъ теженя опредѣлявала. Ал' знамѣнито дѣйствованѣ таковы у овомъ предѣлу была е редкость. — Међутимъ колико толико и тога бывало е.

Тако е *Жигмундъ* краль угарскій, поставши 1419 год. кралѣмъ ческимъ и императоромъ римскимъ, мало послѣ оружіе свое противъ Турака дигао, у Србію прешао и лежећій на самомъ Дунаву градъ *Голубацъ* с' воинствомъ обсѣо, у време, кадъ е Султанъ с' деспотомъ *Стефаномъ Лазаревићемъ* у найвећой любови и миру живіо. Но Турци, коима *Калипинъ* везиръ, с' множествомъ Турака, у помоћь приспѣо быяше, побѣде Жигмунда до ноге! — Штета! што се незна, гдѣ е ово знамѣнито сраженіе Турака с' Жигмундомъ было? На свакій

*) При селу, кое се данасъ село „Костолацъ" зове, быо е негдаръ, еданъ градъ и звао се „Браничевацъ." То причаю и данасъ у Костолцу. И по овомъ граду звала се цѣла провинція „Браничево." —

начинъ заключити є, да є было у предѣлу окружія овогъ. —

Муратъ, царъ Турскій, узео є одъ *Ђурђа*, среднѣгъ сына Бранковића градъ *Голубацъ* *) 1428 — 1429., но немогавши граду Сребрену ништа, врати се кући. — Кадъ є краль *Владиславъ* с' *Хунядіемъ Янкомъ* послѣ побѣде надъ Турцыма кодъ *Златице* и Яловца 1443 год. одъ цара Мурата, кои є съ друге стране одъ княза *Караманлійскогъ* изъ Азіє притеснѣнъ, на помиреніє понуђенъ быо, буде, приликомъ тврдогъ заключеня мира између обадве стране, деспоту *Ђурђу*, покрай земаля србски, и албански, коє су подъ деспотомъ быле, поврађенъ окромъ града Смедерева, Ковина и пр. и градъ *Голубацъ л.* 1444. — Послѣ несрећне неслоге народа србскогъ подъ *Єленомъ* деспотицомъ и *Міхаиломъ Абоговићемъ* и освоенія землѣ одъ Турака, узме, по заповѣсти Султана Махомета, Махмутъ Паша окромъ Ресаве, Жернова, и неки други градова и градъ *Голубацъ* 1459 год. — Одъ ове па до 1503 године, у коіой є деспотство србско, смрђу *Іоанна*, последнѣгъ деспота србскогъ, окончало се, савршено угасило се и изчезло, ни мало недознаємо, єда ли се какво знаменито дѣло у предѣлу овога окружія сбыло. —

Послѣ смрти последнѣгъ деспота србскогъ, т. є. послѣ 1503 год., цѣла Србія постала є совршено подайномъ чашћу турскога царства. Повѣстница є

---

*) Кадъ є градъ Голубацъ основанъ, ніє извѣстно. Да є онъ у време деспота Ђурђа Смедеревца и Єрине заедно с' градомъ Смедеревомъ оправлянъ, вѣроятно є по свему ономъ, што Вланићъ (н. п. м. стр.) пише, єръ є то преданіє, коє одъ рѣчи до рѣчи и данданасъ іоште у народу живи, нити є прилике, да ће тако скоро увенути. — Градъ овай текъ є мало порушенъ. — /

нѣна зато одсадъ па до Карађорђевы времена (1804) тесно скопчана с' повѣстницомъ Турака. А пошто су ови садъ готово непрестано с' Маџари и Аустріянци ратове водили, то е исто тако и съ исторіомъ овы' народа скопчана. — *Овуде* су у походима противъ Аустріе разне турске войске пролазиле, а и аустрійске войске су, послѣ одржаны надъ Турцы побѣда, памтеня достойна сбытія повѣстницы предали. —

Тако приповѣда намъ повѣстница, да, кадъ е *Текелій* у Унгаріи противъ цесара *Леополда* буну дизао, Султана *Мехмета* у помоћь себи е призвао. Султанъ Мехметъ, опремивши подъ в. везиромъ *КараМустафомъ* (1683) неколико стотина хиляда войске, управо се Бечу упутіо, и таковый обсадіо. Цесаръ Леополдъ одъ *Чакія* на неко време о свему томе напредъ извѣштенъ бывши, позове разне спомагателне силе, а међу овима и *Яна Собѣскогъ*, краля польскогъ. Пошто при сраженію подъ Бечомъ, покрай вѣштине краля *Яна*, храбрость, или, болѣ рећи, занешеность польске войске *надвѣсно* побѣду надъ Турцима рѣши и пошто после сви христіянски народи у потеру за разбіенымъ и бежећимъ Турцыма поитаю, у кратко време очисти се одъ Турака сва Маџарска, Славонія, Хрватска, Ердель и т. д. Царско-аустрійске войске потераю Турке и преко Дунава, пакъ кадъ е Емануелъ, Дуксъ Баварскій, 1688 освоіо Београдъ, а Лудвигъ Баденскій Смедерево отео, тада е *Айслеръ Пожаревацъ* и равну Србію, дакле *цѣло саданѣ окружіе Пожаревачко* (еръ равніе Србіе у овой страни нема) и Болгарію Императору подчиніо. — Око 1690 гд. завлада в. везиръ *Ћупрелій* опетъ цѣломъ Србіомъ дакле и нашимъ предѣломъ. Одъ овогъ времена бывало е разны' боева измеђъ Аустріянаца и Ту-

рака. Найпослѣ буде 1699 год. заключенъ миръ у Карловцы (у Срему). Но Турцы наруше тай, између Порте и Аустріе учинѣный, миръ 1715 године. Послѣ славны' надъ Турцыма побѣда, кое су аустрійске войске подъ заповѣсђу принца *Евгенія* кодъ *Петроварадина* и *Темишвара* (1716) и освоенѣмъ *Београда* (1717) одржали, дође найпослѣ измеђъ аустрійскогъ цара *Карла* и Султана *Ахмета* до мира. Мѣсто к' договору и заключеню овога мира опредѣлено, быо е данашнѣй *Пожаревацъ*, тада село близу Дунава, Мораве и Млаве. Миръ овай быо е заключенъ не у самомъ Пожаревцу веѣъ близу таковогъ, на грбини Сопота брега, навише села Ћириковца, одъ Пожаревца селу Врадарцима идући лево, край самога пута. Овде е и садъ іоштъ видити унку одъ землѣ, прилично добро одржану, а за споменъ тогъ мира подигнуту. Садъ реченый миръ совршенъ е 20-га Юлія по календару православномъ, 1718 године, заключенъ на 24 године и подъ тымъ условіяма, да све што међу Моравомъ и Олтомъ лежи заедно и с' брегомъ Саве с' обе стране остане цесару, а што се с' оне стране овы' рѣка наоди, да припадне Турцыма (Видаковићъ кнь. 4. стр. 132.) —

1735 године зарати се Императрица *Анна* съ Турцы. По обвезателству дуговао е и *Кароль* аустрійскій съ войскомъ своіомъ притећи Русіи у помоћь. Но коракомъ овымъ буде заключеный у Пожаревцу миръ пре времена нарушенъ. Некако наскоро и готово изненада заключи Русія съ Турцима миръ. Турцы садъ сву свою силу окрену на Аустрію и срећно успѣвающи послѣ жестокогъ боя кодъ *Гроцке* найпослѣ и *Београдъ* (1739) одъ генерала *Суккова* освое. Садъ речене године буде и опетъ измеђ' оба ова царства на 27 година миръ

утврђенъ. Садъ умре *Кароль*. — Србію опустошавау Турци по ћуди и вольи. — 1780 умре *Марія Терезія*. *Іосифъ* ступи на престолъ. *Екатарина* свеpосійска замете ратъ съ Портомъ. *Іосифъ*, као савезникъ рускій обяви такођеръ Порти ратъ. — 1788 године спусти войске къ Дунаву и Сави и позове савъ народъ србскій, да одкаже покорность Турцима, па да се придружи христіянской войсци. То и бы; еръ е то угнѣтеный народъ едва и дочекао. — Садъ се сатвори у Србіи малый некій у народу саборъ. *Коча*, изъ села Панѣвца, трговацъ на гласу, *попъ Георгіе* и некій *Влайко* буду одъ народа избрани, да иду цару Іосифу, да му готовость народа Србскогъ подъ извѣстнымъ условіяма изяве, а нарочито, ако бы, по судби войне, Србія опаKъ Турцима предана быти морала, да Порта народу Србскомъ безусловно опрости и т. д. — Све ово како Іосифъ тако и Императрица руска одобри и издѣйствовати обећа. — Садъ се у Србіи установе фрайкори и букне и распространи се тако названый *Кочинъ ратъ*; у томъ се ніе пытало, има ли у кога комадъ прое, већъ има ли доста олова и барута. Фрайкори пређу послѣ подъ заповѣсть генерала *Міяйловића*. *Міяйловићъ* врати съ ньима 80.000 турске войске, коя е подъ солунскимъ везиромъ Бѣограду у помоћь ишла, натрагъ. Послѣ овога приспѣ Міяйловићъ подъ Бѣоградъ *Лаудону*, и обсаде Бѣоградъ. При обсађеню Бѣограда отваже се три Србина, езику турскомъ совршено вѣшта, у градъ ући, да найопасніе турске топове заглаве. То срећно извршивши, врате се къ Лаудону, и Лаудонъ садъ узме Бѣоградъ 1789 године. — Шабацъ, Смедерево и савъ *нашъ предѣлъ* были су пре Бѣограда узети. — 1790 умре царъ Іосифъ. Леополдъ (II) ступи на престолъ. Срби оправе одма Леополду посланике, молећи, да ій онъ при за-

ключенію мира, съ Турци по добывеной одъ цара Іосифа грамати заштитити изоставіо небы. Све што су просили како Леополдъ тако и всеросійска Императрица не само обећаю но и издѣйствую. Срби у слѣдству тога добію одъ самога Султана удовлетвораваюћій ферманъ. — На то оде бѣоградскій везиръ изъ Бѣограда, а съ ньимъ и сви даіе. Србія добіе одъ Порте друге нове чиновнике и Судіе, а свое *Оберкнезове* сама е и одъ свои людій бирала, кои су непосредствено арачъ купили и бѣоградскомъ везиру предавали. И садъ поживи народъ србскій на миру. То е траяло свега деветъ година. — Но садъ се ополче и дигну четири даіе, кои су изъ Бѣограда у Македонію негдѣ премѣштѣни были, подъ извѣтомъ тымъ, да они безъ икаквогъ другогъ намѣренія, само у своя добра у Србіи вратити се намѣраваю. Они скупе око 600 свои людій пакъ управо подъ Бѣоградъ дођу. Овде дошавши пушкарали су се с' везиромъ, докъ найпослѣ, подъ приспѣвшимъ царскимъ условіяма, на коя они за тай паръ совршено престану, и у самъ градъ пуштени буду. Даіе ови за неко кратко време мирно се владау. Но наскоро послѣ почну своя тайна умишлѣня у дѣйство приводити. Подъ коимъ-ни-будъ видомъ дозивау они к' себи у градъ едногъ по едногъ одъ вилаетски оберкнезова, одкудъ се ови выше враћали нису. Они су ій предавали мачу, подъ извѣтомъ, да ови оберкнезови цара вараю и оноликo арача нешилю, колико одъ народа купе. — Є ли доиста и у колико е везиръ самъ с' даіяма у согласію стояо, неизвѣстно е. Доста, пуче гласъ по народу, да су даіе у граду већъ неколико оберкнезова у помрчини и безъ узрока побили. Самъ пакъ народъ изложенъ свима угнѣтенями и самовластію найсвирѣпіегъ тиранства у крайнѣмъ очаянію лати се съ постояномъ вольомъ

оружія, као едногъ средства, кое му е едино найвыше и найпрече станѣ обећавало. И овде починѣ време славнога *Тополца* по обстоятелстви *великогъ Карађорђа*, као повелителя и врховногъ вожда народа србскогъ. —

Колико е народъ окружія Пожаревачкогъ одъ Карађорђа 1804 па до конца 1815 год. у освобођаваню княжества Србіе участвовао, я особиту радость и необично задовольство наодимъ, Србству и свѣту присаобштитп, нарочито збогъ тога, што я на повѣстима, одъ 9 година дана овде испытуюћи, савременицима, како Карађорђевымъ, тако и княѕъ-Милошевымъ захвалити имамъ, и што су такова дата мало-гдѣ, здраво недостаточно и здраво погрѣшно досадъ описана.

НОВІЯ ПОВѢСТНИЦА ОКРУЖІЯ ПОЖАРЕВАЧКОГЪ.

(По Чича Раи изъ Раброва, Чича Ненаду изъ Лучице, Чича Тодору изъ Пожаревца, Чича Иви изъ Петке, г. Панти Янковићу изъ Раброва Намѣстнику и г. Ч. Миловану Кукићу изъ Златова, све савремѣницима тадашньи догађая.)

ОДЪ КАРАЂОРЂА 1804. ДО 1816. ГОД.

Докъ су *Мула-Юсуфъ*, *Аганлія*, *Кучукъ-Алія* и *Вочог-Алія*, они 4 даіе, кои су изъ Македоніе у Бѣоградъ дошли, послѣ *Муста-Пашу* Бѣоградскогъ уморили и нѣгову себи власть присвоили, по цѣлой

Србіи свирѣпствовали, свеобште огорченѣ народа проузроковали. Кадъ е ово до крайнѣгъ степена стигло, тадъ на челу народа, као Вождъ, појави се Карађорђе. —

Пожаревацъ быо е тада село. У нѣму владали су даіе. 1804 год., кадъ е Карађорђе заратіо, быо е овде Арслановићъ, войвода Кучук-Салій, а пошто овога убише, поста войводомъ Омер-Ага. У Пожаревцу имало е онда око 1000 турски кућа, а око 1500 за бой добро наоружаны Турака. —

Карађорђе стояо е у тесномъ савезу съ Господаръ *Ђушомъ*, главнымъ трговцомъ изъ нахіе Смедеревске. Преко Господара Ђуше пролазиле су заповѣсти у Пожаревачку у найпрво време. Преко нѣга и прими прва упутствія *Момиръ* изъ Лучице, *Миленко Стойковићъ* изъ Кличевца и *Петаръ* изъ Добрнѣ. — По добывенымъ упутствіяма дигли су свакій свой народъ. И тако *Момиръ* изъ Лучице дигао е цѣлу *Мораву* и неку часть *Стига*, *Миленко* е дигао Рамску, Пекску, Рѣчку, Звиждску и Поречко-Рѣчку нахію, *Петаръ Добрнязъ* пакъ горню Млаву и цѣло Омолѣ. То е было *месецъ дана по светомъ Трифуну*. —

Народъ изъ цѣлогъ окружія подъ своимъ предводительима быо е на тай начинъ устао, Турке одъ себе одтерати. Числомъ людства была е ово прилична война и довольна, Турке смождити. Но Турци су сви валяно наоружани были, кадъ међутимъ у уставшемъ народу едва е 5-тый или 8-мый по едну пушку имао, или по еданъ единый пиштоль. Ништа манѣ *Момиръ* изъ Лучице стреми се с' едне стране къ Пожавевцу а *Миленко* Кличевачкій приближаваше се съ друге стране. До Милен-

ка быо е Булюкбаша *Стоянъ-Айдуче.* — Миленкова войска купила се на рѣцы *Могили* кодъ села *Трняне*, и износила е око 1.000 душа и мало више. Овако скуплѣна крене се ноћу *на чистый понедѣльникъ* къ Пожаревцу. Путемъ наиђе на Турке и съ ньима прочарка се. Турци тргну се у Пожаревацъ. Миленко стани се по сата одъ Пожаревца у лугу *кодъ Ћириковца*. У овомъ лугу пребывао е онъ выше времена, чуваюћи строго и свудъ наоколо измакъ Турака. И садъ ће се сбыти:

Чарка на Ћириковцу.

Пожаревачки Турци съ едне стране одъ *Момира*, съ друге пакъ одъ *Миленка* за неко већъ време притеснѣни бывши, нађу потребу, постарати се за приборъ ране. Тымъ поводомъ рѣше се они изъ Пожаревца у село Костолацъ за жито поћи. Ћириковацъ, као што е сада, быо е и тада на путу. Овай путъ чувао е Миленко. И зато су морали Турци на нѣгову овде войску нагазити. — Срби изъ лугова бранили су храбро пролазакъ: недадоше Турцима ни померити се. Турци, видећи то, довуку брже болѣ изъ Пожаревца и едно топче. Но и то непоможе. Послѣ продужене борбе одустане найпослѣ и една и друга страна. — Борба ова была е доиста не само чарка, но и добаръ бой, но мало е погинуло. Она се неоконча на неку особиту ползу ни едне ни друге стране, окромъ што Срби Турцима недадоше преко Ћириковца пређи, дакле ни рану набавити. Измеђъ погибши у овой борби быо е и *Ибраимъ-ага*, братъ *Мула-Юсуфа*, кои ће послѣ Пожаревацъ предати. — Турци поврате се у Пожаревацъ, Срби пакъ остану, гдѣ су и были. Борба ова почела е предъ вечеръ и траяла е свега два сата. —

Обсада и предая Пожаревца.

(око Ђурђева дне 1804 год.)

Пошто се Турци одъ Ћириковца у Пожаревацъ вратише, Миленко остаде іоштъ 4, 5, дана у ћириковачкомъ лугу. Момиръ за цѣло ово време бдіо е непрестано съ цѣломъ Моравомъ надъ Пожаревцемъ одъ южне, или лучичке стране — чаркао се съ Турцы, како е кадъ, и како е гдѣ могао и морао. — Видећи Миленко, да се, на едномъ мѣсту седећи, обштой ствари много хаснити неможе, с' тымъ више, што су Турци оклевали, рѣши се озбильніимъ корацима поступати. Онъ заключи изъ луга управъ Пожаревцу поћи. Ако се може, узети га, добро; ако не, а оно да се обшанчи и тврдо држи. На тай конацъ скупи онъ надлежно число мотикаша, яви о предузећу Момиру и крене се на Пожаревацъ. То е было предвече. Дошавши Миленко съ войскомъ до Пожаревца, даде ову ноћъ кодъ *брднѣ маале* начинити еданъ добаръ шанацъ. Момиръ е свой шанацъ већъ одпре имао, кодъ саданѣ горнѣ маале (?). И Миленко и Момиръ стояли су садъ са своіомъ войскомъ кодъ самога Пожаревца и у шанчеви, за тай паръ безбѣдни. Кадъ у ютру шанчеви освану и Турци виде, да су съ войскомъ добро намѣшћеномъ са свію страна обколѣни, неусуде се ништа предузимати, но позову Господара Миленка, да се с' нъимъ договараю. Миленко слѣдуе позиву. У преговору съ Турцима прими онъ условія и тако не буде никаковы' непріятельства. Но Србска войска изъ свогъ положенія нигдѣ се макла ніе, већъ е своe шанчеве и Пожаревацъ са свію страна чувала. Унутра су Турци сви затворени были. — То е было *друге неделѣ великогa поста.* Є ли садъ при концу, или у по-

четку друге неделѣ поста, то дознати нисамъ могао. — Око шестъ неделя дана притеснявала е србска войска Турке на Пожаревцу и усиляваня нѣна была су безуспѣшна, еръ іой е недостаяло воены' средства'. Међутимъ успѣхъ дѣйствованя те войске бьо е найпослѣ макаръ само тай, што е Пожаревачке Турке овде забављаюћи, за другу ій страну нешкодльивымъ учинила. — Увиђаюћи обадва предводителя, Миленко и Момиръ, спорый напредакъ свои дѣйствованя, знаюћи при томе условія преговора Миленковы съ Турцы, заключе: о цѣломъ станю ствари, о успѣсима и положеню войске пожаревачке, као и условія имавшегъ договора съ Турцы самоме Карађорђу явити и нѣга дозвати. То и бы. Карађорђе наодіо се тада у селу *Врбовцу* окружія Смедеревскогъ. Писмо обадва пожаревачки предводителя вручено бы (Чича) *Ненаду* изъ Лучице, кои е у оно време момакъ бьо кодъ Момира. Ненадъ поита *Врбовцу* и преда писмо Карађорђу около полноћи. По садржаю писма поступи Вождъ одма сутраданъ зоромъ. Око 4.000 Шумадинаца повео е с' собомъ. — Прешао е Мораву на скели батовачкой (кодъ села Батовца). Око икиндіе прође с' войскомъ покрай саданѣ циганске маале и стани се навише Пожаревца, на *Сопоту* брду. За знакъ дошавшегъ великогъ вожда бацише Срби ону исту вечеръ два топа. Сутраданъ зоромъ пукоше 4. Мало послѣ приступи се к' преговорима с' Турцы, кои су Карађорђа едва дочекали и кои се садъ предаду безъ отлаганя и совршено посредствомъ свога старѣшине Мула-Юсуфа. Тако оконча се предая Пожаревца одъ 1804 год. — Пошто Турци сва условія предае испуне, готово сви буду преко Великога Градишта у Видинъ опремлѣни а некима одъ нъи буде одобре-

но и у Градишту пребывати. Неки одъ овы последны вѣрно су послѣ Срблѣ служили.

Одъ долазка Карађорђевогъ у Пожаревацъ, па до совршене предае, ніе было никакова боя, нити е выше ичія пушка пукла. Шумадинцы само попалили су неколико турски кућа. — Петаръ Добрняцъ дошао е на Пожаревацъ текъ ону исту вечерь, кадъ е и Карађорђе дошао. По томе онъ у стесняваню Пожаревца ніе могао имати участія (као што е о едномъ и другомъ г. Милованъ Кукићъ покойн. Исидору Стояновићу погрѣшно казивао. Гласникъ ч. III. стр. 171. Бой на Пожаревцу.) — У числу старѣшина, кои су съ Карађорђемъ изъ Смедеревске на Пожаревацъ дошли, быо е *Станое Главашъ*, *Айдук-Велько*, *Айдук-Стева* изъ Пр'ова, *Милованъ* изъ Плане, *Милованъ* Кршлянъ и іоштъ ньи выше други. —

Послѣ предае Пожаревца и оправлѣня Турака у Видинъ остао е Карађорђе у Пожаревцу іоштъ око 10-тину дана. Онъ е за цѣло то време разправляо и уредіо безбѣдность явнога станя у цѣлой овой нахіи. — Као Оберкнезове наименуе и остави *Миленка* изъ Кличевца, *Момира* изъ Лучице, и *Петра* изъ Добрнѣ, и вручи имъ сву власть у управляню ове нахіе. — Послѣ тога крене се Карађорђе с' нѣговомъ войскомъ и опетъ преко батовачке скеле у Шумадію натрагъ. —

1805 год. участвовала е по заповѣсти Карађорђа и Пожаревачка нахія при обсади и при заузећу Смедерева одъ стране Србаля. —

1809 год. послѣ пропасти на Каменици, пође Гушанц-алія с' турскомъ войскомъ одъ Ниша и за-

узме сву десну обалу Мораве до самога Дунава. Неко одѣленіе Гушанчеве войске дође подъ Рушид-Пашомъ до *Петке*. Край самогъ Дунава спроћу немачкогъ *Острова*, было е неколико шатора турски. Єданъ данъ пре подне (вели Чича Ива изъ Петке) виде се Айдук-Велько у Острову; с' ньимъ немачки официри и господа. „Видите ли Господо! ове турске шаторе (чуло се на нашу страну, кадъ е говоріо Велько, — прича Ива). До кои часъ видићете, да ће ій нестати, ил' ће баръ сви да се стровале. Пречекайте, докъ я онамо стигнемъ." — И по томе опрости се съ господомъ, пређе на леву обалу Мораве, при самомъ нѣномъ ушћу у Дунавъ кодъ Кулича. Овде узме неку часть свои бећара, пређе Мораву исподъ Дубравице, за тильій часъ стигне, кудъ е рекао, конопце, кои су шаторе држали, изпресеца, обори шаторе и поквари, кога сретне, съ ньиме се прочарка, и докъ су се Турци у Дубравицы, у Петки и около Петке скупили, онъ е већъ и опетъ у Куличу быо. У надимаюћимъ се грудма накнаду свога дѣла осѣћаюћи, смѣяо се безбѣдно турской немарности и безвременомъ устремлѣнію. И ово е была 1809 год. изненадна чарка на Петки. — Усиляванѣмъ Карађорђа са стране леве обале Мораве, као и поводомъ успѣшногъ воеваня рускогъ у южно-источнымъ предѣлима, тргне се *Гушанацъ* и врати се съ войскомъ, одкудъ е дошао. —

У ово време уклони се како *Петаръ* тако и *Миленко* у Каравлашку, ерь ій е Карађорђе збогъ неке кривице, као што тада веляху люди, тражіо. — Пошто е овай предѣлъ одъ Турака и опетъ очишћенъ быо, постави Карађорђе нове войводе. Ови су войводе были: *Ива Момировъ сынъ* изъ Лучице (Моравскій) *Паулъ Матеићъ*, Вла изъ Мельнице

(Млавскій), *Илія Стошићъ* изъ Жагобице (Омољскій), Бимбаша *Іова Стефановићъ*, *Тенкинъ* отацъ (Поречке-Рѣке) *Раица* Бикотинскій (Рѣчкій, или Голубачкій), *Ђорђе* изъ горнѣ Крущевице (Звиждскій) и *Живко Шљивићъ*, топалъ одъ Кладова (Рамскій). — Ови су войводе управляли лепо; вѣрно и единодушно су они одржавали поредакъ до савршеногъ паденя Карађорђевогъ. Послѣ овога склонили су се, кудъ є кои могао. Ива Момировићъ склоніо се у Немачку, гдѣ є послѣ у степену ц. капетана чинодѣйствовао и као правый Србинъ у Милошево време, нашима на руци бывши, цебану набавляти посредствовао, найпослѣ збогъ тога и страдао. *Стошићъ* є умрео у Русіи. Паулъ и Живко вратили се натрагъ. —

Послѣ паденя Карађорђевогъ владао є у Бѣограду *Сулиманъ-Паша*. У Пожаревцу владао є, као войвода, *Сали-Ага* преко цѣле Пожаревачке нахіє: 7 кнежевина. — Какогодъ што су Турци садъ по цѣлой Србіи свирѣпствовали, тако су беснили и по цѣлой нахіи Пожаревачкой. Све данке, кое є народъ пре Карађорђева рата давао, за све године ратованя Карађорђевогъ, они садъ дупло наплатити заишту и натераю. Неописана насилія и свирѣпства была су садъ обични дневни догађаи. Притомъ зажелише Турци и све оне люде, кои су главе у народу были, изтребити. Они предузму изъ цѣле западне Србіє убіяти кнезове, неке послѣ убіеня, неке пакъ онако живе на колѣ натицати. Понятно є, да су они съ тымъ до тогъ степена крайно уздраженѣ узбудили, да се народъ само оружаномъ рукомъ противъ тій насилія одбранити могао. То є слѣдовало: но за садъ є іоштъ тиняло, као у пепелу жижка, спремна у пламенъ букнути. —

Изъ Пожаревачке нахіе ніе іоштъ ни еданъ кнезъ погинуо. Но знало се, шта коме предстои. Огорченѣ народа овогъ узревши, бдило е изъ крайногъ врха опасности надъ предстоећомъ едногубомъ судбомъ браће. Ово за Сали-Агу и све пожаревачке Турке ніе была выше тайна. Они су то лепо опажали. И збогъ тога дозову они садъ кметове и свештенство изъ цѣле нахіе пожаревачке, но окромъ обичногъ изручени узаймны поздравленія нису имъ Турци ништа предлагали, само су ій по реду све преписати дали у намѣри, да съ тымъ народъ устраше и укроте. Међутимъ они не само што у томе ништа успѣли нису, него су народъ іоштъ выше раздражили, обозрителніимъ и предостороженіимъ учинили. И садъ, у овой нужди народа, появи се Кнезъ *Милошъ Обреновићъ*, као предводитель народа, подъ когъ баряке у кратко време сва Србія скочи, тако дакле и сва Пожаревачка нахія вѣрно придружи се. —

ВРЕМЕ КНЕЗЪ-МИЛОШЕВО.

Пошто су Турци осетили предстоећу у народу побуну, Сулиман-Паша дигао е Арнаутина Сали-Агу изъ Пожаревца, а на нѣгово мѣсто поставіо е *Таир-Агу*, правогъ Турчина, за войводу, у той надежди, да ће овай, као правый и искрено привреженый Турчинъ кадаръ быти, узмућеніе у народу утишати. И доиста дѣйствованѣмъ Таир-Аге и поштенымъ управлянѣмъ вовѣреногъ му народа, обезбѣдіо е Таир-Ага совршено грађанскій поредакъ, обезбѣдіо е иманѣ и личность одъ свакога насилія. Међутымъ све то было е залудъ, еръ е было доцне. У то време почео е Кнезъ Милошъ у среднымъ предѣлима Србіе озбилно и већъ у велико дѣйствовати на отресенѣ ига. Тако ніе могао ни

народъ окружія Пожаревачкогъ усиляваня Таир-Аге уважити, већъ е морао придружити се, као што се недвоумно и придружіо, обштой тежньи браће, савъ дижућій и оружаюћій се противъ обштегъ непріятеля.

Садъ дођоше Шумадинцы: *Сава* изъ Ягньила и *Павко* изъ Сараораца съ некимъ одѣленѣмъ свои людій у окружіе Пожаревачко у село Црлѣнце и ту се нађу съ попа Пантомъ Янковићемъ. Они изруче поруку, кою су имали, главнымъ людма ове нахіе, кои поруку ту едва дочекаю и народъ на оружіе дизати предузму.

И тако дигао е *Стеванъ Добрняцъ* (братъ *Петровъ*) Мораву; *Маринко Ђодићъ*, изъ Вражегрнаца, Омолѣ и Млаву; Рамску дигао е *Стока* изъ Кисилѣва; *Панта Янковићъ*, садашньій намѣстникъ Рабровскій, Печку; *Павле Богдановићъ*, иначе *Душманићъ* Рѣчку, а *Звиждъ* дигао е *Міайло Ђорђевићъ*, бывшій послѣ Началникъ Пожаревачкій, кои е 1842 год. близу Пожаревца погублѣнъ. — Ови су предводительи наоружавали се, како су могли. Џебану куповали су изъ Цесаріе за обште прилоге кметова и народа. И ово е она џебана, кою е, као што горе напоменусмо, ц. капетанъ *Ива Можировићъ* набављати и на Куличу превозити помагао.

Войска именованы мало пре предводителя купила се и становала е найпре кодъ села *Кленя* на десномъ брегу рѣке *Пека*, одъ прилике 2.000 людій, но понайвыше 'рђаво наоружаны съ косама, вилама и т. д. — Чуюћи овде, да се неки Турци, крџаліе, одъ Видина узъ Дунавъ къ овомъ предѣлу приближавају, науме къ Голубцу поитити, да такове предусретну и дочекаю. Но Турцы су преду-

хитрили съ долазкомъ своимъ. И тако войска србска крене се садъ управо *Винцима*. Овде е была прва борба, коя се случи предъ *Великъ данъ* и слѣдова на овай начинъ:

Бой на Винцима

(Око Великъ-дана 1815).

Срби у Кленю, разумѣвши о долазку Турака, посавѣтую се о сутрашнѣмъ предузећу. У овомъ савѣту заискао е *Душманићъ Павле* неку часть войске тога ради, да онъ съ ньомъ турску войску на Голубцу предусретне, па да іой пресече путъ. Као кнезу Рѣчке нахіе, найболѣ са свима овде обстоятелствама упознатомъ, буде зактеванѣ одобрено, войска одвоена и дата. Онъ пођe іоштъ ону вечерь. За прочу пакъ войску буде заключено, да се она зоромъ сутраданъ крене, къ селу *Войловy* да пођe, пакъ съ ове стране да нападне. — Међутимъ планъ овай, као што е заключенъ бьо, неизиђe за рукомъ и то поводомъ Душманићъ Павла.

Заоставша у Кленю, послѣ нѣговогъ одлазка, войска, крену се у ютру зоромъ, пакъ дошавши на войловачко брдо, свудъ наоколо войску нѣгову опазити изгледала, ил' баръ одъ нѣга вѣсть добыти изчекивала. Но нити е нѣга, ни войске нѣгове видити было, нити штогодъ за нѣга прочути. У то пуче изъ шайка, Дунавомъ полазећи, еданъ турскій топъ, за знакъ, да се турска войска узъ Дунавъ креће. Турски ови крцаліе ишли су узъ Дунавъ и сувымъ и водомъ. Видећи то Србска чета, поита предъ Турке, сувымъ идуће и прочарка се съ ньима на *Усіянской ћупріи на рѣци Рѣци*, гди е *Мійло изъ Добрнѣ* рану добыо, но нико погинуо ніе. Садъ покаже се съ войскомъ Павле Душманићъ, но

понятно, здраво доцне. — Одавде крене се србска войска за Турцима узъ Дунавъ къ селу *Винцима*, гдѣ дошавши срази се како са оным шайкама дошавшимъ, тако и съ пѣшацы сувымъ доспѣвшимъ: на слѣдуюћій начинъ. —

Кадъ су Турцы у *Винце* дошли (и село уватили) а Срби за нъима, упыта турскій старѣшина: шта Срби одъ нъи законтевaю, те се тако скупише, кадъ Турци само мирнымъ начиномъ у Пожаревацъ ићи желе. Срби одговоре, да се они башъ тога ради скупише: да то недаду. Недате? упыта іоштъ еданпутъ Турчинъ. Срби одговоре озбильно: недамо. Турака было е мало болѣ одъ 400. Србске войске было е выше одъ 2.000 людій. По оваком одговору пођe Турчинъ у Винце и за неколико часова упаради за бой свое крџаліе у чистомъ полю. Видећи то *Стеванъ Добрняцъ* упаради и онъ са свое стране войску србску спрамъ спремне турске. И садъ поче се бой. Наши опазе едну малу долиницу и увате такову у време. Турци насрну. Но по узаймномъ краткомъ пушкараню буду узбіени. — Иза ове долинице къ Пеку стояо е Савко и Павко у некомъ разстоянію са Шумадинцы. Кадъ су Турци на *Стевана* ударили, удари друго одѣленѣ крџалія и нешто врло мало конянника в на нъи. Но по краткой чарки буду Турци и овде разбіени. И тако Турци сви побѣгну у Винце. —

Цѣо овай бой одъ Усіянске ћупріе па до окончаня Виначке борбе траяо е одъ ютра па до предъ вечеръ, ніе слѣдовао измеђъ многочислене войске но измеђъ войске, кою е слога одушевлявала и быо е прилично жестокъ, премда су свега само 10 Турчина и 3 Србина погинули. — Побѣда была е на србской страни. — Међутимъ приближавала се

ноћь. Срби нису смѣли у село Винце на Турке, Турци пакъ нису смѣли изъ Винаца ни маћи. И тако пођу Срби у село Пожежену а Турци остану у Винцы. И ово є быо бой на Винцы. —

Србску войску, коя є у Пожежену дошла, поплаше ову ноћь *Стока* изъ Кисилѣва и *Павле Душманићъ* с' тымъ, да є Виначкимъ Турцима индатъ (помоћь) дошао, с' ове стране толико с' ове ополико хиляда, тако да имъ противстати могуће нiє. Поводомъ тымъ крене се србска войска iоштъ ону исту ноћь у село Влашкiй Долъ на левый брегъ Пека. Сутраданъ пакъ дознаду Срби, да є све то лажь была, пакъ да су Турци изъ Винаца безъ вреда у Пожаревацъ отишли. Послѣ тога крену се србска войска изъ Влашка Дола подъ *Стеваномъ Добрньцомъ*, Маринкомъ Ђодићемъ и Пантомъ Янковићемъ у село *Рашанце*. Павле Душманићъ и Стока изъ Кисилѣва пакъ врате се у подручне своє кнежевине. — У Рашанцы споречка се *Стеванъ Добрнядъ* с' *Павкомъ и Савкомъ* збогъ тога, што є шумадинска войска своєвольно одъ сваке куће по два ягнѣта узимала. *Савко* и *Павко* оду услѣдству тога одъ кудъ су и дошли. Но свађа ова и неспоразумлѣнѣ бы и томе узрокъ, те є народъ, са Стеваномъ Добрньцемъ наодећи се, разишао се тако, да одъ 3.000 душа выше ньи остало нiє но 90 до 100. — Снагомъ слаби, крену се, сами незнајући шта да раде, у село *Батушу* на Млави кодъ *Ивана*, пређе Карађорђевогъ булюкбаше, у намѣри тражити вожда и кнеза *Милоша*, быо, гдѣ быо. — *Милунъ Среднѣвацъ*, *Стока* изъ Кисилѣва, *Павле Богдановићъ* изъ Душманића были су већъ у то време Турцима прiятельи и совршено покорни и купили су арачъ по наредби Турака, свакiй у сво-

іой кнежевини. — Овако безнадеждной у Батушу дошавшой србской чети сване у еданпутъ, кадъ дође човекъ одъ *Милосава Ресавца* да се сви, кои се у Батуши затекоше, крену у велико Село, еръ овде индата имаде. Съ мѣста крену се сви. Дошавши у Велико Село нађу войску, нађу *Милосава Ресавца*, попа *Станишу* изъ Црквенаца, попа *Міяйла* изъ Глоговца и *Павла Цукића*, као предводителя цѣле войске. У Великомъ Селу дознаду, да ће пожаревачки Турци преко Смольинца и Куле у Рановацъ ићи да народъ утишавaю и мире. Цѣла войска изиђе у Стигъ, гледала е Турке, но нiе смѣла на нъи ударити, већъ е предузела, путемъ народъ купити, число свое умножавати и тако полако полако пође за Турцима до Рановца, гдѣ се с' ньима и побiе.

Бой на Рановцу

(пре Спасова дна 1815).

Войска съ Цукићемъ и Ресавцомъ у Велико Село дошавша износила е око 2.000 людій. Она се одъ В. Села до Рановца путемъ iоштъ нешто мало умножи. Чувши Павле Цукићъ, да ће пожаревачки Турци, кое е *Додоланъ* спроводiо, до Рановца у намѣреню, да народъ мире, пакъ и да се око Златова са ћуприски Турцы састану, нареди, те се цѣла войска изъ В. Села за Турцима у Рановацъ крене. У Рановцу слѣдуе сраженѣ. — Найпре удари *Стреля*, бывши пређе войвода подъ Карађорђемъ, с' бећарима на Турке, юначки борећи се, но буде надвладанъ. Овомъ приликомъ су многи бећари погинули. Ово Стрельиногъ нападеня узбiенiе буде поводъ, те се србска войска у нечему узмути. — Међутимъ юначкій Павле Цукићъ за-

грне у тай ма рукаве, у голу мишицу утврди голу саблю, и дрзновено нападне съ леђа на Турке. Онъ единый охрабри съ тымъ србску войску, коя е већъ клонути почела. Борба се почне наново, продужи се, па после краткогъ, но жестокогъ боя буду Турци разбіени и изъ Рановца совршено истерани. — Бой овай траяо е око два сата и у саму ноћь. Колико е овде, и одъ кое е стране колико погинуло, нико ми казати ніе умео. — Сутрадань и іоште дуже време, кое где кріюћи се разштркани Турци, кои на Рановцу погинули нису, погинули су по разны сели одъ разны' селяна. Кои е могао, побегао е и у Пожаревацъ, да жалостну вестъ одъ Рановца пренесе. — После Рановачкогъ боя кренули су се Павле Цукићъ и М. Ресавацъ съ войскомъ у Ресаву у Манасію, заръ да долазакъ ћупрійскимъ Турцима препрече. Пожаревачка войска, коя е међутимъ умножавала се, крену се одъ Рановца къ рећи Могили и стани се кодъ села *Трняне*. Овде е быо *Стеванъ Добрняцъ*, *Марко Абдула*, *Ђука* (Миленковъ братъ) *Попъ Панта* и т. д. На ову войску ударе, одъ прилике *неделю дана* после Рановца, Турци и ту следуе мала и незнатна чарка. Сада дотрчи овде еданъ човекъ одъ *К. Милоша*, где *К. Милошъ* позива, да се сва войска на Пожаревацъ крене, еръ се К. Милошъ самъ собомъ Пожаревцу приближава. Тако и бы. — Кадъ е Стеванъ Добрняцъ с' войскомъ навыше Пожаревца на *брегъ Сопотъ* изишао, већъ е можно было видити, како К. Милошъ Турке, кои су предъ нѣга у Лучицу (К. Милошъ дошао е одъ Свилайнца) изишли, біе и у Пожаревацъ стеруе. Стеванъ саюзи се овде с' К. Милошемъ, с' коимъ е дошао Молеръ, Павле Цукићъ, Милосавъ Ресавацъ и сви прочи старешине войске. —

Бой на Пожаревцу

(ово Петрова два 1815.)

Бой овай описивати, я држимъ за излишно по томе, што е таковый покойный и безсмѣртный нашъ *Сима Милутиновићъ* у нѣговой „Исторіи Србіе, одъ почетка 1813 - е до конца 1815 - е годинеˮ стр: 289-302. достаточно и вѣрно описао. Сва дата, коя самъ я у овомъ обзиру скупити могао, слажу се савршено с' онымъ описаніемъ овога боя као што таково садржи речена история. — Кои болѣ дознао буде, болѣ и точніе нека пише. Я пакъ принуђенъ самъ свакога читателя оной горереченой исторіи упутити. И увѣравамъ, да е све онако было, као што е онде описано. —

ОДЪ 1816-ТЕ ПА ДО 1843-ТЕ ГОДИНЕ.

Пошто е К. Милошъ постао Господаромъ и неограниченымъ владѣтелѣмъ землѣ, онъ е као *Князъ* позадуго и у разна времена у Пожаревцу пребывао. Тога ради дао е онъ за себе еданъ конакъ у Пожаревцу подићи. Спроћу овога конака наблизу и у истой авліи подигао е и другій конакъ за свѣтлу княгиню *Любицу*. А будући, да се свакій путъ и земальско правлѣнѣ онде наодило, гдѣ е и докле е гдѣ самъ князъ Милошъ пребывао, то по заповѣсти кнеза Милоша близу княжескогъ конака буде начињѣна и една кућа (чардаклія), гдѣ е врховна власть найважнія земальска дѣла отаљивала. Спроћу ове куће начини се еданъ малый двокатный коначићъ, гдѣ су се млади Бегови (подъ руководствомъ пок. Зорића) у наукама упражнявали. — У време Кнеза Милоша становала е овде нека часть скоро устроеногъ регуларногъ воинства. Тога ради подигнута е была една лѣпа, двокатна и довольно пространа касарна, у оно време у цѣ-

лой провинціи за цѣло едно одъ найбольи, найвеѣи и найлепши' зданя на самомъ подножію Сопота, южно одъ Пожаревца, близу до саме Чачальице потока, и до гроба славно на Пожаревцу погинувшегъ *Іове Вукомановиѣа.* А како ради болуюѣегъ воинства, тако за благодѣяніе болнога народа начинѣнъ е быо и еданъ шпиталь у краю Бугарске махале. — Конакъ Княза Милоша (тако названый мужкій конакъ), конакъ државне канцеларіе и шпиталь, као протрулела зданя, разрушена су. Сва проча зданя постою и данданашный. У конаку княгинѣ Любице смештена су окружна надлежателства: Судъ и Началничество, у касарни пакъ женско-апсеничко Радилиште, и у авліи око касарне има преко 40.000 однегованы' правительствены' дудова. —

У време владаня Князя Милоша па до године 1843 было е разны' волненя у народу: н. пр. *Хаџи Проданова* буна, *Ђаковъ* ратъ (1825), *Милетина* буна (1835), буна одъ године 1839, *Пекетина* буна (1840) и народня или *Вучиѣева* буна (1842). Свака е одъ овы буна имала своя основоположенія, свака свое цѣльи. Све уобште и свака за се быле су, као све у свету буне, разне шерпе у развитку политичногъ станя народа и землѣ. Людство окружія Пожаревачкогъ носило е с' цѣлымъ прочимъ народомъ участіе у равны деловы. Но за сво ово време ніе се у овомъ окружію никаковый, онолико важный догађай сбыо, да бы се овде обширніе споменути могао. — Одъ год. 1843 ужива жительство овога окружія сва условія мира, савршеногъ грађанскогъ безбѣдія, добра и среѣе, надъ коимъ, среѣна влада Князa Александра Карађорђевиѣа и нѣговогъ правленя непрестае, безъ умора бдити. —

(Продуженіе слѣдуе.)

СРБСКА ДИПЛОМА СУЛТАНА СЕЛИМА

(са приложенымъ снимкомъ свогъ почетка и свршетка).

КЛЕТВА ОБШТИНИ ДУБРОВАЧКОЙ,

дата у Бруси дана 5. Марта 1517. године.

Описана Редовнымъ Членомъ Друштва Србске Словесности, Янкомъ Шафарикомъ, Докторомъ Медицине, Професоромъ Повестнице у К. Срб. Лицеуму, Членомъ Школске Комисіє и проч.

Ова за Србску па и за обшту Славенску повѣстницу врло важна диплома, писана є на артіи, по обичаю султанске канцеларіє на зеленой свили прилеплѣной, (имаюћой у дужини 4' и 3" а у ширини 10" и 6'".) у самомъ оригиналу или подлиннику истекшемъ изъ султанске канцеларіє, србскимъ єзикомъ и кирилскомъ азбукомъ, као што приложеный овде вѣрный снимакъ показуе. Слова су у турскимъ речма на вр'у дипломе, у султанскомъ хату или тури, и у првой србской врсти чистымъ златомъ писана; далѣ у тексту свуда су имена Султана' и све точке у првы' седамъ врстій истымъ златомъ украшене, а друго све писано є црнымъ мастиломъ, тушомъ. Рукописъ є исто онакій брзописъ, какавъ се обично у писарницама србскы' владѣтеля: Душана, Уроша младогъ и др. употреблявао. У єзику има много босанскы' пре-

дѣлны' начина говора, на примеръ: придъ кимъ се прочте; поприђе овога времена; помоћь жудили; царствоми заповида; никто да незадине; оповида; мисто; и д. тако да се за вероватно примити може, да е писаръ быо некакавъ босанскій потурченикъ. Подлиникъ храни се у библіотеки Читалишта Београдскогъ, коіой га е поклоніо єданъ србскій родолюбацъ изъ Трста. Цела та диплома у оригиналу гласи, као што овде слѣдуе:

Горе стои: **Хувси Гани Юл Мугх Нилъ-Мъ Инъ**

Онай богатый Богъ обогаћаюћій и помагаюћій (т. е. съ Божіомъ помоћи).

Хатъ гласи: **Селимъ Ханъ Ибинъ Бязитъ Ханъ Елъ Мугафферъ Дайлен.**

Султанъ Селимъ, синъ Султанъ Баязита, свагда Богомъ подпоможенъ и осилѣнъ.

Милості Божї и великїе господарь і силніе царь амирь Сѡлтанъ Селим ханъ синь. пресветлога. и ꙁможнога. поконнога. солтана Баꙁӥт хана. приморскиемь. и натолискиемь. и романскиемь. и Їинем. мноꙁемь. ꙁемламь. господинь. нишет. висота царствами. ѡвүи. светлу. клетовиу книгу. при ким се. прогледа. и прочте. свакие. чловѣкъ. да ꙁнае. поприге ѡвога времена. почтенине. иꙁабранише. добровачки. кнеꙁ. и властелѣ. славним. поконнимь. дедуми. Солтан Мухамеду и родителю. солтань Баꙁӥт хану. у иих и временах. есот. вѣрну. с правдом. поклонилї. и правду. службо. учинили. тогаи радї више речеки кнеꙁ и властелѣ сгашиен време до порте царствамї почтени поклисаре послалї и ѿ висоте царствамї любав и мїлость и помок жоднлї и клетовие старе книга поновлениꙗ радї милост искалї тогаи ради висота цар-

ствамї више реченога кнеꙁа и властеле царствамї висо-
те милост іавивши реченога кнеꙁа и властеле помило-
вах и ѡвон светлȣ клетовинȣ книгȣ подах по сем сега
под царствамй сень речени кнеꙁ и властеле да сȣ ȣ ми-
рȣ и ȣ покою̆ и царствȣмї ꙁаповида како сȣ ꙁа славнога
покоинога родителамї солтань Б а ꙗ ꙁ т ь хана времепах
два на десет тисок и пет сат ꙁлатих биетачкихь докат
по ꙁаконȣ харач ѿ годние до годние сь своим поклисар-
мї до порте царствамї послалї и по сем сега такои гер
више речении кнеꙁ и властелѣ два на десет тисокь и
пет сат ꙁлатих биетачкихь докат харача до порте царства-
мї ѿ годние до годние са своимь поклисарий по ꙁаконȣ
и обичаю послаю више и веке харачь да се не ище и
реченомȣ кнеꙁȣ и властеле градовем и жопам и них вла-
дане местамъ ѿ царствамї санчака и ѿ собаша и ѿ ти-
маринке и ѿ царствамї владания людех како сȣ до сьга
билї мирнї и ѡблюдованнї и по сем сегаь такогерь да
сȣ мирни и ѡблюдованиии ни ѿ кога да нιмь не е ꙁабава
и досада и пак више речиние кнеꙁȣ и властеле нихием
местамь ѡколние жопе и ꙁемле що сȣ сь царскоми мир-
ии и раꙁмирии. илї по морȣ илї по сохȣ реченномȣ кне-
ꙁȣ и властелѣ градȣ слободно да доходе и ѿходе и ни ѿ
кога да им не е досада и ꙁабава ипак доброваѵки тир-
говци под царствами. владанемь ꙁемламь тиргом и сво-
юм мархомь слободнȣ да доходе и ѿходе и реченнемь
тирговцемь дошам и їманю и пратежоѵ и людемь ни ѿ
кога досада и щета да не боде и на потовех потиа ца-
рина да се не ище ѿ них тирговце раꙁи гди продадȣ
пратеж и їманне по старомь ꙁаконȣ и ѡбичаю царинȣ да
плате алї ѿ сто аспри дви аспри да се ȣꙁима. аколї
свою мархȣ и пратеж непродадȣ кода им драгȣ боде свое
иманне да понесȣ никтȣ да нιмь неꙁабави и да нιмь не-
ꙁадиржи ипак ако на некога члокѣка дог имаю содом
божїнιмь кад се ѡбиande да сї дог ȣꙁмȣ ипак свидоцї ȣ
добровнїкȣ на них людех дожинке що свидоче нихна сви-
доуба на них людех да се прима аколї дог на торчинȣ

боде до надне да поиду сведоубом кад се ѡбиайде дог да им се изда и наплати. Ипак за уожда уловѣка дога радї добровинуанїн уоловѣкъ да се нехватї но кои дожаи боде тога уловѣка да хвате. ипакь ѿ царствамї земле нетно ако иманїе узїмавшї у град добровинк побегне по закону инхиемь да се праше и їзнанде нїкому имане да незагинѣ инак ако ѿ добровинка нетко у царствамї земаю умре за негово ѡшасно имане ѿ царствамї никту да незадние и неузме но неговау родинна дошавше да узме. ипак царствомї що су размирии земле тиргоцї у добровачкие град и у них мегу земляма тиргованем ако дондѹ мы ѿ кога да им ине забава и досада ипак ако им ѿ царствамї земле више реуеному кнезу и властеле земаам некому уоловѣку щету и зло ѡунні тере ми се царству ѡповида а царствомї тоган уолка що боде подобаи да га кроту нрибиишемь и ѿ негова иманк що боде щету и зло уунина да наплатим. И више овога пашега писаик заклинамсе тако мї родителѣ доше и такомї вере и такомї сенове глава за радї више реуенї добровачки кнез и властеле докле царствомї праву и верно служ-бу више ѡбитаик нисму и реуї царствамї да не потвориш и да не пореуем п не поколобим тако и да се знае пис месеца март. е҃. дана у мисту Бросї рожства хирстова ,а҃ ф҃ ї҃ з҃ (1517) лета.

ПРЕВОДЪ СРБСКІЙ.

Милости Божіомъ Я великій господаръ и силный царъ, Амиръ, Султанъ Селимъ Ханъ, сынъ пресветлога и силнога покойнога Султана Баязитъ Хана, приморскы', анатолскы' и романскы' и другы' многы' земаля господаръ; пише высота царства мога ову светлу клетвену кньигу, предъ кимъ се изнесе и прочита свакій човекъ да зна; Пређе овога времена поштени изабрани дубровачки кнезъ и властеле славнымъ покойнымъ деду ми Султану Муамеду и родителю момъ Султанъ Баязитъ

Хану у ньіова времена были су верни и истини и чинили су имъ искрену службу; тога ради горенменованый кнезъ и властеле у садашнѣ време послали су до Порте Царствами поштене свое посланике, и одъ висоте Царства мога молили су любавь и милость и помоћь, и милость ту да имъ поновимъ старе клетвене књиге. Тога ради висота Царства мога явивши милость мою царску вишеименованомъ кнезу и властеломъ, помиловао самь истога кнеза и властеле и дадо' имъ ову светлу клетвену књигу, да су одсадъ споменути кнезъ и властеле подъ сенкомъ моіомъ царскомъ у миру и у покою; и царство мое заповеда: да као годъ што су за славнога покойнога родителя мога Султанъ Баязитъ Хана времена, дванайстъ иляда и петъ стотина златны' млѣтачкы' дуката харача одъ године до године по закону шиляли до Порте мое Царске преко своы' посланика', тако и одъ сада горенменовани кнезъ и властеле, да пошилю дванайстъ иляда и петъ стотина златны' млѣтачкы' дуката харача до Порте мое Царске одъ године до године, по своимъ посланицима, као што е законъ и обичай; а выше и већій харачъ да се одъ нњи нетражи. А горесноменутога кнеза и властела градови и жупе и сва места ньіове области, да су одъ могъ Царскогъ Санџака и отъ субаша и отъ тимарника и одъ свію людій мое царске области мирни и сачувани као што су досадъ были, тако и одъ садъ да буду и ни одъ когa да имъ нема забаве и досаде. — Далѣ вишеспоменути кнезъ и властеле слободно да долазе и одлазе у све ньіовымъ местама сусѣдне околне предѣле и землѣ быле ове са моимъ царствомъ у миру или у размирію, и то по мору и по суву, и у томе да имъ ніе одъ никога мога досада или забава, (т. е. препона). — Далѣ Дубровачки трговци слободно да долазе и одлазе у царства мога области землями по трговини и са своіомъ марвомъ; а тымъ трговцемъ, душамъ или лицама ньіовымъ иманю и пратежу и людма ньіовымъ да се несме ни отъ

кога чинити штета ни досада; и на путовима путна царина (мито) да се одъ ньины' трговаца не иште, осимъ где продаду свой товаръ и свое иманѣ, ту по старомъ закону и обичаю да плате царину (или ђумрукъ) али одъ сто аспри две аспре да се само узимаю; ако ли свою марву и свой товаръ непродаду, онда нека носе свое иманѣ куд њимъ буде драго, а у томе нико да имъ несмета и да iй незадржи. — Далѣ ако имаю кодъ некогъ човека дугъ, кадъ се божiимъ судомъ изнађе, тай дугъ да си узму — далѣ што сведоци у Дубровнику на дужнике ньiовы' людiй посведоче, да сведочба та за ньiове има важность; но ако е дугъ на турчину, онда да иду кодъ кадiе са сведочбомъ, и ако се нађе дугъ, да имъ се изда и наплати. — Далѣ за странogъ човека дугъ да се дубровчанинъ човекъ невата, него онай човекъ да се вата, кои буде дужанъ. — Далѣ ако когодъ изъ области мога царства узевши иманѣ (на вересiю) побегне у градъ Дубровникъ, да се по ньiовомъ закону противъ нѣга парница поведе и да се дугъ изнађе а никому иманѣ да непропадне. — Далѣ ако изъ Дубровника когодъ у мога царства землѣ умре, да нико недира у заоставше по нѣму иманѣ нѣгово одъ моы' людiй и ништа да неузме, но нѣгова родбина дошавша нека узме. — Далѣ они трговци, кои су изъ землѣ са царствомъ моимъ у размирiю наодеће се, а дођу у дубровачкiй градъ и у ньiове землѣ границе по трговини, те нико да недира и да йимъ недосађуе. — Далѣ ако изъ землѣ мога царства когодъ горепоменутомъ кнезу и властелима и некомъ човеку ньiове землѣ штету и зло учини, и то се моему царству докаже, то онда мое царство такога човека да казни колико буде заслужiо глобомъ(?) и одъ нѣговога иманя да накнадимъ штету и зло што буде учинiо. И на све ово, што е у овомъ нашемъ писму заклинѣмъ се: тако ми родителѣве душе; и такоми вере, и такоми синове главе, да вишеименованымъ дубровачкомъ кнезу и властелима, докле

годъ буду царству моме праву вѣрну службу чинили, горе обећана у писму и речма царства мога, нећу покварити, ни порећи, ни поколебати. Тако и да се зна. Писано месеца Марта 5-тогъ дана, у месту Бруси; одъ рождества Христова 1517-тогъ лета.

Диплому ову или привилегію даровао є слободной општини Дубровачкой Султанъ *Селимъ I.* кои є одъ год. 1512. до 1519. владао; онъ є съ Христіянима у Европи миръ имао, али є зато освоіо Сирію и Египетъ, и у овомъ последнѣмъ задобіо є барякъ Муамедовъ и тыме Иманство у Исламу или првенство у цркви Муамедовой, кое є одъ нѣга турскимъ Султанима наслѣдствено остало. Нѣговъ отацъ *Баязетъ II.* уступіо му є престолъ добровольно, а дедъ нѣговъ *Муамедъ II*, *Бурукъ* или великій названый, быо є сынъ *Мурата II.*, овай Муамедъ II. освоіо є Морею, а год. 1453. д. 29. Мая освоіо є Цариградъ. Год. 1456 дошао є са силномъ войскомъ подъ Београдъ, но ту га є зауставіо славный Сибинянинъ Янко или Хунядій; много се боріо съ овымъ и са Ђорђемъ Кастріотићемъ Скендербегомъ. Умрео є 1481 год. у Никеи, почемъ є за време свогъ 30 годишнѣгъ владаня 12 земаля и 200 градова и вароши освоіо.

Подобны овой Султански повеля а и други писама одъ турски велики достоинственика Везира и Паша, све Србскимъ єзикомъ и словима написаны, а нарочито у Босни изданы, видіо самь я и преписао са оригинала у цесарской тайной придворной архиви у Бечу, куда су са Дубровачкомъ архивомъ пренешене; а преписи ти садъ су у богатой и преважной сбирки србски и уобште югославенски стары споменика могъ стрица Госп. П. І. Шафарика у

Златномъ Прагу. Ови србско-турски писмени споменици єсу преважни и сасвимъ ясни сведоци великогъ уплива и велике важности, кою су у среднѣмъ веку Срби уживали у Султанскомъ двору и кодъ високе Порте отоманске. Мудри они Султани увиђали су, да є европейскій престолъ ньіовъ на славенскимъ землямa и народима основанъ, и желили су ове народе за себе привезати тыме, што су народность и вѣру ньіову штедили, ћерке владѣтеля ньіовы' за жене узимали, па и єзику ньіовомъ у своіой канцеларіи до арабскогъ и турскогъ єзика место и закону важность дали; а Славени ови, но нарочито Бошняци, видећи себе одъ христіянске западне политике изневерене и оставлѣне, а познаваюћи свою важность за своє нове господаре, овима су се придали и умели су толикій упливъ кодъ самогъ двора Султанскогъ задобити, да су не само у нѣму а особито у войски прва места и званія постизавали, него и свой рођеный єзикъ на достоинство званичногъ и дипломатичногъ єзика кодъ отоманске Порте узвисили.

ПРИЛОГЪ

за

ГЕОГРАФІЮ И СТАТИСТИКУ СРБІЄ.

Одъ

Редовногъ Члена Друштва Србске Словесности Іована Гавриловиħа, Началника Одѣленія Промишлѣности у Кн. С. Попечительству Финансіє.

А. ГЛАВНЫЙ ИЗВОДЪ ПОПИСА

Наименованіе Окружія.	Мѣста.	Кућа.	Женѣны.	Неженѣны.	Женски.
Алексиначко . .	82	3.565	5.293	7.325	12.010
Варошъ Београдъ	1	2.142	2.100	3.362	4.882
Београдско . .	121	7.183	9.397	15.976	23.706
Валѣвско . . .	195	8.646	12.237	23.579	34.533
Гургусовачко . .	107	4.773	7.558	11.947	18.101
Краинско . . .	79	10.260	11.981	15.240	26.221
Крагуевачко . .	173	10.786	13.768	22.608	35.467
Крушевачко . .	266	8.840	11.919	18 665	28.331
Подринско . . .	89	5.759	7.798	12.371	19.625
Пожаревачко . .	181	17.270	21.907	31.890	49.895
Рудничко . . .	114	6.031	7.556	13.643	19.773
Смедеревско . .	54	6.917	8.695	13.374	20.663
Ужичко	195	10.834	15.181	23.682	37.926
Црнорѣчко . . .	45	6.639	8.474	11.879	19.192
Чачанско . . .	59	8.217	9.695	15.676	23.538
Шабачко . . .	115	9.038	11.951	20.257	30.820
Ягодинско . . .	145	8.926	10.734	16.275	25.781
Ћупрійско . . .	96	7.173	8.944	13.307	20.895
Главна сумма .	2.117	142.999	185.188	291.056	451.359

РБІЄ У ГОДИНИ 1850.

Одсутствуюћи			Сума целогъ народонаселенія.	Странни изъ			
У Србіи	У Турской.	У другим землям.		Србіє.	Турске	Други земаля.	Сумма стран.
23	1	—	24.628	50	191	1	242
—	4	10	12.344	883	1.463	795	3.141
—	—	—	49.079	81	174	87	342
4	1	—	70.349	196	325	76	597
51	—	—	37.606	—	7	—	7
—	—	—	53.442	15	23	14	52
56	—	—	71.843	39	54	10	103
61	1	—	58.915	2	33	—	35
101	—	—	39.794	—	17	1	18
375	—	6	103.692	17	52	69	138
16	—	2	40.972	4	—	—	4
1	—	—	42.732	20	25	10	55
41	—	—	76.789	61	19	1	81
—	—	—	39.545	11	20	—	31
46	1	2	48.909	85	43	3	131
341	1	—	63.028	477	459	155	1091
2	2	7	52.790	—	5	150	155
—	—	—	43.146	—	—	—	—
1.118	11	27	929.603	1.941	2.910	1.372	6.222

Да има у Србіи людій, кои влашки говоре, то є свакоме познато; алъ досада нисмо знали, колико има Срба, кои влашки говоре; пописомъ 1850-те године свршенымъ дозналисмо за ово и тако

Б. ГЛАВНЫЙ ИЗВОДЪ ЦЕЛЕ СРБІЄ 1850. ГОДИНЕ ПОПИСАНЫ ВЛАА.

1	Окр. Крайнско	има	7.104	куће	, а	35.665	душа
2	„ Пожаревачко	„	7.033	„	„	40.387	„
3	„ Смедеревско	„	179	„	„	1.006	„
4	„ Црноречко	„	3.684	„	„	20.398	„
5	„ Ћупрійско	„	1.204	„	„	7.351	„
	Свега		19.204	„	„	104.807	„

Колико пакъ у свакомъ окружію и срезу има села поименце у коима се влашки говори види се; и то:

У ОКРУЖІЮ СМЕДЕРЕВСКОМЪ.

Срезу Подунавскомъ.

1	Вар. Смедерево	има	50	кућа	а	252	душа
2	Село Куличъ	„	54	„	„	273	„
3	„ Радинацъ	„	25	„	„	188	„
4	„ Липе	„	50	„	„	293	„
	Свега	„	179	„	„	1.006	„

У ОКРУЖІЮ ПОЖАРЕВАЧКОМЪ.

1	У Ср. Рѣч.-Звижд.	има	1.421	кућа	а	7.863	душа
2	„ „ Омольскомъ	„	987	„	„	5.328	„
3	„ „ Рамско-Пекс.	„	736	„	„	4.404	„
4	„ „ Млавскомъ	„	2.053	„	„	11.979	„
5	„ „ Моравскомъ	„	1.836	„	„	10.813	„
	Свега	„	7.033	„	„	40.387	„

У Срезу Моравскомъ.

1	Вар. Пожаревацъ	има	70	куһа	а	362	душа
2	Село Петка	„	43	„	„	334	„
3	„ Брежане	„	109	„	„	627	„
4	„ Поляна	„	132	„	„	838	„
5	„ В. Црниһъ	„	31	„	„	193	„
6	„ Шльивовацъ	„	18	„	„	90	„
7	„ Влашкій Долъ	„	155	„	„	886	„
8	„ Трняне	„	51	„	„	334	„
9	„ Набрђа	„	10	„	„	67	„
10	„ Салаковацъ	„	33	„	„	191	„
11	„ Пр'ово	„	126	„	„	676	„
12	„ Ракинацъ	„	50	„	„	310	„
13	„ Жабаре	„	20	„	„	335	„
14	„ Породинъ	„	326	„	„	1.951	„
15	„ Велико Село	„	75	„	„	436	„
16	„ Тиһевацъ	„	38	„	„	222	„
17	„ Свинярево	„	22	„	„	135	„
18	„ Врбница	„	104	„	„	561	„
19	„ Орлѣво	„	59	„	„	275	„
20	„ Миріево	„	82	„	„	488	„
21	„ Бошнякъ	„	15	„	„	70	„
22	„ Кочетинъ	„	45	„	„	255	„
23	„ Брзоодъ	„	105	„	„	687	„
24	„ Добрня	„	40	„	„	219	„
25	„ Забрђе	„	34	„	„	227	„
26	„ Панково	„	24	„	„	139	„
27	„ Арнаут-Поповацъ	„	19	„	„	105	„
	Свега		1.836	„	„	10.813	„

У Срезу Млавскомъ.

1	Старчево	има	104	куһа	а	625	душа
2	Кула	„	111	„	„	729	„
3	М. Црниһъ	„	15	„	„	99	„

4	Калиште	има	10	кућа	а	87	душа
5	Манастирица	„	125	„	„	752	„
6	Рашанци	„	197	„	„	1.110	„
7	Забрега	„	21	„	„	127	„
8	Алюдово	„	39	„	„	175	„
9	Кобилѣ	„	144	„	„	825	„
10	Дубочка	„	137	„	„	807	„
11	Рановацъ	„	299	„	„	1.717	„
12	Мелинци	„	201	„	„	1.138	„
13	Кладурово	„	108	„	„	638	„
14	Витовница	„	74	„	„	372	„
15	Стамница	„	165	„	„	992	„
16	Ждрело	„	148	„	„	831	„
17	Бусуръ	„	101	„	„	615	„
18	Лесковацъ	„	54	„	„	340	„
	Свега	„	2.053	„	„	11.979	„

У Срезу Рамско-Пекскомъ.

1	Ђураково	има	26	кућа	а	179	душа
2	Тополовникъ	„	153	„	„	996	„
3	Рамъ	„	51	„	„	220	„
4	Речица	„	80	„	„	469	„
5	Кусићъ	„	34	„	„	228	„
6	Чешлѣва Бара	„	101	„	„	555	„
7	Сена	„	37	„	„	200	„
8	М. Бресница	„	30	„	„	155	„
9	Мустапиће	„	154	„	„	944	„
10	Доляшница	„	70	„	„	458	„
	Свега	„	736	„	„	4.404	„

У Срезу Омольскомъ.

1	Брезница	има	27	кућа	а	172	душа
2	Крепольинъ	„	156	„	„	911	„
3	Магудица	„	37	„	„	229	„

4	Сиге	има	64	куће	а	423	душа
5	Осаоница	„	146	„	„	814	„
6	Жагубица	„	203	„	„	655	„
7	Ясиково	„	58	„	„	373	„
8	Влауле	„	41	„	„	233	„
9	Лазница	„	255	„	„	1.518	„
	Свега	„	987	„	„	5.328	„

У Срезу Рѣчко-Звиждскомъ.

1	Волуя	има	124	кућа	а	625	душа
2	Дубока	„	310	„	„	1.637	„
3	Нересница	„	230	„	„	1.225	„
4	Церовица	„	28	„	„	154	„
5	Буковска	„	65	„	„	401	„
6	Ракова Бара	„	90	„	„	517	„
7	Турія	„	107	„	„	592	„
8	Каона	„	104	„	„	559	„
9	Лѣшница	„	38	„	„	250	„
10	Српце	„	31	„	„	188	„
11	Вуковићъ	„	70	„	„	409	„
12	Житковица	„	23	„	„	140	„
13	Снеготинъ	„	40	„	„	238	„
14	Кудрешъ	„	28	„	„	181	„
15	Брньица	„	35	„	„	225	„
16	Дворіште	„	54	„	„	268	„
17	Кривача	„	44	„	„	254	„
	Свега	„	1.421	„	„	7.863	„

У ОКРУЖІЮ ЦРНОРѢЧКОМЪ.

1	Срезъ	Вражогрн.	има	1.875	кућа	а	10.630	душ.
2	„	Завчарскій	„	1.809	„	„	9.768	„
		Свега	„	3.684	„	„	20.398	„

У Срезу Вражогрнскомъ.

1	Злотъ	има	404	кућа	а	2.282	душ.
2	Шарбановацъ	„	153	„	„	915	„
3	Кривель	„	239	„	„	1.391	„
4	Боръ	„	71	„	„	427	„
5	Топла	„	29	„	„	172	„
6	Бучѣ	„	80	„	„	516	„
7	Слатина	„	202	„	„	1.035	„
8	Ново Село	„	101	„	„	549	„
9	Брестовацъ	„	198	„	„	1.027	„
10	Метовница	„	110	„	„	649	„
11	Дубочанъ	„	124	„	„	767	„
12	Прльита	„	42	„	„	280	„
13	Никуличево	„	122	„	„	624	„
	Свега	„	1.875	„	„	10.630	„

У Срезу Завчарскомъ.

1	Вар. Завчаръ	има	273	кућа	а	946	душ.
2	Село Грлянъ	„	250	„	„	1.415	„
3	„ Шльиваръ	„	52	„	„	404	„
4	„ Лубница	„	142	„	„	858	„
5	„ Гамзиградъ	„	61	„	„	359	„
6	„ Бачевица	„	24	„	„	198	„
7	„ Доброполѣ	„	30	„	„	203	„
8	„ Оснићъ	„	169	„	„	954	„
9	„ Луково	„	40	„	„	265	„
10	„ Валаконѣ	„	228	„	„	1.334	„
11	„ М. Изворъ	„	56	„	„	318	„
12	„ Подгорацъ	„	484	„	„	2.614	„
	Свега	„	1.809	„	„	9.768	„

У ОКРУЖІЮ КРАИНСКОМЪ.

1	Срезъ Краинскій	има	2.021	кућа	а	10.610	душ.
2	„ Брзо-Паланач.	„	2.232	„	„	11.179	„

3	Ср. Поречко-Рѣчкій	има	1.011	куħа	а	5.406	душ.
4	„ Ключкій	„	1.840	„	„	8.470	„
	Свега	„	7.104	„	„	35.665	„

У Срезу Брзо - Паланачкомъ.

1	Малайница	има	142	куħа	а	794	душ.
2	Плавна	„	173	„	„	988	„
3	Ябуковацъ	„	428	„	„	2.112	„
4	Вратна	„	90	„	„	423	„
5	Уровица	„	231	„	„	1.160	„
6	Река	„	33	„	„	146	„
7	Міяиловацъ	„	189	„	„	890	„
8	Дупляне	„	88	„	„	452	„
9	Мала Каменица	„	120	„	„	603	„
10	Цанѣво	„	260	„	„	1.411	„
11	Праово	„	164	„	„	875	„
12	Брза-Паланка	„	92	„	„	409	„
13	Купусиште	„	95	„	„	372	„
14	Слатина	„	127	„	„	544	„
	Свега	„	2.232	„	„	11.179	„

У Срезу Ключкомъ.

1	Текія	има	186	куħа	а	771	душ.
2	Сипъ	„	72	„	„	326	„
3	Цецерацъ	„	63	„	„	292	„
4	Кладушница	„	86	„	„	395	„
5	Манастирица	„	30	„	„	146	„
6	Подвршка	„	53	„	„	285	„
7	Речица	„	19	„	„	75	„
8	Костолъ	„	45	„	„	222	„
9	М. Врбица	„	81	„	„	407	„
10	Корбово	„	149	„	„	745	„
11	Вел. Врбица	„	121	„	„	559	„
12	Ртково	„	107	„	„	551	„

13	Ваюга	има	92	кућа	а	384	душ.
14	Брлога	„	37	„	„	151	„
15	Вар. Кладово	„	200	„	„	841	„
16	Бурдель	„	138	„	„	681	„
17	Велик. Каменица	„	97	„	„	388	„
18	Велесница	„	93	„	„	376	„
19	Грабовица	„	183	„	„	879	„
	Свега	„	1.840	„	„	8.470	„

У Срезу Краинскомъ.

1	Варошь Неготинъ	има	171	кућа	а	712	душ.
2	Буковче	„	249	„	„	1.333	„
3	Кобишница	„	208	„	„	1.087	„
4	Радуевацъ	„	270	„	„	1.320	„
5	Србовла	„	121	„	„	602	„
6	Короглашъ	„	57	„	„	321	„
7	Самариновацъ	„	68	„	„	329	„
8	Беломановацъ	„	60	„	„	301	„
9	Мокраня	„	205	„	„	1.069	„
10	Табаковацъ	„	37	„	„	251	„
11	Глоговица	„	138	„	„	847	„
12	Лука	„	132	„	„	793	„
13	М. Ясикова	„	78	„	„	433	„
14	В. Ясикова	„	202	„	„	1.081	„
15	Чоконяръ	„	25	„	„	131	„
	Свега	„	2.021	„	„	10.610	„

У Срезу Поречкорѣчкомъ.

1	Клокочевацъ	има	89	кућа	а	440	душ.
2	Црнайка	„	105	„	„	609	„
3	Топоница	„	65	„	„	335	„
4	Мосна	„	61	„	„	318	„
5	Рудна Глава	„	137	„	„	697	„

6	Танда	има	81	кућа	а	496	душ.
7	Дебелый Лугъ	„	54	„	„	277	„
8	Горняне	„	208	„	„	1.308	„
9	Голубинѣ	„	89	„	„	418	„
10	Вар. Миланавацъ	„	76	„	„	319	„
11	Село Болѣтинъ	„	46	„	„	189	„
	Свега	„	1.011	„	„	5.406	„

У ОКРУЖІЮ ЋУПРІЙСКОМЪ.

1	Срезъ Параћинскій	има	260	кућа	а	1.489	душ.
2	„ Ресавскій	„	944	„	„	5.862	„
	Свега	„	1.204	„	„	7.351	„

У Срезу Параћинскомъ.

1	Батинацъ	има	69	кућа	а	396	душ.
2	Исаково	„	107	„	„	621	„
3	Супско	„	21	„	„	114	„
4	Лебина	„	8	„	„	46	„
5	Влашка	„	55	„	„	312	„
	Свега	„	260	„	„	1.489	„

У Срезу Ресавскомъ.

1	Ясеново	има	113	кућа	а	682	душ.
2	Тропонѣ	„	66	„	„	388	„
3	Гладна	„	35	„	„	265	„
4	Мачевацъ	„	38	„	„	229	„
5	Беляйка	„	86	„	„	553	„
6	Бигреница	„	149	„	„	974	„
7	Єзеро	„	10	„	„	71	„
8	Ресавица	„	52	„	„	296	„
9	Жидилѣ	„	18	„	„	119	„
10	Суботица	„	91	„	„	509	„

11 Проштинацъ	има	7	кућа	а	50	душ.
12 Бобова	„	171	„	„	1.105	„
13 Витежево	„	108	„	„	621	„
Свега	„	944	„	„	5.862	„

В.

Имаюћи попись 1850-е год. предъ очима, сравніо самъ овай са рѣчникомъ моимъ и прилогомъ у III-ой свезки гласника на стр. 186, 187 и 190; и нашао самъ да су млога села изоставлѣна, млога погрешно у рѣчнику уписана и т. д. и тако самъ све исправити потрудіо се, као што се изъ азбучногъ списка види:

Аврамовацъ, село у окружію Ягодинскомъ, срезу Левачкомъ, са 90. кућа и 162. душе. Стаклана Г. Петроніевића.

Алдинацъ, а не као што е у рѣчнику Алединци.

Арилѣ, село у окружію Ужичкомъ, срезу Арильскомъ, са 143. куће и 782. душе.

Арнавво, а не као што е у рѣчнику Аритново.

Арнаут-Поповацъ, село у окружію Пожаревачкомъ, срезу Моравскомъ са 126. кућа и 736. душа.

Баньица, а не као што е у рѣчнику Баница.

Баричъ, село неналази се у срезу Рамско-Звиждскомъ, као што е у рѣчнику, него у срезу Рѣчко-Звиждскомъ.

Баричъ, а не као што е у рѣчнику Барићи.

Барошевацъ, а не као што е у рѣчнику Борошевацъ.

Бегальица, а не као у рѣчнику Беганица.

Белѣно, а не као што е у рѣчнику Белино.

Бечвари, а не као у Рѣчнику Чешляри.

Бобова, а не као у рѣчнику Боброва.

Бобовиште, а не као у рѣч. Боговиште.

Божурня, село у окружію Крагуевачкомъ, срезу Ясеничкомъ са 99. куħа и 726. душа.

Болванъ, а не као у рѣчн. Бованъ.

Брадарци, село у окружію Алексиначкомъ, срезу Алексиначко-Ражанскомъ са 28. куħа и 175. душа.

Брвеница, а не као у рѣчн. Брвеникъ.

Брза-Паланка, варошъ у срезу Брзопаланачкомъ а не као што е у рѣчн. у срезу Краинскомъ.

Бркуше, у овомъ е селу примирителный судъ обштине Плешинске.

Брусъ, село у окружію Крушевачкомъ, срезу Козничкомъ са 52. куħе и 416. душа.

Валѣво, варошъ, у рѣчнику стои да е у срезу Тамнавскомъ, а ніе у овомъ срезу, него у Подгорскомъ.

Висибаба, а не као што е у рѣчн. Вышбаба

Власово, не постои выше, засеокъ овай придруженъ е къ осталымъ засеоцима обштине Біочке.

Враħевшнице, манастира пряворъ, село у окружію Крагуевачкомъ, срезу Гружанскомъ са 16. куħа и 139. душа.

Вучковица, село у окружію Чачанскомъ, срезу Драгачевскомъ са 95. куħа и 647. душа.

Главоче, а не као у рѣчн. Гловоче.

Глукцы, а не као што е у рѣчн. Гукцы.

Голоуша, а не као у рѣчн. Голуша.

Голубовацъ, а не као у рѣчн. Голубацъ, у окружію Ћупрійскомъ.

Горобилѣ, у рѣчнику стои да е у срезу Руянскомъ, а ніе, него у срезу Црногорскомъ окружія Ужичкогъ.

Гостиница, а не као што е у рѣчн. Гостилица.

Грабъ, а не као што е у рѣчн. Гробъ.

Грабовикъ, а не као што є у рѣчн. Грабовићъ.

Градацъ, у овоме є примирителный судъ општине Рильиндолске.

Грамада, ђумрукъ и састанакъ у срезу є Сврльичкомъ.

Диићи, а не као што є у рѣчн. Дићи.

Добрача, а не као што є у рѣчнику Добраћа.

Долацъ, у овоме є примирителный судъ општине Брезовачке у окружію Чачанскомъ срезу Студеничкомъ.

Драклинъ, а не као што є у рѣчн. Драганъ.

Дубъ, село у окружію Ужичкомъ срезу Рачанскомъ са 53 куће и 364 душе.

Дубацъ-горньій, село у окруж. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 65 кућа и 416 душа. Овде є примирителный судъ и саставля єдну општину са Дубцемъ дольнимъ.

Дубацъ-дольньій, село у окружію Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 51 кућомъ и 303 душе види Дубацъ горньій.

Дубичъ-горньій, село у окруж. Ягодинскомъ срезу Левачкомъ са 18 кућа и 131 душомъ.

Дубичъ-дольньій, село у окруж. Ягодинскомъ срезу Левачкомъ са 16 кућа и 116 душа.

Дублѣ, село у окруж. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 29 кућа и 196 душа.

Дублѣ, село у окр. Шабачкомъ срезу Мачванскомъ са 208 кућа и 1466 душа. Види Гласникъ III. стр. 187.

Дублѣ, село у окр. Ћупрійскомъ срезу Ресавскомъ са 102 куће и 648 душа.

Дубница, село у окр. Ужичкомъ срезу Црногорскомъ са 24 куће и 130 душа.

Дубница, село у окр. Ћупрійскомъ срезу Ресавскомъ са 69 кућа и 423 душе.

Дубока, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Рѣчко-Звиждскомъ са 310 кућа и 1.637 душа.

Дубока, село у окр. Ћупрійскомъ срезу Ресавскомъ са 80 кућа и 509 душа.

Дубока , село у окр. Смедеревскомъ срезу Ясеничкомъ са 65 кућа и 478 душа.

Дубочани , село у окр. Црноречкомъ срезу Вражогрньскомъ са 124 куће и 767 душа.

Дубочка , село у окр. Пожаревачкомъ срезу Млавскомъ са 137 кућа и 807 душа.

Дубрава , село у окр. Ужичкомъ срезу Моравичкомъ са 50 кућа и 339 душа.

Дубраве , село у окр. Крушевачкомъ срезу Іошаничкомъ са 9 кућа и 81 душомъ.

Дубравица , село у окр. Пожаревачкомъ срезу Моравскомъ са 107 кућа и 614 душа.

Дубцы , село у окр. Крушевачкомъ срезу Козничкомъ са 34 куће и 234 душе.

Дуванище , село у окр. Шабачкомъ срезу Мачванскомъ са 27 кућа и 202 душе.

Дугалићи , село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевскомъ са 56 кућа и 430 душа.

Дугопоље , село у окр. Алексиначкомъ срезу Баньскомъ, са 65 кућа и 600 душа.

Дудовица , село у окр. Београдскомъ срезу Колубарскомъ са 61 кућомъ и 396 душа.

Дулени, село у окр. Ягодинскомъ срезу Левачкомъ са 25 кућа и 213 душа.

Дупляне , село у окр. Краинскомъ срезу Брзопаланачкомъ са 88 кућа и 452 душе.

Дупляя , село у окр. Ваљевскомъ срезу Тамнавскомъ са 40 кућа и 358 душа.

Дучина , село у окр. Београдскомъ срезу Космайскомъ са 35 кућа и 309 душа.

Душковци , село у окр. Ужичкомъ срезу Црногорскомъ са 14 кућа и 118 душа.

Душманићъ, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Речко-Звиждскомъ са 21 кућомъ и 137 душа.

Жаочани, а не као што е у рѣчн. Жаогани.

Жараће, а не као што е у рѣчн. Жарађе.

Жари, а не као што е у рѣчн. Жарѣ.

Живица, село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 32 куће и 220 душа, принадлежи къ општини Горачићской.

Заичаръ, варошь, у рѣчнику у срезу Вражогрнскомъ, а нiе, него е у срезу Заичарскомъ.

Зацкулѣ, засеокъ выше непостои, придруженъ е къ другимъ селима општине Руданьске.

Каменица, а не као што е у рѣчнику Камшеница.

Каона, а не као што е у рѣчнику Каонина.

Капе, види Прилипацъ и Копе.

Кисилѣво, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Рамско-Пекскомъ са 106 кућа и 659 душа.

Клока, село у окр. Крагуевачкомъ срезу Лепеничкомъ са 55 кућа и 419 душа.

Коићи, и Зеоке принадлежећи къ општини Тiялской саставлѣни су у едно село и зову се Коићи.

Коньско, засеокъ овай непостои, придруженъ е къ другимъ селима општине Ушћанске.

Копе, види Капе.

Корбава, а не као што е у рѣчн. Корбаба.

Корѣни, засеокъ выше непостои, придруженъ е къ другимъ селима општине Руданске.

Котишица, а не као што е у рѣчн. Котешица.

Кочурићь, засеокъ овай непостои, придруженъ е къ другима селима општине Ушћанске.

Крагуевацъ, варошь е у срезу Лепеничкомъ а не као што е у рѣчн. у срезу Гружанскомъ.

Красино-Брдо, а не као што е у рѣчнику Крашно-Брдо.

Крачаии, засеокъ выше непостои, придруженъ е къ другимъ селима општине Руданьске.

Креминъ, засеокъ овай непостои, придруженъ е къ другима селима општине Ушћанске.

Кривача, принадлежи сада обштини Вичкой.

Крушчица, а не као што є у рѣчнику Крушанца.

Кумани, село у окр. Пожаревачкомъ срезу Рамско-Пексномъ са 44 куће и 280 душа.

Кусовацъ, село у окр. Крагуевачкомъ срезу Гружанскомъ са 21 кућомъ и 142 душе.

Липеновићъ, а не као што є у рѣчнику Лепеновићъ.

Липово, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 44 куће и 234 душе.

Лозно, засеокъ овай непостои, придруженъ є къ другима обштине Ушћанске.

Лукавица, а не као што є у рѣчнику Луковица.

Лѣштинско, село у окр. Ужичкомъ срезу Рачанскомъ са 64 куће и 560 душа.

Любовія, а не као што є у рѣчн. Любовиђа.

Майдан-Пекъ, нова рудна варошь у срезу Поречкорѣчкомъ окр. Краинскомъ са 96 кућа.

Мачковацъ, село у окр. Крушевачкомъ срезу Іошаничкомъ а не као што є у рѣчнику у срезу Крушевачкомъ.

Метикоше, а не као што є у рѣчнику Метикоимъ.

Мечке, село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 16 кућа и 107 душа принадлежи Лисанской обштини.

Међулужѣ, а не као што є у рѣчн. Међулужнѣ.

Моштаница мала, изоставлѣна у рѣчнику, да є у срезу Посавскомъ, окружія Београдскогъ.

Мусина-Рѣка, а не као што є у рѣчнику Мутна рѣка.

Негришори, а не као што є у рѣчнику Негришоръ.

Никуличево, а не као што є у рѣчнику Микулићево.

Носильинъ, а не као што є у рѣчнику Мосольинъ.

Овчина, а не као што є у рѣчн. Овчани.

Осаница, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 70 кућа и 317 душа.

Осипаоница, а не као што є у рѣчнику Осипоница.

Острушати, не постои выше, засеокъ овай придруженъ є къ Єжевци.

Отань, а не као што е у рѣчн. Оталъ.

Ошляне, село у окр. Гургусовачкомъ срезу Тимочко-Заглавскомъ са 84 куће и 701 душомъ.

Пакленѣ, засеокъ овай непостои, придруженъ е къ другима општине Болѣвачке.

Партари, а не као што е у рѣчн. Портари.

Пассіевиħи, село у окружію Крагуевачкомъ срезу Гружанскомъ са 87 куħа и 559 душа.

Паскашъ, Младче засеокъ непостои выше, къ другимъ селима општине Млаиачке придруженъ е.

Пеметина, засеокъ непостои выше, къ другимъ селима општине Рильяндолске придруженъ е.

Полумиръ, засеокъ овай непостои, придруженъ е другима општине Ушħанске.

Понорь, а не као што е у рѣчн. Попоръ.

Попина, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 37 куħа и 199 душа.

Поповнякъ, село у Окр. Ħупрійскомъ срезу Ресавскомъ са 23 куħе и 162 душе.

Попово-Полѣ, а не као што е у рѣчн. Попо-Полѣ.

Превешъ, а не као у рѣчн. Превешъ.

Прилипацъ, село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 19 куħа и 130 душа. Ово се село звало пріе Капе и припада општини Пилатовачкой. Види Капе и Копе.

Прогорелица, а не као што е у рѣчнику Погорелица.

Проштинацъ, а не као што е у рѣчн. Прошинацъ.

Прђани, а не као што е у рѣчн. Брђани.

Пурице, засеокъ Млаиче не постои выше къ другимъ селима општине Млаиачке придруженъ е.

Пшаникъ, село у окр. Чачанскомъ срезу Драгачевачкомъ са 35 куħа и 231 душомъ принадлежи општини Котражской.

Равни, а не као што е у рѣчнику Рамный.

Радмировацъ, а не као што е у рѣчнику Радмиловци.

Радобићъ, а не као што є у рѣчнику Родовићъ.

Райковацъ засеокъ адранскій изоставлѣнъ є и придруженъ сасвимъ селу Адранима.

Ратари, засеокъ овай не постои, придруженъ є къ другима обштине Ушћанске.

Ратковацъ, а не као што є у рѣчнику Ратковацъ.

Рача, карантинъ у окр. Шабачкомъ срезу Мачванскомъ са 14 кућа и 47 душа.

Рашка, нова варошъ у окр. Чачанскомъ срезу Студеничкомъ са 43 куће и 149. душа.

Рађаке, село у окр. Шабачкомъ срезу Посавско-Тамнавскомъ, са 26 кућа и 188 душа.

Река, а не као што є у рѣчнику Речка.

Река-мала, село у окр. Крушевачкомъ срезу Бугар-Моравскомъ са 14 кућа и 89 душа.

Ресавица, єдна у окр. Ћупрійскомк а не као у рѣчнику горня и долня Ресавица.

Ржана, а не као што є у рѣчнику Рожаня.

Рогачица, варошь у окр. Ужичкомъ срезу Рачанскомъ са 72 куће и 573 душе.

Рудань а не као што су у рѣчн. Рудно.

Рушико, а не као што є у рѣчн. Руните.

Рушань, а не као што є у рѣчн. Ружань,

Рибникъ-горньій, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ, са 21 кућомъ и 97 душа.

Рибникъ-долньій, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 37 кућа и 188 душа.

Савово, а не као у рѣчнику Совово.

Сакулѣ, а не као у рѣчнику Сокулѣ.

Саси, а не као што є у рѣчнику Сасе.

Сврачково, а не као што є у рѣчнику Свpчково.

Себимилѣ, а не као што є у рѣчнику Обимилѣ.

Сеная, село у окр. Београдскомъ срезу Космайскомъ са 22 куће и 135 душа.

Сенци, засеокъ овай непостои више, придруженъ є къ другима обштине Ушћанске.

Сеоце, засеокъ овай не постои, придруженъ е къ другима обштине Ушћанске.

Синожевци, а не као што е у рѣчнику Симожевци.

Скробница, а не као што е у рѣчнику Скорбница.

Слатина, а не као што е у рѣчнику Сланина,

Соколово, а не као што е у рѣчнику Саколово.

Србовла, а не као што е у рѣчнику Србовлашъ.

Стена, а не као у рѣчнику Бела-Стена.

Стража, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 14 кућа и 62 душе.

Стублина, село у окр. Крушевачкомъ срезу Бугар-Моравскомъ са 26 кућа и 154 душе.

Тлачина, а не као што е у рѣчнику Клачина.

Трбовацъ, а не као што е у рѣчнику Трбуовацъ.

Трипково, а не као што е у рѣчнику Тривково.

Трляци, засеокъ овай не постои, придруженъ е къ другима обштине Ушћанске.

Тучићъ, село у окр. Валѣвскомъ срезу Колубарскомъ са 61 кућомъ и 418 душа.

Усѣ, а не као што е у тевтеру Усће.

Церова, засеокъ Мланче, не постои выше, къ другимъ селима обштине Мланачке придруженъ е.

Црквена, село у окр. Крушевачкомъ срезу Бугар-Моравскомъ са 13 кућа и 77 душа.

Црна-Гора, села овогъ у окр. Подринскомъ срезу Ядранскомъ нема.

Чаири, село у окр. Крушевачкомъ срезу Крушевачкомъ са 52 куће и 295 душа.

Черенѣ, засеокъ овай не постои, придруженъ е къ другима обштине Балѣвачке.

Чешляри, засеокъ не постои выше, къ другима селима обштине Рильиндолске придруженъ е. Види Бечвари.

Шавранъ, а не као што е у рѣчнику Шафрани.

Шиће, а не као што е у рѣчнику Шеће.

Шльива, село у окр. Ягодинскомъ срезу Левачкомъ са 12 кућа и 87 душа.

Штиръ, села овогъ у окр. Подринскомъ срезу Ядранскомъ нема.

Шумникъ, засеокъ овай не постои, придруженъ є къ другима обштине Балѣвачке.

Юнковци, село у окр. Београдскомъ срезу Колубарскомъ са 43. куће и 315 душа.

Яблановикъ, а не као што є у рѣчнику Яблановићи.

Ярчуякъ, село у окр. Чачанскомъ срезу Карановачкомъ са 50 кућа и 260 душа.

Ясеново, село у окр. Ужичкомъ срезу Арильскомъ са 34 куће и 273 душе.

Целепи, засеокъ овай выше непостои, придруженъ є къ другима обштине Ушћанске.

Изъ свезке III. гласника стране 187-е видили су любительи отачаствене Географіє, да є окружіє ужичко по найновіой одредби разделѣно на петъ срезова: арильскій, златоборскій, рачанскій, моравичкій и црногорскій; тако у реченомъ окружію има два нова среза кои пріє ніє было, а то су: арильскій и златоборскій, да бы се знало, коя су села припала къ тимъ новимъ срезовима види ће се изъ слѣдуюћа два именика:

Имена Села Окр. Ужичкогъ, Среза Арильскогъ.

1. Милићево село.
2. Годовићъ.
3. Речице.
4. Латвица.
5. Ступчевићи.
6. Гривска.
7. Радобуђа.
8. Сврачково.
9. Рупелѣво.
10. Роге.
11. Крушчица.
12. Чичкова.
13. Сѣверово.
14. Бѣлеуша.
15. Бреково.
16. Добраче.
17. Грдовићи.
18. Богоєвићи.
19. Арилѣ.
20. Высока.

21. Любишъ.
22. Гостилѣ.
23. Сирогойно.
24. Жельине.
25. Трнава.
26. Ойковица.
27. Трудово.
28. Пресѣка.
29. Мочіоци.
30. Кућани.
31. Бураћа.
32. Негбина.
33. Драглица и Сѣништа.
34. Бѣла Рѣка.
35. Ясеново.

Среза Златиборскогъ.

1. Бѣлишъ и Пріяни.
2. Шльивовица.
3. Мачкатъ.
4. Качеръ и Дріетанъ.
5. Трипкова и Жигале.
6. Чайтина.
7. Крива рѣка.
8. Рожанство.
9. Аліинъ-Потокъ.
10. Равни.
11. Никоевићъ.
12. Скржути.
13. Доброселица.
14. Семегнѣво.
15. Ябланица.
16. Біоска.
17. Врутци.
18. Мокра гора.
19. Любанѣ.
20. Збойштица.
21. Дрежникъ.
22. Злакуса.
23. Подпеће.
24. Поточанѣ.
25. Кремна.
26. Заовине.
27. Стопари.
28. Буаръ.
29. Дубоко.
30. Крчагово.
31. Варошъ Ужице.

Карантинъ Мокрогорскій.

ГРАЂА ЗА ДЕРЖАВОПИСЪ СЕРБІЄ.

II.

ЧИСЛО И ПОКРЕТЪ ЛЮДСТВА ГЛАВНОГА ГРАДА БЂОГРАДА.

Одъ Редовногъ Члена Дружства Сербске Словесности Владиміра Якшића Књиговодителя у Кн. Срб. Попечительству Финансіє.

Сви, како наши тако и страни, стари као и нови землѣ-и државописательи у томе се мнѣнію соглашавају да наше мѣсто обитаваня око 30.000 душа брои. Къ овомъ варльивомъ предполаганю то ій є обстоятельство безъ сумнѣ доводило, што є Бѣоградъ главный градъ єдногъ нѣгда бывшегъ кралѣвства, као што є Букурештъ у Влашкой са 60.000. Сараєво у Босни са 84.000 и Пешта у Мађарской са 100.000 душа; што є нѣгово положеніє на двѣ пловитне рѣке за цвѣтанѣ терговине, пакъ съ тыме и за нагло умноженѣ людства поспѣшно, будући є Пешта одъ 1790 до 1850 год. число жителя учетворила; и што по споляшности на великій брой жителя заключити даѣ. Съ друге стране ніє пакъ у призрѣніє узимано, да є Бѣоградъ одъ сазданя до пре нѣколико година не прекидно позорище воєны збытія бывао, обытаванъ одъ угнѣтателя съ коима се подярмлѣный народъ никако сдружити ніє могао. При томъ до 1834 год. ніє никакавъ званичный пописъ людства предузиманъ и тако су се достовѣрни податци са вѣроятнымъ прецѣньиванѣмъ замѣньивали. Да є пакъ чешће пребоявванѣ людства главны градова одъ превелике

важности политическе, то се одтудъ увѣрити можемо, што найточніе административно уређене велике државе: Руссія и Прайзска, не само годишнѣ но и мѣсечно число душа свои главны градова опредѣлюю.

Онай первый обштый, у нашемъ отечеству послѣ присоединенія отергнуты предѣла, произведеный пописъ людства год. 1834. испао е и за главный градъ нашегъ отечества одвећъ пожелателно. Но на жалость, збогъ чешћегъ пресѣленія нашегъ централногъ Правленія, при свемъ труду, никако до подробніи, нашегъ обштества тичући се елемента, доћи нисамъ могао, премда е, заключавајући изъ поедины одривака, пописъ наведен е године у свакомъ смотренію найточніе одъ досада предузиманы испао. По истомъ было е тада:

куħа	душа муж.	женски	свега
769.	4.199.	2.834.	7.033.

Овдѣ изложено число душа обузима само Христіане и Евреe безъ Турака и Цыгана.

На 100 кућа долазило е тада дакле 914 душа а на 100 душа женскогъ пола 148 мужскогъ.

Вторый обштый пописъ нашегъ града догодіо се год. 1843, но тамо ставлѣна числа не заслужую довольно повѣреня и зато се овдѣ прелазе. Трећій е учинѣнъ год. 1846 и по свима вѣроятностима достаточанъ е, као што е онай одъ 1850 сасвимъ не употребителанъ.

Преброй 1846 год. точанъ е збогъ тога, што е истый одъ куће до куће предузиманъ, а не у примирителномъ суду као онай последньій одъ 1850 год. кои выше одъ 11.070 душа показао ніе. Изъ

узрока што є онай весма вѣроятно число свію у Бѣограду живећи душа обуватіо, то самь истый и на выше подраздѣленія разчленіо, као што се изъ слѣдуюћегъ прегледа увидити дае:

I. Стално Жительство.

	Кућа	Бракова	Душа муж.	Душа женс.	Душа свега.
Христ. Серб. под.	1.569	1.751	4.562	4.089	8.651
„ стран. „	—	207	675	596	1271
Свега	1.569	1.958	5.237	4.685	9.922
Еврея Серб. под.	151	300	757	751	1.508
„ стр. „	—	7	29	25	54
Цыгана „	—	70	128	88	216
Свега	151	377	914	864	1.778
Скупа	1.720	2.335	6.151	5.549	11.700

II. Пролазно Жительство.

	Кућа	Бракова	Душа муж.	Душа женс.	Душа свега.
Ученицы выш. зав.	—	—	220		220
Робіяши	—	—	200		200
Момци Серб. под.	—	—	1069		1.069
„ Турс. „	—	—	1197		1.197
Свега душа	—	—	2.686		2.686
Главный скупъ	1.720	2.335	8.837	5.549	14.386

На сто домова долазило є ове године 819 душа у мѣсто 914 као године 1834 или другчіє рѣчено: свака є кућа за послѣдньи 12 година по єдну душу изгубила. На 100 женскиня долазило є 159 мужкараца или 11 душа выше нежели 1834 год. кое се найвыше присутствію учеће се младежи и робіяшима приписати мора.

Сви велики градови имаю уобште превелико число душа на едну кућу као Москва 1840 = 32. Паризъ 1846 = 3·3. Бечъ 1850 = 3·9. Берлинъ 1849 = 5·0 Петроградъ 1840 = 55. Бѣоградъ пакъ съ екстензивнымъ умноженѣмъ людства интензивно слаби и съ тыме многе приватно - економическе трошкове, као: на огрѣвъ, освѣтленѣ и пр. умножава.

По примѣру свію орієнталски велики градова, у противности са западньимъ, числи Бѣоградъ выше у пола мужски душа нежели женски. То появленѣ одтуда происходи, што кодъ насъ по већой части мужкарци служећи разредъ дружства сочиняваю, а не женскинѣ; тако є н. пр. число душа было:

Петрограда	1840	год.	303.232	муж.	152.591	женс.
Москве	40	„	215.926	„	131.298	„
Загреба	51	„	8.071	„	7.314	„

Съ друге стране пакъ:

Трієста	1850	год.	40.344	муж.	42.252	женс.
Флоренца	49	„	49.643	„	56.453	„
Беча	50	„	209.226	„	221.921	„
Наполя	49	„	204.013	„	212.486	„
Берлина	46	„	193.936	„	195.372	„
Париза	46	„	513.795	„	510.401	„

И тако само Паризъ између выше западньи градова выше мужски нежели женски брои, кое найвыше одтуда происходи, што између 342.000 раденика на 100.000 выше мужски има нежели женски.

На 100 бракова кодъ домаћи сербски поданика долазе по 478 душа, ако сирѣчь узмемо, као што є весма вѣроятно, да на 100 женски кодъ сталны жителя 105 мужски долазе. У цѣлой Сербіи долазе 510 душа, или 32 выше, кое на ново свѣдочи, да су наше породице числомъ душа слабе.

Између 1.000 душа сталны жителя има Христіана 848, Евреја 134 и Цигана 18. Весма ће даклe занимльиво быти чути, одъ кога се народа, после неколико година, у нашемъ граду соразмерно найвише умножило. Притомъ е Београдъ исте године 1·57% целогъ людства нашегъ отечества сочинявао. Петроградъ 1844 = ·7%, Руссіе, Бечъ 1850 = 1·1% Аустріе, Берлинъ 1840 = 2·5% Пруске, Атина 1845 = 2·8% Греціе, Паризъ 1846 = 3% Французке, а Лондонъ 1851 = 8·5% Енглезке, а людство се е Београда за 12 година удвоило. При овоме пакъ сравненю нетреба изгубити изъ вида: 1., преселенѣ Правительства 1839 изъ Крагуевца, чрезъ кое сада найманѣ 2.000 чиновнически душа, а са послугомъ и 3.000 выше има; 2., знатно насѣленѣ странаца, кои 1834 год. ни 100 душа брояти нису могли. Али како су све ове причине за сада изостале, и како е природно умноженѣ людства у новія времена сасвимъ слабо, то се поуздано надати можемо. да Београдъ ни год. 1870 28.000 душа брояти неће.

Досадъ смо станѣ целогъ людства нашегъ града у два дата времена сматрали, садъ да видимо: какве е кораке исто на путу природногъ умноженя чинило. До ове ћемо цели доћи кадъ церковне протоколе у помоћь узмемо, кои се прилично точно воде, но кои су ми, желећи сасвимъ безъ погрешна дата получити, не мало труда задали, ерь самь сваку назначену душу по именце прећи морао. Ови су год. 1816. попеченіемъ могъ покойногъ отца, кои е у оно време Секретаръ Митрополіе быо, заведени, као што то нѣговъ надписъ первогъ протокола сведочи. Но на велику жалость свію кньига нема, безъ сумнѣ зато, што су наши свештеницы употребленіе одъ нњи чинећи кућама своимъ носили ій, пакъ тако ій и загубили, тако, да се текъ одъ год. 1828. сва три акта грађанска забележена налазе, кои числа овде следовати даемъ:

Године	Рођены муж.	Рођены женс.	Рођены Свега	Умерлы мужс.	Умерлы женс.	Умерлы свега	Вышакъ муж.	Вышакъ женс.	Вышакъ свега.	Вѣнч.
1828	83	80	163	168	61	229	— 85	19	— 66	43
29	68	82	150	149	62	211	— 81	20	— 61	56
30	65	77	142	105	54	159	— 40	23	— 17	62
31	91	87	178	128	76	204	— 37	11	— 26	53
32	120	100	220	106	63	169	14	37	51	65
33	141	124	265	128	72	200	13	52	65	81
34	128	162	290	144	71	215	— 16	91	75	72
35	147	122	269	228	129	357	— 81	— 7	— 88	79
36	115	129	244	91	53	144	24	76	100	35
37	143	147	290	163	99	262	— 20	48	28	64
38	143	176	319	162	96	258	— 19	80	61	79
39	179	149	328	228	130	358	— 49	19	— 30	84
40	180	179	359	236	150	386	— 56	29	— 27	100
Годишѣ.	123	124	247	156	86	242	— 33	38	5	67

Пре свега увиђамо овдѣ чудновато, ни кодъ ни єдногъ града не нађено появленѣ, т. є. да є одъ

год. 1828 до 1840 число женски рођеня са 1% веће было него мужски. Велико пакъ число умерлы мужски, изяснява се лагко одтуда, што є и число жителя истогъ пола много веће, као што смо горе видили, и што по гдѣкои и путникъ, исключително готово мужскогъ пола, овдѣ се сарани.

Одъ Мойсеовы послѣдователя никакви податци не налазе се, пакъ зато они никако у испитиванѣ и недолазе. Све остале христіанске секте ушле су у гореозначена числа, будући тада никакве обштине за себе сочинявале нису.

Число Христіяна женскогъ пола износило є год. 1834 2.288 и ова се година за средню за періодъ одъ год. 1828 до 1840 узети може. Среднѣ число рођены поменутогъ пола зато време было є 124 тако, да є већъ на 18·45 душа єдно рођенѣ долазило, кое є сасвимъ, и скоро безъ примѣрно велика плодность. Число женски умерлы за исто, време износило є 86, или на 26·60 душа већъ є єданъ смертный случай долазіо, и ово се такође доста великій поморъ назвати може. Између 68 душа закључаванъ є већъ єданъ бракъ, коме появленю опетъ никакви примѣра наћи нисамъ могао. Годишнѣй пакъ вышакъ рођены надъ умерлымъ износіо є 1⅔ %, съ коимъ се подпуно задоволявамо, будући є већій негъ игдѣ у каквомъ граду Европе. Мужскогъ пакъ пола одсѣкомъ є — годишнѣ — 33. душа гублѣно, и иста се штета само съ насѣленѣмъ съ поля попунити морала. Године 1828 и 1829. найвише є мужкараца нестало, безсумнѣно зато, што се є, поводомъ Руско - Турске войне, много турски поданика у Бѣограду насѣлило, као што ій є и год. 1821. одтуда найвише издолазило.

Къ напредку людства было є год. 1836. найповольнія, као што є съ друге стране одма предидућа найпоразителнія была, — les extrêmes se touchent. Уобште испытаный періодъ бые є са политическе стране одвећъ пожелателанъ, манѣ съ економическе кадъ се онако аномална числа кодъ рођены, умерлы и вѣнчаны примѣчаваю.

Одъ године 1841 — 1851 кои просторъ вре-

мена за вторый примѣръ ставлямъ, быле су слѣдујуће популаціонистическе соразмѣрности:

Године	Рођены муж.	Рођены женс.	Рођены свега	Умерлы муж.	Умерлы женс.	Умерлы свега	Вышакъ муж.	Вышакъ женс.	Вышакъ свега.	Вѣнч.
1841	222	174	396	325	183	508	— 103	— 9	— 112	89
42	201	137	338	318	161	479	— 117	— 24	— 141	97
43	204	174	378	281	144	425	— 77	30	47	107
44	205	219	424	222	144	366	— 17	75	58	113
45	199	198	397	325	191	516	— 126	7	— 119	105
46	223	191	414	285	165	450	— 62	26	— 36	103
47	204	203	407	349	197	546	— 145	6	— 139	118
48	219	215	434	462	275	737	— 243	— 60	— 383	104
49	223	222	445	614	333	947	— 391	— 111	— 502	151
50	264	253	517	305	176	481	— 41	77	36	179
51	197	214	411	336	165	501	— 139	49	— 90	162
Годиш.	215	200	415	347	194	541	— 132	6	— 126	121

У овомъ второмъ періоду наилазимо на са свимъ нагле промѣне, такође безъ примѣра у Европи. У мѣсто више женски нежели мужски рођены, као пређе, видимо овдѣ на 100 женски рођеня већъ 107·5. мужски т. е. 7½ на 100. выше, но до душе, одъ године до године яко колебаюће се число коя разлика іоштъ већомъ постае, кадъ новорођене Римокатолическогъ обреда изоставимо, онда е сирѣчъ 9%. Число умираюћи мужкараца было е у овомъ второмъ времену относително много веће него у первомъ, будући е и пописъ 1846 год. на 100 женски већъ 159 мужски изнео или 11 душа выше, него 1.834 год. и то нарочито збогъ присутствія учеће се младежи и робіяша, кои е год. 1834 весма мало было.

Брой Христіански душа женскогъ пола год 1846 коя се у овомъ періоду за средню узима, износіо е 4.685. Кадъ число рођены одъ 200 у ово число раздѣлимо то получавамо 23·47, т. е. на оволико е душа одъ год. 1841 — 51 едно женско рођенѣ долазило. Одъ год. 1828 до 1840 видили смо да е оно на 18·45 душа было, дакле крозъ 10 година рођеня су много рѣђа постала. Кадъ ово яко умаленѣ небы одъ опетъ другогъ зла, т. е. якогъ помора проистицало, то бы се нѣму текъ радовати имали, еръ честа рођеня производе и веће число млађи житеља едногъ мѣста, кое е у свакомъ призрѣнію са свимъ шкодльиво. За поменуто е време већъ и по 194 душе женске умирало, или између 24·15 већъ една, у мѣсто између 26·60, као у первомъ временику.

Одъ год. 1828 — 40 было е на 10.000 душ. 542 рођ.
„ „ 41 — 51 „ „ „ „ „ 426 „
или 116 manѣ т. е. 22%

Съ друге пакъ стране умноженъ e поморъ.

Одъ год. 1828 — 40 умирало e између 1000 душ. 376
„ „ 41 — 51 „ „ „ „ „ 414

или 38 душа выше, т. e. 10%; и съ едне и съ друге стране были смо дакле на штети.

Умаленѣ рођены произишло e слѣдствено одъ повеликогъ умалѣня вѣнчаны, ербъ число овы износило e одъ године 1841 — 51 = 121 или текъ на 78 душа едно, а не на 68 као одъ год. 1828 — 40. Но ово ніе единый узрокъ, будући су и бракови у последнѣ време безплодніимъ постаяли. Тако e еданъ новый бракъ траюћемъ первомъ тринаестолѣтію = 3·69 рођеня давао, за второ пакъ време = 3·43 или са 7% манѣ. Кадъ бы намъ познато было, колико e међъ рођенымъ безбрачны, као што се то кодъ католика назначуе, то бы се испытана брачна плодность безъ сумнѣ и на манѣ число у второмъ еданайстолѣтію свести морала, изъ узрока, што такови, вѣроятно као и у осталимъ землямa, са цивилизаціомъ напредую.

Горе смо видили, да се жительство нашегъ града одъ год. 1828 — 40 са 1·70% множило, одъ год. пакъ 1841 — 51 само са ·13%, заиста ужасно и плача достойно появленѣ! Съ другимъ рѣчма: Кадъ Бѣоградъ съ поля никаква насѣленя добывао небы, то e у перво време вѣроятно было, да ће се за 40 година нѣгово жительство удвоити, у второ пакъ време за 520 година! погрузрителный помысао, кои намъ никада косовопольске сузе убрисати неће дати. Пакъ и съ овымъ ніе сва бѣда свершена, одъ год. 41 — 46 налазимо вышакъ годишный одъ 17½ душа, одъ године пакъ 47 — 51 манякъ одъ 8 душа, т. e. рачунаюћи могли бы време изнаћи,

кадъ ће Бѣоградъ сасвимъ изумрети, ако споля помоћи не добіе, будући намъ е ово второ време безпрекословно рѣшителніе, него ли перво.

Свештеницы православногъ вѣроисповѣданія сарањую све христіане, были они католицы или лутерани, но съ рођенымъ већъ ніе тако. До године 1845 крештавани су и католицы у нашимъ церквама, — кои е у прочимъ незнатно число было, — назвачене пакъ године добію они свогъ пароха, кои о вѣнчаныма и рођеныма особене протоколе води. Знаюћи да ће охотнымъ читательима занимљиво быти видити, како се ова христіанска секта кодъ насъ удомљава, то не пропуштамъ односне податке овдѣ ставити, кои су у прочемъ у горня числа већъ ушли. Кодъ католика е дакле было:

	Рођены			између овы	Вѣнчан.
	муж.	женс.	свега	безбрач.	
1845 =	1	5	6	1	—
46 =	11	8	19	1	6
47 =	8	10	18	3	5
48 =	13	6	19	3	12
49 =	5	21	26	2	12
50 =	12	14	26	6	19
51 =	5	11	16	1	14
Свега	55	75	130	17	68

Као што е кодъ православны у первомъ тринаестолѣтію примѣћенъ вышакъ женски рођены надъ мужскимъ, тако се истый овдѣ кодъ католика повторава. Притомъ увиђамо превелико число безбрачно рођене дѣце, кое много моралне похвале католицима нечини, као што далѣ и безплодна супружества увиђамо, т. е. на едно вѣнчанѣ само 1½

новорођены. Сва пакъ дѣла увѣравaю насъ, да међъ нама выше одъ 1000 душа ове вѣре живити мора и тако съ пунымъ правомъ особену церковну обштину потраживати смѣду.

Крозъ само десеть година учинили смо мы у популаціонистичномъ, а съ тиме и у свакомъ державномъ призрѣнію, безпримѣрный у Европи назадакъ. Истина да су се новорођени у последнѣ време умалили, чему се само радовати треба, но у исто е доба и поморъ ячій постао, тако да е первобытно годишнѣ умноженѣ одъ 1·7% на само ⅛% спустило се, или 13 пута е манѣ. Бракови су такође рѣђи постали, кое обстоятелство съ моралне точке ништа утѣшителногъ неподае.

Кадъ смо дакле досада видили у каквомъ размѣру наше жительство са три важна акта човеческогъ живота стои, то неће сувише быти, ако иста числа са подобнымъ осталы градова Европе сравнимо. И тако налазимо да е имао:

		Едно Рођенѣ	Умиран.	Умнож.
Бѣоградъ	одъ 1828 — 40 =	18·5	26·6	1·70%
Бечъ	„ 35 — 47 =	21·5	24·1	·51 „
Панчево	„ 40 — 44 =	22·2	25·4	·57 „
Трiестъ	„ 40 — 44 =	22·8	30·5	1·09 „
Милано	„ 40 — 44 =	23·3	27·2	·60 „
Бѣоградъ	„ 41 — 51 =	23·5	24·2	·13 „
Хайделбергъ	42 — 44 =	26·0	30·0	·47 „
Земунъ	„ 40 — 44 =	28·1	30·9	·23 „
Брыселъ	„ 32 — 50 =	26·3	28·8	·32 „
Флоренцъ	„ 38 — 47 =	28·2	31·3	·35 „
Наполь	„ 49 — 50 =	29·5	31·2	·23 „
Паризъ	„ 25 — 48 =	30·2	33·2	·23 „
Липскъ	„ 44 — 46 =	30·6	39·1	·70 „
Берлинъ	„ 17 — 46 =	32·4	40·8	·64 „
Лондонъ	„ 39 — 42 =	36·1	44·4	·52 „

Изъ овогъ прегледа видимо, како Бечъ много новорођены брои, изъ узрока, што е služeћа женка класа жителя велика, пакъ слѣдователно се многа безбрачна рођеня догађаю. Ту има преко године колико брачне толико и ванбрачне дѣце. Са учестанымъ рођенями видимо далѣ да е и поморъ великій, но кои ипакъ непрепятствуе да се жительство града добро умножава. Земунъ стои найближе съ народоумноженѣмъ къ Бѣораду, са числама пакъ рођены и умерлы Панчево найвыше на Бѣоградъ наличи.

Кадъ природно и право народоумноженѣ нашегъ града на 2% годишнѣ кодъ женскогъ пола попнемо, и одъ мужскогъ положимо: да треба поне толико да се роди колико умире, то онда до убѣђеня долазимо да е Бѣоградъ изгубіо душа:

				мужски	женски	свега
Одъ године	1828	—	40	433	100	533
„ „	41	—	51	1.461	968	2.429

Ова се штета, за нашъ маюшный градъ, превелика назвати мора, нарочито у последнѣмъ временику, еръ ни на каменичкомъ бойномъ полю ніе выше Серба издануло него кодъ насъ за последньи 11 година при найдублѣмъ миру и найпривредніемъ економичномъ тецыву што е поумирао; пакъ ако смо нѣколико стотина браћа на бойишту и изгубили, то ће се они до траяня сербскогъ рода као мученицы споминяти и у число светы ставляти, али губитакъ одъ 2.429 душа у средъ обштегъ задовольства, найпожелателніегъ поредка, при непрекидной пѣвки и свирки сограђана, есте очевидно комическо-трагическій актъ.

Показаный великій поморъ ніе само на нѣку классу людій ограниченъ, већъ се на сво житель-

ство распространѣнъ быти види. — Среднѣ число членова нашегъ дружства за овы 10 година износило е 25, одъ овы е за исто време 8 померло или између 31 годишнѣ еданъ умире. Брой мои канцеларійски другова износіо е за исто време одсѣкомъ 20, између њи е за поменуто време 8 поумирало дакле између 25 већъ еданъ годишнѣ. Наша мѣстна посада броя обично 1.500 душа, одъ овы преко године 93 сарани се, дакле одъ 16 већъ еданъ. — Одъ свію пакъ овы небы требало выше но по еданъ одъ стотине на годину да умре. — Изъ 29 Савски кућа нестало е за последньи 20 година 22 домаћина, пакъ, о чуда! само троица су 70 година прескочили. — Моя фамилія съ материне стране бройла е пре 20 година 31 душу, сада пакъ само 32, премда се у истой никаква матеріална оскудица не примѣчава. — Изъ 5 бракова исте породице изишло е за 33 године 46 рођеня, пакъ овога пренућа одъ исты выше неживи одъ 14. Смерть дакле никакву разлику у сталежу нечини, а крайнѣ сиротинѣ дао Богъ кодъ насъ и нема, на кою бы се съ нѣкимъ основомъ потужити могли.

Кадъ смо досада видили, како су у послѣднѣ време рођеня рѣђа постала, поморъ се умножіо и одтуда вышакъ народа сасвимъ ослабіо, то неће безполезно быти и онай трошакъ претрести, кои смо крозъ поменуто време, на сохраненѣ здравля учинили. За време сматраногъ первогъ періода неналази се да е выше лѣкара у нашемъ граду одъ четири было са едномъ лѣкарницомъ. Одъ године 1841 — 51 имали смо мы око 20 упражняваюћи лѣкара са готово три лѣкарнице. Приходъ свакогъ лѣкара кадъ само са 300 а сваке апотеке са 3000 талира годишнѣ ставимо, то онда дознаемо да е Бѣоградъ потрошіо на сачуванѣ здравля:

Одъ године 1828 — 40 — 54.600 талир. или год. 4.200
„ „ 41 — 51 — 165.000 „ „ „ 15.000

тако при цѣломъ овомъ издатку, кои двапутъ выше явный данакъ нашегъ града обузима, ни найманѣ смертность умалили нисмо, но ова се е, са постепенымъ растенѣмъ предохранителны средства, као уперкосъ учесћивала. Да смо коiомъ срећомъ ову послѣдню сумму у мѣсто на мниме користи на одкупъ едините задужене наше церкве, или на зиданѣ народне, политическо важне, школе, т. е. театра, на освѣтленѣ, патосанѣ и чисћенѣ наши улица, и многа друга предузећа одъ неоспорне важности обратили, то бы заиста еданъ коракъ у цивилизацiи выше учинили. Започетый великiй поморъ одъ 1841 године овамо заиста смо яко предчувствовали, кадъ смо управо у почетку ове исте године општинску болницу подигли, чрезъ то превеликiй капиталъ народномъ богатству одузели, безъ да е съ тыме и трунке што противъ помора учинѣно. И одсада ће се све выше лѣкара а може быти и болница учесћивати, но съ тиме ништа поможено быти неће, развѣ покровительствованѣ пагубногъ непривредногъ трошеня.

Причине постепеногъ ослабленя природногъ народоумноженя разновидне су и у свакомъ смотреню выспрѣну мудрость Творца посвѣдочавају. Исте овдѣ разяснявати небы одговарало цѣли овогъ лѣтописа а будући су одъ перве политическе важности, то и за непаметно држимо великой гомили сообштавати iй. При свемъ тому немогу пропустити, да нѣке често наведене варльиве препоне неопровергнемъ. — Мѣстно поднебiе нашегъ града неразликуе се заиста много крозъ више година исто у сравненiе узевши. — Топографическо

положеніе остало е оно исто у первомъ као и у второмъ временику, нарочито се облизкия бара и пређе као и данасъ безуставно разлива. — Домови, кое обытавамо, све за здравлѣ пробитачніимъ постаю, и одъ твердогъ матеріала текъ су одъ године 1840 управо рѣђи зидати се започели. — Чистоћу улица и явны мѣста, премда слабо, то и пакъ у већой мѣри наблюдавамо нежели пређашнья година. Сваке године све се топліе одѣвамо, и по готову выше попеченія на то обраћамо, нежели што и нашъ новчаный сталежъ допушта. — Рана одъ дана на данъ выше санитетскимъ прописима оттовара, пакъ ако е пре двадесетъ година тешко было едну кућу између 10 наћи коя непости, то е садъ сасвимъ обратно и една ако 10. постъ по старомъ обычаю обдржава: Берлинци и безъ вѣрозаконы превсрука постити у самомъ дѣлу морају, кадъ су до нужде дошли, да одъ коня кесарнице подижу; притомъ сва пренитателна средства кодъ насъ су скоре са пола цѣне ниже, него у Бечу, Берлину или Паризу. — Явный данакъ кодъ насъ е незнатанъ, кадъ разсудимо да одъ плаћанья глава на едну выше одъ петъ цванцика на годину не долази. У Бечу свака душа по петъ талира годишнѣ само на общинске трошкове плаћа, такође пређе година явный е теретъ при нашѣмъ благостоянію већій быо. И много подобны препона у общемъ животу наводи се, но кое се съ никаквымъ доказомъ подкрѣпити недаю. Безъ доказа пакъ остаю сва наведена умствованя есмерна предполагања.

О нагуба слабогъ и превалиной важности надаћегъ приращенія людства мыслимъ у будућой свезки овогъ лѣтописа обширніе говорити, кадъ житељство цѣлогъ нашегъ отечества народословно испытано буде. За сада смо докучили: како е

людство нашегъ града очаятелный назадакъ одъ 10 година овамо чинити почело, пакъ како е одржанѣ народне свободе тѣсно скопчано са многимъ и якимъ жительствомъ едне землѣ, то довольно нашемъ высокомъ Правительству препоручити неможемо, у интересу наше лѣпе дружствене будућности, да наведено пытанѣ брижльивіемъ попеченію подвергне, него што е то досада чинити волю показало.

Бѣоградъ, мѣсеца Януарія 1852.

Владиміръ Якшићъ.

ИЗВѢСТІЄ

О ДѢЛАНЮ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ У 1851. ГОДИНИ,

прочитано у главномъ засѣданію 30. Декемвр. предназначене године држаномъ.

Дѣйствованѣ Дружтва у теченію ове године, односително на разпространеніе наука у народу србскомъ, као нѣгове поглавите цѣли, есть слѣдуюће:

Дружтво є съ почеткомъ ове године издало трећу часть свога Гласника, коя є съ концемъ прошле године у печатню предана была. За овымъ є оно о своімъ трошку издало карту округа пожаревачкогъ израђену нѣговымъ кор. членомъ Г. Аћимомъ Медовићемъ, за кою є поредъ извѣстногъ числа екземплара такође и пристойну награду сачинителю дало. По овоме постарало се Дружтво свойски, да се и четврта часть Гласника читаюћемъ србскомъ публикуму што пре у руке преда; тако є на тай конацъ историйскій одсекъ у теченію ове године слѣдуюће предмете за Гласникъ прегледао:

1. Историйске податке изъ артія поч. редовногъ члена Дружтва Г. Исидора Стояновића.

2. Историю бывшегъ Вр'овногъ Вожда србскогъ Карађорђа, израђену поч. Г. Янићіемъ Ђурићемъ, бывшимъ секретаромъ Карађорђевымъ а доцніе советникомъ. Исто тако извѣстіе, кое є Карађорђе рускомъ двору, по одлазку нѣговомъ изъ Србіе, о станю србски стварій поднео. Коя су оба

дѣла поклонъ одъ Секретара Совѣта Г. Александра Ђурића.

3. Историйске податке: Докле се простире граница народа србскогъ са источне стране Србіе; Постанакъ и званѣ вароши Алексинца и Описъ цркве криворѣчке у срезу іошаничкомъ окружія крушевачкогъ. Поклонъ одъ Г. Секретара Ђумрука алексиначкогъ Г. Протића.

4. Едно извѣстіе о старинама у Србіи. Поклонъ одъ Г. Андріе Николића, учителя младежи у Кићевцу.

5. Едно извѣстіе о старинама у окружію црноречкомъ, и

6. Дѣло: Описаніе окружія пожаревачкогъ, поклонъ одъ Г. Алимпа Медовића.

Философійскій одсекъ пакъ прегледао е едно оригинално слово Г. Архимандрита Гаврила Поповића, и еданъ одъ истогъ господина преводъ изъ Чокея подъ насловомъ: Лажь по нужди.

Одсекъ природословный прегледао е Описаніе окружія крайнскогъ, сачинѣно Г. Докторомъ медицине Андреіомъ Ивановићемъ, кое е Друштво подъ пристойну награду одкупило. Исто тако одъ стране природословногъ одсека прегледао е редовный членъ овога Друштва Г. Янко Шафарикъ еданъ историчный податакъ: Описаніе пештере у Петньицы окружія ваљевскогъ, поклонъ одъ Г. І. Никића.

Изъ свію овы, одсецима прегледаны дѣла Друштво е толико матеріяла за Гласникъ добыло, да ће овай не само за IV. часть Гласника, коя е већъ у печатню дана, доволянъ быти, него да ће и преко ове части претећи, тако, да се е надати, да ће Друштво скорымъ и пету часть Гласника на светъ издати.

Поредъ овы у Гласникъ ставити се имаюћи дѣла, прегледали су іошть и друга дѣла слѣдуюћи ГГ. членови Дружтва и то:

1. ГГ. Іов. Гавриловићъ и Гаврилъ Поповићъ прегледали су два дѣла Г. Саве Кисина.

2. Исто тако Г. Гаврилъ Поповићъ прегледао е Дружтвомъ куплѣно дѣло Раића подъ насловомъ: „Повѣсть о Катихизму,“ кое е Дружтво и печатати заключило, но духовномъ е власћу то чинити забранѣно.

3. Почест. членъ овога Дружтва Г. Аврамъ Петроніевићъ прегледао е на преводъ дате му документе фамиліе Ђорђа Бранковића.

4. Г. Шафарикъ прегледао е дѣло Г. Ивановића подъ насловомъ: „Домаће потребе, основоположеня за народну просвету.“

Дружтво е на последку, желећи еднообразіе у смотренію правописа у своимъ дѣлима имати, разсматрало правила правописа саставлѣна нѣговымъ ред. членомъ Г. Іованомъ Стеићемъ, и по учинѣномъ разсмотренію, усвоило е извѣстна правила реченогъ правописа, коя ће као привремены дружтвеный правописъ важити, но тако да овай само секретару при издаваню дружтвены кньига за правацъ служити може, а ако бы кои одъ ГГ. членова желіо, да се нѣговъ правописъ, при изданію нѣговогъ каковогъ, Дружтву уступлѣногъ дѣла, наблюдава, то да се секретаръ сходно учинѣномъ затеваню одъ стране дародателя и управляти има. Правила пакъ ова заключило е Дружтво у IV. части Гласника печатати.

Осимъ изложеногъ, Дружтво ніе пропустило и о обогаћенію свое архиве постарати се, тако се оно

1. У преписку упустило са своимъ кор. членомъ Сипріяномъ Робертомъ у смотренію набавке неки на исторію односећи се података.

2. Оно е далѣ едногъ свога члена опуномоћило, да до 500 фор. за разне на Србство односеће се стародревности на рачунъ Дружтва издати може. И преко свога редов. члена Г. Іована Гавриловића упустило се у преписку са више лица у смотренію набавляня разны историчны података. Па како му матеріялна средства за овако велика предузећа недостижу, тако е оно

3. Одваживши се едно лице у Млѣтке, ради сакупляня историчны података послати, молило высокосл. Попечительство Просвештенія, да бы Оно кодъ высокосл. Правительства подѣйствовати изволило, да се на овай конацъ извѣстна сума новаца изъ касе правительствене изда.

4. Дружтво е за свое новце одкупило дѣла Раића и Мушицкогъ у оригиналу; оно е

5. О своме трошку набавило Османиду Гундулића у рукопису; и

6. Такође о своме трошку набавлѣно дѣло Катанчића: Memoria Belgradi olim Singiduni ове е године на преводъ дало, обећавши преводителю пристойну награду.

Дружтво е далѣ, старајући се што скоріе до србске исторіе доћи, издало у новинама позивѣ, да сви они, кои бы што у смотренію старина и уобште у смотренію исторіе знали, извѣстія своя нѣму поднесу, обећавши дописательима и пристойну за трудъ награду, као и плаћанѣ поште за свако таково извѣстіе. А поредъ овогъ оно е бывшемъ Войводи покойногъ Вожда србскогъ Карађорђа Госп. Петру Іокићу писало, да бы доброту имао све оно, што онъ, као очевидацъ

ство распространѣнъ быти видя. — Среднѣ число членова нашегъ дружства за овы 10 година износило є 25, одъ овы є за исто време 8 померло или између 31 годишнѣ єданъ умире. Брой мои канцеларійски другова износіо є за исто време одсѣкомъ 20, измеђуньи є за поменуто време 8 поумирало дакле између 25 већъ єданъ годишнѣ. Наша мѣстна посада брои обично 1.500 душа, одъ овы преко године 93 сарани се, дакле одъ 16 већъ єданъ. — Одъ свію пакъ овы небы требало выше но по єданъ одъ стотине на годину да умре. — Изъ 29 Савски кућа нестало є за последньи 20 година 22 домаћина, пакъ, о чуда! само троица су 70 година прескочили. — Моя фамилія съ материне стране бројила є пре 20 година 31 душу, сада пакъ само 32, премда се у истой никаква матеріална оскудица не примѣчава. — Изъ 5 бракова исте породице изишло є за 33 године 46 рођеня, пакъ овога преућа одъ исты выше неживи одъ 14. Смертъ дакле никакву разлику у сталежу нечини, а крайнѣ сиротинѣ дао Богъ кодъ насъ и нема, на кою бы се съ нѣкимъ основомъ потужити могли.

Кадъ смо досада видили, како су у послѣднѣ време рођеня рѣђа постала, поморъ се умножіо и одтуда вышакъ народа сасвимъ ослабіо, то неће безполезно быти и онай трошакъ претрести, кои смо крозъ поменуто време, на сохраненѣ здравля учинили. За време сматраногъ первогъ періода неналази се да є выше лѣкара у нашемъ граду одъ четири было са єдномъ лѣкарницомъ. Одъ године 1841 — 51 имали смо мы око 20 упражняваюћи лѣкара са готово три лѣкарнице. Приходъ свакогъ лѣкара кадъ само са 300 а сваке апотеке са 3000 талира годишнѣ ставимо, то онда дознаємо да є Бѣоградъ потрошіо на сачуванѣ здравля:

Одъ године	1828 — 40 —	54.600	талир.	или	год.	4.200
„	„	41 — 51 —	165.000	„	„	„	15.000

тако при цѣломъ овомъ издатку, кои двапутъ выше явный данакъ нашегъ града обузима, ни найманѣ смертность умалили нисмо, но ова се е, са постепенымъ растенѣмъ предохранителны средства, као уперкосъ учесћивала. Да смо коіомъ срећомъ ову последню сумму у мѣсто на мниме корысти на одкупъ едините задужене наше церкве, или на зиданѣ народне, политическо важне, школе, т. е. театра, на освѣтленѣ, патосанѣ и чисћенѣ наши улица, и многа друга предузећа одъ неоспорне важности обратили, то бы заиста еданъ коракъ у цивилизаціи выше учинили. Започетый великій поморъ одъ 1841 године овамо заиста смо яко предчувствовали, кадъ смо управо у почетку ове исте године общинску болницу подигли, чрезъ то превеликій капиталъ народномъ богатству одузели, безъ да е съ тыме и трунке што противъ помора учинѣно. И одсада ће се све выше лѣкара а може быти и болница учесћивати, но съ тиме ништа поможено быти неће, развѣ покровительствованѣ пагубногъ непривредногъ трошеня.

Причине постепеногъ ослабленя природногъ народоумноженя разновидне су и у свакомъ смотреню выспрѣну мудрость Творца посвѣдочавају. Исте овдѣ разяснявати небы одговарало цѣли овогъ лѣтописа а будући су одъ перве политическе важности, то и за непаметно держимо великой гомили сообштавати іи. При свемъ тому немогу пропустити, да нѣке често наведене варлъиве препоне неопровергнемъ. — Мѣстно поднебіе нашегъ града неразликуе се заиста много крозъ више година исто у сравненіе узевши. — Топографическо

положеніе остало е оно исто у первомъ као и у второмъ временику, нарочито се ближня бара и пређе као и данасъ безуставно разлива. — Домови, кое обытавамо, све за здравлѣ пробитачніимъ постаю, и одъ твердогъ матеріяла текъ су одъ године 1840 управо рѣћи зидати се започели. — Чистоћу улица и явны мѣста, премда слабо, то и пакъ у већой мѣри наблюдавамо нежели пређашнѣи година. Сваке године све се топліе одѣвамо, и по готову выше попеченія на то обраћамо, нежели што и нашъ новчаный сталежъ допушта. — Рана одъ дана на данъ выше санитетскимъ прописима отговара, пакъ ако е пре двадесетъ година тежко было едну кућу између 10 наћи коя непости, то е садъ сасвимъ обратно и едва ако 10. постъ по старомъ обычаю одржава; Берлинци и безъ вѣрозаконы препорука постити у самомъ дѣлу мораю, кадъ су до нужде дошли, да одъ коня месарнице подижу; притомъ сва препитателна средства кодъ насъ су поне са пола цѣне нижа, него у Бечу, Берлину или Паризу. — Явный наметъ кодъ насъ е незнатанъ, кадъ разсудимо да одъ плаћаюћи глава на едну выше одъ петъ цванцика на годину не долази. У Бечу свака душа по петъ талира годишнѣ само на општинске трошкове плаћа, такође пређе година явный е теретъ при манѣмъ благостоянію већій быо. И много подобны препона у општемъ животу наводи се, но кое се съ никаквымъ доказомъ подкрѣпити недаю, безъ доказа пакъ остаю сва наведена умствованя оспорна предполаганя.

О пагуби слабогъ и превеликой важности наглогъ приращтеня людства мыслимъ у будућой свезки овогъ лѣтописа обширно говорити, кадъ жительство цѣлогъ нашегъ отечества народословно испытивао будемъ. За сада смо докучили: како е

людство нашегъ града очаятелный назадакъ одъ 10 година овамо чинити почело, пакъ како е одржанѣ народне свободе тѣсно скопчано са многимъ и якимъ жительствомъ едне землѣ, то довольно нашемъ высокомъ Правительству препоручити неможемо, у интересу наше лѣпе дружствене будуħности, да наведено пытанѣ брижльивіемъ попеченію подвергне, него што е то досада чинити волю показало.

Бѣоградъ, мѣсеца Януарія 1852.

Владиміръ Якшиħъ.

ИЗВѢСТІЄ

О ДѢЛАНЮ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ У 1851. ГОДИНИ,

прочитано у главномъ засѣданію 30. Декемвр. предназначене године држаномъ.

Дѣйствованѣ Дружтва у теченію ове године, односително на разпространеніе наука у народу србскомъ, као нѣгове поглавите цѣли, єсть слѣдуюће:

Дружтво є съ почеткомъ ове године издало трећу часть свога Гласника, коя є съ концемъ прошле године у печатню предана была. За овымъ є оно о своmъ трошку издало карту округія пожаревачкогъ израђену нѣговымъ кор. членомъ Г. Аћимомъ Медовићемъ, за кою є поредъ извѣстногъ числа екземплара такође и пристойну награду сачинителю дало. По овоме постарало се Дружтво свойски, да се и четврта часть Гласника читаюћемъ србскомъ публикуму што пре у руке преда; тако є на тай конацъ историйскій одсекъ у теченію ове године слѣдуюће предмете за Гласникъ прегледао:

1. Историйске податке изъ артія поч. редовногъ члена Дружтва Г. Исидора Стояновића.

2. Исторію бывшегъ Вр'овногъ Вожда србскогъ Карађорђа, израђену поч. Г. Янићіємъ Ђурићемъ, бывшимъ секретаромъ Карађорђевымъ а доцніє совѣтникомъ. Исто тако извѣстіє, коє є Карађорђе рускомъ двору, по одлазку нѣговомъ изъ Србіє, о станю србски стварій поднео. Коя су оба

дѣла поклонъ одъ Секретара Совѣта Г. Александра Ђурића.

3. Исторійске податке: Докле се простире граница народа србскогъ са источне стране Србіе; Постанакъ и назвање вароши Алексинца и Описъ цркве криворѣчке у срезу іошаничкомъ окружія крушевачкогъ. Поклонъ одъ Г. Секретара Ђумрука алексиначкогъ Г. Протића.

4. Едно извѣстіе о старинама у Србіи. Поклонъ одъ Г. Андріе Николића, учителя младежи у Кићевцу.

5. Едно извѣстіе о старинама у окружію црнорѣчкомъ, и

6. Дѣло: Описаніе окружія пожаревачкогъ, поклонъ одъ Г. Аћима Медовића.

Философійскій одсекъ пакъ прегледао е едно оригинално слово Г. Архимандрита Гаврила Поповића, и еданъ одъ истогъ господина преводъ изъ Чокея подъ насловомъ: Лажь по нужди.

Одсекъ природословный прегледао е Описаніе окружія крайнскогъ, сачинѣно Г. Докторомъ медицине Андреіомъ Ивановићемъ, кое е Друштво подъ пристойну награду одкупило. Исто тако одъ стране природословногъ одсека прегледао е редовный членъ овога Друштва Г. Янко Шафарикъ еданъ историчный податакъ: Описаніе пештере у Петньици окружія валѣвскогъ, поклонъ одъ Г. І. Никића.

Изъ свію овы, одсецима прегледаны дѣла Друштво е толико матеріяла за Гласникъ добыло, да ће овай не само за IV. часть Гласника, коя е већъ у печатню дана, доволянъ быти, него да ће и преко ове части претећи, тако, да се е надати, да ће Друштво скорымъ и пету часть Гласника на светъ издати.

Поредъ овы у Гласникъ ставити се имаюћи дѣла, прегледали су іоштъ и друга дѣла слѣдуюћи ГГ. членови Друштва и то:

1. ГГ. Іов. Гавриловићъ и Гаврилъ Поповићъ прегледали су два дѣла Г. Саве Кисина.

2. Исто тако Г. Гаврилъ Поповићъ прегледао е Друштвомъ куплѣно дѣло Раића подъ насловомъ: „Повѣсть о Катихизму,“ кое е Друштво и печатати заключило, но духовномъ е власћу то чинити забранѣно.

3. Почест. членъ овога Друштва Г. Аврамъ Петроніевићъ прегледао е на преводъ дате му документе фамиліе Ђорђа Бранковића.

4. Г. Шафарикъ прегледао е дѣло Г. Ивановића подъ насловомъ: „Домаће потребе, основоположеня за народну просвету.“

Друштво е на последку, желећи еднообразіе у смотренію правописа у своимъ дѣлима имати, разсматрало правила правописа саставлѣна нѣговымъ ред. членомъ Г. Іованомъ Стеићемъ, и по учинѣномъ разсмотренію, усвоило е извѣстна правила реченогъ правописа, коя ће као привремены друштвены правописъ важити, но тако да овай само секретару при издаваню друштвены кньига за правацъ служити може, а ако бы кои одъ ГГ. членова желіо, да се нѣговъ правописъ, при изданію нѣговогъ каковогъ, Друштву уступлѣногъ дѣла, наблюдава, то да се секретаръ сходно учинѣномъ зактеваню одъ стране дародателя и управляти има. Правила пакъ ова заключило е Друштво у IV. части Гласника печатати.

Осимъ изложеногъ, Друштво ніе пропустило и о обогаћенію свое архиве постарати се, тако се оно

1. У преписку упустило са своимъ кор. членомъ Сипріяномъ Робертомъ у смотренію набавке неки на историю односећи се података.

2. Оно е далѣ едногъ свога члена опуномоћило, да до 500 фор. за разне на Србство односеће се стародревности на рачунъ Дружтва издати може. И преко свога редов. члена Г. Іована Гавриловића упустило се у преписку са више лица у смотренію набављаня разны историчны података. Па како му матеріялна средства за овако велика предузећа недостижу, тако е оно

3. Одваживши се едно лице у Млѣтке, ради сакупляня историчны података послати, молило высокосл. Попечительство Просвештенія, да бы Оно кодъ высокосл. Правительства подѣйствовати изволило, да се на овай конацъ извѣстна сума новаца изъ касе правительствене изда.

4. Дружтво е за свое новце одкупило дѣла Раића и Мушицкогъ у оригиналу; оно е

5. О своме трошку набавило Османиду Гундулића у рукопису; и

6. Такође о своме трошку набавлѣно дѣло Катанчића: Memoria Belgradi olim Singiduni ове е године на преводъ дало, обећавши преводителю пристойну награду.

Дружтво е далѣ, стараюћи се што скоріе до србске исторіе доћи, издало у новинама позивѣ, да сви они, кои бы што у смотренію старина и уобште у смотренію исторіе знали, извѣстія своя нѣму поднесу, обећавши дописательима и пристойну за трудъ награду, као и плаћанѣ поште за свако таково извѣстіе. А поредъ овогъ оно е бывшемъ Войводи покойногъ Вожда србскогъ Карађорђа Госп. Петру Іокићу писало, да бы доброту имао све оно, што онъ, као очевидацъ

и саучасникъ у нашимъ доцніимъ ратовима о истымъ ратовима знао буде, на то одъ Друштва определѣномъ лицу причати, обећавши такође и овомъ последнѣмъ пристойну за трудъ награду. Па осимъ овогъ, оно е выше пута на предложенѣ свога редовногъ члена Г. Димитрія Матића, свога подпредсѣдателя Г. К. Бранковића и свога почестногъ члена г. Матіе Ненадовића, засѣданія о томе држало: како ће се што скоріе до србске исторіе доћи; но како му на жалость матеріялна средства недостижу, а при томъ како е и свакій членъ нѣговъ своимъ званичнымъ дужностима занятъ, тако да се ни еданъ изключително на предметъ овай одати неможе, — морало е оно свакій путъ поредъ свегъ свогъ одушевленія, предузеће ово за сада одложити. Изъ овогъ великогъ ревнованя, како ће се што скоріе до србске исторіе доћи, ніе пропустило Друштво, чуюћи да нѣговъ кор. членъ Г. Іосифъ Шафарикъ намерава едно на исторію србску односеће се дѣло на светъ издати, но да къ томе нужны средства нема, истомъ господину на овай конацъ 250 фор. изъ свое касе у помоћь послати.

Исто тако постарало се Друштво и свою књижницу обогатити, купивши за свое новце више комада књига. А да бы оно свое књиге лакше и далѣ по народу разсеяло, уступило е такове Г. Милошу Поповићу на продаю са 25 на сто процента.

На последку има се іоштъ и то напоменути, да е Друштво у теченію ове године ступило у свезу са другимъ Друштвама славенскима, а имено са Друштвомъ Археологическимъ у Петрограду и Друштвомъ за повѣстницу и старине Югославена у Загребу, обећавши едно другомъ умне свое производе у промену давати.

Одъ Друштва Матице у Загребу добило е Друштво ово позивъ, да одъ свои членова двоицу изабере, кои ће се — у случаю ако и остала славенска Друштва на то пристану — са членовима други славенски Друштва у каквомъ славенскомъ граду сastати, да едно у колико е могуће обште, за све славенске гране нарѣчіе опредѣле, но како се предложенѣ ово ни са цѣлію овога Друштва, ни са нѣговымъ убеђенѣмъ о овой ствари не слаже, ніе могло оно родолюбивомъ овомъ позиву одговорити.

Што се тиче подарака, кое е Друштво ове године добило, ти су слѣдуюћи:

1. Почестн. членъ овога Друштва Г. Матія Ненадовићъ поклоніо е 2 # цес.

2. Почестн. членъ Г. Исакъ Никифоровићъ поклоніо е 2 # цес.

3. Кор. членъ Г. Ђорђе Николаевићъ поклоніо е 5 фор. сребра и свое Магазине одъ 1848 — 1850. Къ томе и два писма Карађорђева одъ 1808. год. у копіи, обећавши се иста и у оригиналу послати.

4. Госп. Кипріянъ Николићъ поклоніо е два, нъимъ на србскій преведена дѣла: Повѣсть нове Греціе и Животоописаніе Янинскогъ Алипаше у рукопису.

5. Кор. членъ Г. Іованъ Павловићъ, прота шабачкій, поклоніо е нъимъ на србскій преведену кньигу: Часови Благоговѣнія.

6. Матица Србска у Пешти послала е II. часть Лѣтописа одъ 1850. и I. часть за 1851. год.

7. Кор. членъ Г. Іованъ Ацићъ поклоніо е два рукописа Соларићева.

8. Кор. членъ Г. Димитріе Аврамовићъ поклоніо е 4 кньиге и 7 стары бакарны новаца.

9. Една Енглескиня госпоя Керръ поклонила е 4 кньиге на енглескомъ езику преводъ Ранкеовогъ дѣла: Србска Революція.

10. Редов. членъ Г. Петаръ Радовановићъ поклоніо е ньимъ израђену кньигу: Обшта знаня свакомъ човеку нужна.

11. Госп. Милорадъ Медаковићъ поклоніо е 57 комада разны грчки кньига.

12. Кор. членъ Г. Ђорђе Даничићъ поклоніо е ньимъ израђену Србску Граматику.

13. Парохъ овд. и катихета гимназіе Г. Михаилъ Поповићъ поклоніо 2 стара римска новца.

14. Редов. членъ Г. Миланъ Симићъ поклоніо 39 комада кое србски кое немачки кньига и 49 комада сребрны и 2 бакарна новца.

15. Трговацъ овд. Г. Димитріе Главинићъ поклоніо е 3 сребрна римска новца.

16. Кор. членъ Г. Вукъ Караџићъ поклоніо е четири кньижице.

17. Дружтво Матице у Загребу послало е свой органъ подъ именомъ: Аркивъ за повѣстницу югославенску.

18. Г. Конштантъ Дежарденъ поклоніо е две ньимъ израђене карте.

19. Кор. членъ Г. Божидаръ Петрановићъ поклоніо е ньимъ преведеный законикъ аустрійскій.

20. Г. Докторъ Андрія Ивановићъ поклоніо е карту окружія Крайнскогъ.

21. Кор. членъ Г. Евгеніе Іовановићъ поклоніо ньимъ израђену Славенску Граматику.

22. Кор. членъ г. Іованъ Блайвайсъ поклоніо ньимъ израђену кньигу о Скотолекарству.

23. Председатель вр'овногъ суда госп. Еремія Станоевићъ поклоніо еданъ сребрнъ новацъ.

24 Парохъ Закутскій г. Радосавъ Бачанинъ поклоніо два стара сребрна новца.

25. Редов. членъ г. Дим. Матићъ поклоніо 1 бакар. новацъ и неколико података односећи се на исторію Войводовине.

26. Г. Владимиръ Васићъ поклоніо два стара ср. новца.

27. Г. Богобой Атанацковићъ поклоніо 7 комада стары бакарны новаца и ньимъ израђено дѣло: Пупольцы.

28. Редов. членъ г. Іованъ Гавриловићъ поклоніо еданъ прилогъ за новію исторію и више прилога за Географію и Штатистику Србіе.

29. Членъ Суда Крушевачкогъ госп. Стеванъ Радмиловићъ поклоніо едну кньижицу, у коіой се грбови свію къ старой Србіи принадлежећи областій налазе; къ томе 5. бакарны римс. и 1 сребрнъ србскій новацъ одъ краля србскогъ Уроша.

30. Ред. членъ. г. Ђорђе Мушицкій поклоніо едну босанскомъ кирилицомъ печатану кньижицу и 12 комада бак. стары новаца.

31. Г. Іосифъ Поклупаръ поклоніо едну немачку кньижицу.

31. Г. Іованъ Лаиновићъ изъ Дубровника поклоніо еданъ старый латинско-таліянско-србскій речникъ латинскимъ писменима штампанъ.

33. Редов. членъ г. Милованъ Спасићъ поклоніо две свое кньиге.

34. Ѥромонахъ раиновачкій г. Тимотіе Яковлѣвићъ поклоніо 2 стара бакарна и еданъ сребрнъ новацъ.

35. Ред. членъ г. Янко Шафарикъ поклоніо е еданъ прилогъ, односећій се на диплому Султана Селима, коя ће се у четврту часть Гласника ставити.

36. Редов. членъ г. Коста Цукићъ поклоніо е ньимъ израђену Државну Економію.

37. Г. Сара Возаровићка поклонила е выше рукописа, међъ коима се и Доситееви налазе.

38. Г. Ткалацъ изъ Загреба поклоніо е две свое ньиге.

39. Кор. членъ г. Адамъ Драгосавлѣвићъ поклоніо е ньимъ израђену Немачку Граматику за Србе.

40. Редов. членъ г. Димитріе Тиролъ поклоніо е ньимъ израђену Србску Граматику за Немце и свое Животописаніе.

41. Г. К. Бранковићъ поклоніо е ньимъ израђену Логику.

42. Ђаконъ монастира Благовештенія г. Мойсей Поповићъ поклоніо е еданъ сребр. срб. новацъ одъ Краля Уроша Великогъ.

43. Началникъ одѣленія рударскогъ г. Фуксъ поклоніо е преписъ дѣла Павла Витезовића подъ именомъ Origo et progressus domus Nemanjianae.

44. Редов. членъ г. Вукъ Маринковићъ поклоніо е ньимъ израђену Физику.

45. Г. Ханка у Прагу поклоніо е ньимъ преведену ньигу: Краледворскій Рукописъ.

46. Секретаръ попечительства внутреньи дѣла Г. Матія Матићъ поклоніо 2 стара бакар. новца.

47. Слушатель Гимназіе г. Никола Павловићъ поклоніо е два бакар. новца.

Што се личнога станя Дружтва тиче, ово є у почетку ове године, іоштъ са 6 членова приумножено и то за редовне членове изабрани су: гг. Миланъ Симићъ и Райко Лешянинъ за корресп. гг. Іованъ Веселъ, Іованъ Блайвайсъ и Франя Курелацъ; за почестногъ г. Тодоръ Хербезъ; и тако се сада Друштво састои изъ 42 редов., 49 кор. и 25 почест. членова, но Друштво є ове године тако несрећно было, да є єдногъ одъ свои врстны почестны членова, а имено г. Петра Петровића Нѣгоша владику Црногорскогъ, случаємъ смрти изгубило.

У смотренію архиве и кньижнице честь има секретаръ споменути, да є онъ протоколе и акта іоштъ одъ 1842. године, када є сирѣчь Друштво ово и у животъ ступило, па до данашнѣгъ дана урегистрирао, све кньиге и ствари друштвене, као и сва дѣла у архиви наодећа се пописао и нумерисао, коіомъ приликомъ недржи за излишно іоштъ и то навести, да кньижница друштвена сада до 251 комада разны кньига и кньижица брои, а у архиви се поредъ други стварій и новаца, кои последньи число на 814 комада и то 69 сребрны и осталы бакарны износи, іоштъ толико нарочито историческогъ матеріяла налази, да бы се изъ овогъ неколико кньига издати могло, само кадъ бы исторійскій одсекъ, ако не выше, то баръ два сата недельно на то жертвовао, да овай матеріялъ прегледа и пречисти.

Секретаръ
Ђ. Д. Ценићъ.

Осимъ наведеногъ у горензложеномъ известію немилогъ губитка, Друштво є у 1851. години ожалошћено и другимъ, кои му є смрть саобштавајућегъ члена, класичномъ наукомъ знатногъ Србина, млогозаслужногъ Карловачке Гимназіє, Управителя Г. Якова Гершића у почетку прошле єсени нанела.

овогод. Секрет. С. Н.

СРБСКЕ КЊИГЕ,

У БЕОГРАДУ НА КРАЮ ГОД. 1850. И ЗА ЦЕЛУ 1851. ГОДИНУ ПЕЧАТАНЕ,

назначене редомъ, коимъ су издане.

---

1. Гласникъ Друштва Србске Словесности. III. свезка са 11. литографираны таблица, на 8-ни у 19 таб.
2. Belisaire par Marmontel, съ граматичнымъ толкованѣмъ и французко-србскимъ Речникомъ, на 8-ни у $8^1/_2$ табака.
3. Врдничка кула, балада одъ Г. Іована Суботића, на 16-ни у 1 табаку.
4. Явно Право Србіє Г. Димитрія Матића на 8-ни у $10^1/_2$ таб.
5. Латинска Граматика за гимназіє, на 8-ни у 27 т.
6. Обясненѣ србскогъ Законика Грађанскогъ одъ Г. Д. Матића II. части 1. одѣл. на 8-ни у $28^1/_2$ т.
   II. „ 2. „ „ „ у 24 „
   III. часть на 8-ни у $15^1/_4$ табака.
7. Мисловловлѣ (логика) Г. К. Бранковића на 8-ни у 20 табака.
8. Пѣванѣ слепца Єреміє на 8-ни у $4^1/_2$ таб.
9. Добротворъ за младежь у 2 свезке садржава Доситеєве „Благе обичаѥ" на 16-ни у 6. таб.
10. Начела Физике Г. Вука Маринковића на 8-ни у 51. таб. са 6 литографираны табл.
11. Будилникъ народне просвете одъ Сергія Николића. I. свезка на маломь листу у 7. таб.

12. Државна Економія Г. К. Цукића I. часть на 8-ни у $21\frac{1}{2}$ таб.
13. Одговоръ на нападаня неки Романа на 8-ни у 2 табака.
14. Начела Умногъ државногъ права Г. Дим. Матића на 8-ни у $13\frac{1}{4}$ таб.
15. Воеванѣ руске войске у Мађарской на 16-ни у $2\frac{1}{2}$ табака.
16. Календаръ малый за 1852. на 16-ни у 1. таб.
17. Поетични примери на 8-ни у 19 таб.
18. Исторія великогъ Александра на 8-ни у 8. т.
19. Миліонеръ на 16-ни у $3\frac{1}{2}$ таб.
20. Шумадинацъ, календаръ за 1852. на 4-ни у 10 т.
21. Прекрасный цветъ слепца Єреміе на 8-ни у 1. т.
22. Обширнія Трговачка Рачуница Г. Іована Вукосавлѣвића на 4-ни у $20\frac{1}{2}$ таб.
23. Београдскій великій календаръ Г. Милоша Поповића на 8-ни у $12\frac{1}{2}$ таб.
23. Кньижевна забава Г. М. А. Симића I. свезка на 16-ни у $5\frac{1}{2}$ таб.
25. Воиславъ краль србскій одъ Г. Василія Іовановића на 16-ни у $4\frac{1}{2}$ таб.
26. Єстествена повѣстница Г. Вука Маринковића са 12 литографираны таблица на 8-ни у 31. таб.

Осимъ тога препечатано е неколико училиштны кньига и кньижица.

Међу гореназначенымъ кньигама, као што ће кньижевный судія и свакій зналацъ лако примѣтити, има неколико и онаки, кое управо у кньижество не принадлеже; но я іи изъ списка нашегъ кньижества изоставити нисамъ могао не само противъ уведеногъ обичая него найвише зато, што су засадъ те исте кньиге найобичнія, да не рекнемъ изключителна душевна рана найвеће части нашегъ читаюћегъ света, што више и неки одабранія у Србству особа.

Секретаръ Друштва.

СТАРО СЛАВЕНСКО КНЬИЖЕСТВО.

Památky dřevního písmenictví Jihoslovanův, *)

иначе

ИЗБОРЪ ЮГОСЛОВѦНСКЫХЪ ДОСТОПАМѦТНОСТІИ.

Кадъ е пре тридесетъ година нашъ великоумный Лукіанъ Мушицкій дошавшегъ међу Србе наукобогатогъ Павла Іос. Шафарика, ако и лично му непознатогъ и донде невиђеногъ безсмртномъ своіомъ изъ пустинѣ шишатовачке посланомъ песмомъ као царскогъ побѣдоносца поздравіо: нарочито е одъ нѣга, поставлѣногъ за професора песмотворства новоподигнуте гимназіе новосадске у песми то зажеліо, да изобрази Србима врстне спевце, кои ће славне али одавно у гробове заборавности са-

*) т. е. Споменици древне писмености Југославена, кньига преко 13 таб. у найвећой осмини износећа, у Прагу 1851 г. само у 125 комадій, одъ кои е Друштво Србске Словесности за любовь 25 на свое расположенѣ добыло, печатана не за продаю него само за раздаванѣ любительима старогъ Славенскогъ кньижества. По томе они неколико комадій, кое е Поповићева кньижара кодъ насъ за малу цену распродала, нису иначе него крадомъ печатани, и по постоећимъ у Аустріи законима управо се за крадене сматрати мораю.

ранѣне Србе песмама своима опетъ у спомену оживити и прославити.

„Се Ты великихъ намъ воспитай пѣвцевъ
Имущихъ двигнут' въ гробѣхъ лежащыя
Ироши Сербски въ свѣтъ живущихъ,
Пиндара, Флакка, Омира зижди." (Кнь. II. Од. 34.) —

Колико су млади србски духови могли, а заиста су доста могли, Шафарикъ е у томъ, што е Мушицкій одъ нѣга као найвише зажеліо, поносно успѣо, и да е у србскомъ заведенію дуже остао, и више бы био успѣо. Али Шафарикъ е одскора у васкршаваню спомена стары Срба већій и одъ саме найвише прославлѣногъ србскогъ спевца желѣ успѣхъ показао: Шафарикъ е на краю прошле године за ускрсъ славе велики Срба више учиніо, него што найврстніе песме учинити могу. Песмама се може и веровати и неверовати, но Шафарикъ е славне старе Србе у найверніимъ ньинымъ собственымъ спомеництима, кое су они своимъ духомъ сами себи створили, изъ мртвы подигао, почемъ е исте ньине споменике изъ таме заборавности, у коіой су лако пропасти могли, на светлость изнео и у своіой подъ горньимъ насловомъ, найвише са новчаномъ Друштва Србске Словесности помоћу изданой кньиги као у вечитомъ граду уздигао и утврдіо, да нигда више у таму пасти не могу.

Дивни ови споменици тако су у свакомъ смотреню красни, да Србина, ньиногъ гледаоца найвећа милина обузети мора. Већъ сама риза ньина, у кою іи е Шафарикъ обукао, већъ сама писмена славенска, коима су у лепомъ найвеће осмине колу на 210 страна печатани, и коя е ученый Господинъ Издатель по образцу найлепши у найстаріимъ србскимъ

кньигама писмена резати и лити дао, тако су необично красна, да се, рекао бы, смею на сматраоца као весела природа у майскомъ пролећу. Писмена су ова найдостойнiе покривало духова, кои се у овымъ споменицима являю. Ньинъ е господственый створъ и за данашньiй изображеный светъ лепо и редко позорiе. У нѣму се међу осталыма виде два србска кралѣвска сина, две найвише у србской држави особе, Стефанъ прповенчаный Светый Краль и светый Просветитель Сава првый Архiепископъ као народни списательи, и оба као животописци своrъ великогъ родителя Неманѣ, иначе међу светительима Симеона Мироточивогъ названогъ. Ту краль синъ о кралю оцу пише, како су му Грци постойбину на силу држали и у ньой осамъ градова, да бы се по ньима та србска область грчкомъ назвала, сазидали и утврдили, па како е Немања силомъ оружiя отачбину свою одъ непрiятеля ослободiо, и у ньой све грчке градове до землѣ срушiо и, да се Грцима ту више ни имена незна, у пустолине претворiо. Тако е о Србину у срећно доба писао онай Србинъ, кога су Грци изобразили и воспитали, кои е грчку науку свагда по вредности ценiо и любiо, и као списатель црквенополитичногъ дела међу грчке списателѣ доспео, и сувише као зетъ цара грчкогъ и нѣжнымъ сродствомъ за Грке везанъ быо; али то е быо Србинъ, одъ кога грчко воспитанiе нiе могло начинити Грка, него е учинило iоштъ болѣгъ Србина, кога су туђе науке могле облагородити али не, као што найобичнiе бьва, заробити, нити изъ нѣга србскiй духъ изгонити.

Не манѣ народне величествености имаю на себи и у себи и други Шафарикови наше „древне писмености споменици;“ зато е вредно, да iи све редомъ укратко прегледимо.

I. *Житіє славенскогъ Просветителя Св. Константина Философа*, познатіегъ подъ монашескимъ именомъ *Кирила*. Овай є споменикъ садъ првый путъ печатанъ по рукопису монастира рильскогъ, изъ 15. столѣтія происходећемъ и са друга четири разна рукописа сравнѣномъ. По мнѣнію издателѣвомъ ово за повестницу крштеня Славена преважно дело списао є іоштъ у 10. стол. єданъ одъ непосредствены просветителѣвы ученика, и то по свой прилици Климентіє доцніи Епископъ Бугарскій.

II. *Житіє славенскогъ Просветителя Св. Методія Архіепископа Моравскогъ*, рођеногъ старіегъ брата Кириловогъ. Овай є кньижевный споменикъ такође садъ првый путъ на светъ изданъ по рукопису у 16. столѣтію писаномъ и у кньигохранилници духовне академіє у Москви налазећемъ се. Дело є за повестницу просвете Славена као и првонаведено важно и по мнѣнію издателѣвомъ у исто доба, кадъ и оно єднымъ одъ Методієвы ученика по свой прилици онымъ истымъ, коимъ и оно писано и то у земльи Панонской области кнеза Блатоньскогъ Коцеля.

III. *Житіє првогъ Србскогъ Краля Стефана Неманѣ* иначе међу светыма *Симеона Мироточивогъ* названогъ списано нѣговымъ найстаріимъ синомъ Светымъ кралѣмъ србскимъ Стефаномъ Првовенчанымъ. Преважно ово за србску повестницу, старый землѣписъ и словесность србску кралѣвскогъ списателя дело исто є тако као и предидућа садъ првый путъ печатано по пергаментскомъ рукопису у народной кньигохранилници у Паризу подъ Ч. 3537 наодећемъ се. Овай є рукописъ быо негда собственость србскогъ у светой Атонской Гори монастыра Хилендара, и писанъ є у другой половини 13. или у самомъ почетку 14. столѣтія. На концу до-

дать е изводъ изъ овогъ житія, сачинѣнъ одъ некогъ другогъ списателя.

IV. Опетъ *Житіе великогъ Неманѣ*, нѣговымъ найнлађимъ синомъ св. Савомъ првымъ Архіепископомъ и Просветителѣмъ Србскимъ између 1208. и 1215. године списано и садъ првый путъ печатано по едномъ рукопису, кои е у постници св. Саве близу монастира Студенице у Србіи године 1610. преписанъ можда изъ самогъ подлиногъ рукописа св. Саве. У предговору своме наводи Господинъ Издатель превелику важность овогъ за Србе како у смотреню црквене тако и државне повестнице драгоценогъ споменика.

V. *Примери грађанске древне писмености* и то

1. Двадесетъ разны писама, хрисовуля и написа србски, бугарски и дубровничкн, међу коима се налази написъ царице Милице на покрову св. кнеза Лазара златомъ извезенъ, кои Господинъ Издаватель назива „врелымъ изливомъ честите душе.“

2) *Законикъ србскогъ Силногъ цара Стефана Душана*, кои е Господ. Шафарикъ по найсавршеніемъ и найстаріемъ Ходошкомъ г. 1390. писаномъ и са осамъ разны други сравнѣномъ рукопису сасвимъ исправно и подпуно печатао.

3) *Кратки србски Лѣтописи* изъ десетъ разны рукописа скуплѣни, сведени и попунѣни врло су важни за србску повестницу извори. Найпосле

4. *Монаха Храбра о постанку славенски писмена* важанъ саставакъ.

Толико е србско књижевно богатство само у првой югославенски споменика названой преодной свезки, кою е Господинъ Шафарикъ издао за у-

гледъ, да бы се по овой свезки могло заклю ити, какви се важны писмены споменика налази у целой нѣговой великой збирки, кое є списакъ овогъ лета издати намеранъ.

Нештедеђи труда за пуны тридесетъ и више година и нежалеђи трошка ни жертви великiй, славногъ међу Србима и милогъ спомена Славенинъ очевидно є показао, колико воле Србство и колико є за ускрсъ старе нѣгове славе заузетъ. Оће ли и Србство показати, колико Нѣга цени и воле, како Му є готово достойну любовь за велику Нѣгову любовь вратити, и како не штеди и не жали ништа, чиме бы Му могло за трудъ и жертве пристойну благодарность свою изявити, паметну, уместну, цѣлисходну благодарность, коя бы Му великiй трудъ усладила, на веђiй Га ободрила и тегобе Му у скорiемъ далѣмъ споменика издаваню неосетнима учинила? Оће ли данашнѣ Србство посведочити, да є право потомство старогъ прославлѣногъ Србства, кое се у осветлѣнымъ своимъ споменицима блиста; оће ли данашнѣ Србство деломъ показати, да свое славне предке само толико воле, поштуе и люби, колико сродный намъ Славенинъ; оће ли за ускрсъ нњине а съ тиме и свое славе показати се толико заузето, колико се Онъ показао, и оће ли дугъ, кои за ускрснуту нњину и свою славу дугуе, за светый сматрати? Велико бы противъ србске народне чести преступленiе было, другчiе и помислити. Србскiй ће духъ и ту одржати надъ злымъ генiемъ савршену побѣду, и Срби гласомъ свои славны у споменицима живеђи предака пробуђени неће више допустити, да имъ овако драгоцени гину споменици, као што є у пламену Новога Сада старый гимназiалне библiотеке Душановогъ законика рукописъ изчезнуо, и као што є у таласима Саве читавъ сандукъ стары патрiаршесконародне Карловачке хранилнице може

быти найважніи рукописа у повратку изъ Београда несреѣномъ судбомъ утопіо се, него ће вольно дати на жертву и радо прегорети злато и сребро, да сачува оно млогоцено народно благо, кое еданпутъ изгублѣно нигда се накнадити и ничимъ заменити не бы могло; а тыме смо старымъ благомъ и именомъ више него и самымъ новостеченымъ меѣу народима и данасъ живи.

Секретаръ Друштва.
Сергіе Николиѣъ.

КА

ОКРУЖІЯ І

К

Дра

Дружшва србске сл

У ПО

44°

38°

К. С. Каменорезница У Београду

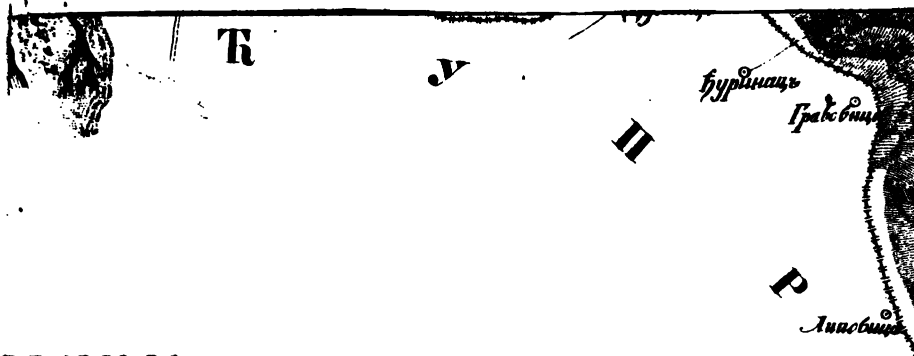

РТА

ЖАРЕВАЧКОГЪ

ДА СЕРБІЕ

ОДЪ

МЕДОВИЋА

сти саобштавиюћегъ члена

РЕВЦУ 1850.

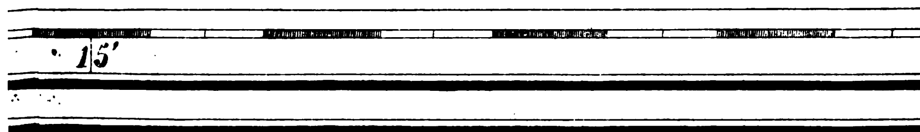

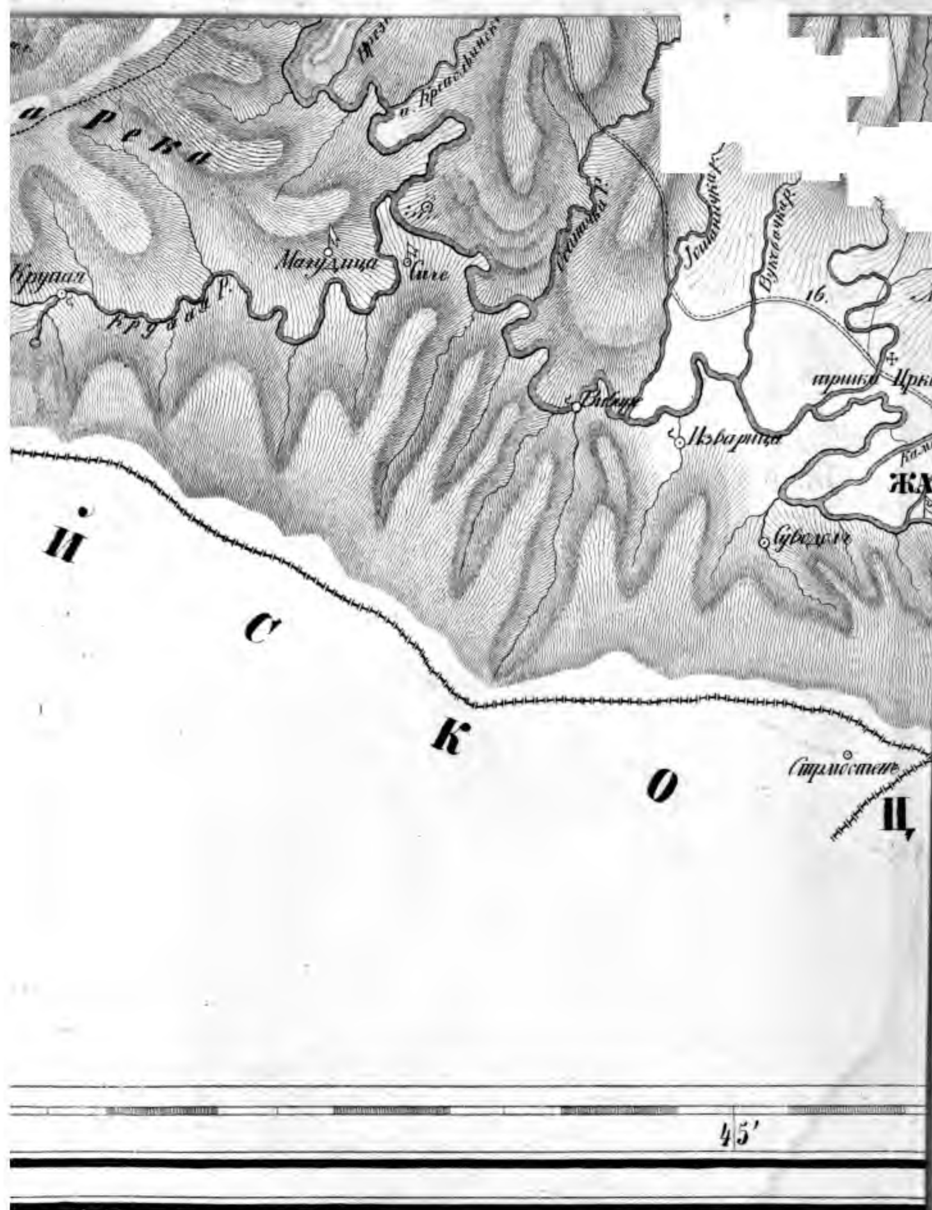
река
Крупая
Крупая р.
Магудица
Сиче
16.
Изварица
Суводолъ
Стрмостенъ
й
с
к
о
ц
45'

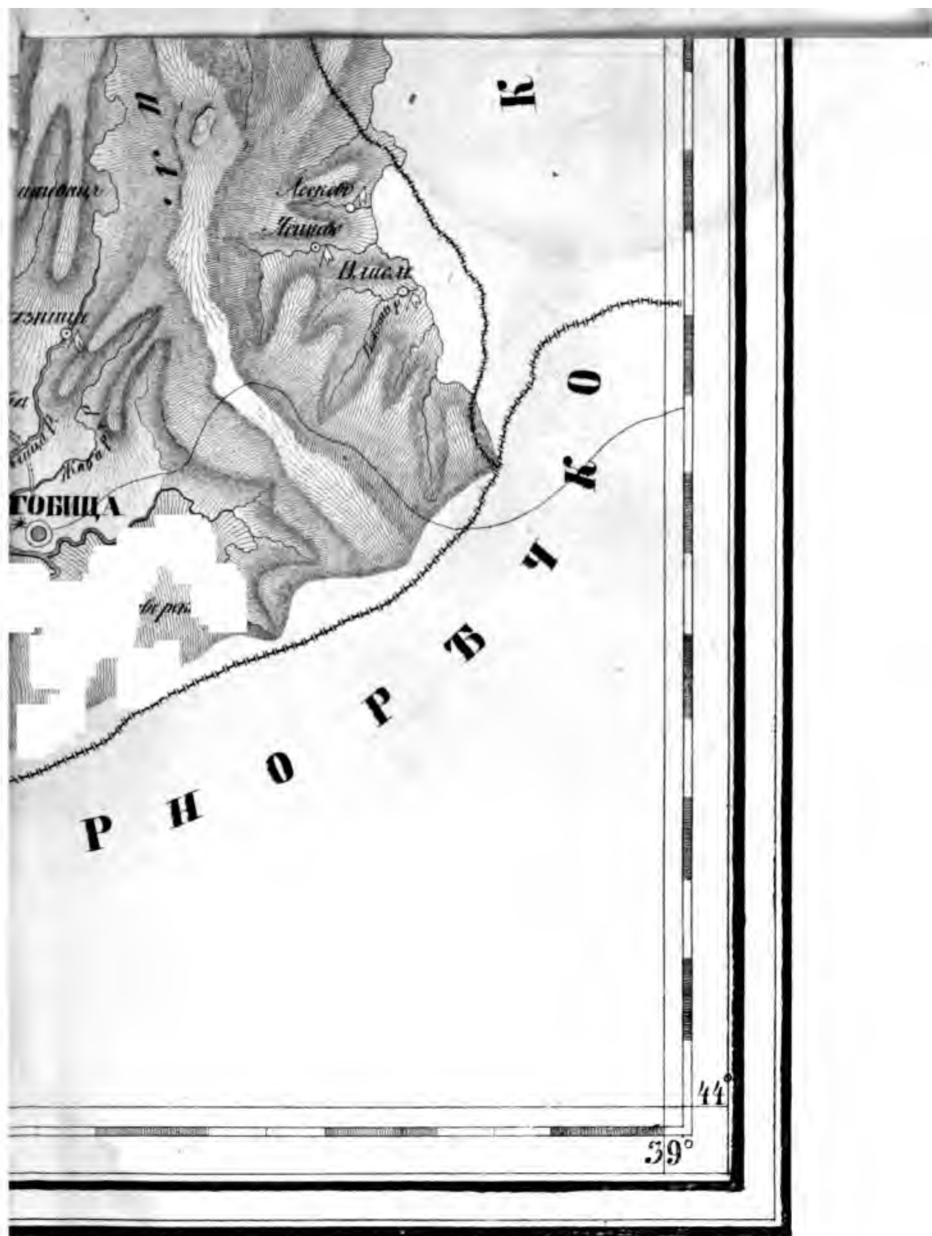

П. Фрихъ Литог.